

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 02703

ALE VERK

Mendele Mokher Sefarim

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אבראמאָוויץ)

זכמער באַנד

נייע פערבעסערטע אויסגאָבע

פערקויף: געזעלשאַפט „צענטראַל“, וואַרשא, נאָוואַליפּק 7

1

9

2

8

אלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אבראמאָוויץ)

שבת'דיגע זמירות

פערמיטשט אין שירים און גוט פערקלעהרט,
בכדי איטליכער יוד בעזונדער
אָל פערשמעהן זייער טייערען ווערט,
ווי שעהן זיי זענען א גאָמס וואונדער.

פּרָק שִׁירָה

פערטייטשט אין שירים

פערלאג	„מענדעלע“	ווארשא
8	2	1

Copyright by S. Sreberk NEW-YORK U. S. A. 1927

Printed in Poland

Zakł. Graf. „Stereotyp” Warszawa Nowolipki 7.

שבת'דיגע זמירות

שבת'דיגע זמירות

פרק שירה

די „שבת'דיגע זמירות“ (זמירות ישראל) און דער „פרק שירה“ זענען פערפענמליכט געוואָרען דורך מענדעלע מוכר ספרים אין יאָהר 1875 אין זשיטאָמיר, אין איין צייט מיט דעם בוך „יודעל“.

די „זמירות ישראל“ זענען דאָן געווען געדרוקט מיט אַזאַ מין קעפעל: „זמירות ישראל ליל שבת ולמוצאי שבת. שבת'דיגע זמירות, פערטימט אין שירים און גוט דערקלערט, בכדי אימליכער יוד בעזונדער זאָל פערשטעהן זייער מהייערען ווערט, ווי שעהן זיי זענען אַ גאָמט וואונדער“. אין זיינע ביאָגראַפישע נאָטיצען (רשימות לתולדותי, סאָקאָלאָוו'ס ספר-הזבון“ 1889) דערקלעהרט מענדעלע: „די סבה, וואָס האָט מיך געבראַכט איבערצועזעצן די זמירות איז אַזעלכע: איך האָב געווען די תפלות אין סידור „קרבן מנחה“ פאַר יודישע מעכטער, און די איבערזעצונג איז אָהן אַ מעם און אָהן אַ ריה, מען קען עס אין מויל נישט נעמען, דעריבער האָב איך בעשלאָסען, אַז ס'איז געקומען די צייט צו מהן פאַר אונזערע שוועסטער, די יודישע מעכטער און פאַר די פראַסמע מענשען אונזערע, און זיי אונטערטראַגן אַ מתנה אויף אַ ריינער שפראַך. וואָרום אויך זיי האָבען אַזאַ האַרץ ווי מיר, וואָס לעבט צו גאָמט'ס זיסע ווערטער און מיר קענען זיי נישט פטר'ן פון דעם און זיי פערמידען פון גומס, פון וויסען און פון מיסר און דאָס אַלץ בעהאַלמען נאָר פאַר אַ קליין ביסעל יחידים-גולה. און אויב אונז זערע הייליגע עלטערען האָבען איבערגעזעצט די תורה אויף דער שפראַך פון פאָלק, און אונזערע תנאים האָבען פאַר זיי בעשטימט טאָלמאַטשער, כדי דעם המון צו געבען צו פערשטעהן גאָמט'ס רייד, פאָרוואָס זשע זאָלען אויך מיר נישט געהן אין זייערע וועגען צו געבען חכמה און מוכר צו די קינדער פון הייליגען פאָלק אויף דער שפראַך, וואָס זיי פערשטעהען, און פאָרוואָס זאָלען אויך מיר נישט זאָרגען פאַר אונזערע

מעכטער און פאר'ן גאנצען המון און פערמיידען פון זיי די גומע
 זאגות און שעהנע אוצרות, וואָס געפונען זיך אין אונזערע תפלות און
 זיי קאָזען אַרומבלאָנקען אויף די פּינסטערע וועגען, זיך צו פּערנעמען מיט
 נאַרשיקייטען און פּוסטע מעשיות, וואָס פּערנאַרשען, און מיר זאָלען נאָך
 אין זינען האָבען נאָך אַ קליינעם מהייל פון אונזער פּאָלק? צי זען
 נען דען נישט אַלע יודען הייליג און צווישען זיי רוהט ניט גאָט? מיט
 די זמרות-זאָגט ווייטער סענדעלע - האָב איך אָנגעהויבען די הייל
 זיגע אַרבייט אַלס אַ פּרוב, דערנאָך האָב איך איבערגעזעצט דעם ספר
 תהלים אין פּערזען, ער געפינט זיך ביי מיר אין כתב־יד.

דער „פרק־שירה“ איז געדרוקט געווען מיט פּאָלענדיגען טראַג-
 דיציאָנעלען העברעאישען מעקסט אויפ'ן שער־בלאט: „פרק שירה,
 מתורגם ללשון יהודית בשירים חרוזים ושקולים ע"מ י"א תנועה, עם
 פתיחה מתובה בלה"ק על דבר פרק שירה זה, ועם פירוש טובי־מעם,
 הנותן טעם לשבה ומפרש על פי חכמת המכע ועל פי דברי חכמינו
 ז"ל כל מאמר מאומרי שירה בענינו, וראו ישרים וישמחו ומכבדי רז"ל
 יבואו אל גן־עדן זה במפתח אשר נתתי לפניהם ויתענונו לראות מה
 גדלו מעשי חכמינו, מאד עמקו מחשבותיהם כאת ש. י. אברמוביץ, אין
 דעם מליצה־דיגען לשון־קודש ווערט דא געזאָגט, אז דער „פרק־שירה“
 איז איבערגעזעצט אין יודיש, אין פּערזען לויט'ן משקל פון י"א תנועות
 מיט אַן אַריינפיהר, וואָס איז געשריבען אין לשון־קודש וועגען דער פרק־
 שירה און מיט אַ גומען בעמעטמען פירוש, וואָס גיעט צו פּערשמעהן על
 פי חכמת המכע די רייד פון אונזערע חכמים ז"ל. מענדעלע גיעט
 צו אין זיינע ביאָגראַפישע נאָמיצען, אַז ס'הוט איהם לייד, - ער האָט
 געהאַט ברעה אַרויסצוגעבען אַ נייעם, קרבן־מנחה, אָבער צוליעב
 פּערשיעדענע סבות נישט בעוויזען צו מהון עס.

די ביידע ווערק-וואָס זענען איצט אַ שעהן ביסעל פּערעלמערט-
 זענען אינטערעסאַנט דערמיט, וואָס זיי זענען געשריבען אין אַ ריינעם
 פּאָלקסימליכען יודיש. אין „פרק שירה“ האָבען מיר אַ רייה שעהן־גע-
 פּאָסטע פּאָבעל'ן פון דעם לעבען פון די חיות, מיט אַריגינעלע, גאנץ יוד-
 די־שליכע בעצייכענונגען און כאַראַקטעריסטיקעס.

סדר ליל שבת.

שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מִלְּאֲכֵי הַשָּׂרֵת מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מִמְּלֶכֶד
מִלְּכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ג'פ':
בְּאַכְסֵי לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מִמְּלֶכֶד
מִלְּכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ג'פ':
בְּרַבּוֹנֵי לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מִמְּלֶכֶד
מִלְּכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ג'פ':

זַיִט גַּעְגְרִיכָה, גַּעְשִׁיקָטַע מִיר מִלְּאֲכֵי,
אִיהַר גַּאטִים דִּינְעֶר, אִין מִיין רוּה.
פּוֹנִים מְלֶכֶד מִלְּכֵי הַמְּלָכִים
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

קוֹמַט מִיט פֿרִידֶען, פֿרִידֶליכֶע מִלְּאֲכֵי,
אִיהַר גַּאטִים דִּינְעֶר, אִין מִיין רוּה.
פּוֹנִים מְלֶכֶד מִלְּכֵי הַמְּלָכִים,
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

בַּעַנְשֵׁט מִיט פֿרִידֶען, פֿרִידֶליכֶע מִלְּאֲכֵי,
אִיהַר גַּאטִים דִּינְעֶר, אִין מִיין רוּה.
פּוֹנִים מְלֶכֶד מִלְּכֵי הַמְּלָכִים,
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

צאתכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך
מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ג'פ:

כי מלאכיו יצוה לך לשמרה בכל דרכיך.
י' ישמר צאתך ובאך מעתה ועד עולם:

רבון כל העולמים אהון כל הנשמות אהון השלום
מלך אביר מלך ברוך מלך גדול מלך דובר שלום
מלך הדור מלך ותיק מלך וך מלך חי העולמים

און געהן בשלום זאלט איהר, פרידליכע מלאכים,
איהר געשיקטע אין מיין רות,
פונם מלך מלכי המלכים,
הקדוש ברוך הוא.

דען ער בעפעהלט מלאכים זיינע
צוהיטען דין אין אלע וועגען זיינע,
וואו קעהרען און ווענדען די וועסט זך נאר,
וועט שטארק דין גאט היטען אויף לאנגע יאהר.
רבן פון אלע וועלטען, א, די האר,
פון שלום, אלע נשמות די דער שר.
שטארקער מלך, גרויסער און געלויבטער אומטעום,
פרידליך און בעשעהנט מיט פבור און מיט רוהם,
ביסט א מלך זעהר א גוטער, זעהר א היינער,
לעבען אין די וועלטען גיסט די נאר איינער.
מעכטיג ביסט די גאר א שרעק
און א בעל-רחמים אהן א שקי.

מֶלֶךְ טוֹב וּמְטִיב מֶלֶךְ יָחִיד וּמְיֻחָד מֶלֶךְ כְּבִיר מֶלֶךְ
 לְיֹכֵשׁ רַחֲמִים מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים מֶלֶךְ נִשְׁנָב מֶלֶךְ
 סוּמֵךְ נוֹפְרִים מֶלֶךְ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית מֶלֶךְ פּוֹדֶה
 וּמַצִּיל מֶלֶךְ צַח וְאֲדוּם מֶלֶךְ קָדוֹשׁ מֶלֶךְ רַם וְנִשְׂא
 מֶלֶךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מֶלֶךְ תַּמִּים דְּרָפוֹ. מִדָּה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ
 אֱלֹהֵי וְאֲדֹהֵי אֲבוֹתַי עַל כֹּל הַחֲסָד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי וְאֲשֶׁר
 אָתָּה עֲתִיד לַעֲשׂוֹת עִמִּי וְעַם כָּל בְּנֵי בֵּיתִי וְעַם כָּל

דו מֶלֶךְ אֵיבֶעַר מַלְכִּים, גְּרוֹיִסְעַר פֶּאַרְנֶעֱהם,
 וְוַאס שְׂטִיגְט גַּעפֶּאַלְעֶנְע, דִּי וְוַאס אִין דָּער קָלְעֶהם,
 וְוַאס ווִירְקט און שֶׁאַפֶּט.

דָּער־לֵיזט מִיט קְרַאפֶּט,

וְוַאס אִין דִּי הוִיכֶע הוִימְלֶען אִין דִּין רוּחַ,

און גַּעֲדֶע תְּפִלָּה הַעֲרֶסֶט דו דֹּאָה גוֹט צו,

וְוַאס דִּין הַנְּהַגָּה, דִּין וְוַענ,

אִין רִיכְטִיג אָהן אַ בְּרַעַג.

דִּיר, גַּאט מִיִּנְעֶר און פֿון מִיִּנְע פֶּעטֶעֶר, דִּיר

דֹּאַנק אִיךְ פֶּאַרְיִן גַּנָּאד, וְוַאס דו גַּעטֶהָאן הָאָסֶט מִיר,

און וְוַאס דו בִּיסֶט נֶאךְ בְּרִיט צוּמָאן אַלֶּע צִיט

מִיט מִיר, מִיט מִיין גַּעוִינֶד און מִיט אַלֶּע לֵיט.

און גַּעֲבֶענֶשֶׁט וְעַנְעֶן דִּי מַלְאָכִים דִּיִּנְע,

וְוַאס מְהוּן דִּין ווִיִּלְעֶן, דִּי הִיִּלִּינְע, פִּיִּנְע,

דָּער פֿון שְׁלוֹם, וְוַאס דָּער שְׁלוֹם אִין דִּיִּנְעֶר,

בְּעַנֵּשׁ מִיךְ מִיט שְׁלוֹם, בְּעַנֵּשׁ מִיךְ, אַ גַּאט מִיִּנְעֶר

בְּרִיתֶיךָ בְּנֵי בְרִיתִי. וּבְרוּכִים הֵם מִלְּאֲכִיךָ הַקְּרוּשִׁים
וְהַמְּהוּרִים שְׁעֵשִׁים רְצוֹנְךָ. אַרְוֵן הַשְּׁלוֹם מִלְּךָ שְׁהַשְּׁלוֹם
שְׁלוֹ בְּרַכְנֵי בְשָׂרוֹם וְתַפְקוֹד אוֹתִי וְאֵת כָּל בְּנֵי בֵּיתִי
וְכָל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וְלִשְׁלוֹם: מִלְּךָ
עֲלִיּוֹן עַל כָּל צָבָא מְרוֹם. יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר כָּל מַעֲשֵׂה
בְּרֵאשִׁית. אַחֲלָה פְּנֶיךָ הַמְּאִירִים שְׁתוֹכֵה אוֹתִי וְאֵת כָּל
בְּנֵי בֵּיתִי לְמִצָּא חַן וְשִׂכָּל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל בְּנֵי

וְאַלְסֵט מִיָּד אִי מִיּוֹן גְּעוּיִנְדֵּר אֹן אַלְע אִידֶען
גַּעֲבֵאֲכֵטֶען צו אַ גוֹט לְעַבְדֶּען אֹן פֶּרִידֶען.
דוּ הַעֲבֵסֶטֶר מִלְּךָ אִיבֶער הַיִּמְעֵל אַ סָד,
אוֹנוֹעֵר בַּאֲשַׁעֶפֶר, מִיִּסְטֶער פֹּן יַעֲדֵער וְאָף,
אִיךָ בָּעֵט בִּיּוֹן לִיכְמִינֶען פֶּנִּים דָּעם שִׁינֶעם
זײ מִנְכָּה מִיָּד מִיט מִיּוֹן גְּעוּיִנְדֵּר אִינֵאִינֶעם,
צוֹנְעֶפִינֶען חֵן אֹן גְּלִיק בִּי דִיר, גָּאט גוֹטֶער,
אִי בִּי אַלְע לִיט פֹּן אִיין פֶּאָטֶער אֹן מוֹטֶער,
בִּי דִי מְעַנְשֶׁנֶם קִינְדֶער, אוֹמוֹת אַלְעֶרֶלִי,
וְנֹאם פֹּן אָדָם אֹן פֹּן חֲוָה שְׂמֵאֲמֶען זײ,
אִין אִימְלִיכֶענֶם אִויגֶען חֵן צוֹנְעֶפִינֶען,
מִיר וְאַלְען גוֹט אִי פֶרוֹם זײן אֹן דִּיך דִּינֶען,
דוּ וְאַלְסֵט אִוינֵז אַלְע, לִיבֶער גָּאט, מִנְכָּה זײן,
שְׁבָרִים צוֹ-צוֹנְעֶהֲמֶען אַרְעֵנְמִלִּיךָ, פִּיּוֹן,
מִיט גְרוֹים שְׂמַחָה אֹן נַחַת אִין דָּעם גְּעוּיִנְדֵּר,
אִין עוֹשֶׁר, אִין כְּבוֹד אִי מִיט ווּעֵנִיג זײנְדֵּר,

אָדָם וְתוֹה וּבְעֵינַי כָּל רוֹאֵינוּ לְעִבּוֹדְהָךְ וּזְבַנּוּ לְקַבֵּל
 שְׂפָתוֹת מִתּוֹךְ רֹב שְׂמִיחָה וּמִתּוֹךְ עוֹשֶׁר וּכְבוֹד וּמִתּוֹךְ
 מַעֲוֵט עֲוֹנוֹת וְהִכָּר מִמֶּנִּי וּמִכָּל בְּנֵי בֵּיתִי וּמִכָּל עַמּוֹךְ
 בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּר מִינִי חוֹלֵי וְכָל מִינֵי מַדּוּחַ וְכָר מִינֵי
 דַּלּוֹת וְעֲנִיּוֹת וְאַבְיוֹנוֹת וְתָן בָּנוּ יִצָּר טוֹב לְעִבְדְּךָ בְּאַמֶּת
 וּבִירְאָה וּבְאַהֲבָה וּבְהוֹיָה מִכְּבָדִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינַי כָּר
 רוֹאֵינוּ בִּי אֲתָה הוּא מְלֶךְ הַכְּבוֹד בִּי לֶךְ נָאָה בִּי לֶךְ

דער ווייטער פון מיר אי פון מינע הויזלייט
 און פון גאר דיין פאלק ישראל אלע צייט,
 כל א מיני קראנקהייטען אי ווינד און וויי,
 בלות, ארעמקייט, פורעניזען אלערליי,
 און גיב אין אונזער הארץ א גוטען ווילען
 דיך צודינען מר"י מיט אלע געפיהלען,
 ב"י דיר געזעכט זיין לאמיר האפען דאס גליק
 און ב"י אלע וואס גיבען אויף אונז א בליק;
 דען דער מלך פון כבוד ביסט דו אליין,
 דיר שמעהט אונזעלכם און דיר פאסט עס ש"ן.
 דיך גייניג איבער אלע קייניגען בעט אויף,
 געביט דינע מלאכים, וואס דינען דיך,
 די דינער פונם אויבערשטען די מר"ע,
 זיי זאלען צו מיר גנעדיג זיין גוט-מחיה,
 און זאלען מיך דא בענשען, גיב זיי א זאג,
 ביים קומען אין מיין הויז דעם הייליגען טאג;

יָאֵה: אָנָּא מְלֻךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים צִוָּה לְמַדְאָכִיךָ מְלֻכֵי
הַשָּׁרָת מְשֻׁרְתֵי עֲלִיּוֹן שֵׁיפְקֻדוֹנֵי בְּרַחֲמִים וַיְבָרְכּוּנִי בְּכֹאֵם
לְבֵיתִי בַּיּוֹם קָדְשֵׁנוּ בִּי הִדְלַקְתִּי גִירוֹתֵי וְהִצַּעְתִּי מִשְׁתֵּי
וְהִחַלְפֹתִי שְׁמֻלוֹתֵי לְכָבוֹד יוֹם הַשַּׁבָּת וּבָאתִי לְבֵיתְךָ
לְהַפִּיל תְּחֻנָּתִי לְפָנֶיךָ שְׁתַּעֲבִיר אֲנַחְתִּי וְאָעִיד אֲשֶׁר
בְּרָאתָ בְּשֵׁשֶׁה יָמִים כָּל הַיְצוֹר. וְאֲשַׁנָּה וְאֲשַׁלֵּשׁ עוֹד
לְהַעֲדֵיךָ עַל כּוֹסֵי בְּתוֹךְ שְׁמֻחָתִי בְּאֲשֶׁר צוֹתֵנִי לְזַכְרוֹ

דען מיינע ליכט ברענען ליכטיג אויפן טיש
און מיין בעטעל איז אויסגעבעט מחיה פריש,
און האב לכבוד שבת די קליידער מיינע
פארביטען אויף שיינע, ריינע און פינע,
און בין גענאנגען בעטען אין שול צו דיר
דו זאלסט פארברייבען מיינע זארגען פון מיר,
און האב אין מיין געבעט עדות געזאגט דארט,
אז אין זעקס טעג בעשאפסט דו מיט ביין ווארט
די אלע בעשעפניש, וואס גאר אהן א צאהל,
איך וועל עס נאך צום צווייטען און דריטען מאל
עדות זאגען ביים קידוש אויף א כוסע
לוקסמיג-פרעהליך מיט א שמחה א גרויסע,
ווי דו האסט מיר געבאטען אין דער תורה
די אנטאן מענוג מיט מיין נשמה יתרה,
וואס ביין ליבער נאמען האט מיר געגעבען
דעם שבת צו היטען, אין איהם צולעבען.

וְלִהְיֶעֱנֶנּוּ בִּיתְךָ נִשְׁמְרֵי אֲשֶׁר נָתַתָּ בִּי. כִּי אֲשֻׁבוּת
 כִּי אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי לְשִׁרְתְּךָ וְכֵן אֲנִיָּה נִדְלָתְךָ בְּרַנָּה.
 וְשִׁוִּיתִי יְיָ לְקָרְאֵתִי שְׁתִּרְחֲמֵנִי עוֹד בְּגִלוּתִי לְגֹאֲלִי
 לְעוֹרֵר לְבִי לְאַהֲבָתְךָ וְאִז אֲשֻׁמֹר לְבִקְוֹרְיָךְ וְהִקְוֶה
 בְּלִי עֲצָב וְאֶתְפַּלֵּל בְּרַחֵם בְּרָאִי וּבְנִכּוֹן: מִלְּאֲבֵי הַשָּׁלוֹם
 כּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם. בְּרַכּוּנִי לְשָׁלוֹם. וְאִמְרוּ בְּרוּךְ לְשִׁלְחֵנִי
 הַעֲרוּךְ וְצִאֲתֶכֶם לְשָׁלוֹם מִעֵתָה וְעַד עוֹלָם אָמֵן סְלָה:

אין דעם שבת וועל איך מיר רוה געפינען.
 ווי דו האסט מיר געפאטען דיך צוהינען.
 און אזוי וועל איך זיכער טאקי טאן אויך
 צוואנגען ביין גרויסקייט מיט געואנג הויך;
 און גאט בעט איך: א, דערבארעם זיך, דערלייט,
 בעפריי מיך פון צרות און פון אל-דאם-בייט,
 דערנועק מיין הארץ דיך ליב צוהאבען, מיין גא
 דענסמאל היט איך אהן טרויער דייעע געפאט,
 און מיין געבעט וועט זיין מיט געפיהל ביין, שארף,
 אזוי ווי עס געהער, אזוי ווי מען בארף.
 א, איהר הייליגע מלאכים פון פרידען,
 פריד זאל אייער קומען זיין צו אונז אידען,
 בענשט מיך מיט שלום און זאגט אייער ברכה
 צו מיין מיש וואס פיין געגרייט מיט השגחה,
 אייער אנועקנאנג מיט פריד אין נאטם נאמען
 פון איצט ביז אייביג אמן סלה אמן:

אָשֶׁת חֵיל מִי יִמָּצֵא וְרוּחַק מִפְּנֵינִים מְכַרְהָ: בְּמַח
 בַּה לֵב בַּעֲלָהּ וְשָׁלַל לֹא יִחָסֵר: גְּמַלְתָּהּ טוֹב וְלֹא
 רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ: דְּרָשָׁה צְמֹר וּפְשָׁתִים וַתַּעַשׂ בַּחֲפֶז
 בְּפִיהָ: הִיָּתָה בְּאֵינוֹת סוּחֵר כְּמַרְחֵק תָּבִיא לְחֵמָה:
 וַתִּקָּם בַּעֲדֵי לַיְלָה וַתִּתֵּן מָרָף לְבֵיתָהּ וְרוּחַ לְנִעֲרֹתֶיהָ:
 וּמִמָּה שָׂדָה וַתִּקְהָהּוּ מִפְּרֵי כַּפֵּיהָ נִמְעָה כָּרֶם: הִנְרָה בַּעֲזוֹ
 מַתְנֵיהָ וַתֵּאמֶץ וְרוּעֲתֶיהָ: טַעְמָה כִּי טוֹב סִחָרָה לֹא

אשת חיל איין אָשֶׁת חֵיל אִיז אָנְעֶלְטֶענע זאָה,
 זי אִיז נישט צוקויפֿען פֿאַר פֿעֶרעל אַ סָך.
 פֿאַרלאָזען מעג דָּעם מאַנס האַרץ זיך אויף איהר גאר
 דאָס פֿאַרמעגלען ווערד נישט געמינערט אַ האַר.
 גאר גוטס אַליין וועט זי תמיד איהם געפֿען,
 קיין בייז, קיין שְׁלֵעכטס קיינמאל אין איהר גאַנץ לעבֿען.
 זוכט וואל אי פֿלאַקס ווי מעגליך צוגעפֿינען,
 מיט לוכט געהטען זיך איהרע הענד צום שפֿינען.
 זי אִיז גלייך צו האַנדעלס־שיפֿען אין ים דארט,
 וואס בריינגען און ברויט ערגיץ פון אַ ווייט אַרט.
 אין דרויסען אִיז נאָך נאכט, שטעהט זי אויף געשווינד־
 און גיט אַרויס שפֿיין אויף איהר גאַנץ הוינגעוונד.
 מײַלעט יעדען זיין אַרבייט אויס אייגענהענדיג,
 און איהרע דינסטען זייער אַרבייט שטענדיג.
 דינקט אַרום אַ פֿעלד און קויפֿט עס טאקי שוין,
 פֿלאַנצט אַ וויינגארטען פֿאַר איהר פֿאַרדינסט, איהר לוי־

יִבְכֶּה בְּלִילָה נְדָה: וַיְדִיהַ שְׁלָחָה בְּפִישׁוּר וּבְפִיָּה תִמְכּוּ
 פְּלָךְ: בַּפֶּה פָּרָשָׁה לְעֵנִי וַיְדִיהַ שְׁלָחָה לְאַבְיוֹן: רֹא
 תִירָא לְבֵיתָהּ מִשְׁלַגַּנְּךָ בִּי כֹר בֵּיתָהּ לְבָשׁ שָׁנִים: מְרַבֵּדִים
 עֲשֵׂתָה לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְבָּעֵי עָשָׂר לְבוּשָׁה: נוֹדַע בְּשַׁעְרֵים בַּעֲלָהּ
 בְּשִׁבְתָּהּ עִם זְקֵנֵי אֶרֶץ: סְדִין עֲשֵׂתָה וְתִמְכֹּר וְחִנּוּר
 נִתְּנָה לְכַנְעֵנִי: עוֹז וְהִדְרָר לְבוּשָׁה וְתִשְׁחַק לְיוֹם אֲחִירֹון:
 פִּיָּה פְתָחָה בְּחֻכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ: צוּפִיָּה

זי פארנארטעלט זיך שטארק אויף דאס ניי,
 און איהרע הענד ארבייטען ווי דער געמיינע.
 זי פיהלט ווי איהר געשעפט איז גוט אי טייער,
 אי ביי דער נאכט פארלעשט זי נישט איהר פייער.
 איהרע פינגער שטרעקט זי צו דער פריאלקע אויס,
 איהר האנד האלט די שפינדעל און שפינט בארויס.
 איהר האנד, וואס דערלאנגט צום ארמען אין דער נישט.
 איהרע פינגער, וואס גיבען דעם אביון ברויט.
 זי האט נישט מורא איהר געזינד זאל קאלט זיין,
 בעקליידט, בענייט איז איהר הויגעזינד פיין.
 מאכט זיך בעמגעוואנד, אנצוקוקען א פרייד,
 פייער ליינענט און פורפורוואל איז איהר קלייד:
 איהר מאן שינט אוממום מיט די קליידער וינע,
 בשעת ער זיצט צווישען גרויסע לייט פייער.
 שלייסער מאכט זי זיך און לאזט אנדערע נאך אים,
 פון גארטלען נישט זי נאך דעם סוחר אראפ.

הַלִּיכוֹת בֵּיתָהּ וְרָחֵם עַצְלוֹת לֹא תֹאכֵר: כְּמוֹ בְּנֵיהּ
 וַיֵּאֲשֶׁרוּהָ בַעֲרָה וַיְהַלְצֶהָ: רַבּוֹת בְּנוֹת עֵטוֹ חֵזֶל וְאַתָּה עָלִית
 עַל בְּרִנָּה: שָׁקֵר חַחֵן וְהַבֵּל חִיפֵי אִשָּׁה יִרְאֵת יְיָ הוּא
 תַתְּהַלֵּל: הִגּוֹ לָהּ מִפְּרֵי יָדֶיהָ וַיְהַלְצוּהָ בַשָּׁעָרִים מֵעַשִׂיהָ:

דער מלבוש איהרער איז אי שטארק אי שיינ, קלאהר
 לאכט פונם לעצטען טאג איבער הונדערט יאהר.
 שפענט מיט חכמה איהר מויל, רעדט קלוג אלסדינג,
 א לערננג פון חסד ליגט איהר אויף דער צייג.
 זי קוקט אויף דער פיהרונג אין הויז אלע צייט,
 און ברויט גומזיסט עסט זי ניט ווי פוילע לייט.
 איהרע קינדער לויבען זי אין אלע ערטער,
 איהר מאן-ער ריהמט זי מיט אזעלכע ווערטער:
 פיל ווייבער האבען פארדינט און גרויס דריבער
 דו אבער געהסט זיי אלע ווייט אריבער,
 פאלש איז דער חן, נאריש פון שיינקייט דער רוהם,
 בעריהמט איז נאר א ווייב, וואס איז ניט אי פרום.
 ניט איהר פון די פרוכט טאקי פון איהרע הענט,
 איהרע מעשים לויבען און מאכען זי בעקענט.

זמירות ליל שבת

שה הזמר כיומד מן הרוח שני הלילה על פי איב, ובזרח הראשון חתם המזמור
שמו ברית ענוות של ג הלקי הדרת, שהם. מקדש. שומר, הרבת. רזת משה.

כָּל מְקַדְשׁ שְׁבִיעֵי כְּרָאוּי לוֹ. כָּל שׁוֹמֵר שִׁבְתַּת בְּרִית
מִחֲלָרוֹ. שְׁכָרוּ הַרְבֵּה מְאֹד עַל פִּי פְעֵלוֹ. אִישׁ עַד
מִיָּהוּ וְאִישׁ עַל הַגָּלוֹ : אֹהֲבֵי יְיָ הַמְּחַכִּים בְּבִגְנֵן
אֶרְיָאֵל. בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׁישׁוּ וְשִׁמְחוּ בְּנִבְכָּבְלֵי מִתֵּן
נְהַרְיָאֵל (*). גַּם שָׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וְאָמְרוּ לְאֵל. בְּרוּךְ

כל מקדש ווער עס האלט דעם זיבעטען טאג הייליג פיין,
ווער שבת היט כדון, איהם נישט מחלל ציין,
ווערד בעלזינט כפי זיין ווערק מיט דער פולער האנד
יעדער כפי זיין גראד און יעדער כפי זיין שפאנד.
אדכי די וואס האפען נאט ליב און איהם געטריי,
האפען זעהן דעם בית המקדש שפאנגעל ניי,
פרייט זיך, קוועלט שבת קודש נאר א מורא,
גלייך וועלכע וואס מקבל געווען די תורה,

© השבת וזא שקולה כנגד שאר כל מצוות התורה כמס' סודרין כמס' מקומות.

י' אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל : הוֹדִישׁ יי זרע
 אֲבֹתָהֶם אוֹרְבוּ. הַמְאֲתָרִים לְצֵאת מִן הַשָּׁבֶת וּמִמְחֵרִים
 לְבֹא. וְשִׁמְחִים לְשִׂמְרוֹ וּלְעֶרְב עֲרוּבוֹ. זֶה הַיּוֹם עֲשֵׂת
 יי נְבִילָה וְנִשְׁמָחָה בוֹ: וְכָרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה בְּמִצְוֹת שֶׁבֶת
 גְּרוּסָה. הַרוֹתָה לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּכֹלָה בֵּין רַעוּתֶיהָ
 מְשֻׁבָּצָה (א). מְחֹרִים יוֹרְשׁוּהָ וַיִּקְדְּשׁוּהָ בְּמֵאֲמַר כָּל אֲשֶׁר
 עֲשֵׂה. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֵאכֹתָיו אֲשֶׁר עֲשֵׂה:
 יוֹם קָדוֹשׁ הוּא מִבּוֹאוֹ וְעַד צֵאתוֹ. כָּל זֶרַע יַעֲקֹב וַיְכַבְּדוּהוּ

הַיָּבֵט אֵיךְ הָעִנְט אוֹיף, לויבט גאט מיט לייב און וייל,
 וואס האט געגעבען ריה זיין פאלק ישראל.
 הושי אברהם'ס קינדער, וואס פארשען גאט מיט מיה,
 פארציה דעם שבת שפעט, געהמען איהם צו פריה,
 היטען גערן איהם, זיין ערוב מיט נאך ואכען,
 דעם טאג גיט גאט, לאם מיר זיך לוסטיג מאכען
 ברו געדיינקט תורת משה, פון שבת דאס געפאט,
 שיינט ווי א פלה צווישען די מצות פון גאט,
 דאס היינע פאלק געהמט, האלט עס הייליג, נישט גרינג,
 אויפן בעפעהל פון דעם וואס האט געמאכט אלסרינג-
 פון גאט, וואס האט געמאכט פארטיג און פארלענדט
 אין דעם זיבעטען טאג דאס ווערק פון זיינע הענט.
 ים הייליג איז דער טאג פון אנהייב ביו ער געהט היין,
 ביי יעקב'ס קינדער געאכט כפי גאט'ס ווארט, זיין דין,
 ריהען אין איהם, עפען-טרינקען צופרידען,
 באנן ישראל מאכען איהם, אלע אינדען.

בְּדַבַּר הַמִּקֵּד וּדְתוֹ. לָנוּחַ בּוֹ וּלְשִׁמוּחַ בְּתַעֲנוּג אֲכוּל
 וְשִׁתּוֹ. כָּל עַדֹת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אִוְתּוֹ: מִשׁוּף חֶסֶדְךָ לְיֹדְעֶיךָ
 אֵל קִנּוּא וְנוֹקָם. נוֹמְרֵי לַיּוֹם חֲשָׁבִיעֵי זְכוּר וְשִׁמּוֹר לְחֻקְתָּ.
 שְׂמַחֶם בְּבִגְדֵי שָׁלֵם בְּאֹר פְּנֵיךָ תִּבְהִיבֵם. יִרְוִיחַ מִדְּשֵׁן
 בִּיתְךָ וּנְחַל עֲדֻנְיֶךָ תִּשְׁקֵם: עֹזֹר לְשׁוֹבְתִים בְּשִׁבְעֵי
 בְּחָרִישׁ וּבִקְצִיר עוֹלָמִים. פּוֹסְעִים בּוֹ פְּסִיעָה קִמְנָה.
 סוֹעְדִים בּוֹ לְבָרֶךְ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. צְדָקְתָם תִּצְדָּק בְּאֹר

מִשׁוּף צִיָּה, גַּעְרַעֲכֶמְעַר נָאמ, דִּין חֶסֶד אוֹיֵף לֵאנְגַעַר צִיָּמ
 צוֹ דִּי וּוְאָם קַעֲטֵעֵן דִּיךְ, דִּינְעַ מְרִיִּעַ לִיָּמ,
 דִּי וּוְאָם הָאֶרֶעֵן צוֹם זִיבְטֵעֵן מְאָג און ווִילְעֵן
 דָּאָם גַּעֲבָאָמ, זְכוּר וְשִׁמּוֹר צוֹדְעֶרְפִּילְעֵן,
 מִיט דָּעֵם הִיִּלְיֹג גַּעֲבִי דַּעֲרַפְרִי זִי אִינְאִינְעֵם,
 דַּעֲרַכִּיכְמִ זִי מִיט דִּין לִיכְמִיג פְּנִים דָּעֵם שִׁינְעֵם,
 לָאז פֶּעֲמַע סַסְעֵנִם פּוֹן דִּין הוּזִי זִי גַעֲנִיטְעֵן
 און זִי אָנְמֶרִיגְקֵעֵן פּוֹן דִּין מִיִּיךְ דָּעֵם זִיסְעֵן.
 עוֹר הַעֲלֵף דִּי וּוְאָם רוֹהֵץ דָּעֵם זִיבְטֵעֵן מְאָג, מוֹשֵׁן נִימ,
 שְׂמַעֲנִדִּיג אִין דַּעַר צִיָּמ פּוֹן אַקְעֶרֶעֵן און שְׁנִימ,
 גַּעֲהֵן פֶּאֲמַעֲלִיךְ נִישְׂמִ מִיד צוֹוֹעֶרֶעֵן דַּעֲרַבִּי,
 סַסְעֵן אִין אִיהֵם, כְּדִי צוֹבְעֵנְמִשְׁעֵן, סַעוֹדוֹת דְּבִי,
 לָאז שִׁינְעֵן, פּוֹנְקֵעֲלֵעֵן זִיִּשֶׁר גַּעֲרַעֲכֶמְיִגְקִיָּמ,
 ווִי פּוֹן דִּי שְׂרַשְׁמַע זִיבְעֵן מְעַג דָּאָם לַעֲבִיגְקִיָּמ,
 נָאָמ פּוֹן דִּי יִשְׂרָאֵל, וּוְאָם הָאָמ גַּעֲמֶרִי לִיב,
 נָאָמ פּוֹן דִּי יִשְׂרָאֵל, אִיִּבְיִנְעַ הִילָף נִיב.

שְׁבַעַת הַיָּמִים. יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲהַבַת הַיָּמִים. יְיָ אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים:

זה הזמר חברה משה וחתם שמו בני ראשי התרומים הראשונים: משה, שמו, וזא.
בְּנוּחָה וְשִׁמְחָה אֹרֶךְ יְיָ הַיְהוּדִים. יוֹם שִׁבְתוֹן יוֹם מַחְמָדִים.
שִׁמְרֵי וְזוֹכְרֵי הַגּוֹה מְעִידִים. כִּי לְשֵׁשָׁה כָּל בְּרוּאִים
יְעוֹמְדִים: שְׁמֵי שָׁמַיִם אֶרֶץ וַיָּמִים. כָּל צְבָא מְרוֹם
גְּבוּהִים וְרָמִים. תִּנּוּן וְאָדָם וְחַיִּת רְאֵמִים. כִּי כִּיָּה יְיָ
צִוֵּר עוֹלָמִים. הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר לְעַם סוּגְלָתוֹ. שְׁמוֹר
לְקִדְשׁוֹ מִבְּאוֹ וְעַד צֵאתוֹ. שִׁבַת קֹדֶשׁ יוֹם הַמְּדִתּוֹ. כִּי
בִּי שִׁבַת אֵל מְכַל מְלֹאכְתּוֹ: בְּמִצְוֹת שִׁבַת אֵל יִחְרִיצֶךָ.

משה רבה און פרייד, א ליכטיגקייט צו די אידען,
איו דער ליבער שבת, דער טאג פון פרידען,
עדות זאגט דער וואס האלט איהם נישט פאר גרינג,
אז אין זעקס טעג איו בעשאפען אלסדינג:
שש די הימלעל, די ערד, די ימים און שייבען,
דאס גאנצע געשלידער אויבען דעסגלייבען,
דער פיש, דער מענש, דער ראם, וואס איו גאר זעלמען,
אז נאט ער איו מייסטער פון אלע וועלמען
הא ער, וואס האט צו זיין ליב פאלק גערעדט גאנץ לאנג,
האלט איהם הייליג פונם קומען ביזן אוועקזאנג,
דעם שבת קדש זיין טאג, וואס מחיה גוט,
דען פון זיין גאנץ ווערק האט נאט אין איהם גערוהט.
במצות פאר דעם שבת הימען גיט דיר נאט חיות,
רוף צו איהם, וועט ער דיר שטארקען אהן שיהות.

קום קרא אגיו יהוש לאמצד. נשמת כל חי וגם
 נעריצד (*). אכול בשמחה פי כבר רצד: פמשנה לחם
 וקדוש רבה. ברב מטעמים ורוח נדיבה. יוכו לרב
 טוב המתעננים בה. בביאת נואל לחיי עולם הבא: G

זה הזמר חברו מסם והסימן סתדל סדדוהו השני: מערב, סולת, חפצין, סעין.
 מה ידירות מנוחתך את שבת המלכה. בכך גרוץ

פון בעשעפניש די זייל, אויך דיין קראפט איז ער,
 עס מיט פריידי, ער האט שוין אין דיר א בענעהר.
 במשנה מיט די פאר חלות, דעם גרויסען קידוש דערמיט,
 מיט פיל געשמאקע שפייז און א פריי געמיט,
 וועלען די, וואס מהושן זיך אין איהם וואזיל גאר פיינ,
 צו א סך גוטס און גרויס וואזילטיג זוכה זיין,
 ביים קומען פונגם דערלייזער א מאל,
 אויך צו עולם הבא גאר אהן א צאהל.

מה ידיות אף, ווי ליב איז די רוח דינינע,
 דו פרינצעסין שבת פיינע,
 דרום דיר אקעגען לויפען מיר אלע,
 קום, מיר בעטען, קום, געקריינטע פלה.

(א) תיבת נעריצד שבתך הזמר אין לה שחר כלל. ואין ספק שציל מעריצד
 ע"ד הכתוב והוא סעורצקם (ישעיה ח' י"ג) תי' והוא תוקפון: (ב) כל הזומר
 שבת ומכבדה ומעננה כפי כחו כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יותר על
 השכר הצפון לעולם הבא, מיטעני הלכות שבת פ"ל מאי ובמסכתא שבת קי"ח.
 דוק בתרומי:

לְקַרְאֲתֶךָ בְּאֵי כֹלָה נְסוּכָה (*). לְבוֹשׁ בְּגָדֵי הַמּוֹדוֹת
 לְהַדְרִיק גַּר בְּבִרְכָה. וְהַכֹּל כָּל הָעֲבוֹדוֹת לֹא תַעֲשֶׂה
 מְלֶאכֶה. לְהַתְעַנֵּג פְּתַעְנוּנִים בְּרַבּוּרִים וּשְׁלִי וְדָגִים :
 מְעַרְב מִזְמִינִים כָּל מִינֵי מַטְעָמִים. מְבַעֵד יוֹם מוֹכְנִים
 תַּרְנֻולִים מְפֻמָּמִים. וְלַעְרוֹךְ בּוּ כִּמְה מִינִים. שְׁתוֹת
 יַיִנות מְבֻשָּׂמִים. וְתַפְנוּקֵי מַעֲדָנִים. בְּכֹל שְׁלֹשׁ פְּעָמִים:

מֵעַן מְהוּט זִיד אֵן אִין אַ שִׁין קַלִּיד,
 מֵעַן צִינדט אֵן, בְּעַנְשֵׁט לִיכְט מִיש גְרוּים פֿרִיד.
 פֿון אַלע גַּעשֶׁעפֿטען אִין עֵק,
 אִין די אַרְבֵּיט לִיגט מֵעַן אַנְוַעק,
 תַּעֲנוּג זִיד אַנְצוּטאַן בֵּיִים מִיש,
 מִיש קאַפֿהִינְער, עוֹפּוֹת און פִּיש.
 כַּעֲרֵב פֿון גַּעכְטֵען אַלְעֶרְלִי שְׁפִיז בְּרִיט,
 פֿון דָּער פֿרי פֿעטע הִינְער גְרִיט,
 מֵעַן גְרִיט אֵן מִינֵי זאַכֵען פִּיל,
 זַעהר גוּטען ווִיין וויפֿיל מֵעַן ווִיל
 גַּעשְׂמאַקע שְׁפִיז און נאַשְׁעֵרִי,
 אויף די סְעוּדוֹת אַלע דְרִי.
 תַּעֲנוּג זִיד אַנְצוּטאַן בֵּיִים מִיש,
 מִיש קאַפֿהִינְער, עוֹפּוֹת און פִּיש.

(*) חכמינו ז"ל קראו לשבת בתוארי הכבוד מלכה, כלה, רי הנשא מעמק
 זכר אמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה, רי יטע לבש סאניה ואמר בואי כלה
 בואי כלה (שבת ק"ט, א):

לחזענע גהלות יעקב יירש בלי מצרים גהלה ב) ויבטחו
 עשיר ורש ותוכו לנאולה. ג) יום שבת אם תשבורו
 והיותם לי סגולה. ששת ימים תעבדו ובשביעי נגיף:
 לחזענע הפצף אסורים וגם לחשוב השבונות. הרהורים
 מתרים ולשדף הבנות. ד) ותינוק ללמדו ספר למנצח
 בנגינות ה) ולהנות באמרי שגור בכל פנות ומחנות:

חלה יעקב/ם ארבתהיי. האט מען דערפא

איין ארב אהן א גרענין צום עקר.

אכטען דעם שבת ארם און ריף,

ועט איהר די גאולה זוכה גליף;

שבת אויב איהר וועט הימען פין,

וועט איהר גאטס א געליבט פאלק זין;

ועקס מעג דורכא:אנד ארבייט, מהומ,

און דעם זיבטען מאג פרייט זיך, רוהט.

תענוג זיך אנטומאן ביים טיש,

מיט קאפהינער, עופות און פיש.

הפניך האנדעל אין איהם דארף אויפהערען,

אויף קיין רעכענונג געפיהרט ווערען;

ב) פלשון הכתוב (ישעיה נח, י"ד): א אלמלי כשמרו וכר מר
 שאלין (שבת קיח, ב). ה) שמדכון על הונוקת לארם בשבת ועל התנוק ללמדו
 ספר וללמדו אומנות (שם) פירש רשי עם ללמדו אומנות, דוא נמי מצוה היא,
 דכל מי שאינו מלמדו אומנות ליסמות. והפיתן שנה פה לשון הנגרא וכתב
 למנצח בנגינת תרת ללמדו אומנות, ובלי ספק עשה זאת בעבור החרו שדא
 יעולה ימה:

להתעב הלוקח תהא בנות (ו). ענג קרא לשבת. והשנת
משפחה. בדת נפש משיבת. ככן נפשי לך ערנה ולנות
בהבת. פשוטנים סונה. בו ינחו בין ובת: להתעב מעין
עולם הבא יום שבת מנוחה. כל המתעננים פה יזכו

גלאט טראכטען אין די געהירען,
 נעכטער שידוכים אויספיהרען,
 ליינען, זינגען לערנען א קינד,
 קוקען אין ספרים און קיין זינד.
 תענוג זיך אנצוטאן ביים מיש,
 מיט קאפהינער, עופות און פיש.
 הלוך שטייל לאז זיין דיין גאנג, נישט געזאגט,
 שבת און רוה, האט גאט געזאגט,
 דער שלאף איז מחיה גאר אנטיק,
 דערקוויקט, גיט צו געזונט א שטיק,
 מיין הארץ גלוקסט צו דיר דארףער,
 רוהען אין דיר, שבת ליבער,
 ווי עס רוהען זעהר צופרידען
 מיט זייער געוונד די אידען.
 תענוג זיך אנצוטאן ביים מיש,
 מיט קאפהינער, עופות און פיש.
 מען טעם גן-עדן שבת די רוה,
 די וואס פריינגען איהם אין תענוג צו

ו שלא ידא הלוכך שפ שבת כהילוכך של חזל (שבת קיג, א"ג)

לְרֹב שְׂמֵחָהּ . מִחֲבַלֵי מְשִׁיחַ יוֹצְאוֹ לְרוּחָהּ . (ז) פְּדוּתֵנוּ
הַצְּמִיחַ וְגַם יְגוֹן וְאַנְהָרָה : דַּהֲתַעַנְנָהּ .

ותום שע המהבר מדכני בר יצחק חזק .

מִזֶּה יִפִּיתַ וּמִזֶּה נִעְמָתָ בְּתַעֲנוּנֵיהֶם . אֶת שִׁבְתָּ מְשִׁיחַ
נוֹנִים : לְךָ בְּשֹׁר וְגַם דְּנִים . נְכוּנִים מִבְּעוֹד יוֹם : מִעֲרֹב
עַד עֲרֹב לֵב חֲדָים . בְּבֹא עֲתִדָּ עֵת הַדּוּדִים . נִל וְשִׁשׁוֹן
לְיְהוּדִים . לְמִצָּא פְּדִיוֹם : וְאֶת עֲנָנֵי לְהַתְּעִנֵּנִי בְּמִמְתָּקִים .
בְּתַעֲנוּנוֹת בְּנֵי אָדָם . וַיִּזְן פִּי יְהִאָדָם . וְשִׁאָר מִשְׁקִים :

וְעֵלְעֵן זֹכָה וַיִּזְן צִו פִּיל פְּרִיד ,
פְּרִי וְעֵרְעֵן פּוֹן וַיִּיטִיג , פּוֹן לִיד :
אוֹנֵעֵר הִילָח לָאוּ שְׁפָרְאָצֵּן , אוֹיפִּנְעֵהן ,
מְרוֹעֵר אוֹן וְאָרְגֵנִי גְעִשׁוּינֵר פֶּאָרְגֵּהן .
מְעֵנֵג וַיִּדָּ אֶצְוֹטָאן בְּרִים מִיש ,
מִיש קֶאפְּהֵינְעֵר , עוֹפּוֹת אוֹן פִּיש .

מִזֶּה יִפִּיתַ אֶת וַיִּיטִיג אוֹן וַיִּיטִיג , אֶת מְעֵנֵג , קְלֵעֵבְעֵן .
בְּרִים דוּ , שְׁבֵת , פֶּאָר מְרוֹיִרִינְעֵ אֶלְעֵבְעֵן .
פְּלִיט אוֹן פִּיש אִיו בִּי דִיר דָּא בְּיִדְעֵ גְרִיט ,
פּוֹן נְעִכְמִינְעֵן מֵאָג דָּאם אֶלְסְדִינְג פֶּאָרְמִיג בְּרִיט .
מַעֲרַב אֶת מִיעֵת לֵיעֵת פְּרִיטֵט וַיִּדָּ דָּאם הָאָרֶץ בִּי לִיעֵט .
וְעַן בְּרִין וַיִּזְן קוֹמֵט , דִּי וַיִּסֵּעַ לִיבְלִיקֵעֵ צִיט .

(ז שבת קידה, א')

רָאָה וּקְדָשׁ בְּיוֹם קֹדֶשׁ. עֲצֵי יַיִן זָכְרָהּוּ. וְאִם אֵין עֲצֵי
 לָהֶם בְּצַע. בְּעֵינַי יָפָה לְקֹדֶשׁוֹ: שְׁמֵרָהּוּ בְּהַלְכוֹתָיו
 מִעֲבוֹדוֹת. מֵאֲבוֹת וְתוֹלְדוֹת. שִׁיר לְאֵל תֵּן לְהוֹדוֹת.
 וְכָר לְקֹדֶשׁוֹ: כָּל שׁוֹמֵר יוֹם שַׁבָּת מִחֻלָּלוֹ. מְחוֹלְלוֹ
 מְחוֹל מַעְלוֹ. וּבֹא גּוֹאֲלוֹ שְׁמוֹ שִׁילָה. יוֹבֵל שִׁי לוֹ:
 יִדְבַר סִימָן טוֹב לְךָ בְּמָן וְאוֹת הַגָּל. סִמְבֻּמִּיּוֹן

ע פֶּרִיִד, ע שְׁמֵחָה אִיו אוֹיף אַלע אידען,
 ווערען פֶּרִי פון זארג, לוסטיג און צופֶּרִידען.
 דו ביסט ע פֶּאַרנִיגֶען, אַלְטֶענִיג פֶּאַר זײ,
 מיט גוטע שְׁפִייוֹ, מיט וויין, מִשְׁקָה אַלְעֶרְלִי.
 ראה וקדש מאד קידוש אין דעם הייליגען טאג נאר פיין,
 דערמאהן איהם לוסטיג אויף אַ גוטעו בום וויין,
 וויין איז שְׁעֵנער, פיידען אין אַ גויט,
 אין בְּרִירָה, מאד קידוש אויף תְּלָה, אויף בְּרוֹיט.
 עֲמֵרוֹ זְאֻלָּמִט אִיהֶם הִטְעֵן אַלע זײנע דינים,
 נישט טאן קיין אַרְבִּיט, מְלֻאכּוֹת אַלע מינים,
 נִיט אַזְעֶלְכֶע וואס שווער, נִיט קלײנע וואס גְרִינג,
 נאר אַ שְׁבַח צו גאט נִיב, לויב איהם און זינג.
 כל שמר ווער שַׁבָּת אִיו נִיט מְחֻלָּל, ווי דאס געבאט,
 איהם ווערען פֶּאַרנִיגֶען זײנעֶנְדִיג פון גאט,
 אז וועט קומען דער גואל, שִׁילָה דער דער האר
 וועט ער איהם בְּרִינגֶען אַ מִתְנָה דְּסֶרְפֶּאַר.
 דער סטן אז דו, שַׁבָּת, ביסט הייליג, אִיו דיין בְּעוֹנִיוו,
 וואס אין דיר אִיו נִיט גענאנגען מן דאס שְׁפִייוֹ.

הַמְתַּלְגֵּל . בְּכֹל יוֹם נַח פְּעַם מִגַּל : יִשְׁבְּתוּ וַיִּשְׁקְמוּ *
הַמְוֹרְחִים וְלֹא נָחִים עַדֵי שְׁשִׁי . וַתִּשְׁלַחֵם לְחַפְּשֵׁי .
בְּנֵדֵי שֵׁשׁ וְנֹחַ מִשִּׁי . לְכַבְּהֵן יַעֲמוּ . וַיֹּאמְרוּ בְּאֵי כִפָּה .
מִה תֵּאֲחֲרֵי . הֵן שְׁלֹחַן וְנֹחַ נִהְיָ . עֲרוּכִים כִּי בָא אֹרֶךְ .

שְׁמִינְעֵר וְאֹרְפֵט אֶלֶּע טָאג סְמִבְטוֹן דְּעֵר מִיִּדָּה .
אֹן שְׁבֵת רוּחַט עֵר שְׁמִיל , וּוִי דֵי יוֹדְעֵן גְּלוּדָה ,
וּוֹאס אַרְבִּיִּטְעֵן , רוּחֵעֵן נִיט דֵי גֵאנְצֵע וּוֹאדָה ,
דְּעֵם זְעַקְסֵטְעֵן טָאג בְּעַפְרִיִּסְט דוּ וַיִּי פּוֹנִים יֵאָדָה ,
לְכַבּוֹד דִּיר מְהוּעֵן וַיִּי אֵן שִׁינְע בְּנֵדִים ,
קְלִיִּדְעֵר פּוֹן גּוֹטְעֵן וַיִּדְעֵנְשָׂאָף אֹן פֹּאדִים .
וַיֹּאמְרוּ דִיר אַקְעֵנְעֵן גֵּעְהֵן וַיִּי אֹן וְאָעֵן אֶלֶּע :
לֹאז וַיִּדָּה נִיט לֹאנְג בְּעֵטְעֵן , סִקְאֶצִּיל קוּם פְּלֹה ,
אַט הָאָסְט דוּ אַ טִיש גְרִיִּט מִיט גּוֹטְע גַּעְרִיכְט ,
אויף מְחִיָּה לִיכְטִיג שִׁינְט אֹן פִּינְקֵעֵלַט דִּיִּן לִיכְט ,
דוּ שִׁינְט נֹאדָה מְעַהֵר פּוֹנִים מְאֹהָנְעִשְׂמַעְרֵעֵן שִׁיִּן ,
אויף דִיר שִׁינְט וּוִי זְעַנְךָ לִיכְט גֵאמִס בְּבוֹד אֶלִּיִּן ,
בְּשַׁעַת דֵי פִיעֵר שְׁקֵעֵן וּוְעֵלַט אִין זְעַנְעֵם טָאג ,
וּוְעֵן הוּמְעֵל אֹן עֵרְד בְּעֵשְׂאָפֵט גֵאמִט מִיט וַיִּין זֹאג ,
הָאָט עֵר מִיט וַיִּין שִׁייעֵר לִיכְט בְּעֵלִיִּכְט דֵי וּוְעֵלַט ,
אַז דְּעֵר מְעַנֵּשׁ אַבְעֵר הָאָט גְעוּינְדִיגְט , גְעַפְעַהֵלַט ,
הָאָט גֵאמִט דָּאָס לִיכְט גְעוּוֹאֵלַט פֹּאר־פֹּארִגֵעֵן גְעֵשׂוּינְדִיגְט .

(א) הרי נהר סמבטיון יוכיח, שם שיר

ז. ביר פיא .

קומי אורי: כבוד יי עליך באור זרח. בעת יצר בלי
 מורח. קצות מערב וגם מורח. צפון וימין: עליונים
 ותחתונים במאמרו. עלי תבל עם אורו. וכחמא
 יציר יוצרו. בקשו להטמן. ואת חלית פני קונד
 ולא נטמן. יום אחד למוצאי (ב) ואו ננו ליראי. יין
 עסים ומן: יהי לזכרך ולשמך וינצל מכל רע. וישבון
 כצל עצי עדן. ושם אצל ישרים יתן: סעודותיו

ואת די אבער בעטסם היין באשעפער ווי א קינד,
 האלט ער זיך דערמיט אויף, ליגט אפ אויף מארגען,
 און שבת צו נאכט באלד דאס ליכט פארבארען,
 ער בעהאלט עס צו די פרומע וייגע דארט,
 מיט דעם יין המשומר אין מן אין איין ארט.
 די צו דעם וואס דערמאנט און היט זיך וועט עס זיין.
 ער וועט בעשיקעמט ווערען פון ביין, פון פייך,
 רוהען אונטער די ביימער אין גן-עדן,
 נעבען די צדיקים ויצען אין פריהרען.
 סעודותיו ווער שבת האט דריי סעודות ניטש פארפעהלמ,
 ווי משה האט עס אין איין פסיק געשטעלט,
 מיט דעם היום וואס ער שטעלט דריי מאל אכיון,
 דער בעגליקט אויב די דריי וועט ער מקיים זיין.

(ב) מסוד על מה שאמר יל: אותה האורה שנברא בה העולם אדם
 הראשון עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו כיון שחטא אדם הראשון בקש
 לשחך חלק כבוד לשבת וכח כיון ששקעה חמה במצאי שבת התחיל הדבור,
 בד פ"ב.

וְשִׁבְתוּתוֹי אֲשֶׁר שְׁלֹשׁ כְּאִישׁ עֵינָיו בְּדַת פְּלִשְׁתִּי. בְּמִקְרָא
 חֹד הַיּוֹם שְׁלֹשׁ. (ג) רָמְזוּ שְׁשָׁשְׁתָּן: יַעֲרָה אִם שְׁלֹשׁ אֱלֹהִים
 יַעֲשֶׂה לָּהּ. מִחֲבָרִים וְגַם צִירִים יֵצְאוּ בְּלִי מִצָּרִים.
 יִירֶשׁ נַחֲלָה: בְּרָכוֹת יַעֲשֶׂה מוֹרָה בְּרֵאשִׁיתָךְ. וְיִשׁ
 תִּקְוָה לְאַחֲרִיתָךְ וְיָסֹבּוּ בָנִים בְּצִאתָךְ. לְהַבְדִּיל יִשְׂאוּ:
 בּוֹם רְוִיחָה לְהַלֵּל יְהוָה בְּשִׁיר וְרוֹן. בְּקוֹל נְעִים קְרָא
 בְּגִרוֹן. לְלוֹתָךְ בְּנִין אַחֲרָיִךְ (ד) בְּשִׁיר יִקְרְאוּ: כְּבוֹד מְלָכִים
 וְכָר בְּלָכִים לְלוֹתָם. הַפְּחוֹת וְהַמְּנִיחִים. בְּשִׁבְחוֹת

וועט ניצול ווערען פון וועהמיג, פון צער,
 און א נחלה אהן א ברעג ארבען דערפאר.
 ברכת מיט א קידוש, שבת, איז דיין התחלה,
 און דיין אנוועקנאע איז מיט א הבדלה,
 אויף א בום וויין לויבען הויף די איבען,
 דיך אויף ארויס צופעלייטען אין פרידען,
 זינגען זיי אליהום מיט א זים קול הויף.
 כהן דער כבוד פון מלכים, פירסטען איז דאך אויף.
 אז אלע פיינע בריות בעלייטען זיי,
 מיט ראציעס אי מיט נגונים אלערליי,
 אי מיט א גרויס אורא שרייטן גאר א שרעק,
 אלע צייט ווען זיי געהן פון שרניץ אנוועק.

א רומן לשלש פעמים דיום שנאמר בכתוב (שמות י"ג, כ"ד) ויאמר משה
 אכלהו דיום כי שבת דיום להי דיום לא תמצאוהו בשבת (ד) בנין אהרן, ר"ל
 בנכד וטין של אהרן, שהוא פטום או אליהו:

זבֿרֿנֿים, בְּכָר עֵת צִאתָם: יֵצֵאוּ חֲסִדֵי קָדוֹשׁ יַעֲקֹב .
 לַיֵּל וְיוֹמָם, וְאִזּוֹ לַיּוֹם עַל מְקוֹמָם, יִנָּצְחוּ שִׁיר אֲשֶׁר
 וְנָם, בְּכָר מִיְּמֵי זְמַר: עָלֵי עוֹלָה אֲשֶׁר כְּפוּלָה בְּיוֹם
 שַׁבָּת, בְּאַהֲבַת יוֹם כְּרוֹב חֶבֶת, עִם נִגּוֹר כְּאִישׁוֹן
 בַּת עֵיץ נִשְׁמַר: מִי יִפְאָר גִּדְּל פֶּאֶר הַמִּלְכָּה, מִנְתָּה
 אֲפִים, הַדִּיכְתָּה אֲלֵפִים אִמָּה אֲרֵבָה: חֵי וְקוֹף מִדָּ
 בְּקוֹרְאֵי שְׂמֹד, שְׁמַע עֲלִיוֹן, וְאַל תִּחְרַשׁ לְרֵשׁ וְאַבְיוֹן .
 וְכִבֵּל נִיב וְגַם הַגִּיּוֹן, לְכַבּוֹ נִשְׁפֵּל: מִזּוֹן אֲרוּחָה, לְיוֹם

חו לאז דער הייליגער, וואס ביי יעקב געאכט,
 נאר בעווייזען אונו זיין חסד טאג און נאכט,
 דענסמאל וועלען די לויס אויף זייער ארעט,
 שפילען אויף די בליס פון אימליכען סארט,
 אויף דער טאפלער עולה שבת אין פייער,
 פאר ליבשאפט צום טאג, וואס מען האלט איהם טייער,
 היט דאס פאלק דערפאר אפ און פארנעם עס ניט,
 ווי דאס שווארץ אפעלע פון אויג ווערד געהיט.
 ס יסאר דער מלכהים שיינקייט איז נישט צודערציילען,
 איהר שפייו טאפעל, איהר גאנג צווייטזינענט איילען,
 ח ריכט-אויף, א, לעבעדיגער גאט, דעם וואס קומט אום,
 וואס רופט צו זיין ליבען נאמען, וואס איז פרום,
 הארף, אויבערשטער, די רייד, דאס געבעט פארנעהם,
 זאלסט ניט שוויגען צום אביון, וואס אין דער קלעהם.
 מן דער ארמער וואס איהם פעהלט שפייו אויף שבת צום טיע,
 לאז זיך געהאלפען ווערען מיט ברויט, פלייש און פיש.

מְנוּחָה. בַּעֲת יַחְסֵר. יוֹחֵן בַּפֶּת דָּג וּבִשְׂרָ. יֵשֵׁב כְּעָר.
 בְּלִי מַחְסֵר. לַחֲמוּ נִבְכָּל: יוֹם שְׁבִיעִי כְּמֵרוּעֵי. אֲנִי
 קָשְׁבוּ. בְּרַדְתָּ דָּגָן שָׁמַיִם. בָּתֵּת לָהֶם יוֹמָיִם. אִישׁ
 תַּחֲתָיו שָׁבוּ:

סוכר זה הזמר חתם שמו בראשי החרוזים: יום, הבשר, ואם,
 גשים, תט, נפש, חקתיה, זה, קולי, רית יהונתן חזק.

יוֹם שַׁבָּת קָדֵשׁ הוּא. אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ שׁוֹמְרֵהוּ. וְעַל
 הַיַּיִן זָכְרֵהוּ. וְאַל יֵשִׁים אֶל לְבוֹ. הַבַּיִם רַק וְאִין בּוֹ.
 יִלְמַח וַיִּרְוּהוּ. וְאִם לֹא. הַצֹּר יַפְרַע אֶת חוּבוֹ:

וַיִּצְעַן וַיִּשְׁרָה, נִשְׁמַ לַיִדְעַן קִיִּין נוֹיִם,
 לְאוֹ דַעַם וַיִּבְטְעַן טָאג וַיִּין גַּעְמָאפֶעֶלֶט וַיִּין בְּרוֹיִט,
 נוֹי מִשְׁהִים רִיִּיד, וְנַעֲלֶכֶע מַעַן הָאִט פֶּאָרְנוֹמַעַן,
 דַּעַנְסִמָּאֵל וְנַעַן דַּעַר מִן אִיו פּוֹן הִימַעַל גַּעְקוֹמַעַן,
 בְּשַׁעַת דַּעַם בְּרוֹיִט גַּעְבַּעַן דַּעַנְסִמָּאֵל אוֹיף צְוויי טָאג
 וַיִּצַּט גַּעְדַּעַר אוֹיף וַיִּין אַרְמִי, אִיו גַּעוֹנַעַן וַיִּין זָאג.

הם שבת דער טאג פון שבת הייליג איז ער,
 וואויל דעם וואס היט איהם ווי עם געהער.
 און דערמאהנט איהם אין קידוש אויף וויין,
 עם פאלט איהם גאר קיין געבאנק ניש איין,
 אז דער בייטעל איז גאר ליידיג, לער,
 נישטא אין איהם אי א שילינגער.
 לאז ער זיך פרייען, עסען לרוב,
 אויב ער בארגט, וועט גאט צאהלען ויין חוב.

הַבֶּשֶׂר יִינן וְדָגִים . אֶל יַחֲסֵר בְּתַעֲנוּגִים . וְאִם שְׁלֹשׁ
 אֵלֶּה לְפָנָיו צָנִים . זֶה יִהְיֶה שְׂכָרוֹ אֲשֶׁר חָפֵץ בִּיקָרוֹ .
 יוֹסֵף חֲצָה דָג . וּמֵצֵא מִרְגְּלִית בְּבִשְׂרוֹ *) וְאִם שְׁלֹחַן
 בְּדַת עָרוּךְ . וּמִלֶּאֶד אֶל יַעֲנֶה בָרוּךְ . זֶה יִהְיֶה וְזֶמֶן
 אָרוּךְ . וְאוֹיְבוֹ יִהְיוּ כְדוֹמֵן . וּמִלֶּאֶד רַע יַעֲנֶה אֲמֵן .
 בַּעַל בְּרָחוּ יִסְפֵּר שְׂבָחוֹ . שְׁמוֹ יַעֲלֶה בְּטוֹב שְׁמֵן :

אבשר פלייש, וויין און פיש וועט איהם ניט פעהלען,
 וועט ער די דריי געריכט צום מיש שטעלען,
 דאס וועט ויין דער לויז וויינער דערפאר,
 פאר מייסער האלמען שבת דער שוכר.
 יוסף צושפאלט א פיש, ס'איז גאנץ קלאר
 און געפינט אין איהם א פערעל גאר.
 וואס איז דער מיש געגרייט ארענטליך-פיון,
 און גאט'ס מלאך זאגט: ,ואלקט געבענשם ויין,
 וועט עס טאקי תמיד ויין ווי היינט,
 ווי מיסט וועלען ווערען זיינע פיינט.
 דער שלעכטער מלאך ענטפערט אמן,
 און וועט מווען לויבען ויין נאמען,
 דער שם וויינער וועט געהן צווישען לייט,
 אזוי ווי גוטער אייל וואס שטעקט ווייט.

(א) יוסף מוקיר שכי זבניה (דס קרעה אשכח ביה מרגתא שבת קיש א)

נְשִׁים גֵּרוֹת תִּדְרֹיֶקְנָה. וְחַק גְּדוֹת תִּחְזִיקְנָה. וְהַחֲלוֹת
 תִּסְיִקְנָה: יָגֵן בְּעָרְךָ וְכוֹתֶנְךָ. יוֹם בֹּא עֵת לִידָתְךָ. וְאִם
 לֹא עָבְרָה וְנִזְחָרָה. אֲנִי קְרוֹבָה לְיִדָתְךָ (ג). תִּגְנוּ שְׂבַח
 וְשִׁירָה. לְאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת בְּרָא. וְלָנוּ בּוֹ גֵּתֵן תּוֹרָה.
 קָרָא לְמִשְׁהַ מִּתְּנָה. בְּבֵית גְּנוֹי הִיא מְמוּנָה. לְךָ יֵאָתֶה
 וְקַח אוֹתָהּ. תִּגְנֶה לְעֶדְתְּ מִי מְנָה: נֶפֶשׁ פִּי נֶאֱנָחָה. בָּא

נשים ווייפער אועלכע וואס ליכט בענישען,
 און האלמען זייער צייט ווי מענישען,
 וואס זיי באקען און געהמען חלה,
 דער זכות פון די דריי מצוות אלע,
 וועט זיי אם ירצה השם ביישמעהן,
 אין דער רעכטער צייט ביים צוקינד געהן,
 דערפאר וואס זיי היטען דאס אלסדינג,
 וועלען זיי געווינען גיף און גרינג.
 ווי גיט צו גאט א שבת א פיינעם,
 פאר דעם הייליגען שבת זיינעם,
 ער רופט און זאגט צו משה א ווארט:
 „א מתנה ליגט אין מיין אוצר דארט,
 שבת איז עס, פאסט דיר שיין ווינדער,
 געהט גיב זי די יודישע קינדער.“
 נאט אז דאס הארץ וויינט, צרות מרעמען צו,
 קומט דער שבת, קומט מנוחה אי רוח,

(ג) מרבה חיל במקדש כמה מדליקין (שם לה).

שַׁבַּת בָּא מְנוּחָה. נִיל וְשִׁשּׁוֹן וְשִׁמְחָה: בְּרַכּוּ וְקִרְשׁוּ
 בְּכֶן. מְלֻרְרֶת לְעַם לֹא אֶלְמֶן. וְהַשְׁבֶּת נֶפֶשׁ מְשׁוֹבֶת. בְּפִסַּת
 בָּר אֲשֶׁר טָמֵן (חֲפוֹתֶיהָ בְּמָרָה. נִצְמִיו בְּאוֹרְהָה.
 בְּהַרְרִים בְּשַׁעֲרָה תִלְוִים הִלְכוּתֶיהָ. שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתֶיהָ:
 יִנְחִלוּ לַיּוֹם שְׁכָלוּ שַׁבַּת בְּצַבְאוֹתֶיהָ: זֶה הָאוֹת אֲשֶׁר
 שָׁם אֵל. בֵּינוּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבְשַׁבְעֵי אֲשֶׁר הוֹאֵל:

לוֹסְטִיגְקִיט קוֹמט, אַ שְׁמֻחָה, אַ פְּרִייד,
 מְעַן פֶּאַרְנֶעסס אַלע צָרוֹת און לִייד.
 גַּאט האַט מיט דַעם מֶן אִין יַעֲנֶער צײַט,
 גַעֲעֶנשְׁט, גַעֲהײלִיגט דַעם טָאג בֵּי לַיִט:
 גַעֲהײלִיגט, דַארױף אִיו דַאס אַ בְּעֶנוּיִו:
 אִין אִיהם אִיו נִיט גַעֲנַאנְען מֶן, מײַן שְׁפִייו,
 גַעֲעֶנשְׁט, וואַס פֶּרִיִיג קוֹמט פֶּאַר אִיהם אָן
 מִיט אַ מַאל גַאנְצֶע צֶנוּיִ מְעַסְמֶלִיךְ מֶן.
 חֲקוּתִיה הִיט מְעַן פֶּון שַׁבַּת דִּי פִיל גַעֲבֶאַט,
 בְּעֶקוֹמט מְעַן עוֹלָם הֶבֶא פֶּון גַאט.
 זֶה דַאס אִיו דַער צײַכֶּען פֶּון גַאט דַעם דַער,
 צֶנוּיִשְׁען אִיהם און יִשְׂרָאֵל שְׁמַעְהַט עַר
 און דַעם זײַבְטֶען טָאג וואַס עַר ווִיל,
 וואַס עַר אִיו שְׁמַאַרק הײלִיג, רוֹהִיג שְׁמִיל.

ג) דבדי הסר טבוארים יותר ברדול: רבי ישמעאל אטר ברכו כמן וקדשו
 כמן. ברכו כמן, שכל ימות השבת דזה יורד עומר בערב שבת שני עומרים, וקדשו
 כמן, שלא ירד בו כל עקר. (ביר פי"א) ותרגמתי לפי הדברים הא

מִמַּבְטֵי־זוֹן הַנֶּהָר . שְׁבָבֵל יוֹם רָץ וְנִמְהָר . יוֹכִיחַ מִן
 מְנוּחַת . תְּשִׁיב לְזָמִין אֲשֶׁר שׁוֹאֵל (ד) קוֹרֵי קוֹלוֹת יַחְדָּלוּן
 בְּעֵת שִׁירֵי יוֹדְלוּן . כִּי כִמְלֵה הֵם יוֹדוּן . וְאֵל יִשִּׁינוּ
 גְבוּרֵי . בְּאֶרֶח שִׁיר נִפְל הַבְּרִי . הַתְּקוּשָׁשׁוּ וְאֵל הַשְּׁמֵשׁוּ
 בְּנוֹרֵ שִׁיר שְׁפָרָה רִי : הַתְּקוּשָׁשׁוּ

מִמַּבְטֵי־זוֹן דָּעַר טִיִּיד וּוּאָם לֹאִיפֵט זַעֲהַר גִּידָה .
 אִוּן שְׁבַת גָּאָר פְּלוּצָלִים שְׁמַעֲלֵט עַר זִידָה .
 בְּעֵוִיזוֹת , אַז פּוֹן רוּחַ אִיו עַר אַ מְאֵנָה .
 דָּאָם גִּיב דָּעַם אַפִּיקוֹרוֹם אַ זְאָנָה .
 קִלִּי עִם הַעֲרָעֵן אִוִּידָה דִּי קוֹלוֹת זִינְעֵה .
 וְנֵעֵן אִידָה זִינְג הַוִּידָה דִּי זְמִירוֹת מִינְעֵה ,
 וּוּאָם גִּיפֵעֵן זִידָה מְחִיָּה וּוִי טוִי גְלִיִּידָה ,
 דִּי שְׁטֵאָרְקֵעַ קוֹלוֹת פּוֹן יַעֲנֵעַם טִיִּידָה
 שְׁוִינְעֵעֵן , זַעֲנֵעֵן נִיט מְשִׁיג גְבוּל מִיר ,
 אִיו דָּעַם שְׁמִינְעֵר פּוֹן זִינְעֵעֵן מִיזֵן שִׁיר .
 הַאֲלֵט זִידָה אִיוִּן , קִיזֵן רַעֲשֵׁי , קִיזֵן פִּיפֵם מְעֵהַר ,
 גַּעֲהֵמָט נִיטֵט דִּי קְרוִיזֵן פּוֹן שִׁיר , וּוּאָם מִיר גַּעֲהַר .

(ד) רומז לכה שאמרו ז"ל: טורנום רופוס הרשע שאל את רי עקיבא, אמר
 מה יום מוזמים (מאי שנא ומא דעכתא מכל יומא) איל הרי גדר ממבטיון יוכיח
 זכר פי

זה הסדר מיטען ישראל וזהו ר"י ישראל נאנארה והסימן מנחל
בראשי החרוזים: יה, שבחין, רברבין, אלהא, למקדשך.

ה רבון עֲלֵם וְעֶלְמִיָּא. אַנְתָּ הוּא מַלְכָּא מְלָךְ מַלְכֵיָּא.
 עוֹבֵד גְּבוּרְתֵיךָ וְתַמְחֵיָּא. שְׁפֵר קִדְמִי לְהַחֲוִיָּא: ^{יה}
 שְׁ בַחֲוִין אַסְדֵר צַפְרָא וּרְמֵשָׂא. קָךְ אֱלֹהָא קִדְיֵשָׂא.
 דִּי בְרָא כָּל גַּפְשָׂא. עִירִין קִדְיֵשִׁין וּבְנֵי אַנְשָׂא.
 חִינֹת בְּרָא וְעוֹפֵי שְׁמֵיָּא: ^{יה}
 בְּרַבִּין עוֹבְדֵךָ וְתַקִּיפִין, מְכֹךְ רַמִּיָּא וְנִקְיָה בְּפִיפִין.
 לֹא יַחְזֵה גְבַר שְׁנִין אֶלְפִין, לָא יִיעוֹל גְּבוּרְתֵיךָ
 בַּחוּשְׁבֵיָּא: ^{יה}

יה רבון גאט דער הער פון אייביג-אייביגער צייט
 דו ביקם איבער מלכים מלך ביי לייט,
 ביינע גרויסע ווערק און וואונדערליכקייט,
 זיי דא צודערצעהלען געפעלט מיר פיינ:
 שבחן איך לויב פריהמארנענס, אין אונענט נישט מינדער
 צו דיר, הייליגער גאט, חידושים-ווינדער,
 וואס געשאפען איסליכע ואך בעזינדער,
 הייליגע מלאכים אי מענשענס-קינדער,
 פון די חיות ביו די פייגעל ארצין.
 רבינו גרויס, שמארק איז ביינע ווערק ביו אויף א האר,
 דערנידריגסט הויכע, דערהויכסט נידריגע גאר.
 ווען א מענטש זאל לעבען מזוענט יאהר,
 וועט ביי ווערק גערעכענען אין שמאנד ניט זין.

א לָהָא דִּיכִיָּה יִקַּר וּרְבוּתָא, פְּרוּק ית עֲנָךְ מִפּוּם
אֲרִיּוּתָא, וְאַפִּיק ית עֲמֻךְ מִנּוּ גְלוּתָא, עֲמֻךְ דִּי בְחִרְתָּ
מִכָּר אֹמְיָא:

ל מִקְדֵּשׁ תּוֹב וּלְקוֹדֶשׁ קוֹדֶשִׁין, אֲתֵר דִּי בֵּיהּ יַחֲדִין
יִוָּחִין וְנִפְשִׁין. וַיִּזְמְרוּן לָךְ שִׁירִין וּרְחִשִׁין, בִּירוּשָׁלַם
קִרְתָּא דְשׁוּפְרִיָּא:

צוּר מִטְּלוּ אֲכַלְנוּ בְּרַכּוּ אֲמוּנֵי, שְׁבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ כְּדַבֵּר
יְיָ: הֲוֵן אַתְּ עוֹלָמוֹ רוּעֵנוּ אֲבִינוּ, אֲכַלְנוּ אַתְּ לְחֻצָּ

אלהא גאט, וואס פבויר איז דייןס, שטארקייט דערפרי,
דיין שאף ביי לייגען פונם מויל בעפריי,
לייז דיין פאלק אויס, אין גייטען שטעה זיי ביי,
דאס אויסגעוועהלטע פאלק דייןס, וואס ועהר פיין.
למקדש צו דיין בית המקדש קעהר זיך ווידער,
צום ארט וואס דארט קוועלט אי הארץ אי גלידער
און זינגען וועט מען דיר שיינע לידער
אין ירושלים, א שטארט גאר א שייין.

צו משו גאט, פון זיינס וואס מיר האפען געגעסען.
בעשט, רבותי, פיל איהרע זענט גועסען,
מיר זענען זאט דעם האלו אריבער,
און לאזען נאך אויפן טיש איבער,
ווי טאקי געזאגט האט גאט.
חן דער וואס ער שפייזט די וועלט זיינע אליין.
אונזער שפייזער איז ער פון הימעל דארט

זיינו שתינו, על בן נודה לשמו ונהללו בפנינו, אמרנו
 וענינו אין קדוש ברוך: צור בשיר וקול תודה נברך
 לאלהינו. על ארץ המדה טובה שהגדיר לאבותינו.
 מזון וצידה השביע לנפשנו. חסדו נבר עלינו ואמח
 יי: צור רחם בחסדך על עמך צורנו: על ציון משכן

האבטן זיין ברויט געגעסען גרויס אי קליין,
 און אויף זיין זיין געטרונקען, נישט געשפארט.
 דריבער לאמיר איהם אלע באנקען שוין,
 און מיט אונזער מזיל איהם לויבען אויפ'ן ארט
 מיר זאגען טאקי, שנפערען א ווארט:
 קיינער איז הייליג ווי גאט.

גאט פון זיינס וואס מיר האבטן געגעסען,
 בענשט, רבותי, פיל איהרע זענט גזעסען וכי
 נשר מיט א גרויס לויב, מיט געזאנג און לידער
 לאם מיר לויבען אונזער גאט אויף א קול
 פאר דער גוטער טייערער לאנד, ברידער,
 וואס ער האט אונזערע שלטערען געארבט א מאל,
 מיט שפייז און דערנעהרונג פאר די גלידער
 האט ער אונז אנגעזעטיגט מיט-א-מאל;
 זיינע גגאר זענען אויף אונז אהן א צאהל
 און די געטרייטי פון גאט.

גאט פון זיינס וואס מיר האבטן געגעסען,
 בענשט, רבותי. פיל איהר זענט גזעסען וכי
 דערפארעם זיך מיט זיין חסד געשווינד

כְּבוֹדְךָ זָכוּל בֵּית תְּפִאֲרֹתֵינוּ. בֶּן הַיּוֹד עֲבָדְךָ יָבֵא
וַיִּנְאַלְנוּ: רוּחַ אֲפִינוּ מְשִׁיחַ יְיָ צוּר: יִבְנֶה הַמִּקְדָּשׁ עִיר
צִיּוֹן הַתְּמִלָּא. וְשֵׁם נְשִׂיר שִׂיר חֲדָשׁ וּבְהִנְנָה נַעֲלָה.

אויף דיין פאלק, שטארקער גאט, און שטימה ווי ביי,
אויף ציון, וואו דיין כבוד יוד געפינט,
אויף דעם הייליג הויז, אונזער שוין געבוי,
זענער, דיין געמרייזער קנעכט דוידס קינד,
זאל קומען און פון בייו אינו מאכען פריי,
אונזער היות, וואס מיר האבען ליב מריי,
ער, דער געזאלבטער פון גאט.

גאט, פון זיינס וואס מיר האבען געגעסען,
בענשא, רבותי, פיל איהרע זענט גזעסען וכו'
יבנה זאלסט בויסן דעם בית המקדש אויף ויין ארמ,
די שטארט ציון מיט מענשען דערפילען,
און זינגען א ניי ליד וועלען מיר דארט
מיט א קאפעלע געהן און צו שפילען,
דער גוטער הייליגער גאט, וואס האלט ווארט,
זאל געלויבט ווערען מיט אלע געפיהלען,
אויף א גרויסען בעכער ניין א פילען,
כפי די ברכה איז פון גאט.

גאט, פון זיינס וואס מיר האבען געגעסען,
בענשא, רבותי, פיל איהרע זענט גזעסען,

מענדעלי מזכר ספרים

הַרְחֵמֵנוּ הַנְּקִדָּשׁ יִתְפַּרֵּךְ וַיִּתְעַלֶּה. עַל כּוֹס יַיִן מְלֵא
כְּבֻדָּת יְיָ : צוּר

מִיר זְעֵנען זאט דעם האלז אריבֿער,
און לאָנען נאָך אויף דעם טיש איבֿער
ווי מאַקי געזאגט האט גאט.

זְמִירוֹת לְיוֹם שַׁבָּת

זה הזמר שם המחבר (שמעון בר יצחק) והוא רבתי שמעון דה .
שעשה כמה פיוטים ותתם שמו בראשי החרוזים מהחרוז השני: שבמי
יה , מה יקר , עולם , וצפיר , נמנרתי , בכואו , ראותו . ואח"כ
עשה חרוז אחד המתחיל: יצוה צור חסדו קהלותיו, ר"ת יצחק והוא
יסדו לתת שיר ושבח להשיי על שהוציאנו ממצרים והצילנו משונאי ה'.

בְּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמֵם לָנוּ יֵשַׁע וּפְדוּיִם
וּבְשֵׁמוֹ נִגִּיל כָּל הַיּוֹם. וּבִישׁוּעָתוֹ נָרִים רֹאשׁ עֲלִיּוֹן.
כִּי הוּא מָעוֹז לְדָל וּמַחֲסֵה לְאַבְיוֹן: שְׁבַחְמִי יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל

ברוך געלויבט און געדאנקט איז גאט מאן-טעגליך,
ער לאדט אונז אן מיט הילף מעהר ווי מעגליך,
מיט זיין נאמען אלע טאג פרייען זיך מיר,
און מיט זיין הילף הייבען מיר דעם קאפ אפיר;
דען ער איז א שטארקייט צו דעם ארעמאן,
א בעשימצונג צום אביון אין איהם פאראן,
פכמי גאטס שבטים זענען עדות פון אנהייב אן
צו ישראל, ווי ער האט זיי גוטס געטאן,
אין זייערע צרות איהם אויך געווען שלעכט,
אז זיי האבען שווער געארבייט, געווען קנעכט.

עדות. בצרתם לו צר. בסבלות ובעבודות. בלבנת
 הספיר הראם עו ידידות א) ונגלה להעלותם מעמק
 בור ורות. כי עם יי החסד והרבה עמו פדות: מה
 יקר חסדו בצלו לגוננו. בגלות בקלה שלח
 למענמו ב) להוריד בקיחים נמה בינימו. ויתנם לרחמים
 לפני שובימו. כי לא ימוש יי את עמו בעבור גדול

וויזו גרוים ליבשאפט זיי אין א ליכטיגען שיין,
 קומט זיי ארויסנעהמען פון דער גרוב פון פיין;
 דען ביי גאט איז דא גאד, גוטסקייט אלע מאל,
 אויף אויסצוליינען פיל וועגען אהן צאהל.
 מה יקר ווי וואונדער טיישר איז זיין גאד, וואס ער טהומ,
 אין שאמען זיינעם זיי צו בעשימצען גיט,
 זיי צוליב געהט ער אין גלות בקל דארט,
 אין די שיפליך צווישען זיי נעהמט ער זיין ארט,
 רחמנות, ליבשאפט לאזט ער זיי דערלאנגען
 ביי יענע, וועלכע האלטען זיי געפאנגען;
 דען זיין פאלק פארלאזט גאט נישט אומטום
 צו ליב זיין גרויסען נאמען אין רוהם:

א) זו גלוי שכינה בלבית אש מתוך הכנה בזמן שעבוד גלות מצרים, הסיימן
 הלך ומנה מה כל שעבודי עול מלכויות על הסדר:
 ב) חזו מה שאמרו ז"ל: כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה, שבכל מקום שנלו
 שכינה עמון, גלו למצרים שכינה עמון, גלו לבבל שכינה עמון וכו' (מגילה כ"ט),

שָׁמוּ: עֵינָם שֶׁת פִּסְאוּ לְהַצִּיל יְדֵיָיו (ג) לְהַעֲבִיד מִשָּׁם
 מְעֻנֵי מוֹרְדָיו. מֵעֵבֹר בְּשִׁלַּח פָּדָה אֶת עֲבָדָיו. קָרַן
 לְעַמּוֹ יָרִים תְּהוֹלָה לְכֹל חֲסִידָיו (ד) כִּי אִם הוֹנָה וְרַחֵם
 בְּרַחֲמָיו וּכְרוֹב חֲסָדָיו: וְצַפִּיר הָעֵזִים הַגְּדִיל עֲצוּמָיו
 (ה) וְגַם חוֹזֵת אֲרָבַע עָלוּ לְמְרוֹמָיו (ו) וּבִלְבָם דָּמּוּ

עולם אין עינא דארט שטעלט ער זיין שמוג אנדער
 מציל צו זיין זיינע געליבטע ווידער,
 אויסצומאקען דארטען זיינע פיינדס תקיפות,
 דערלייזט זיינע קנעכט פונם שווערד, פון רדיפות,
 דערהויכט זיין פאלקס הארען, עס בעקומט א קראפט,
 האט צו אלע זיינע פרומע רוחם פארשאפט;
 דען אויב ער מאכט מרויעריג-אוממיג א מאל,
 דערבארמט ער זיך מיט זיינע גנאד אהן א צאהל.
 וצפיר און דער ציגענבאק איז ועהר שטארק געווארען,
 עס וואקסט איהם ארויס א פיערענדיג הארען,
 האט זיין געליבט פאלק צו פארבארבען געדאכט,
 דורף די ברינים האט גאט פון פיינד תל געמאכט,

ג עולם הוא מדינה בפרס ועיר המלוכה שם הוא שושן הבירה (דניאל ח' ב).
 ד) זרברים האלו כרמוים למה שאירע לאבותינו בפרס בימי מרדכי ואסתר,
 אשר עברו אויביהם לשלוט בהם ונהפך הוא אשר שלטו המה בטוניהם:
 ה) וצפיר השעיר מלך יון (דניאל ח' כא):
 ו) חזות ארבע, המה די מלכים שחלקו להם ארצות ארכסנדר מלך יון
 אחרי מותו (דניאל ח', ז) ועיין שם פירוש רבינו סעדיה גאון והראב"ע:

לְהַשְׁחִית אֶת רְחוּמָיו. עַל יְדֵי כַהֲנֵי מִזְרַח מִתְקוֹמְמוֹ (ז)
 חֲסֵדֵי יי כִּי לֹא תִמְנֶנּוּ כִּי לֹא כָלוּ רְחֻמָּיו: נִסְגַּרְתִּי
 לְאָדוּם בְּיַד רַעֵי מִדְּנֵי (ט) שֶׁבְּכֹל יוֹם מִמְּלָאִים פְּרַחֶם
 מֵעַדְנֵי. עֲזַרְתּוּ עִמִּי לְסִמּוּךְ אֶת אֲדֵנִי. וְלֹא נִמְשַׁתְּנִי

דָּעַן דִּי גָּנָאד פֿון גָּאט האָפֿען קײנמאל קײן עק,
 דאס רחמנות וײנע קײנמאל נישט אָנוּעק;
 נסגרתִי אײך בײן אַרײן אין אָדוּם׳ס האַנד, בײַנע לײט,
 וואס מײן גוטס פֿילט אָן זײער בײַך אַלע צײט,
 אײ דאַרְטען אײך אײז מיט מײר דִּי הִלַּף וײנע,
 אונטערצוהאַלְטען דִּי פֿונדאַמענטס מײנע,
 אין אַלע מײנע צײטען שְׁמַעְהָט עַר מײר בײ,
 דָּעַן גָּאט פֿאַרְלָאזט נישט, אײז אײך אײבײג גַעטְרײ.
 בכּוּא פֿון אָדוּם קומענדיג אײן קלײדער פֿון בָּלוּט און רױט,
 מאַכט עַר אײן בָּצָרָה אַ שְׁעִכְמוֹנָה, פֿעלְשַׁעַר דָּעם טױט,
 זײער בָּלוּט שְׁפָרִיץט, וײנע קלײדער צופֿאַרְבֿען,
 מיט זײן גֵרוֹים קראַפֿט לָאזט עַר דִּי עֶלְסְטֵע שְׁמאַרְבֿען,
 פֿאַרְבֿלָאזט זײ מיט זײן שְׁמאַרְבֿען אַטעם גַעשְׁווינד
 אין דָּעם טאַג ווען עס הײבט זײך אײך זײן שְׁמֹרְמֹוּינד.

(ז) רמז למה שארע לאבותי בימי מתתיהו כהן גדול השמונאי כשעמד
 עליהם אנטוכום מלך יון:

(ח) בני אדום הרעו לישראל בהרבן בית שני, ומלכות רומי היתה בתחלה
 רובם בני אדום. עײן רדײק עובדיה א. א. ולשון הפײטן פה נסגרתִי לאדום אפשר
 להשוות עם לשון הכתוב ואל תסגר שריריו ביום צרה (עובדיה א יד) שהיו
 האדומים השרוים בארצם מסגרים הפלטים לבג הרדײק שם בפסוק

כָּל יָמַי עֲדָנִי. כִּי לֹא יִנְחַל לְעוֹלָם אֲדִנִּי: כִּבְאוֹ מֵאֲדוֹם
 חֲמוּץ בְּנִגְדִים (ט) זָבַח לוֹ בְּבִצְרָה וּמִבַּח לוֹ בְּבוֹגְדִים (י)
 וַיִּזְנַח מִלְּבוּשָׁיו לְהֵאָדָם. בִּכְחוֹ הַגְּדוֹל יִבְצוֹר
 רוּחַ נְגִידִים. הִנֵּה בְרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים: רְאוּתוֹ
 כִּי בֵן אֲדוֹמֵי הָעוֹצֵר. יִחְשׁוּב לוֹ בְּבִצְרָה תִּקְלוֹט
 בְּבִצָּר. וּמִלֵּאךְ כְּאֲדָם בְּתוֹכָהּ יִנָּצֵר. וּמְזוֹד בְּשׁוֹנֵג
 בְּמִקְלָט יַעֲצֵר (יא) אָהֲבוּ אֶת יְיָ כָּל חֲסִידָיו אֲמוֹנִים
 גּוֹצֵר. יַצֵּה צוֹר חֲסִדוֹ קַהְלוֹתָיו לְקַבֵּץ. מֵאֲרַבַּע

ראותו אָדוֹם־שֵׁר, זַעֲהֵם עַר, הָאֵם אֲזוּי יוֹף נַעֲנֵאֲרָט:
 בְּצִרָה הִיט וּוִי בְּצָר דָּעֵם וּוֹאֵם דָּאֲרָט פֶּאֲרִשְׁפֶּאֲרָט,
 אַ מִלְּאָךְ וּוִי אַ מְעַנֵּשׁ קַעֵן דָּאֲרָט בְּעִשְׂיָצֵט וּוְעַרְעֵן,
 אֲוִן דָּעַר וּוֹאֵם בְּכִוּוֹן וּוִי דָּעַר וּוֹאֵם אֲוִמְקֶעֶרֶן.
 אַלַּע זַיִנַּע פֶּרוּמַע, הָאֵם לִיב נָאֵם דָּעֵם הָעַר,
 דִּי אַלַּע אִיהֵם אָמַת נַעֲמַרְיָ הִיט עַר:
 צִיָּה נָאֵם לָאוּ גָנָאד טָאֵן וַיִּין עוֹלָם צוֹפֶאֲרִקְלִיבֶען,
 פִּין פִּיר וַיִּימַעֵן וּוְעֵלְטָ צוֹ אִיהֵם צוֹנוֹיפְמִרְיָבֶען,
 אֲוִיף דָּעֵם הָעִקְסֶמַעֵן פִּון דִּי בְּעֶרְגַּ מֵאֲכַעֵן אֲוִינֶעַר אָרָט,
 מִיט אֲוִנוֹ קֶרִיק לָאוּ דָּעַר פֶּאֲרִזְאִמְלֶעַר יוֹף קַעֲרֶעֵן דָּאֲרָט.

יא, ור"ל נסנתתי לשיטים ומתנהו שהיו מבני אדום ע"י יוסבי ארץ אדום שרם אדום
 ורעים לישראל (עובדיה א' י"י ר"ב והרבה מקימות). ולפיז יתכן לפרש נמי בוד
 כמו על יד. וכדני הוא מן אנשי ריב וכדון כלומר אנשי מצותו הרעים.
 ט) ישעיה ס"ג מתחלת הפרשה ואילך: (י) שם לרי' ו'
 יא) מוסר על מה שאמרו ז"ל (מכות י"ב א') שלש טעיות עתיד שרו של

רוחות עֲדוּ לְהַקְבֵּץ. וּבְכֹר מְרוֹם הַרִים אֲתָנוּ לְהַרְבֵּץ.
 וְאֲתָנוּ יָשׁוּב נְדָחִים קוֹבֵץ. יָשׁוּב לֹא נֹאמַר כִּי אִם
 וְשׁוּב וְקֹבֵץ י: בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר טוֹב נִמְלָנוּ.
 בְּרַחֲמָיו וּכְרוֹב חֲסָדָיו הִנְדִּיל לָנוּ. אֱלֹה וְכַאֲלֹה יוֹסֵף
 עִמָּנוּ. לְהִנְדִּיל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עֲלֵינוּ:
 בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְרָאָנוּ לְכַבוֹדוֹ. לְהַלְלוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ

עַר קַעֲרֵשׁ צוּרִיק, שְׁמַעְהֵט אִין פֿסוּק נִישׁט גַּעֲשִׂרִיבֶען.
 נֶאֱד אַזױ: „עַר קַעֲרֵשׁ יוֹד קְרִיק אִין הָאָט פֿאַרְקְלִיבֶען.
 בְּרוּךְ גַּעֲלױבֵט אִינְעֶר נָאָט, וְוֹאָס הָאָט אִינױ גוּטֵס גַּעֲטָאן,
 כְּפִי וַיִּין רַחֲמֵנוֹת אִין גְּרוֹיִם גָּאָד פֿוֹן לֶאָנֵג אָן.
 אִינױ גַּעֲלֹאָט גְּרוֹיִסֶע הַיִּדוּשִׁים בַּעֲשֵׁהֲרֶען,
 נֶאֱד אִין נֶאֱד אַזױ לָאו עַר וַיִּישְׁעֶר מַעֲהֲרֶען,
 צוֹ דַּעֲרַהֲיִיבֶען וַיִּין גְּרוֹיִסֶען נֶאֱמֶען נֶאֱד מַעֲהַר,
 וְוֹאָס אױף אִינױ גַּעֲרוֹפֶען גַּעֲוֹאָרֶען אִיז עַר
 בְּרוּךְ גַּעֲלױבֵט אִינְעֶר נָאָט וְוֹאָס כַּעֲשֵׂאָפֵט אִינױ צו וַיִּין רוּחֵם.
 צוֹ רַיְהִמֶען, צוֹ דַּעֲרַצִּיילֶען וַיִּין גְּרוֹיִסֶקִיט אױמֵטוֹם,

אדום לטעות, טועה שאינה קולטת אלא בצר (עיר מקלט בחזלת ראובן, דברים ד'
 מנ) והוא גילה לבצרה (כירת אדום, ישעיה לד' ו'. סנ'. א'. עמוס א' יב
 ובורסיה מט' יג). ואם הכתוב שם מח, כד', טחם בצרה לעיר מאב הוא רק
 לפי שדוהת עומדת בנכול שתי האומות האלו ועברה לפעמים סיד זו ליד זו.
 טועה שאינה קולטת אלא שוב והוא מיד, היה טועה שגינה קולטת אלא אדם.
 והוא מלאך:

יב) פסוק הוא (דברים ל', ג') ושב ה' אלהיך את שבתך ודרשו ז"ל,
 הושיב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקביה עב עמהן מבין הגלויות (מנצח כ"ט א').

וְלִסְפֵר הוֹדוֹ. מִכָּל אֹם נָבַר עָרֵינוּ חֶסְדוֹ. לְכֵן בְּכָל לֵב
 וּבְכָל נֶפֶשׁ וּבְכָל מְאֹדוֹ. נִמְלִיכוּ וְנִיְהוּדוֹ: שְׁהַשְׁלוֹם שְׁלוֹ
 יִשְׁיִים עָרֵינוּ בְּרָכָה וְשְׁלוֹם, מִשְׁמַאל וּמִיְמִין עַל יִשְׂרָאֵל
 שְׁלוֹם. הַרְחֵמֵן הוּא יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם. וְיִזְכְּנוּ
 לְרֵאוֹת בְּנִים וּבְנֵי בָנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת עַל
 יִשְׂרָאֵל שְׁלוֹם. יוֹעֵץ אֵל גְּבוּר אָבִי עַד עַד שְׁלוֹם:

מַעַהר פֿון אַנדערע טהומט ער אונז גאָד לִבְעַר,
 מיט לייב און זייל איינציגען מיר איהם דריבער.
 שהשלים גאט וואס זיינס איז דער שְׁלוֹם, זיינס דער פֿרידען,
 לאז בְּרָכָה און שְׁלוֹם געבען אונז אידען.
 פון אַלע זייטען אי פון לינקס אי פון רעכטס
 לאז אויף יִשְׂרָאֵל קומען שְׁלוֹם, קיין שְׁלֵעכטס.
 גאט, וואס האט רחמנות אויף אַלע מענטשען,
 זאל זיין פֿאלק מיט שְׁלוֹם, מיט פֿרידען גענשען,
 זאלען זוכה זיין זעהן קינדער און קינדס קינדער,
 וואס אין תּוֹרָה, מִצְוֹת זיך עוסק גאטס ווינדער
 שְׁלוֹם אויף יִשְׂרָאֵל זוכה זיין צו זעהן,
 אויך דערבארען זענעם ווי ער קומט צוגעהן,
 זענעם, דעם יועץ, דעם גבור שְׁמֵאֲרָקֵן האר,
 דעם פֿאַטער פון אייביג, פון שְׁלוֹם דעם ער.

זה הזמר עם הנחבר ברוך חזק ותתום לפני בראש החרוזים :
ברוך, רוכב ואשרי, כל, המדת, זכור, קרש :

ברוך אר עליון אשר נתן מנוחה. לנפשינו פדיון
מיטאת ואנחה. והוא ידרוש לציון עיר הנדחה. עד
אנה תונון נפש נאנחה: השומר שבת הבן עם הבת.
לא יל ירצו כמנחה על מחבת: רוכב בערבות מלך
עולמים. את עמו לשבות. און בעינים: במאכלי
ערבות. במיני מטעמים. במלבושי כבוד ובח משפחה:

ברוך געלויבט דער אויבערשטער, וואס האט רוה געגעבן.
אונז בעפרייאונג פון זארג, פון א צושטערט לעבען.
וועט ציון די פארנויקטע שטאדט בריינגען פרייר.
ביו וואגען עגמת נפש, צרות אין לייד.
שבת ווער עס היט מיט דעם הוינגעזונד
א ווהן מיט א מאכטער, איטליכעס קינד.

ביי גאט גלייך ווי א מנחה אויף די זינד.
רוכב דער וואס אויבען זיצט, דער אייביגער מלך.
זיין פאלק, הייסט ער, צוהאלטען שבת פריילעך
מיט געשמאקע שפייו, לאקעטקעס אפילע.
מיט א שיין קלייד, א פרייד אין דער פאמילע.
שבת ווער עס היט מיט דעם הוינגעזונד
א ווהן מיט א מאכטער, איטליכעס קינד,
ביי גאט גלייך ווי א מנחה אויף די זינד.

וְאֶשְׂרֵי כָּרַח חֹכְהָ. לְתַשְׁרוּמֵי כְּפָר. מֵאֵת כָּרַח
 סוֹכֵה שׁוֹבֵן בְּעֶרְפֵּל. נִחְלָה לוֹ יוֹבָה. בְּהָר וּבְשָׂפָר.
 זָחָלָה וּמְנוּחָה בְּשִׁמְשׁ לֹא וְרָחָה: הַשְׁמֵר כָּרַח שׁוֹמֵר שֵׁבֶת
 בְּדֵת מִחֻלָּו. הֵן הַכְּשֵׁר חֶבֶת קִדְשׁ גּוֹרְלוֹ. וְאִם יֵצֵא
 חֹבֶת הַיּוֹם אֶשְׂרֵי לוֹ. אֵל אֵל אֲדוֹן מְחוּלָּו. מְנַחָה
 הוּא שְׁלֹחָה: הַשְׁמֵר חֲמֻדַּת הַיָּמִים. קָרָא אֵלֵי צוּר.
 וְאֶשְׂרֵי לְתַמִּימִים. אִם יְהוּה נְצוּר. בְּתַר הַלּוּמִים. עַל

וְאֶשְׂרֵי וּוְאֵיל דָּעַם וְוָאם הָאֶפְט צוֹ וְוַעֲרָעַן טָאָפְעַל בְּעֵלְוִינַט
 פּוֹן דָּעַם וְוָאם קוֹקט אֶלְסְדִינַט, הוּיֵךְ אִין הַיִּמְעַל וּוְאֵינַט,
 וְוַעֲט אױף בְּאַרְג, אִין טָאָהֶל אִיהֶם אִין אַרְבַּ מְזוּבָה וְוִין,
 אִין אַרְבַּ, רוּה, גַּאנְךְ קָלָאר וּוִי דִי זױן גִּיט אִיהֶם שִׁינ.
 שֵׁבֶת וְוַעֲר עַם הַיִּט מִיט דָּעַם הוּיִזְוִעְוִינַד
 אַ זױהן מִיט אַ טָאָהֶטֶר, אִיטְלִיכְעַם קִינַד,
 בִּי גַאט גְלִיךְ וּוִי אַ מְנַחָה אױף דִי זױנַד.
 שֵׁבֶת וְוַעֲר עַם הַיִּט אַפּ בְּרִין, אִיהֶם נִישְׁט פֿאַרשְׁטֶערַט,
 דָּאט שׁוִין דָּאךְ צױגעֶנְרִיט וְוִין לױזן וְוָאם אִיהֶם גְּעַהֶערַט,
 הָאֶלְט עַר דָּעַם טָאָג גְּעַהֶערִיג קוֹמט אִיהֶם אַ דָּאנְךְ,
 צוֹ גַאט וְוִין פֿאַשְׁעֶפֶר אִיז דָּאם אַ גְּעַשְׁאַנְךְ.
 שֵׁבֶת וְוַעֲר עַם הַיִּט מִיט דָּעַם הוּיִזְוִעְוִינַד,
 אַ זױהן מִיט אַ טָאָהֶטֶר, אִיטְלִיכְעַם קִינַד,
 בִּי גַאט גְלִיךְ וּוִי אַ מְנַחָה אױף דִי זױנַד.
 אַחַדַּת דָּעַם בְּעַסְטֶען, לִיבְסְטֶען פּוֹן דִי טֶעג רוֹפֵט אִיהֶם גַאט.
 זױאֵיל דָּעַם עוֹלָם אַז הַיִּט אִיהֶם וּוִי דָּאם גְּעַבָּאט,

ראשם יצור. צור העולמים. רוחו בם נחה: השומר ובור
את יום השבת לקדשו. קרנו כי נבחה. נור על ראשו.
על בן יתן האדם לנפשו. ענג וגם שמחה. בדם
למשחה: השומר קדש היא לכם שבת המלכה. אל תוך
בתיכם להניח ברכה בכל מושבותיכם. לא תעשו

א קרוין אויף וייער קאפ צירט ער ווי גאנץ פוין,
דער האר פון וועלטען וועט מיט ווי צופרידען וויין.
שבת ווער עס היט מיט דעם הוינגעוונד,
א זוהן מיט א טאכטער, איטליכעס קינד,
פיי גאט גלייך ווי א מנחה אויף די זינד.

נור דעם טאג שבת צו הייליגען געדרינק דיר,
זיין פבור וואס הויף קומט ווי א קרוין אפיר;
דרום לאז א מענש אריינגעהמען אין זינען,
אין מענוג, פרייד דעם טאג זיך צונגעפינען.
שבת ווער עס היט מיט דעם הוינגעוונד,
א זוהן מיט טאכטער, איטליכעס קינד,
פיי גאט גלייך ווי א מנחה אויף די זינד.

קודש הייליג זאל די פרינצעסען שבת זיין אייך,
אין אייער הויז קומט מיט איהר די ברכה גלייך,
אין איינע ערשער טהומט קיינער ניט דאס מינדסט,
איינע זיין און טעכטער, א קנעכט, אויף א דינסט.
שבת ווער עס היט מיט דעם הוינגעוונד,

מְלֹאכָה . בְּנִיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם . עֲבַד וְגַם שִׁפְחָה : הַשּׁוֹפָר

זה הזמר חברו ישראל והתם שמו בראשי התרועים : יום.
שבת. ראשון. אבול. לא.

יום זה מְכַבֵּד מְכַל יָמִים . כִּי בּוֹ שֶׁבַת צוּר
עוֹלָמִים : שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלֹאכֶתְךָ . וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
לֹא־לַחֲדוֹךָ . שֶׁבַת לֹא תַעֲשֶׂה בּוֹ מְלֹאכָה . כִּי כֹל עֲשֵׂה
שֵׁשֶׁת יָמִים : יום זה ראשון הוא לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ . יום

א זוהן מיט א טאכטער, איטליכעס קינד,
ביי גאט גלייך ווי א מנחה אויף די זינד.

יום דער טאג איז מעהר פון אלע טעג געזאכט,
דען אין איהם רוהט גאט, וואס די וועלט געמאכט.
זעקס טעג ארבייט די מלאכה, דאס ווערק ביין,
און דער זיבטער טאג לאז צו ביין גאט זיין,
שבת-אין איהם לייג די ארבייט אנוועק,
דען אלסדינג האט ער געמאכט אין זעקס טעג.
דער טאג וכו'

ראשון פון ימים טובים איז ער דער ערשטער,
שבת קודש-טאג פון רוה דער גרעסטער,
דרום דארף יעדער קידוש מאכען אויף זיין,
אויף צוויי תלות המוציא מאכען זיין.
דער טאג וכו'

שבתון יום שבת קדש. על בן כל איש בנינו יקדש.
 על שתי להם ובצעו המימים: יום ה' אכול משמנים.
 שחה מכותקים. כי אל יתן לכל בו דבקים. בנר
 ללבוש להם הקים. בשר ודגים וכל מטעמים: יום ה'
 לא תחסר כל בו ואכלת ושבעת. וברכת את יי
 אלהיך אשר אהבת. כי ברכתך מכל העמים: יום ה'
 השמים מספרים כבודו. וגם הארץ מלאה תסדו.

אכל עם פעמע שפיו, מרינק אויף משקה דערביי,
 דען געבען וועט גאט די וואס איהם געמריי,
 א קלייד אנצוטאן, שטענדיג ברויט פאר זיי:
 פלייש, פיש, געשמאקע געריכט אלערליי.
 דער טאג וכו'

לא לאו דיר אין איהם ניט פעהלען קיין שום ואף,
 עם געוונטערהייט וויפיל דו ווילסט א סך,
 און גענש גאט דייעם, וועלכען האסט גערען,
 וואס בענשט דיר, לאזט דיר פיל גומס בעשעהרען.
 דער טאג וכו'

השמים די הימער דערצעהלען זיין כבוד, רוחם,
 אויף די שרד איז פול מיט זיין גנאד אוממום,
 זעהט, זיין האנד מאכט עם אלסדינג וואס פאר אייך.
 דען שר איז דער מייסטער, זיין ווערק ריכטיג גלייך.

רְאוּ בִּי כָּל אֱלֹהֵי עֲשֵׂתָהּ יְדוּ. כִּי הוּא הַצּוֹר פְּעֻלּוֹ
תָּמִיד : יוֹם זֶה

זֶה הוֹמַר חֲבָרוֹ יְהוּדָה וְחַתָּם שְׂמוֹ בְּרֵאשׁוֹ הַחֲרוּזִים : יוֹם, הַיּוֹם, וּבֹאוּ, דְּבַר, הַעֵם.

יוֹם שִׁבְתוֹן אֵין לְשִׁבוּחַ. וְכָרוּ כְּרִיחַ הַנִּיחוּחַ. יוֹנָה
מִצָּאָה בּוֹ מְנוּחַ. וְשֵׁם יְנוּחוֹ יִנְיַעִי כַּח : הַיּוֹם נִכְבֵּד
לְבַנֵּי אֲמוֹנִים. וְהִירִים לְשִׁמְרוֹ אֲבוֹת וּבְנִים. חֲקוּק
בְּשֵׁנֵי לִוְחֹת אֲבָנִים. מֵרֹב אֲוִנִים וְאֲמִין כַּח : יוֹם

דָּעַר טָאג אִיו מְעַהַר פּוֹן אַלְע טָעג גַּעאַכט,
דָּען אִין אִיהם רוהט גַּאט, וּוַאס דִּי וועלֵט גַּעמאַכט.

יום דָּעַר שִׁבְתַּ דְּאַרְף גִּיט אַרױם פּוֹן מוֹחַ,
עַר אִיו גַּעשְׂמאַק מְחִיָּה, גִּיט צוּ כַּח .
דִּי מוֹיב גַּעפִּינט רוה, אִין אִיהם רוה וַיֵּךְ פֶּאַרְשִׁאַפֵּט *
אִין אִיהם רוהען דִּי פּוֹן אַרְבִּיט מִיד אַהן קְבֶאַפֵּט.

יום דָּעַר טָאג אִיו בִּי יוֹדֵעַן גַּעאַכט זַעהר שִׁיין,
אִיהם הִיטען גַּאנץ שְׂמאַרְק פּוֹן גְּרוֹים בִּיז קַלִּיין,
שְׂמַעְהַט גַּעשְׂרִיבֵעַן אוֹיף צוֹנִי לִוְחֹת פּוֹן שְׂמִיין,
פּוֹן דָּעם וּוַאס הָאט פִּיל כַּח און שְׂמאַרְקֵע קְבֶאַפֵּט.
דִּי מוֹיב גַּעפִּינט רוה, אִין אִיהם רוה וַיֵּךְ פֶּאַרְשִׁאַפֵּט,
אִין אִיהם רוהען דִּי פּוֹן אַרְבִּיט מִיד אַהן קְבֶאַפֵּט.

---

* דִּי מוֹיב. הוּא כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל שְׂנַטְשֵׁלָה לִיוֹמָה.

זבאו כלם כבֵּרית יחד. נעֶשֶׂה וְנִשְׁמַע אִמְרוּ בְּאַחַד.
 זפתחו וענו יי אֶחָד. בְּרוּךְ הַנּוֹתֵן לַיֶּעֶף כַּח: יי
 דָּבָר בְּקִדְשׁוֹ בְּחַד הַמּוֹר. יוֹם הַשְּׁבִיעִי זְכוֹר וְשִׁמּוֹר.
 וְכָל פְּסוּדוֹ יחד לְגִמּוֹר. חֹזֵק מִתְּנִים וְאַמֵּץ כַּח: יי
 הָעַם אֲשֶׁר נַע כְּצֵאן טְעָה. יוֹזֵכֵר לְפָקְדוֹ בְּרִית

בא אלע אין פארבינדונג דארט קומען זיי,
 מיר וועלען טאן און הערען איין געשריי,
 נאט איז איינער, איז קולות אלערליי,
 געלויבט איז דער וואס די שלאפע גיט ער קראפט,
 די טויב געפינט רוה, אין איהם רוה ויך פארשאפט,
 אין איהם רוהען די פון ארבייט מיר אהן קראפט.
 דבר אויף דעם בארג סיני איז ארום זיין ואג:
 געדיינק און היט אפ דעם ויבזעמען טאג,
 אלע זיינע געזעמען טראג אויף ויך, טראג,
 לטארק ויך עס צוהימען און גיב דיר צו קראפט.
 די טויב געפינט רוה, אין איהם רוה ויך פארשאפט,
 אין איהם רוהען די פון ארבייט מיר אהן קראפט.
 העם דעם פאלק וואס ווי א בלינדע שאף נע ונד,
 געדיינק די שבועה איהם צוהעלפען גראד,
 לאז איהם נישט געגענגען קיין גיין, קיין שאד,
 ווי ביין שבועה קיין מכול מעהר, האט א האפט.
 די טויב געפינט רוה, אין איהם רוה ויך פארשאפט,
 אין איהם רוהען די פון ארבייט מיר אהן קראפט.

וּשְׁבוּעָה, לְבַל יַעֲבֹר בָּם מִקְרָה רָעָה. כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
עַל מֵי נַח. יוֹנָה :

זה הזמר חברו הראביע וחתם שמו אברהם בראשי החרוזים מחרת
השני ואילך. אמור, בו, רשמו, הוא, מול.

כִּי אֲשַׁמְרָה שִׁבְתְּ אֵל יִשְׁמְרֵנִי. אוֹת הִיא לְעוֹלָמִי
עַד בֵּינוּ וּבֵינֵינוּ: אָסוּר מִצֹּא הַפֶּץ עֲשׂוֹת דְּרָכִים. נִם
מִלְדַּבֵּר בּוֹ דְבָרֵי צָרָכִים. דְּבָרֵי סְחוּרָה אִף דְבָרֵי
מְלָכִים. אַחֲנָה בְּתוֹרַת אֵל וּתְחַכְמֵנִי: אוֹת הִיא בּוֹ אֲמַצָּא
תְּמוֹד נֶפֶשׁ לְנַפְשִׁי. הִנֵּה לְדוֹר רֵאשׁוֹן נָתַן קְדוּשָׁי.
מִזֶּבֶת בְּתֵת לֶחֶם מִשְׁנֵה בְשִׁטֵּי. כִּכָּה בְּכָר שְׁטֵי

כי היט איך דעם שבת, בעהיט מיך גאט פון זיין זייט,
ס'איז צווישען איהם און מיר א צייכען אלע צייט.
אסור מען טאר ניט האנדלען און קיין ריינען מאכען,
אויך ניט שמיסען אין איהם געשעפט-ואכען,
ענינים פון פאליטיקע, פון סחורה,
ף פארטויף מיר נאר אין לערנען גאטס תורה,
ן עם מאכט מיך פארשמענדיג אי קונציג געשייט
ס'איז צווישען איהם און מיר א צייכען אלע צייט.
ס מנוחה אין איהם שמענדיג געפין איך מיר דאך,
א מזפת ניט מיין גאט צום ערשטען דור נאך,
אין דער מדבר, אז ער שפייזט זיי אין דער נויט,
דעם זעקסטען טאג געגעבען אויף צוויי טאג ברויט,
אזוי אלע פרייטיג איז טאפעל שפייו ביי לייט.
ס'איז צווישען איהם און מיר א צייכען אלע צייט.

יבְּפִיל מְזוּנִי: אֹת הָיָא רְשׁוּם בְּדַת הָאֵל חֵק אָךְ סְנַנְיִו.
 בּוּ לְעֶרּוּךְ לֶחֶם פְּנִים לְפָנָיו א). גַּם לְהִתְעַנּוּת בּוּ עַל פִּי
 נְבוּנִיו אָסוּר ב) לְבַד מִיּוֹם כְּפּוֹר עֲוֹנֵי: אֹת הָיָא הוּא יוֹם
 מְכַבֵּד הוּא יוֹם תְּעֻנּוּנִים. לֶחֶם וַיִּזֵּן מִיּוֹם בְּשָׂר וְדָגִים.
 דְּמִתְאַבְּלִים בּוּ אַחוּר נְמוּנִים. כִּי יוֹם שְׂמֵחוֹת הוּא
 וְתִשְׁמְחֵנִי: אֹת הָיָא מִחַל מְלֹאכָה בּוּ סוּפוֹ לְהִכְרִית.

שׁוֹם אִין דְּעַר תּוֹרָה שְׁמַעְהֵמ צוּ כְּהִנִּים דָּאִם נְעַבְרָמ,
 לִיִּזְעֵן אִין אִיהֶם לֶחֶם תְּפִנִּים פֶּאָר נָאִמ,
 אוּיָךְ אִין נָאִךְ דִּי חֲכָמִים דְּעַר דִּין תּוֹרָה,
 אִין פֶּאָסְטֵעֵן אִין אִיהֶם אַ גְּרוֹיִסְעַ עֲבָרָה,
 חוּץ וְעוֹן יוֹם כְּפּוֹר קוֹטֵשׁ אִין אִיהֶם אַ מְאָל אוּיִם וַיִּיִם.
 סִיאִיו צְוויִשְׁעֵן אִיהֶם און מִיר אַ צִיִּיכֵעֵן אַלֶּע צִיִּים.
 הָא נְעַעֲכֵמ אִין דְּעַר טָאג, אַ טָאג פּוֹן פֶּאָרְגֵינְעֵן,
 חֲלָה, וַיִּזֵּן, פְּלִישׁ, פִּישׁ אִין אִיהֶם דָּא צוֹקְרִינְעֵן,
 דִּי וואָס מִרְוִירֵעֵן, הָאֵלְטֵשֵׁן זִיךְ אִין אִיהֶם צוֹרִיק,
 דָּעֵן אַ טָאג פּוֹן פֶּרִיִד אִין עַר, אַ טָאג פּוֹן גְּלִיק,
 אַ טָאג וואָס מִיךְ דְּעַרְפֶּרִיִעֵן, אַמ וואָס עַר בְּעַמִּיִם,
 סִיאִיו צְוויִשְׁעֵן אִיהֶם און מִיר אַ צִיִּיכֵעֵן אַלֶּע צִיִּים.
 מַחַל ווער פֶּאָרשְׁטֶערט, הִיִּבֵּט אִין אִיהֶם אַ מְלֹאכָה און נָאִר,
 הָאִם אַ שְׁלֵעֲכֵמֵעֵן סוּף, אַפְּגֵעִשְׁנִימְעֵנֶע יֵאָהֵר.

(א) (ויקרא כ"ד ח')

(ב) אסור להתענות ולזעוק בשבת. (מיימוני הו"א בפ"ק דשבת) 3

עַל בֵּן אֲכַבֶּם בּוֹ לְבִי כְבוֹרִית. וְאַתְּפַלֵּל אֶל אֵל
עֲרֵבִית וְשַׁחֲרִית. מִוֶּסֶף וְגַם מִנְחָה הוּא יַעֲנֵנִי: אֹת הִיא

זו הזמרה שם המחבר שלמה חוק וחתום בראשי
החרוזים: שִׁמְרוּ . לַעֲמַל . מַהֲרוּ . הִנֵּה . חוֹק .

שִׁמְרוּ שַׁבָּתוֹתַי. לְמַעַן תִּינַקְוּ וּשְׁבַעְתֶּם. מִזֵּו.
בְּרִכּוֹתַי אֶל הַמְנוּחָה כִּי בְּאַתֶּם. וְלוֹו עָרִי בְּנֵי א (א) וְעַדְנֵו

דְרום וואס איך אין איהם ווי מיט זיך מיין הארץ ביין,
דאווען צו גאט מעריב און שחרית גאנץ שיין,
מוסף אי מנחה, ער ענטפערט מיר פון זיין זייט,
ס'איז צווישען איהם און מיר א צייכען אלע צייט.

שִׁמְרוּ הַיּוֹם מִיַּנַּע שַׁבָּתִים שִׁיין-פִּיין,
כְּדֵי אִיהָר זָאלט פֿון מִיין גוֹטס זאט זיין,
בֵּיִים קוֹמֶען אִין אִייער רוה דארט
אָהִין אִין יַעֲנֶעם גוֹטֶען אָרט,

אויף מיר, מיינע קינדער, לייט-בארגט,
עסט גוטע שפיז און נישט געזארגט,
און בריינגט היינטיגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה.

(א) מוסד על מה שאמרו ז"ל. אמר להם הקב"ה לישראל בני צו ש
וקדשו קדושת היום והאמינו בו ואני פורע (ביצה טז, ב.).

מעדני. שבת היום ליי: לעמל קראו דרור. ונתתי
את ברכתי. אשה אל אחותה דרור. לגלות עג
ים שמדתי. בנדי טש עם שני. ודתבוננו מזקני. שבת
היום ליי: ויו מדרו את הפנה. לעשות את דבר
אסתר. וחשבו עם הקונה. לשלם אכול והותר. במסח

לעמל דעם מידען בעפרייט פון מלאכה,
וועל דערפאר געבען די ברכה,
אין פרוי דער אידערער צו לייך,
דיך ווייזען אין טאג פון מיין פרייד,
אין ויידענע קליידער שיינע.
פון אלטע לערענט אייך, קליינע,
און בריינגט היינטיגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה.

אויף מיר, מיינע קינדער, לייט-בארנט,
עסט גוטע שפייז און נישט געזארגט,
און בריינגט היינטיגען טאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א טאג פון רוה.

סדו איילט די גאב געשווינד צוטאן,
ווי אסתר המלכה זאגט אן,
שטעלט אויפן חשבון פון גאט דעם דער,
ער וועט בעצאהלען א סך מעהר,
איהר מענט, יודען, גאנץ זיכער זיין,
מרינקט דעם טייערסטען בעסטען וויין.

בי אמוני. ושתו יין משמני. שבת היום ליי: ולו הגה
יום גאלה יום עבת אם תשמרו ב) והייהם לי סגלה.
לינו ואחר תעבורו. ואז תחיו לפני. ותמלאו צפוני.

און בריינגט היינטגען מאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א מאג פון רוה.

אויף מיר, מיינע קינדער, לייט, בארגט
קסט גוטע שפייו און נישט געזארגט,
און בריינגט היינטגען מאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א מאג פון רוה.

תה א מאג פון דער גאלה איז ער,
שבת אז איהר היט ווי קס געהער,
איהר וועט מיר א געליבט פאלק ויין,
רוהט און דערנאך אין וועג אריין.
איהר וועט דענסמאל פאר מיר לעפען,
וועל דאס פעסטע מיינס זיך געבען,
און בריינגט היינטגען מאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א מאג פון רוה

אויף מיר, מיינע קינדער, לייט-בארגט,
קסט גוט שפייו און נישט געזארגט,
און בריינגט היינטגען מאג גוט צו,
היינט איז צו גאט א מאג פון רוה

שֶׁבֶת הַיּוֹם זֶה: וְלוֹ חֹזֵק קִרְיָתִי. אִם אֲדַהֵם עֲלֵיוֹן.
וְהַשֵּׁב אֶת נַוְתִי. בְּשִׁמְחָה וּבְהַגִּיזוֹן. יִשׁוּרְרוּ שֵׁם רַנְנִי.
לְיוֹי וּבְרַנְנִי. וְאִז תִּתְעַנֵּג עַל יְיָ. שֶׁבֶת הַיּוֹם לַיְיָ: וְלוֹ

זה הזמר חבירו דונש והתם שמו בתחלת די חלקי התורה כמו בתורה
ראשון: דרור. וינצרכם, נעים. שבו

דְּרוֹר יִקְרָא לְבֵן עִם בֵּת. וַיִּנְצָרְכֶם כְּמוֹ כַּבֵּת. נְעִים

חֹזֵק שְׂמָרְק, אוֹיְבֵי עֲרִשְׁמֵר, מִיּוֹן שְׂמָרְט וַיִּדְעֵר,
כְּרִינֵג אַהִין מִיט פְּרִייד, מִיט לִידְעֵר
לְאֵעוֹן וַיִּנְעֵן גְּעוֹאנֵג פִּינְע,
דִי לֵוִים און כְּהֵנִים מִינְע,
דְּעַנְסִמָּאל וועט איהר פִּיל גוטס קְרִינְעוֹן,
מִיט גָאט האט איהר גְרוֹים פֶּאַרְהִינְעוֹן,
און כְּרִינְעֵט הַיִּינְטִינְעוֹן טָאג גוט צו,
הַיִּינְט אִיז צו גָאט אַ טָאג פֿון רוה.

אויף מיר, מִינְע קִינְדֵר, לִיט, פֶּאַרְנֵט,
עסט גוטע שְׂפִיז און נִישְׁט גְעוֹאַרְגֵט,
און כְּרִינְעֵט הַיִּינְטִינְעוֹן טָאג גוט צו,
הַיִּינְט אִיז צו גָאט אַ טָאג פֿון רוה.

דרור אַ זוהן, אַ טֶאַכְטֵר לָאזט ער עֲמָעוֹן פְּרִי
וְוִי דָאס שְׂוֹאַרְצֶאָשְׁעֶלְע הִיט ער אַיִךְ מְרִי,
אִיהר וועט נִישְׁט וויסען פֿון צָרוֹת און פֶּלָאג,
וַיִּצַט אַיִךְ און רוהט דְּעֵם שְׁבֶת־דִּינְעוֹן טָאג.

שִׁמְכֶם וְלֹא יִשְׁכַּח. שָׁבוּ וְנוחוּ בְיוֹם שַׁבָּת: הָרוּשׁ נוֹי
וְאוֹלָמִי. וְאוֹת יִשַׁע עֲשֵׂה עִמִּי. נִשְׁמַע שׁוֹרֵק בְּתוֹךְ בְּרַמִּי.
שְׁעָה שְׁעָת בְּנֵי עַמִּי: הָרוּךְ פּוֹרָה בְּתוֹךְ בְּצָרָה וְגַם
בְּבָל אֲשֶׁר נִבְרָה. נְחוּץ צָרִי בְּאֶפֶס וְעִבְרָה. שְׁמַע קוֹלִי
בְיוֹם אֶקְרָא: אֱלֹהִים תֵּן בְּמִדְבַר הָר. הַדָּם לְשִׁמַּח
בְּרוּשׁ תִּדְהַר. וְלִמְזוּהִיר וְלִנְזוּהַר. שְׁלוֹמִים תֵּן כְּמִי נְהַר.
הָרוּךְ קָמִי אֵל קָנָא. בְּמוֹג לֵבָב וּבְמִגְוָה. וְנִרְהִיב פֶּח

דווש ריכט אויף גאט דאס הייליגע הזיו מיניע,
טהו מיט מיר חסד, ווייז די גנאד דיניע,
דעם צווייג יעקב פלאגז אין וויינגארטען איין,
זיין שרייען לאז דיר אין אוישר אריין.
דורך ברעט אין בצרה דעם קעלטער, די היידען,
אויף בבבל, וואס איז שטארק, טהו אן ליידען,
מיט בעס, מיט צארען צושטויס דארט זיי,
דער, ווען איך רוף, דעם קול פון מיין געשריי.
אלהים גיב גאט די צייט, ווען אין דער מדבר דארט
וועט וואקסען ביימער פון אימליכען כארט,
צו דעם וואס ונארענט שבת, רוהט, זיצט שטיל,
גיב פרידען ווי וואסער פון א טייף פיל.
דורך פארשטויס די היידען, א, גאט שטארקער האר,
לאזען זיי זיך פוקען, האפען צער,
מיר וועלען שפען א טייל ברייט און ווייט,
און זינגען, לויבען דיך אין יעגער צייט.

וּנְמַלְאָנָה. לְשׁוֹנֵנוּ לֵךְ רְנָה: דִּעָה חֲכָמָה לְנַפְשֶׁךָ. וְהִיא
כֶּתֶר לְרֵאשֶׁךָ. נִצּוֹר מִצְוֹת קְדוֹשֶׁךָ. שְׁמֹר שַׁבַּת קְדוֹשֶׁךָ:

זה הזמר חברו שמואל והתם שמו בראשי החרוזים: שבת, מעבור,
ואם, אכור, לערוך:

שַׁבַּת הַיּוֹם לִי. מְאֹד צִדְקוֹ בְּרִנּוֹנִי וְנִם הֲרִבּוּ
מַעֲדָנֵי. אוֹתוֹ לְשְׁמֹר בְּמִצְוֹת יי שַׁבַּת הַיּוֹם לִי: מַעֲבֹר
דֶּרֶךְ וְגִבּוֹרִים. מַעֲשׂוֹת הַיּוֹם פְּעֻלִים. לְאֶכֹּר וּלְשִׁחוֹת

דעה זוף חֲכָמָה פֶּאָר זײַךְ און זײ פֶּאָרשְׁמַענדיג,
זי וועט אַ קרוין צו דיין קאפּ זײן שְׁמַענדיג,
היט פון דיין הייליגען נאש דעם זאג,
היט דעם שַׁבַּת, דיין הייליגען מאַג.

שַׁבַּת דָּעַר מָאָג אײַז רוּחַ, שַׁבַּת צו נָאֵם
זײַננט זְמִירוֹת אויף אַ קוֹל זַעֲהֵר הוּיף,
גַּעשְׁמֵאקע שְׁפִיז אַ סֶךְ עֶסֶט אויף,
זאַלסט אײַהם הײַטען נאָך גאַטס גַעבֶּאָט
דָּעַר מָאָג אײַז רוּחַ, שַׁבַּת צו נָאֵם,
מעבור נישט פֶּאָהרען, געהן אַרױם פון תְּחוּם,
נישט מָאָן הײַנט קײן אַרְבֵּיט אוּמְטוּם,
נאָר עֶסֶען, מְרִינקען, לױסטיג זײן,
דערבײַ זְמִירוֹת זײַנען גאַנץ פֿײַן,
זײַט מאַכט דעם מָאָג פֶּאָר אַ גַעבֶּאָט,
דָּעַר מָאָג אײַז רוּחַ, שַׁבַּת צו נָאֵם.

בְּהוֹלֵלִים. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ שַׁבַּת הַיּוֹם זֶה. וְאַם תִּשְׁמְרֶנּוּ
 יְהִי יִנְצְרֶךָ כְּבַבְתָּ. אֶתְּהָ וּבִנְךָ וְגַם הַבֵּית. וּקְרֵאתָ עִנְנֵי
 לְשַׁבַּת. אִזּוּ תִתְעַנֵּן עַל יְיָ שַׁבַּת הַיּוֹם לֵאמֹר: אֶכּוֹל מִשְׁמַנַּיִם
 וּמַעֲדָנַיִם. וּמִמַּעֲמִים הַרְבֵּה מֵיְנַיִם. אֲנֹנִי פֶרֶךְ
 וְרַמְזָנִים * וְאֶכְלֶתָּ וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכַּתָּ אֶת יְיָ שַׁבַּת הַיּוֹם לֵאמֹר:
 לְעָרוֹךְ בְּשִׁלְחֹן לָדָם הַמּוֹדוֹת. לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם שְׁלֹשׁ

ואם ווי דאס אפֿלע היט דיך גאט דער דער הער,
 אויב דו הימסט דעם טאג ווי עס געהער,
 דו, ביין זוהן, ביין טאכטער צוגלייך,
 איז דער שַׁבַּת אַ תּעֲנוּג פֿון גאט,
 דער טאג איז רוה, שַׁבַּת צו גאט.
 אכל עס גוטע שפּיז דאס שעהנסט, דאס בעסט,
 אלעגליי געריכט, פיל דו קענסט,
 דערביי אויך שַׁבַּת-אויבס געניס
 מילגרוימען, א שטיינער, און ניס,
 זאלסט עסען, זאט זיין, בענשען גאט,
 דער טאג איז רוה, שַׁבַּת צו גאט.
 לערן גרייט דעם מיש פיינע חלות,
 זיי מקניס דריי סעודות אלע,
 דעם ליבען נאמען וואס אויבען,
 איהם צובענשען און צולויבען.

(*) בשבת ירבה פירות ומגדים (רמ"א שבת).

מענדעלי מזכר ספרים

סְעוּדוֹת. אֶת הַשֵּׁם הַגָּדוֹל לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת. שְׂקוּ
וְשִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ בְּנֵי שַׁבַּת הַיּוֹם לֵי:

יה רבון וכוי צור משלו אכלנו וכוי תמצא בזמירות ליל שבת.

הַיִּם, מְהוּמָה, קִינְדֵּר, וְוֵי דָאָם גְּעָבָאָמ,
דְּעַר מָאָג אִיז רוּחַ, שַׁבַּת צו גָּאָט,

זְמִירוֹת לְמוֹצָאי שַׁבָּת.

זה הזמר חברו יעקב מני חזק וחתום בראשי החרוזים סדרו הששי ;
יאתה. עת דודים, קרא, בת, מעינת, נחה: וירידיים, יהי, חזק.

צְמוֹצָאי יוֹם מְנוּחָה. הַמְצִיא לְעַמְּךָ רוּחָה. שְׁלַח תְּשֻׁבֵי
לְנֶאֱנָחָה. וְנָם יִגוֹן וְאֶנְחָה: יֵאָתֶה לְךָ צוּרִי. לְקַבֵּץ עִם
מִפְּנוּזֵי. מִיַּד גּוֹי אֲכֹרִי. אֲשֶׁר כָּרַח לִי שׁוּחָה: עַת
דוּדִים תְּעוֹרֵר אֵל. לְמַלֵּט עִם אֲשֶׁר שׁוֹאֵר. רְאוֹת

במוצאי שבת צו נאכט, אז געהט הין דער טאג פון רוה,
טיק ביין פאלק עפים א פארגריןגערונג צו,
טיק תשבי צו טרויעריגע פאר צרות, פלאג,
און לאז פארטווינדען ווערען יאטער אי קלאג.
אתה דיר, נאט בעשאפער מינער, פאסט עם, דיר געהר,
דאס פארטפרייטע פאלק צופארנאמלען אהער,
שרניץ פון די ווילדע דארט, פון די היידען,
וואס טהוען זיי געבייד אן צרות, ליידיען.
עס לאז, נאט, קומען די ליבע צייט, וואס מען ווארט,
צו אנטריגען דאס פאלק, וואס עם בעט אין גארט,
ביין גוטסקייט צו זעהן, וואס דו וועסט דענסמאל טאן,
צו דער בלודגע שאף, ווען דער טואל קומט און.

מוֹבֵךְ בְּבוֹא גּוֹאֵל. לְשֵׁה פְּזוּרָה נִדְחָה: קָרָא יֵשַׁע
 לְעַם נִדְבָה. אֵל דְּגוּל מִרְבָּבָה. יְהִי הַשְּׁבוּעַ הַבָּא.
 לְיִשׁוּעָה וְלִרְחוּתָה: פֶּת צִיּוֹן הַשְּׁכוּלָה. אֲשֶׁר הוּא הַיּוֹם
 נְעוּלָה. מְהֵרָה תִּהְיֶה בְּעוֹלָה. בְּאִם הַבָּנִים שְׁמִחָה:
 מְעִינֹת אֹיִי יוֹבֹנוּ. וּפְדוּיֵי יְיָ יִשׁוּבוּן. וּמִי יֵשַׁע יִשְׁאָבוּן.
 וְהִצְרָה נִשְׁכַּחָה: נָחָה עִמָּךְ בָּאֵב רַחֲמָן. יִצְפְּצְפוּ עִם
 לֹא אֲרָמָן: דִּבֵּר יְיָ אֲשֶׁר נֶאֱמָן. בְּהַקִּימָךְ הַבְּטָחָה:
 וַיְדִידִים פְּלִיטֵי הַרְקָן. נְגִינָתָם יַפְצְחוּ בְּמַרְקָן. כְּלֵי צְוּחַח
 וּכְלֵי פֶרֶץ. אֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוּחָה. יְהִי חֲחֹדֶשׁ הַזֶּה.

קרא צו דעם איידעל פאלק הילף און מול בעשעהר,
 דו גאט, וואס גרעסער פון אלע ביסט דו מעהר,
 לאז די דאוונגע וואך, וואס טרעט איצט אריין,
 צו הילף און צו א גרינג רוהיג געמיט ויין.
 בת די טאכטער ציון, די פארנויסטע אצינד,
 לאז געביך אויפגעריכט ווערען געטווינד,
 לאז מען דארטען אין איהר לעבען פריי און לייז.
 און פארגעסען ווערען צרות, אל-דאס-בייז.
 מה פיהר דיין פאלק ווי א פאטער א געטרייער,
 און ווערד ווי דיין הבטחה אויפין הארץ פרייער,
 זינגען אלע געליבטע דענסמאל ליבער,
 לוכטיג אהן זארג אהן געשריי, אהן גערדיער.
 די לאז דער דאוונער חדש ויין מיט ברכה
 ווי פון דעם גרעסטען נביא די הבטחה

בְּבוֹאֵת אָבִי הַזֶּה. וַיִּשְׁמַע בְּבֵית יְהוָה. קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל
 שְׂמֵחָה: חֹזֵק יִמְלֵא מִשְׂאֵלוֹתֵינוּ. אֲמִיץ יַעֲשֶׂה בְּקִשְׁתֵּנוּ.
 וְהוּא יִשְׁלַח בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו. בְּרִבְּה וְהִצְלִיחַהּ: בְּמִוְצְאֵי
 יוֹם גִּילָהּ. שְׂמֵךְ נוֹרָא עֲלֵיהָ. שְׁלַח תְּשׁוּבֵי לְעַם סְנוּרָה.
 רִיחַ שְׁשׁוֹן וְהִנְחָה: קוֹל צְהִלָּה וְרִנָּה. שְׁפִתֵינוּ אִז תִּרְנְנֶה.
 אָנָּה יי הוֹשִׁיעָה נָא. אָנָּה יי הִצְלִיחָה נָא:

און געהערט קאז אין דעם הויז ווערען אויף לאנג,
 א קול פון פרייד, א קול פון שמחה, געזאנג.
 חק דערפילען לאז דער שטארקער אונזער בעגעה.
 און די בקשה אונזערע טאן לאז ער,
 אין די ווערק פון אונזערע הענט און מלאכה,
 שיקען לאז ער די ברכה אי הצלחה,
 אז דער פרייליכער טאג שבת געהט אהין,
 לאז דיין ליבער נאמען אונו האבען אין זין,
 שיק תשבי צום געליבט פאלק, שיק מיט איהם מיט
 א רוהיג לעבען, פרייד און גרינג געמיט
 מיט א געזאנג אויף א הויף קול,
 וועט אונזער מויל וינגען דענסמאל,
 א נו, נאט, גיב הילף נו,
 א נו, נאט בעגליק נו.

זה הזמר חברו שלא וחתם שמו בסופי תיבות: חדש.
ששתי, אל, נא, ומחרוזת הראשון ואילך מיוסד ע"פ אי.ב.

חדש ששונני אל נא. והביא את אליהו הנביא:
אמיץ וחזק רפיון ידי. ברח מלאכתי וכל מעבדי.
נאלי זכור עניי ומרודי. דברך הטוב תקם לעודדי.
ברוך ושלח ושמח לבבי. את אליהו הנביא: ועד והבן די
ספוקי. זמן מזוני ולתם חמי. חלב חיל גוים חיש
לדניקי. טובך תשבע עוללי ויונקי. יבא משיחי לעיר

חדש די פרייד מינע בעניי, נאמ, ווי מיין בעגעהר,
און פריינג אליהו הנביא אהער.
לאזט מינע שלאפע הענט שמארקען און קרעפטען,
בענשען מיין ווערק, מינע אלע געשעפטען
געדיינק, א נאמ, מיין פיין, מיין ביטער געפיהל,
דיין הבטחה מיד אויפצוריקטען דערפיל,
דערפריי מיין הארץ, שיק געשווינד, האיע ניש מעהר,
שיק גיך אליהו הנביא אהער.
ער לאזט די בעדערפניש מינע מיר אנפרייטען,
מיין שפייו און מיין מעגליך ברויט מיר אנפרייטען,
דאס בעסטע אין דער וועלט מיר געבען געשווינד,
מיט דיין גוטס אנגעמינגען מיין גאנץ געווינד,
דער גואל צדק צו מיר קומען לאו ער,
גלייך מיט אליהו הנביא אהער

מוֹשְׁבֵי. את אליהו הנביא; בּוֹנֵן לְעַם זו צוּרֵי צוּר לְחַבּוֹשׁ.
 לָהֶם לְאֵכּוֹל וּבָגֵד לְלְבוֹשׁ. מְשֻׁנְאֵי יַחֲוּה יִרְא וְיִבוֹשׁ.
 נַה הַר שְׁעִיר בְּקָרוֹב תִּכְבֹּשׁ. שְׁשׁוֹנֵי יוֹדֵל בְּרֵאוֹת
 סְבִיבֵי. את אליהו הנביא: עֲמֹן וּמוֹאָב מְהַרְה תִּנְגְּלָה.
 פְּרוֹתָךְ לְעַמְּךָ בְּקָרוֹב תִּנְגְּלָה. צִיּוֹן תִּמְלֹא מַעַם אֱלֹהֵי.
 קָרִית מֶלֶךְ רַב אִז נַעֲלָה. שֶׁבֶן תִּשְׁכֵּן בְּתוֹךְ עַם
 צְבִי. את אליהו הנביא:

טַח גִּיב אוֹנו, גָּאט, אַ רְפוּאָה צו מִכּוֹת אוֹן לֵיד,
 בְּרוּיט צו עֲסֵעֵן אוֹן אויף אַנצוּטאַן אַ קַלִּיד,
 פֿינד מײַנע לְאָעֵן זַעֵן, זײַךְ שְׁעַמְעֵן פֿאַר שְׁאַנֵד,
 דַעם בֶּאַרְג שְׁעִיר נַעֵהם גײַךְ אײַן אײַן מִזְכֶּח-לֵאַנֵד,
 שְׁמֵאַרְק גְּרוּיט וְעַט מײַן פֿרײַד זײַן דַאס אַז אויך דַעֲרֵהֶעֶר,
 אַז קוֹמט אַלְיָהוּ הַנְּבִיא אַהֶעֶר.
 עַט פֿאַרלֶענד עֲמֹן אוֹן מוֹאָב גײַךְ אַצִּינד
 אוֹן צו דַעם פֿאַלַק דײַנעם שײַךְ דײַן הײַרף גַעֲשׁוּינד
 לְאִז צִיּוֹן פּוֹל זײַן מײַט דַעם פֿאַלַק, דײַנע לײַט,
 אײַן דַעֲר גְּרוּיטֶעֶר שְׁמֵאַרְט גַעֵן מײַר אײַן גַעֲנַעֲר צײַט,
 לְאִז צוֹם פֿינעם פֿאַלַק אויף אַ שְׁטַענְדִיג קוֹוֹאַמְעֶר,
 קוֹמְעֵן אַלְיָהוּ הַנְּבִיא אַהֶעֶר

זה הזמר חברו אלעזר וחתם שמו בראשי הדורות:
אניל . לכן . עוד . חיים . רט .

אָניל וְאַשְׁמַח בְּלִבִּי . בְּרֵאוֹתַי כִּי מֵאוֹיְבֵי תְרִיב
רִיבֵי . וְלִצִּיּוֹן גּוֹאֵל תִּבְיֹא . אִישׁ צָמַח תִּצְמִיחַ . אֱלֹהֵי
הַנְּבִיא וּמִלְךְּ הַמְּשִׁיחַ: לָכֵן בְּעַמִּים יַחַד . תִּפְּוֹר אֵימָה
וּפְחָד . לִבָּם יִפְחָד . בְּעֵת יַעֲלֶה גּוֹי אֶחָד . וְאוֹרְחוֹתָיו
יִצְלִיחַ אֱלֹהֵי: עוֹד מִזֹּרֵחַ לְמַעַרְב . יַעוֹר לַעֲשׂוֹת הַרְגָּ

אניל עם וועט מיר אין הארץ שטארק הנאה מאן
צוועהען ווי דו נעהמסט זיך פאר מיר אן,
און בריינגסט צו ציין דעם גואל דינעם,
לאזט וואקסען דעם מאן צמח דעם פיינעם,
אלהו הנביא דעם שלית,
און מיט איהם דעם מלך המשיח:
לכן אויף די אלע היידען טאקי וואס דארט,
וועט פאלען און אימה באלד אויפן ארט,
פאר פחד ווערען גיי אוש געל און גרין,
אז דאס איינציגע פאלק וועט געהן אהין,
און זיינע וועגען בעגליקט, מצליח,
אלהו הנביא דער שלית,
און מיט איהם דער מלך המשיח.
עד דעם פונם מזרח אין עק מערב זייט,
דעבענט ער זיך אפ מיט די ווילדע לייט.
מיט ארום און ערב האלט ער מלחמה,

רב. בָּאָרוֹם וְעָרַב. לְעֶרְוֹךְ מִלְחָמָה וּקְרָב. עַל אוֹיְבָיו
 יִצְרִיחַ אֱלֹהֵי: זְרִים מִלִּבֵּי אֲדָמָה. יִמּוֹר נְפִישׁ וּקְדָמָה.
 מִשְׁמָע וְדוּמָה. נוֹסוּ נִנְבְּהָ וַיִּמָּה. אֲשֶׁר אֶתְכֶם יִבְרִיחַ
 אֱלֹהֵי: קָנוּ כָּל עוֹבְרֵי אֶרֶץ. כִּי הִנֵּה רַעְנָן אֶזְרָח. אוֹרוֹ
 וְכַח: קָנָה בַּפְּתוּר וּפְרָח. עַל הַר צִיּוֹן יִפְרִיחַ אֱלֹהֵי:

שְׂרֵי עַם און גְּעוּחַמַט זײ אַרוֹם די נְשָׁמָה.
 אַלְיָהוּ הַנְּבִיא דְּעַר שְׁלִיחַ,
 און מִיט אִיהֶם דְּעַר מְלָךְ הַמְּשִׁיחַ
 דִּים אַטְמֵאנְען פֿון יַעֲדְעַר שְׁלַעֲבַמְטֵר אַוְמָה,
 יִמּוֹר, נְפִישׁ, קְדָמָה, מִשְׁמָע און דוּמָה,
 אִין דְּרוֹם, אִין מַעֲרָב-זײט לויפֿט אַוועק,
 אַיִף אַלע פֿאַרטרֵיבט ער גַּעשְׁווינד אַ שְׁרַעֲקֵן,
 אַלְיָהוּ הַנְּבִיא דְּעַר שְׁלִיחַ,
 און מִיט אִיהֶם דְּעַר מְלָךְ הַמְּשִׁיחַ.
 זַח אַלע וואַנדֵרֵרֵר, זײַנט אַיִף אַ קוֹל הַזִּיף,
 דָּען דְּעַר צִדִּיק שְׁפָאָצַט און זײַן לִיבֵט שײַנט אַיִף.
 פֿלוֹמְען און קוויטֵטֵען פֿון אִיטֵלִיבֵטֵען סְאָרַט
 לֵאזַט ער אַיִפֿין פֿאַרג צִיּוֹן פֿלִיִּהֵען דְּאָרַט,
 אַלְיָהוּ הַנְּבִיא דְּעַר שְׁלִיחַ,
 און מִיט אִיהֶם דְּעַר מְלָךְ הַמְּשִׁיחַ.

זה הזכר חכרו אברהם וחתם שמו בראשי החודשים:

אלהים, ביום, רבה, הבן, מעדנים.

אלהים יסעדנו ברכה במאודנו. וזכר מ"ב יזכרנו.
 בכל משלח ידנו. אלהים יסעדנו: ביום ראשון למקאכה.
 יצו אהנו ברכה. ויום השני פכה. ימתיק את כודנו.
 אלהים: רבה צבאי ישעי. בשלישי וברביעי בהמילי.
 אך לא בעי. ישלח את פודנו. אלהים: הכן טובח מבת.

אלהים דער אלמעכטיגער גאט לאז אונו שיצען.
 אין אונזער פארמעגען לאז אריין די שפאר,
 ער לאז אונו איינמילען גוטס מאקי נאר.
 אין אלע אונזערע געשעפטען גאר.
 דער אלמעכטיגער גאט לאז אונו שיצען.
 ביום זונטיג אין ערשטען טאג פון דער מלאכה.
 לאז ער הייסען אריינגעהן די ברכה,
 מאנטיג דעם צווייטען טאג אויף הצלחה,
 אונזער פארזאמלונג ויס, שמיל אהן שפיצען,
 דער אלמעכטיגער גאט לאז אונו שיצען.
 רבה לאז פון הילף די מיטעל פארמעהרען גאר,
 אין דריטען און פערטען טאג פון דער זאך,
 דאנערשטיג בין אויף נאר גאנץ אהן א בראך,
 דעם העלפער ציקומען אונטערהיצען.
 דער אלמעכטיגער גאט לאז אונו שיצען.
 הכן מען קיינעם, קאכט, באקט, מאכט אלסדינג בערייט.
 דעם זעקסטען טאג פרייטיג א סעודה גרייט.

בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי זָבַחַת. קָדַשׁ הַלַּיִל וְשָׁבַחַת. עַל כָּל מַחְמַדְנֵינוּ
 אֱלֹהִים: מִעֲדָנֵינוּ לְנַפְשֵׁנוּ. נִתֵּן בַּיּוֹם קָדְשֵׁנוּ. וְרַעְנַנְתָּ
 עֲרֵטְנוּ. וְלִילָה אֹרֵךְ בְּעֲדָנוּ. אֱלֹהִים יִסְעֲדֵנוּ:

זה הזמר חברו נחמן וחתם שמו בראשי החרוזים: נאוו. חבנו. מלכך. נספח:

אֱלֹהֵי חַיִּשׁ נֶאֱלִי. עֲבָדְךָ יִשְׁכִּילִי. מִבְּשׂוּר מִיב אֱלֹהֵי.
 אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא: נֶאֱוֹו עַל הַהָרִים. שְׁלוּחֵי יוֹצֵר

א קידוש, א זמירה, א לויב גאנץ ברייט,
 אויף אלעם גומען, וואס מיר בעוויצען,
 דער אלמעכטיגער גאט לאז אונז שיצען,
 מערנס ועהר געשמאקע מאַכלים, פלייש און פיש,
 ווערד שבת קדש געגעבען צום טיש,
 אינוער בעט צוגעבעט מחיה, ריין, פריש,
 ביי גאט ברענגען לויבט, פונקלען ווי בליצען,
 דער אלמעכטיגער גאט לאז אונז שיצען.

אלי א מיין גאט, זאלסט גיך דעם גואל שיקען,
 דער קנעכט דיינער, א, לאז ער בעגליקען,
 דעם אנואגער פון בשורות, גאט מיין הער,
 אלהיו הנביא שיק אהער.
 נאוו שיין געהמען זיך אויף בערג די שלוחים אויס,
 וואס דער מייסטער פון די בערג שיקט ארויס

הרים, וְהִנְלִי הַמְּבֻשָּׁרִים, בְּאִמּוֹר שׁוּבִי שׁוּבִי: אֵלֵי הַבֵּי
 כְּמַעַט הַנֶּעַ, כָּל מַחְלָה וְכָל נֶנֶע, אֹיִבֶיךָ אֶפְנֵעַ, יוֹם
 נָקָם בְּלִבִּי: אֵי מִלְכָּךְ יָבֵא לָךְ, יִפֹּה אֶת פְּלֶךְךָ.
 וְרַעֲיָתִי לְמוֹלָךְ, וְגִלְעָדִי הַתְּשֻׁבִי: אֵלֵי נֶפֶת תִּשׁוּפְנָה

און די פיס פון די אַנאַנער דארט אויף,
 ווי זיי שרייבן: קום, קום צוריק גאנץ הויף.
 אַ מיין גאט, זאלסט גיך דעם גואל שיקען,
 דער קנעכט דייער, אַ לאז ער בעגליקען וכו'.
 חבי ווארט נאר, זאגט ער, ווארט אַ רגע איבער
 ביז פלאג און אל דאס ביז געהט אריבער,
 דייער פינד די היידען מאך אויך אַן שטארק
 צו זיי אויסלאזען וואס מיר אויפן הארץ.
 אַ מיין גאט, זאלסט גיך דעם גואל שיקען,
 דער קנעכט דייער, אַ לאז ער בעגליקען וכו'.
 אלכד קומען וועט יענער האר צו דיר צוגעהן,
 צו דיר, וואס ביסט אינגאנצען וואונדער־שין,
 צו דיר, וואס אַגעליבט יעוד סט מיר,
 אליהו התשבי קומט צו דיר.
 אַ מיין גאט, זאלסט גיך דעם גואל שיקען,
 דער קנעכט דייער, אַ לאז ער בעגליקען וכו'.
 מסת זים ברוקען די ליפען פון די מויבען,
 די קינדער יעקב, וואס אין גאט גלויבען,
 שוין געקומען די צייט צוגעדיגען דארט,
 ציון די שיינע נחלה אַ ליב ארט.

שִׁפְתַי בְּנִי יוֹנָה . כִּי בָא עִת לְחַנּוּנָה צִיּוֹן נַחֲלַת
צְבִי : אֵלֵי הַדָּשׁ נוֹאֵל .

מוֹסֵד עִים א"י

אֲדִיר אַיּוֹם וְנוֹרָא . בְּצַר לִי לֶךְ אֶקְרָא . יְיָ לִי וְרֹא
אִירָא : גְּדוֹר פְּרֻצַת הַיְכָלִי . הַגּוֹל מֵהַר הַכְּלִיָּרִי . יְיָ
הָיָה עוֹזֵר לִי : הֵן אֶתָּה תִּקְוֹתִי . וְלִישׁוּעָתְךָ קְוִיתִי . יְיָ
עוֹז יִשׁוּעָתִי : יְדֹ וּנְקִי כַפַּיִם . חוֹן פּוֹרְשֵׁי כְנָפַיִם . יְיָ

א מ״ין גאט, וואלסט גיך דעם גואל שיקען,
דער קנעכט ביינער, א, לאז ער בעגליקען,
דעם אנואנער פון בשורות, גאט מ״ן הער,
אלײהו הנביא שיק אהער.

אדיר א שרעקליך, אלמעכטיגער, אהן א שיעור,
בשעת מיר איז איינג רוף איך, שרײ צו דיר,
האב איך נישט מורא אין גאט איז מיט מיר.
הור מאך צורעכט דעם בקראך פון מ״ן געבײ,
שיק גיך דעם, וואס מיר דערנוארטען געאברײ
א, גאט אלמעכטיגער, א, שטעה מיר בײ.
הן דו ביסט דאך די גאנצע האפנונג מיינע,
איך האף צובעקומען די הילף ביינע
א, גאט, א הילף א שטארקע, א פײנע.
יך ביינער גאט, וואס ביינע הענד נענען היין
געדיג די וואס בעטען דיר מיט גענוין,
א, גאט, וואס האלט אײן דעם צארן צו גרויס אי קלײן.

אָרד אַפּים: טוּבד תּחיש לְעמֶךָ. יְהי עֲלֵינוּ כְּנֹאמֶךָ.
 יי עֲשֵׂה לְמַעַן שְׂמֹךְ: כּוּנֵן בַּיִת מְכוּנֶךָ. לְהַרְבֵּץ בּוֹ
 צִאנְךָ. יי בְּאוֹר פְּנִיךָ: מִפֶּתַח לְהַצִּילִי. נְהַלְנִי לְצִיּוֹן
 קִדְשׁ גּוֹרְלִי. יי שְׁמַע בְּקוֹלִי: סְעוֹד וּסְמוּךְ לְנִמְתָּרִים.
 עוֹדֵר נָא אֶת הַנְּשֹׂאֲרִים. יי יוֹצֵר הַרִים: פִּדֵה עַמֶּךָ
 מֵעַזִּים. צִאנְךָ מִיַּד גּוֹזִים. יי עוֹשֵׂה הַיּוֹזִים: קִרְבֵּךְ קֶץ

טובך דיין גומסקייט שיק גיך צו דיין פאלק אהער,
 ווי דיין הבטחה גיב אונו און בעשעהר,
 א, נאט, ציליב דיין נאמען מהו עם מעהר.
 כון בוי-אויף דיין וואוינונג, דיין הייליגען וישך.
 דייע שאף פיטער דארטען און בעשיטך
 א, נאט, מיט דיין ליכטיג פנים ווי א בליטשן.
 כפה ויי מיה מציל, ווען איך שטעה שרעקליך שטאל,
 פיהר מיה מין ציון מין גורל א כאל,
 א נאט אלטעכטיגער, א, הארף מין קול.
 סעד לעהן אונטער די פארזאגטע וואס דו זעהסט
 שטעה ביי די וואס געבליבען נאר א רעסט,
 א נאט שטארקער, וואס בעשאפט די בערג פעסט.
 פה בעפריי א דיין פאלק פון די היידען דארט,
 דיין שאף פון די ווילדע אין יענעם ארט,
 א, נאט, וואס בליצען מאכט ער מיט א ווארט
 קרב נו דערפריי שוין, נאט, מיט דער נחמה,
 דערבארם ויך אויף דער פארנוויינטער נשמו.
 א, נאט, וואס דו ביסט א איש מלחמה,

תְּהַמָּה. רַחֵם אֹם לֹא רֹחַמָהּ. יְיָ אִישׁ מִלֶּחֶמָה: שְׂבוּן
כְּמָאז בְּאַהֲלֵנוּ. תְּמִיד אֵל מְחַלְלֵנוּ. יְיָ מִלְּפָנֵינוּ הוּא
יִדְשִׁיעֵנוּ:

זה חומר מיוחד על פי איב ואיכ התם המחבר את שמו ישי בר
מרדכי חוק: יום. שוע. יומתו. בורא. רחמך. מלאכים. רבו. דן.
כלילת. יזכר. חפשי. זה. קימו. ומעשה של חומר נמצא בכרייתא
הרסיד עשה ממנו זמר:

אִישׁ חֶסֶד הוּא. בְּלֵי מוֹזֵן וּמְחַה: בְּבֵיתוֹ עוֹסֵק
מִלְבוּשׁ. וְאֵין בְּגָד לְלְבוּשׁ: גּוֹנֵן בְּהַשׁוּבָה אִשָּׁה. וְגַם

עבן רוח ווי פארציטען אין אונער געצעלט,
דו נאט, וואס האסט אונז אויף די פיס געשטעלט,
א נאט, דו וועסט אונז העלפען אין דער וועלט.

איש חסד א חסיד איז געווען א מאל, א מאל,
און ברויט, און מחיה, געשטאנען זעהר שמאל.
און א קלייד אין שטוב געזעסען פארשפארט,
נישט מבוש צו ווערען האט איהם געארט.
א ווייב האט ער געהאט גאר איין אנטיק,
אויף קינדער און עין דרע פינגעל שטיק.
אינמאל זאגט איהם דאס ווייב ארויס גאנץ קלאר,
צוויי לעבען איז מעהר קיין סבבא גאר.
צו עסען נישטא דאך קיין פיצעל ברויט,
סיד זענען גאקעט אין א ביטער נויט.

בבנים חמשה: דברה לו האשה. יותר אין להתאשה:
 המבלי להם לאכול בערום ובחוסר כל: ותורה
 מצאת פי ינעת. מה נאכל מעתה: והור כבר נשוק.
 דלא תגא לשוק: חנון ורחום במרומו. אולי ינמלט
 ברחמו: טוב לקונו מחסה. רצון יראיו יעשה: יעצת
 בדעת ובחכמה. עצתך בלי להספימה: כצאתי
 לבשת ולכלמה. מבלי כמות ושלמה: לאין בידי

לערנען קענסט דו, האסט דיר מיה געגעבען,
 נאר פון וואס וועלען מיר ווייטער לעבען.
 ביסט גוט, פרום, ברוך השם גענוג שטארק,
 אט געהם און געה, בלעבען, ארויס אין מארק.
 דער וואס אין הימעל האט רחמנות, חס,
 אפשר געשעהרט ער אונז עשים אין גאס.
 יענע וואס האפען צו איהם שטעהט ער ביי,
 דעם וואונש פון די פרוגע דערפילט ער מריי.
 דו גאנסט ווי א חכמה מיט פארשטאנד,
 נאר דיר צופאלגען ווי איז מען אין שטאנד.
 ווי געהט מען אויף לייטיש געשפעט אזו רייד
 אהן א מאנטעל, אהן עשים א קלייד.
 און אויף צופארבעטערען דעם פעלער,
 איז נישטא אי א צובראכען העלער.
 זי גיט צו שכנים א שפרונג און אנטלייט
 שיינע, גאנץ פינע קליידער אויף א צייט.

לְפִוּרְטָה. אֲפִילוֹ שָׁוָה פְּרוּטָה: מְהֵרָה וְשִׂאלָה מְשֻׁכְּנִים.
מְלֻבְּשִׁים נְאִים מְתַקְּנִים: נִלְבֵּשׁ וְהַשְׁלִיךְ יְהוּבוֹ. עַל יְיָ
אֲשֶׁר יֵאָהֱבוּ: סָחוּ יִרְדּוּ בְּפִפְזֵיכֶם. אֵל יֵשׁוּב הַךְ נִכְלָם:
עֵבֶר בְּשׁוֹק בְּסִבְרָתוֹ. וְהִנֵּה אֵלָיְהוּ הַנְּבִיא לְקִרְאָתוֹ:
פֶּן לֹא הִמְכַשֵּׁר. בְּאֶמֶת הַיּוֹם הַתְּעַשֵּׂר: צַוּנִי בְּכֹל
כְּבוֹדְךָ. כִּי הִנְנִי עֹבֵדְךָ: קְרֵא לְמִי בְּדַעְתּוֹ. קְנוֹת
עֵבֶר אֵין כְּמוֹתוֹ: רַחֵשׁ אִידָּךְ יִשְׁנָה דִּינוֹ. עֵבֶד לְמַבּוֹר

ער טהומט באלד די קליידער און וואס ער האט.
און געהט ארויס פון שטוב אויף גאטס בעראט.
די קינדער בעמען גאט מיט א געשריי,
לאז ער ליידג נישט קומען קריק צו זיי.
ווי ער געהט מיט האפנונג אין מארק ארום דארט.
וואקסט אליהו הנביא אויס אויפן ארט.
דער אנוואנער זאגט צו איהם טאקי גלייך,
דו ווערסט גאנץ זיכער היינטיגען טאג רייך.
בעפעהל מיר מיט דיין כבוד, האסט דאס רעכט,
דען איך בין דיין אונטערטעניגער קנעכט.
שרי אויס: ווער וויל קויפען, וויל קויפען דא,
זאט קנעכט ווי ער זיין גלייכען נישטא.
ווי שיקט זיך עס, גיט ער ביי זיך א קלער,
עפיים פארקערט, א קנעכט פארקויפט זיין הער.
ער לייגט אין חסיד זיין חכמה אריין,
אין ער נעמט איהם גלייך ער וואלט זיין האר זיין.

את ארוננו: שת לו חכמתו בקרבנו. והחזיק בו כמו
 רבו: תגר קנאו באהבים. בשמונה מאות אלה וזוהבים.
 תבעו מה מלאכתך. אם בבנין חכמתך. תכלית
 מרגליו ופלטרויו. הרי אתה בן חורין: יום ראשון
 במפעלים. פער עם פועלים: שוע בחצי הלילה.

א סוחר קויפט איהם אין פשוט ער קוועלט,
 פאר זכט הונדערט טויזענד גילדען גרייט געלט.
 וואס איז דיין מלאכה, פרעגט ער איהם דא זיך,
 אויב היינער צו בויען פארשטייהסט דו זיך,
 ווערד פארטיג א פאלאץ אזא געבוי,
 דענסמאל זיי זיכער ביסט דו ווידער פריי.
 דעם ערשטען טאג ווי דאס ווערק הייבט זיך אן,
 מיט די פועלים גלייך האט ער זיינס געטאן.
 ארום האלבע נאכט שרייען זיך געשטעלט,
 ענטפער מיר, גאט דו מייסטער פון דער וועלט.
 צופארקויפען זיך וואס איך האב געטעהן,
 איז דאך נאר צוליב דיין פבור געשעהן.
 די נאנצע וועלט האסט דו בעשאפען גערינג,
 מאך פארטיג דעם בנין, אין איהם אלסדינג.
 זאלסט זיך דע בארעמען אז איך רוף צו דיר,
 דען די פונגה איז דאך גוט ביי מיר.
 גוטע מלאכים פון הימעל קומען,
 און צום בויען געשמאק זיך גענומען.

עניי נורא עליה: יומתי ונמפרתי להעבירי. קבורך
 ולא לכבודי: בורא עולם בקנין. השלם זה הבנין:
 רחמיך יפמרו בחינתי. כי למוכה פונתי: מלאכי
 רחמים ממעונתי. או החלו לבנותו. רבו בני המלוכה.
 ותשלם כל המלאכה: דין הפוהר בראותו. פי נגמרה
 מלאכתו: כלולת מנדלים נאים. לפי ענין הפנאים:
 יזכר לך עתה. אתמול אשר דברת: חפשי פודאי
 ובברור. פנמת לענין שחרור: זה קימו באמת. ופרח
 לו איש האמת:

מלאכים וענין געוען פיל א גוואלד,
 און די גאנצע ארבייט ווערד פארטיג באלד.
 דער סוחר איז פאר שמחה גראב און גרייט,
 אז ער זעהט די ארבייט זיינע איז גרייט.
 מיט מוהרעמליך און נאך זאכען,
 אלסדינג ווי ארכיטעקטערעם מאכען.
 נו, האר, געריינק אציגה דיין הבטחה,
 וואס געקטען צוגעזאגט פאר דער מלאכה.
 דו זאלסט אציגה מיך ארויסלאזען פריי,
 בפיי דער מדובר, אז ווערד גרייט דאס געפיי.
 דער האט מקיים געוען, געהאלטען ווארט,
 און דער אמתיר מאן פארשווינדט פון דארט.

אָמַר ייִ לַיַּעֲקֹב   אַל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב׃
 בָּחַר ייִ בַּיַּעֲקֹב   אַל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב׃
 נָאֵל ייִ אֶת יַעֲקֹב   אַל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב׃
 דָּבַר בּוֹכֵב מִיַּעֲקֹב   אַל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב׃

אמר נאט האט צו יעקב געוואנט: כִּלְעֲבָעוֹן,
 דו, מיין יעקב, וועסט אייביג לעבען, (א)
 פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
 האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
 נאט וויילט נאך פארצייטענס יעקב אויס,
 געהט איהם פון אלע צרות ארויס,
 פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
 האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט,
 נאט ער דערליינט יעקב אלע צייט,
 מאכט פון איהם תמיד אי אומטום לייט,
 פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
 האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
 פון יעקב געהט אפט א שטערען אויף,
 לייכט און פיהרט אויף א וועג ארויף,
 פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
 האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.

(א) מוסד על מה שאמרו ז"ל (תענית ה', ב') יעקב אבינו לא מת וכו'
 שאמר (ירמיה ל', י') ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל וכו'
 מקושה הוא לזרעו מה זרעו בידים אף הוא בידים.

אל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב
אל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב
אל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	זְכוֹר זֹאת לְיַעֲקֹב
אל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	חֲדוֹת יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב
אל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	טוֹבוֹ אֲהַלִּיךָ יַעֲקֹב

יַעֲקֹב וּנְאֻמָּתוֹ אִין וְנֹאֲרֻצְעֵלְמֵט זִיךְ טִיף אִין,
 גְּעוּנֵט אִין שְׂמֵאָרְק וְנֵעַט עַר אִיִּבִיג וִין,
 פֶּאל נִישְׁט אַרָאפּ, וְנֵעַן אַמָּאל אִין שְׁלֵעֲכֵט,
 הָאָב נִישְׁט קִיין מוֹרָא, יַעֲקֹב מִיין קִנְעֵכֵט.

עַם שְׂמֵאָמֵט פֿון יַעֲקֹב אַ צוֹוִיג ווִידֵער,
 קָער בּוֹים הָאָלֵט זִיךְ, פֶּאלֵט נִישְׁט אַנִידֵער,
 פֶּאל נִישְׁט אַרָאפּ, וְנֵעַן אַמָּאל אִין שְׁלֵעֲכֵט,
 הָאָב נִישְׁט קִיין מוֹרָא, יַעֲקֹב מִיין קִנְעֵכֵט.

זְאָלֵמֵט עַם צוֹ יַעֲקֹב טֵאקִי גְעִיִּנְקֵעֵן,
 מְזוֹל אִין בְּרָכָה אִיהֵם תְּמִיד שְׁיִינְקֵעֵן.

פֶּאל נִישְׁט אַרָאפּ, וְנֵעַן אַמָּאל אִין שְׁלֵעֲכֵט,
 הָאָב נִישְׁט קִיין מוֹרָא, יַעֲקֹב מִיין קִנְעֵכֵט.

יַעֲקֹב'ס יְשׁוּעוֹת אַ חֲדוֹת, אַ פֿרִיִד,
 קוֹמֵט תְּמִיד בְּשַׁעַת צְרוּת אִין לִיִד

פֶּאל נִישְׁט אַרָאפּ, וְנֵעַן אַמָּאל אִין שְׁלֵעֲכֵט,
 הָאָב נִישְׁט קִיין מוֹרָא, יַעֲקֹב מִיין קִנְעֵכֵט.

דִּיִּנְע גְעֻצְעֵקֵטֵעֵן, יַעֲקֹב, זַעהָר שִׁין,
 דָּנֵרֵט לְעֵרְנֵעֵן אַלֵע פֿון גְּרוֹים בּוֹ קִלִּי

אל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב
אל תִּירָא וְגִבְדֵי יַעֲקֹב:	כִּי לֹא נֹחַשׁ בְּיַעֲקֹב
אל תִּירָא עֲבָדָיו יַעֲקֹב:	כִּי לֹא הָבִיט אֵינֹן בְּיַעֲקֹב
אל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	מִי מָנָה עֵפֶר יַעֲקֹב
אל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	וְשָׁבַע יְיָ לְיַעֲקֹב

פאל נישט אראפ, ווען א מאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט
לערנען צו יעקב דינע געריכט,
וואס לייכטען איהם ליכטיג ווי א ליכט.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
ביי יעקב געהט קיין צויפער נישט אן,
האט מיט פישוף-מאכער נישט צו מאן,
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
מען געהט נישט ביי יעקב אזא זינד,
גלויבט אין גאט ווי פריהער אי אצינד.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
צו ציינען יעקב איז קיין סבבא,
איז פיל ווי שטויב אהן עין הרע.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.

סִלַח נָא כַעֲזֹן יַעֲקֹב	אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:
עֲתָה הֲשִׁב שְׁבוּת יַעֲקֹב	אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:
פְּדֵה יְיָ אֶת יַעֲקֹב	אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:
צַוֵּה יִשׁוּעוֹת יַעֲקֹב	אֵל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:

נאט האט צו יַעֲקֹב אײנמאל געשױוארען,
 ער זאל נישט ווערען אײביג פארלארען,
 פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
 האב נישט קײן מורא, יַעֲקֹב מײן קנעכט.
 די זינד פון יַעֲקֹב, א, פארגיב,
 און האב איהם תמיד טאקי ליב.
 פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
 האב נישט קײן מורא, יַעֲקֹב מײן קנעכט.
 זאלסט יַעֲקֹב פון לײד ארויספיהרען,
 ער זאל ווי א שאף נישט פארײרען.
 פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
 האב נישט קײן מורא, יַעֲקֹב מײן קנעכט.
 נאטו ביסטו טוין געשטאנען יַעֲקֹב בײ,
 האסטו איהם שוין געהאלפען פיל מאל טרי.
 פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
 האב נישט קײן מורא, יַעֲקֹב מײן קנעכט.
 יִשׁוּעוֹת צו יַעֲקֹב אויף איצט בעפעעהל,
 עס זאל איהם גוט ווערען אויף דער שטעל.
 פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
 האב נישט קײן מורא, יַעֲקֹב מײן קנעכט.

אַל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	קוֹל קוֹל יַעֲקֹב
אַל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	דְּבַר וְשִׁמְחֵי לְיַעֲקֹב
אַל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	שָׁב יְיָ אֶת שְׁבוֹת יַעֲקֹב
אַל תִּירָא עֲבָדֵי יַעֲקֹב:	תִּתֵּן אֲמַת לְיַעֲקֹב

א קול פון געבעט איז יעקב'ס קול,
דערפריי איהם מיט ישועות ווי אמאל.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
יגנט לוסטיג, בעלוסטיגט יעקב'ס הארץ,
זאל ער נישט האבען קיין זארג, קיין שמארץ.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
נאט וועט פון עלענד איהם בעפרייען,
זאלט איהר איהם אנואנען אין שרייען.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
צו יעקב וועט ער טרייע הילף געבען,
אייביג וועט יעקב אין דער וועלט לעבען.
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט:

זה הומר חברו יצחק הקטן התם שמו בראשי החרוזים: יום
צדקתך. הלפה. קולי. העתר. קראתוך. טהר. נהני.

המבדיל בין קדש לדור. המאיתנו הוא ימזור.
זרענו וכספנו ירפה כהול. וכפוכבים בפליה: יום
פנה כצל תומר. אקרא לאל עלי נומר. אמר שבר
אקרא בוקר וגם לילה: צדקהך בחר תבור. על המאי
עבור תעבור. כיום אתמול כי יעבור. ואשמורה

המבדיל דער וואס היידיגע פון וואקען-טעג מ'היילט אפ,
לאז געהקען בון אונז אויגעקע וינד אראפ,
די קינדער אויגעקע און אויף אויגעקע געלט,
פארקעהקען ווי זאמד א באפע אין דער וועלט,
און ווי שטעקען ביי דער נאכט.

ים ווי דער שאמען פון א בוים גייהט דער טאג הין,
איף שרי צו גאט וואס האט שטענדיג מיך אין וין,
דער היטער אויבען זאגט: צו וואס זיך זארגען.
אזוי איז שוין געשטעלט, אז קומט פריהמארגען,
און נאך איהם אויף קומט די נאכט.

צדקתך ווי דער פארג תבור גרויס איז די גנאד ביינע.
געה פארביי איבער די אלע וינד מיינע,
לאזען זיי פארשווינדען, איז מיין פארלאנגען,
אזוי ווי געכמיגער טאג וואס פארנאנגען,
און ווי א מ'הייל פון דער נאכט.

בלילה: הלפה עונת מנחתי א) מי יתן מנוחתי. יגעתי
 באנחתי. אשחה בכל לילה: קולי כל יונמל. פתח
 לי שער המנומל. שראשי נמלא מל. קוצותי רסיס
 לילה: העתר נורא ואיום. אשוע תנה פדיום. בנטק

הלפה אונעק איז פון מיין מנחה די גוטע צייט,
 ווער קען מיר געגען מיין רוה, וואס פון מיר ווייס,
 מיר בין איך שוין קרעכצענדיג-זיפצענדיג שטיל,
 איך בענוואש מיר מיט טייקען טרערען ועהר פיל,
 וויין און זיפן אגאנצע נאכט.
 קיי מיין קול לאז נישט געווארפען ווערען פון דיר.
 דעם טויער פון רחמנות שפען, נאם מיר,
 דען פון טרערען איז מיין קאפ ווי פון מוי נאם,
 ווי פון רעגען ביי דער נאכט. ג)
 העתר בעט זיך איבער, אלגעקמטער נאם, אויפ'ס ניי,
 ראטעווע, הילף גיב, בעט איך רחמים און שריי,
 דין הילף גיב, בעט איך רחמים, יאמער און קלאג,
 אין דעם אונענט אין פארנאכט, אימליקען מאג,
 אין דער פינסטער ביי דער נאכט.

א) ביטא. דשבתא כד מסא עדן דצלולתא דמנחה רעוא דרעיון אשתנה ועתיקא
 קדשא גליא רצון דוליה (וזהר).

ב) בתרומי זה נתכותני לתרום יונת עה"ס אני ישנה (שר ה' ז') ארום
 שער ריש אתמלי מן דמעתיך כנבר דשער רישה מצטבע מסלא דשמיא וציצית
 מרי אתמלי מן ספי עיטף כנבר דציצית מרווח מלין מסמי מטרא דסדת גלילה.

בְּעֶרְבַּיּוֹם. בְּאִישׁוֹן לַיְלָה: קְרָאתֶיךָ יְהוָה הוֹשִׁיעֵנִי.
 אֹרַח חַיִּים תּוֹדִיעֵנִי. מִדְּלָה תִּבְצָעֵנִי. מִיּוֹם וְעַד לַיְלָה:
 שִׁהַר מְנוּחָה מַעֲשֵׂי. פֶּן יֹאמְרוּ מִכְּעִסִּי. אֵיךְ נָא אֱלֹהֵי
 עוֹשֵׂי. הַנּוֹתֵן זְמִירוֹת בְּלַיְלָה: נִהְגוּ בַדָּרֶךְ בַּחוּמַר.

קראתך דייך, גאט, רוף איה, דו זאלסט מיר דיין הילף געבען
 לאז מיך דערקענען דעם וועג פונעם לעבען,
 פון דלות און פון עלענד פיהר מיך ארויס,
 צרות און אל דאס בייו זאלען ווערען אויס,
 טאקי גיך פון טאג ביז נאכט.

הר רייניג מיינע זינד און מיך פון זיי מאך לייו,
 לאזען נישט זאגען די וואס ווינשען מיר בייו:
 וואו איז ער, דער גאט, דער בעשאפער מיינער,
 וואס מיט איהם געריהמט זיך דער מענטש דער פיינער,
 זינגט איהם זמירות ביי דער נאכט.

דע קנעטסט ווי ליים אין דיין האנד אינו נאך דיין גענעהר,
 זיי זשע מוחל אויף זינד הן וואס גרינג הן שווער, א
 דו ביסט דאך מייסטער פון אלסדינג, גאט ליבער,
 דאס גיט איין טאג דעם אנדערען טאג איבער,
 און איין נאכט דער אנדער נאכט.

א מכון למה שדרשו זל: אלמלא ב מקראות נתמוטטו רגליהם של שומרי
 ישראל וכיו חד דכתיב הנה כחומר ביד היוצר כן אתם (ירמיה יח ו) ופירש"י:
 ב מקראות המעדין שהעונות והזכויות בידו (מוכה יב)!

סֵלַח נָא עַל קַל וְדוֹמֵר. יוֹם לְיוֹם יָבִיעַ אִמְרָה. וְלִילָה
 לְלִילָה: הַמְבָדִיל אֵל פּוֹדֵה מִכַּף צָר. קְרָאנוּךְ מִן הַמִּצָּר.
 יָדָךְ לֹא תִקְצָר. לֹא יוֹם וְלֹא לִילָה. הַמְבָדִיל מִיִּכְאֵל שׁוֹר
 יִשְׂרָאֵל. אֱלֹהֵינוּ וְנִבְרִיאֵל: יָבֹאוּ נָא עִם הַנְּאִיר. קוֹמֵנוּ
 רוּנֵנוּ בְּחֵצֵי הַלִּילָה. הַמְבָדִיל הַנְּהָה לָנוּ שְׁבוּעַ טוֹב. רַעֲנֵן

דָּעַר וּוֹאָס הייליגע פון וואַכען-טעג טיילט אָפּ,
 לָאוּ נְעִהֲמֵעַן פון אינו אוינעֶרע זינד אַרָאפּ, וכו'
 אַל גָּאט, וּוֹאָס פון אַלע גיטען דָּעַר בַּעֲפָרִייעֶר,
 דִּיךְ רִוְפֵעַן טִיר פון דָּעַר קִלְעֵהם, גָּאט גְעִמְרִייעֶר,
 צוֹהֲעֵלְפֵעַן בִּיסֵט דוּ דִיאָךְ אַלע צייט אין שְׁמֵאנֵד,
 און קיינמאַל חֲלִילָה אִיז נישט שוואַךְ בִּיין הַאָנֵד,
 נישט ביי טאַג, נישט ביי דָּעַר יאַכֵט,
 דָּעַר וּוֹאָס הייליגע פון וואַכען-טעג טיילט אָפּ,
 לָאוּ נְעִהֲמֵעַן פון אינו אוינעֶרע זינד אַרָאפּ, וכו'
 סִכָּאל דָּעַר מִלְאַךְ מִיִּכְאֵל שׁוֹר פון יִשְׂרָאֵל,
 אֱלֹהֵינוּ און דָּעַר מִלְאַךְ גִּבְרִיאֵל,
 מיט דָּעַם גוֹאֵל קוֹמֵעַן לָאוּעַן יַעֲנֵעַ לייט,
 גָּנוּג, עִם קְרוּסִים, צוֹשְׁלָאָפֵעַן, אויִפִּשְׁמֵעֵהן שׁוִין צייט,
 שְׁמֵעֵהם-אוֹיִךְ, שְׁרִיט אין הַאֲלֵבֶעַר נאַכֵט,
 דָּעַר וּוֹאָס הייליגע פון וואַכען-טעג טיילט אָפּ,
 לָאוּ נְעִהֲמֵעַן פון אינו אוינעֶרע זינד אַרָאפּ, וכו'
 תַּה נִיב אִינוּ אַ מוֹלְדִינֵעַ אַ גוֹטֵעַ וּוּאָךְ,
 מִיר זְאָלְטֵן פִּרִישׁ זִינן, נישט וויסען פון קיין בְּרָאָךְ.

בְּנֵן רָמוּב • נָם יְיָ יִתֵּן הַמּוֹב . כָּל הַיּוֹם וְכָל
הַלַּיְלָה . הַמְבַרֵּךְ

אֱלֹהֵינוּ הַנּוֹבֵא אֱלֹהֵינוּ הַתּוֹשֵׁבֵי אֲרֵצוֹנוּ הַגָּדוֹל עֲדֵי בְמִהְרָה
בֵּא אֵלֵינוּ עִם מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד ; אִישׁ אֲשֶׁר קָנָא לְשֵׁם הָאֵל *

נָאט וועט מאקי זיך דערפארמען און געבען,
פיל גוטס און הצלחה אין אונזער לעבען,
אלע מאג און אלע נאכט.
המבדיר דער וואס הייליגע פון וואכען-טעג מיילט אפ,
לאז געהמען פון אונז אונזערע זינד אראפ,
די קינדער אונזערע און אויף אונזער געלט,
פארמעהרען ווי זאמד אקאסע אין דער וועלט,
און ווי שטערען ביי דער נאכט.

אלהו אלהו דער נביא,
אלהו דער תשבי,
אלהו דער גלעדי,
ניך און באלד צו אונז קומען לאז ער,
מיט משיח דודים זון אהער.
איש דער מאן וועלדער, איז בעקאנט דער נאנצער וועלט,
וואס האט פאר גאטס נאמען זיך ארויסגעשטעלט,

(א) כמעט כזו בת צור (במדבר כ"ה ז, ח). כי יש מרביתו אמרים

אלהו זה פתום :

אִישׁ בְּשׂוֹר שְׁלוֹם (ב) עַל יַד יְקוּחֵי־אֵל (ג) אִישׁ נָשׁ
וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אֵלֹהֵי אִישׁ דּוֹרוֹת שְׁנַיִם עָשָׂר
כָּאוּ עֵינָיו (ד) אִישׁ הַנִּקְרָא בְּעַל שְׁעָר בְּסִימָנָיו (ה) אִישׁ

דער מאן, וואס דורך מ'ה רבינו דעם אלטען,
האט די גוטע בשורה פון שלום דערהאלטען,
דער מאן, וואס איז ארויס, געקומען געשווינד,
און מכפר געווען אויף די ישראליס זינד.

אליהו:

איש דורות דער מאן, וואס זיינע אויגען זוכה געווען,
צוועלף דורות דורכצאנד אויף דער וועלט צונועהן,
דער מאן, וואס האט געהייסען מיט זיינע כמנים,
דער בעוואקסענער מיט פיל האר אויפן פנים,
דער מאן, וואס האט געמראען שטענדיג אי אוממום
א לעדערנעם גארטעל אויף די לענדען ארום.

אליהו:

(ב) את השמות יקותיאל וכו' (דברי הימים יא. ד. חז). דרשו זל על משה
רבינו ואמרו יקותיאל זה משה (כנעלה יז א) והפייטן כאן הזכיר משה בשם יקותיאל
בשביל החרון שדא עולה יפה:

ס'הני נתן לו את ברכתו שלום (במדבר כ"ה. יב):

(ד) פנה האריך פה ימים הרבה מאד והיה משכשך במשכן עולה ודה בזמן
יפתח זמן משך שלש מאות שנה, וכבר ספרו זיל שפנים לא רצה ללכת אל יפתח
לתת מדרו (ספורט במדבר סח):

זל (מלכים ב' א' ז)

וְאָזָר עוֹר אָזָר בְּמַתְנֵי (ו) אֱלֹהִים: אִישׁ זַעַף עַל עוֹאִיצ
 חֲמִנִים (ז) אִישׁ חָשׁ וְנִשְׁבַּע מִהוּת גְּשָׁמֵי מְעוֹנִים. אִישׁ
 מַלְ וּמְמַר עֶצֶר שְׁלֹשׁ שָׁנִים (ח) אֱלֹהִים: אִישׁ יֵצֵא לְמוֹרֵב
 לְנַפְשׁוֹ נַחַת. אִישׁ כָּלְכָלוּהוּ הָעוֹרְבִים וְלֹא מִת
 לְשַׁחַת. אִישׁ לְמַעַנּוֹ נִתְבָּרְכוּ כֹד וְצַפְרֹת: אֱלֹהִים אִישׁ
 מוֹסְרֵי הַקְּשִׁיבוּ כְּמֵהִים. אִישׁ נַעֲנָה כָּאֵשׁ מִשָּׁמַי

איש זעף דער מאן, וואס האט געצארענט שפעטער,
 אויף די וואס דינען פרעמדע געטער,
 דער מאן, וואס צושווערען נישט ער זיך א האפ,
 פון הימלעל לאז נישט געהן ביין רענען א קאפ,
 דער מאן, וואס מוזי און רענען ביי דע גאר
 ציינגעהאלטען דריי קיילעכדיגע יאהר.
 אַלְיָהוּ:

איש יעא דער מאן, וואס איז פאר פינדט אונזעק פון זיין ארט,
 אין פארבארניש זיך רוח צוגעפינען דארט,
 דער מאן, וואס ראבען האבען איהם שפייז געבראכט,
 און איז נישט געשטארבען פון הונגער פארשטאכט,
 דער מאן, וואס איהם צוליב, אין זיין הצלחה,
 אין פלעשעל, אין גלעזעל אריין די ברכה.
 אַלְיָהוּ:

איש מיסריו דער מאן וואס דענסמאל די שטראפרייד זיינע
 האבען געהערט די גוטע, די פייגע,

ח ע.ס. ח בטיי אחאב. ח מלכים א יז, א'. וכל הענין שם:

גבורים ט) איש סחו אחריו יי הוא האלהים: אליו איש
עתיד להשתלח משמי ערבות. איש פקיד על כל
בטורות טובות. איש ציר נאמן להשיב לב פנים על
אבות: אליו איש קרא קרא קנאתי ליי בתפארה.

דער מאן, וואס אויף זיין געקעט אין געטימל
בעקוקטן צום ענטפער פייער פון היטעל,
דער מאן, וואס די אפגעטער מאכט ער צושפאם
און אלע שטייען איהם נאך: גאט איז א גאט.
אלהיו:

איש עתד דער מאן, וואס איז בעשטימט ווי מיר גלויבען,
אויף געטיקט צו ווערען פון דארט אויבען,
דער מאן, וואס האט פאנא: דער צושטראגען,
אלע גוטע בטורות אנצוואגען,
דער מאן, וואס איז א שליח מרבי נאר ווינדער,
איבער צוגעגען די טאפעס מיט די קינדער.
אלהיו:

איש קרא דער מיין, וואס מיט זיין איידעל הארץ געשרינען
גאטס כבוד ארט מיד און האב נישט געשוונגען,
דער מאן, וואס צום הימל אויבען פון דער ערד,
געריטען אין שטורם אויף פיישרדיגע פערד,

איש רכב על סוסי אש בסערה. איש שלא טעם
 טעם מיתה וקבורה: אליהו איש תשבי על שמו נקרא.
 תצליחנו על ידו בתורה. תשמיענו מפיו בשורה
 טובה במהרה. תוציאנו מאפלה לארה: אליהו איש
 תשבי תצלינו מפי אריות. תבשרנו בשורות טובות.
 תשמחנו בנים על אבות. במוצאי שבתות: אליהו אשרי

דער מאן, וואס איהם איז בעשערט ניש צוהאבען
 דעם טעם פון טויט און פונ'ם בעגראבען.
 אליהו:

איש תשבי דער מאן, וואס מיט זיין שפיצנאמען תשבי בעקאנט.
 זאלסט אין דער תורה אונו בעגליקען דורך זיין האנה.
 דורך זיין מויל אנואגען א גוטע געריכט,
 אונו ארויספיהרען פון דער פינסטער אין דער ליכט.
 אליהו:

תשבי זאלסט אונו ראטעווען, דו תשבי אליין,
 לייבען פון דעם מויל, פון זייערע ציין,
 זאלסט גוטע בשורות אונו בריינגען צוטראגען,
 קינדער מיט עלטערען פרייליכס אנואגען,
 קום, תשבי, קום, מיר דערנווארטען דורך דאך,
 מוצאי שבת אויף דער פולער וואך.
 אליהו

אשרי וואויל דעם וואס האט איהם געוועהן אין חלום.
 וואויל דעם וואס האט איהם געגעבען שלום,

מי שרָאָה פָּנָיו בְּחֵלוֹם אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁלוֹם
וְהַחֲזוֹר לֹו שְׁלוֹם יִי יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם: אלוה
בְּכַתוֹב הַזֶּה אֲנֹכִי שֵׁלַח לָכֶם אֶת אֵלֶיָּה הַנְּבִיא לְפָנַי
בּוֹא יוֹם יִי הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהָשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים
וְרַב בָּנִים עַל אָבוֹתָם: אלוה

און ער איהם האט געשנאפערט שלום צוריק:
גאט לאו דין פאלק בענשען מיט שלום, מיט גליק.
ככתוב ווי געשריבען שטעהט אין הייליגען פסוק דארט:
אלהיו הנביא שיק איה איה אויפן ארט,
איינער גאטס דער גרויסער שרעקליכער מאג קומט אָן,
אין ענין פון שלום האט ער ביי איה צומאן,
דאס הארץ פון עלטערען צו קינדער צוגייגען,
און פון קינדער דאס הארץ צו עלטערען צוגייגען.

אלהיו דער נביא,
אלהיו דער תשבי,
אלהיו דער גלעדי
ניד און באלד צו אונ קומען זאל ער
מיט משים דורים ווהן אהער.

רבוז העולמים אב הרחמים והפליחות בסימן
טוב ובמזל טוב החל עלינו את ששת ימי המעשה
הבאים לקראתנו לשלום השוכים מכל הטא ופשע
ומגוקים מכל עון ואשמה ורשע ומדפקים בתלמוד
תורה ובמעשים טובים והננו דעה בינה והטבל מאתך
ותשמיענו בהם עשון ושמחה ורא תעלה קנאתנו על
לב אדם ורא קנאת אדם תעלה על לבנו. מלכנו

רבו א מייסטער פון אלע וועלטען אהן א גבול
פאטער וואס מכפר די זינד, מיט רחמנות פול,
מיט מול, מיט גליק הייב אן אויף אונז אידען
די זעקס זאכען-טעג, וואס קומען אין פרידען
זאלען פון זינד, פון פעהלער זיין פריי און לייז,
זיין פון שולד, פון כל א מיני שלעכטס און בייז,
מיט תורה, מעשים טובים אויסגעפילט ווערען,
לערנען און גוטס טאן לאז מען אין זיי בעגערען.
און גנעדיג אונז, מיר זאלען זיין פארשטענדיג,
זאלסט אין זיי אונז אנואנען פרייליכם שטענדיג,
מיט קנאה לאזען אויף אונז נישט קוקען לייט,
דעסגלייכען מיר נישט אויף זיי פון אונזער זייט.
א, גאט אונזער קעניג, א גאט אונזער הער,
דערבארמיגער פאטער, אונזער געבעט דערהער,

אַלְהֵינוּ הָאֵב הַרְחֵמֵן שִׁים בְּרָכָה וּרְחוּחַ וְהַצְלִיחַהּ בְּכָל
 מַעֲשֵׂה יָדָיו וְכָל הַיּוֹעֵץ עַל עַמּוּד בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲצַת
 טוֹבָה וּמַחְשְׁבָה טוֹבָה אֲמָצוּ וּבְרָכוּ נִדְלוּ וּבְקִימוֹ קָיִים
 עֲצָתוֹ בְּדַבָּר שֶׁנֶּאֱמַר יִתֵּן לָךְ כִּלְכָבֶד וְכָל עֲצָתְךָ יִמְלֵאֵךְ
 וְנֶאֱמַר וְתִנְנֵר אֲמַר וַיְקַם קָדְ וְעַל דְּרָכֶיךָ נִגְהֵ אֹרֶה:
 וְכָל הַיּוֹעֵץ עָרִינוּ וְעַל כָּר עַמּוּד בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲצָה
 שְׂאִינָה טוֹבָה וּמַחְשְׁבָה שְׂאִינָה טוֹבָה תּוֹפֵר עֲצָתוֹ
 בְּדַבָּר שֶׁנֶּאֱמַר יִי הַפִּיר עֲצַת גּוֹיִם הִנְיָא מַחְשְׁבוֹת:

גיב דאס בענשונג אי פארדינסט אין הצלחה,
 אין אונזערע געשעפטען, אין אונזער מלאכה.
 און ווער אויף ביין פאלק ישראל אין הארץ האט,
 גוטע מחשבות, גוטע עצות און ראטה,
 איהם זאלסט דו שמארקען, בענשען אי גרויס מאכען,
 דערפילען זיין עצה אין אלע זאכען,
 ווי עס שטעהט: גאט זאל געבען וואס ביין הארץ
 בענערט.
 דערפילען אימליכען פלאן וואס דו האסט בעקלערט.
 נויטער שטעהט: וואס דו קערסט ארויס וועט
 בעשטעהן.
 אז ליכט שינט אויף די וועגען, וואס דו וועסט געהן.
 און שפעטען זאלסט דו אונז, גאט אונזער האר,
 פאטער פון רחמינות, פון פארנעבינג דער שר,

עמים: וּנְאָמַר עוֹצוּ עֵצָה וְתוֹפֵר דְּבַר דְּבַר וְלֹא יָקוּם
 בִּי עַמִּנוּ אֵל: וּפְתַח לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ אֵב הַרְחָמִים אֲדוֹן
 הַפְּלִיחוֹת בְּזֶה הַשָּׁבוּעַ וּבְכֹל שָׁבוּעַ שְׁעָרֵי אֹרֶז
 שְׁעָרֵי אֶרֶץ יָמִים וְשָׁנִים שְׁעָרֵי אַרְיֶכַת אַפִּים. שְׁעָרֵי
 בְּרָכָה שְׁעָרֵי בִינָה. שְׁעָרֵי נִילָה שְׁעָרֵי גְדוּלָה שְׁעָרֵי
 גְּאוּלָּה שְׁעָרֵי גְבוּרָה. שְׁעָרֵי דִיצָה שְׁעָרֵי דַעַה. שְׁעָרֵי
 הוֹד שְׁעָרֵי הֶדֶר שְׁעָרֵי הַצְּלָחָה שְׁעָרֵי הַרוּחָה. שְׁעָרֵי
 זַעַד מוֹב. שְׁעָרֵי זְרִיוּת שְׁעָרֵי זְכוּת וּזְכוּת

אין דער וואך און אין די אלע וואכען יאר,
 די מויערען פון ליכט און פון לאנגע יאהר,
 פון ציינהאלטען דעם צארען, פון ברכה און
 פון פארשטאנד, גדולה און דערלייזונג פון ליד,
 פון שטארקייט, פרייליכקייט, פון פיינקייט און רוהם,
 פון גליק און פון א דערנרינגערונג אומטום,
 פון גוטע בעראמונג און גיף זיך צוריהרען,
 מויערען פון לויב, פון פראנועס די מיהרען,
 פון חן אי פון גנאד און פון א גוט לעבען,
 פון הילף, פון ישר און פון זינד פארגעבען,
 מויערען פון לערנען, פון פבוד, שיינקייט,
 פון דערנעהרונג במנוחה און פון ריינקייט,
 פון גוטער פרנסה, פון נחמות הערען,
 פון א רפואה שלמה און אויפגעריכט ווערען.

שְׁעָרֵי זֵיו שְׁעָרֵי זֹהָר הַתּוֹרָה שְׁעָרֵי זֹהָר הַחֲכָמָה שְׁעָרֵי
 זֹהָר בִּינָה שְׁעָרֵי זֹהָר דַּעַת: שְׁעָרֵי הַדּוּוֹה שְׁעָרֵי
 הַמְלָה שְׁעָרֵי הֵן וְחֶסֶד שְׁעָרֵי הַיּוֹם טוֹבִים שְׁעָרֵי
 הַחֲכָמָה. שְׁעָרֵי טוֹבָה שְׁעָרֵי מִדָּר. שְׁעָרֵי יְשׁוּעָה שְׁעָרֵי
 יִזְרָה. שְׁעָרֵי כַפָּרָה שְׁעָרֵי כַלְפָּרָה שְׁעָרֵי כְבוֹד. שְׁעָרֵי
 לְמֹד. שְׁעָרֵי מְזוּן שְׁעָרֵי מְנוּחֹת שְׁעָרֵי מְחִילוֹת
 שְׁעָרֵי מִדַּע. שְׁעָרֵי נְחָמָה שְׁעָרֵי נְקִיּוֹת. שְׁעָרֵי
 סְלִיחָה. שְׁעָרֵי סִיעָתָא דְשָׁמַיָא. שְׁעָרֵי עֲזָרָה. שְׁעָרֵי
 פְרוֹת שְׁעָרֵי פְרֻנְסָה טוֹבָה. שְׁעָרֵי צְדָקָה שְׁעָרֵי

פון צדקה און פון הייליגע געפיהלען,
 פון רחמנות און פון א גוטען ווילען,
 פון פריד, שלום, גוטע בשורות און שמועות,
 מויערען פון תפלה, תשובה און ישועות,
 ווי עם שטעהט: פון גאט איז די הילף פון גערעכטע,
 פון גאט, זייער שטארקייט אין א צייט א שלעכטע,
 גאט וועט זיי העלפען, פון צרות מאכען לייז,
 וועט זיי לייז מאכען פון רשעים און פון בייז,
 ער העלפט די צדיקים און ער שטעהט זיי ביי,
 ווייל זיי שיצען זיך אין איהם, וועגען איהם טריי.
 ווייטער שטעהט: גאט ענטפלעקט זיין הייליגע האנד,
 פאר די אויגען פון אלע פעלקער אין לאנד,
 און די אלע עקען וועלט קוקען און,
 די ישועות וואס אונזער גאט וועט טאן.

צְהִלָּה. שְׁעָרֵי קְדוּשָׁה שְׁעָרֵי קוֹמְמוֹנוּת. שְׁעָרֵי רַחֲמִים
 שְׁעָרֵי רְצוֹן שְׁעָרֵי רְפוּאָה שְׁלֵמָה. שְׁעָרֵי שְׁלוֹם שְׁעָרֵי
 שְׂמֵחָה שְׁעָרֵי שְׂמוּעוֹת מוֹבּוֹת שְׁעָרֵי שְׁלוֹחַ: שְׁעָרֵי
 תוֹרָה שְׁעָרֵי תְּפִלָּה שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה שְׁעָרֵי תְּשׁוּעָה:
 בְּדַכְתִּיב וּתְשׁוּעַת צְרוּיָקִים מִיָּי מַעֲוֹם בְּעַת צָרָה:
 נַעֲזֹרֵם יְיָ וַיִּפְלְטֵם יִפְלְטֵם מִרְשָׁעִים וַיּוֹשִׁיעֵם כִּי חִסּוֹ
 בּוֹ: וְנֹאמֶר חֲשׂף יְיָ אֶת זְרוּעַ קִדְשׁוֹ לְעֵינַי כָּל הַגּוֹיִם
 יִרְאוּ כָּל אֲפָסֵי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: וְנֹאמֶר קוֹל
 צוֹפִיךָ נִשְׁאֹו קוֹל יְחֻדָּיו יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ
 בְּשׁוֹב יְיָ צִיּוֹן: וְקָם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִקְּרֵא שְׂפָתוֹב מַה
 נִשְׁאוּ עַל הַהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׁר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם מְבַשֵּׁר
 טוֹב מִשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אִמֵּר לְצִיּוֹן מְלֶךְ אֲדֹנָי: רֵאשׁוֹן

א קול פון דיניע וועקטער, אזוי שטעהט אויף,
 זיי הייבען א קול אויף, שרייבן אלע הויף,
 דען בעשנינפערליך זעהן זיי, גיבען א בליק,
 ווי גאט ריכט אויף ציון ווידער צוריק.
 וואס שטעהט געשריבען זיי אינז מקנים דאס ווארט.
 ווי זיין איז דער אנטאגער אויף די בערג דארט,
 ער גיט שלום פון דארט, זאגט אן גוטס פרייליך,
 זאגט אן הילף, זאגט צו ציון: דיין גאט איז מלך.
 דער ערשטער וואס צו ציון, זאגט מיט א געשריי:
 אט זענען דיניע קינדער, אט קומען זיי.

מדעלי מוכר ספרים

לְצִיּוֹן הַגֵּדָה הַנֶּגֶם וְיִירוּשָׁלַיִם מִבֶּשֶׁר אֶתָּן: אֱמֹן סְלֵחָה

צו ירושלים וועל אוף דעם מבשר שיקען,
און ער וועט מיט בשורות טובות אונז דערקוויקען.

אֱמֹן סְלֵחָה.

פּרַק שִׁירָה

הַקְדָּמָה לְפָרֶק שִׁירָה.

א.

די גאַנצע וועלט ארום און ארום,
אימליכס פּיצער וואס דארט אומעמום,
דאס גאַנצע געשלידער אין הימעל,
די ערד אונטען מיט איהר גערומעל:
מיט איהרע זמים, קוואלען, טייכען,
מיט אלערליי שטיינער דעסגלייכען,
מיט גראזען, ביימער פון יעדען סארט,
מיט לעבעדיגע בעשעפניש אויף איהר דאָרט,
פון די פיש, וואס אין וואסער לעבען,
ביו די פייגעל, וואס אין דער לופט שטועבען.
פון די ווילדע חיות אין וועלדער,
און די מיני בהמות אויף פֿעלדער,
ביו די שרצים פון אלערליי געשטאלטען
וואס פֿליהען, קריכען אין לעכער און שפאלטען.
די אלע בעשעפניש מיט-א-נאָד,
דאט מיט זיין חכמה און זיין פֿערשטאנד,
וואס איז חידושים גרויס גאר אָהן אַ ברעג,
גאט אונזער האר בעשאפען אין זעקס טעג.

ב.

די וועלט אינאנאנצען, ווי גרויס זי איז און לאזט,
 איז איין קאפעלע, איין ניגון, איין געואנג.
 א קאפעלע מיט גרויס קכמה און געפיהל.
 וואס שפילט בעשטענדיג און ביזן רגע ניט שמיל.
 א ניגון, וואס אימליכס בעשעפניש בעזונדער
 זינגט אין איהם זיין שטיקעל קונציג א וואונדער,
 א געואנג ועהר ריכטיג און חידושים זיין,
 וואס אין איהם זינגען אלע פון גרויס ביז קליינע
 די הימעל און די הייליגע מלאכים דארט,
 די זון, די לבנה, די שטערען פון זייער ארט,
 געהענדיג אין זייער נועג דארט אין דער הויף.
 אי די ערד אונטען זאגט שירה און זינגט אויף:
 עס העלפען איהר אונטער משוררים אהן א צאהל:
 דאס גענועקס, חיות און שרצים מיט א מאל,
 אויף ועהר פארשידענע קולות אלערליי,
 אלע אויף זייער שטייגער ווי עס פאסט זיי,
 אלע אינאיינעם שפילען, זינגען און לויבען,
 צום בעריהמטען מייסטער אין הימעל אויבען.
 וואס איז חידושים גרויס גאר אהן א ברעג,
 וואס האט אלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג

ג.

דער בעריהמטער זינגער דוד המלך,
 וואס פון זיין געואנג נוערד אויפן הארץ פרהעליף.

ער דערקענט גאטס וואונדער, פֿרעהט זיך און קונעלט,
 ער זינגט און הייבט אויף זינגען די גאנצע וועלט,
 רעכענט פון די וועלט-זינגער אויס א צעטיל
 אין זיגע הללויות דארט אויף א בלעטיל.
 הללויה, לאזען זינגען און גאט לויבען, א)
 אלע דארט פון די הויכע הימל אויבען
 לויבט איהם אלע זיגע מלאכים אינאיינעם,
 זיין גאנץ געשליכער גיט א לויב א שיינעם.
 לויבט איהם, אי זון אי לונה, בייךע אויף א קול,
 אלע לויבטיגע שטערען, לויבט איהם מיט א מאל,
 לויבט איהם אלע הימלען ארום און ארום,
 אין די וואסער אין דער לופט אויבען אומעטום
 אלע זאלען לויבען דעם גאמען פון גאט,
 דען זיי זענען געווארען אויף זיין געבאט:
 ער האט זיי געשטעלט אויף אייביגע יאהר,
 גיט געזען, גישט עובר צו זיין זיי אויף א האר,
 לאזען אויף לויבען גאט פון דער ערד אונטען
 די גרויסע פיש און אלע טיפע גרונטען,
 אי בליז אי האגעל, שניי און דער טויבאן דארט,
 דער שטורעמווינד, וואס טהוט און דערפילט זיין ווארט,
 הויכע בערג און די אלע בערגליך מיט זיי,
 פרוכטייגער און צעדערביימער אלערליי,
 ווילדע חיות און אלע בהמות אין לאנד,
 שרצים וואס קריכען און פייגעל אלערהאנד,
 דער זיסער זינגער פון ישראל שטעלט פיר,
 די גאנצע וועלט איז א הללויה, א שיר,

אז אַלע בעשעפֿניש וינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימל אויבען,
וואס איז חידושים גרויס גאר אַהן אַ ברעג,
וואס האט אַלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג.

ד.

אז אַ קאפעלע איז אינגאנצען די וועלט,
האבען אויך נביאים, חכמים פירגעשטעלט;
אימליכער פון זיי בעזונדער אויף זיין גאנג
שטעלט פיר פון דער וועלט דעם ניגון, דעם געזאנג
אימליכער דריקט זיך אזוי אויס מיט ווערטער,
וואס געפינען זיך ביי זיי אין פיל שרטרע.
זיי לאזען הויך שרייען, וינגען די הימל,
טיף פון דער ערד ארויסגעהן אַ געטימל,
בערג לאזען ארויס אַ געזאנג, אַ געשריי,
דער וואלד און די ביימער אין איהם אַלערליי. (ב)
די ווערטער פון די הייליגע גרויסע לייט,
זאגען פילוסאפֿים אין דער אַלטער צייט,
די נגלים אין די אויבערסטע ספֿירות,
וינגען דרעהענדיג זיך זעהר זיסע זמירות. (ג)
אַפֿילו די ערד אנטער אונזערע פֿיס,
אי זי אויך זאגט שירה און וינגט מחיה זיס. (ד)
קרוש, קרוש, קרוש, תמיד אַ מאל דבֿי,
זאגען אופנים און טרפים גאנץ געשריי. (ה)
אַלע שפען אַ מויל, וינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימל אויבען.

וְנֹאם אִיז חִירוֹשִׁים גְּרוֹזִים גָּאָר אָהֵן אַ בְּרָעָנָה,
וְנֹאם הָאָט אַלְסְדֵינְג בְּעֶשְׂאָפֶען אִין וַעֲקָם טֶעג.

ה.

די וועלט־קאפּעלע אַבער זי צופילען,
צופארשטעעהען ריכטיג, וואס בעטייט דאס שפּילען,
וואס אין דעם ניגון ליגט און וואס ער דריקט אויס
וואס פון דעם דאזיגען געזאנג קומט ארויס,
וואס פאר א גרויסע חכמה, פאר א געפיהל,
ליגט אין איטליכענס ווארט, אין איטליכענס שפּיג
צופארשטעעהן איטליכס שטיקעל פאר זיך אליין,
און דעם געזאנג אינגאנצען וואס וואונדער־שיין,
און צו דערקענען, דערפון צוויין אין שטאנד,
דעם מייסטער אליין, וואס מאכט עס מיט פארשטאנד,
צודערקענען זיין גרויסקייט, וואס ער בעטייט,
צודערקענען זיין ווערק און וואונדערליכקייט,
האט גאט, נאכדעם ווי ער מאכט פארטיג זיין וועלט,
און אלסדינג כסדר, כסדר דארט אויסגעשטעלט,
געמאכט אין זיין געשטאלט דעם מענטשען צולעצט,
אין איהם שכל, א נשמה אריינגעזעצט.
מיט זיין שכל איז ער אויף דער ערד איינער,
ער קען פארשטעהן גאטס ווערק, ווייטער ניש קיינער,
גאר ער קען פארשען אלסדינג מיט זיין מוח,
פארשטעהן די נאטור און אין איהר גאטס כח,
ער מיט זיין שכל, פון גאט א מתנה,
קען פון דער שירה פארשטעהן די כונה,

פון אימליקענס טבע, הנהגה און גאנג,
 פארשטעהן דעם פשט פון ויין שירה, ויין געואנג,
 ווי אלע בעשעפניש וינגען און לויבען,
 צום בעריהמטען מייסטער אין הימלעל אויבען,
 וואס איז חידושים גרויס גאר אהן א ברעג,
 וואס האט אלסדינג בעשאפען אין ועקס טעג.

ו.

דער איינציגער וועג צוקעגען גאט דעם דער,
 איהם ליב צוהאפען און פארקמען ווי עס געהר,
 איז טאקי די שירה פון דער וועלט אליין,
 גאטס חכמה אין די ברואים פון גרויס ביו קליין,
 אז דער מענש דיינקט מיט שכל און גיט זיך אפ,
 גאטס ווערק צוועהען פון אויבען ביו אראפ,
 די טבע פון די בעשעפניש מיט-א-גאנד,
 זייער פיהרונג, זייער לעבען, זייער שטאנד,
 ווי זיי דערנעהרען זיך און האלטען זיך אויס,
 ווי קיינער געהט נישט פון ויין געזעק ארויס,
 און זעהט דארטען גאטס חכמה און וואונדער,
 ויין השגחה אויף אימליקען בעוונדער,
 דענסמאל בעקומט ער צו גאט חשק און לוקט,
 איהם ליב צוהאפען פארלאנגט ויין הארץ און גלוקט,
 אז ער בעמראכט אלסדינג אויף אזא דרך,
 זעהט, ווי אקעגען גאט איז קליין ויין שרף,
 בעקומט ער יראת שמים, גאטס מורא,
 און היט זיך צו טאן עפיים איין עברה, ו

ער גיט אויף די תבלי העולם א שפיי,
 ער מהומט מעשים טובים אין ווערד פון זינר אריי,
 ער וויל אויף מיט געפיהל וינגען און לויבען,
 צום בעריהמטען מייסטער אין הימעל אויבען,
 וואס איז חידושים גרויס גאר אהן א ברעג,
 וואס האט אלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג.

איצט ערשט קען מען פארשטעהן די טיפע חקירה
 אין דעם מאטרי, וואס פאר דער פּרָק שירה.
 דער הייליגער תנא זאגט מיט חכמה דארט,
 וואס מען דארף פארצוקערען זיין אימליכס ווארט.
 עס צילט גאנץ ווייט, ווי א פּייל אויסען בויען,
 עס דערקוויקט דאס הארץ, עס עפענט די אויגען.
 ער זאגט: ווער אין פּרָק שירה אויף דער וועלט,
 אין דער גאנצער פּיהרונג, וואס גאט האט געשטעלט,
 איז זיך עוסק, דערמיט בעשעפטיגט שטענדיג,
 בעטראכט אלץ גאטס מעשים און ווערד פארשטענדיג.
 אויף איהם זאג איך עדות, אז ער ווערד גאנץ גליו.
 פונ'ם גער הרע און פון אל-דאס-ביין,
 אי פונ'ם שטן, וואס פּיער-דארבט גאר א שרעק,
 אי פון אלע מיני מוזיקים און שלעק,
 פון פלאג אין משיח'ס צייט, בשעת א נויט
 און פונ'ם גיהנם שפעטער נאך דעם טויט.
 די מדרגה ויינע איז זעהר א הויכע,
 צולערנען און דאס צוטאן איז ער זוכה.

זיין לערנען האט א ממלשות, א בעשטאנד,
 עס האט א האפט אי א קיום אין זיין האנד.
 ער איז אויף מארדך ימים דא אויפן ארט,
 און איז נאך זוכה צו עולם הבא דארט. (ז)
 זיין נאמען וועט אי שפעטער גרויס זיין אומעטום,
 נעט ויצען אין א קרוין פון פבוד און רוהם,
 מיט די הייליגע דארט זינגען און לויבען,
 צום בעריהמטען מייסדער אין הימעל אויבען,
 וואס איז חידושים גרויס נאר אהן א ברעג,
 וואס האט אלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג.

ח.

דער הייליגער תנא, דער שטארק געלעהרמער,
 זאגט נויטער אין גאטס נאמען מיט די ווערטער:
 זאלסט מיט לייב און ועל דיר פאר א חוק מאכען,
 צו וויסען מין פיהרונג אין אלע זאכען,
 צוקומען אין מין פאלאץ, מין שיינ געביד,
 מיינע געזעץ צופארשמעהן, צוהיטען טריי.
 זאלסט אין דעם הארץ ביינעם היטען מין תורה,
 האב אקעגען ביינע אויגען מין מורא.
 היט ביי מויל, ביי צונג, ניט היידען וואס איז שלעכט,
 זינדיגע נארישע ריד, וואס איז נישט רעכט,
 און איד וועל אומעטום, וואהין דו וועסט געהן,
 מיט דיר זיין, דיר לערנען אלסדינג צופארשמעהן.
 דיר לערנען שכל, פארשטאנד, אימליכע זאך.
 דער עיקר, וואס רדיגען איז געווענדט א סך.

זאלסט וויסען, אז אלע בעשעפניש איממעטום,
 האט נאט געמאכט ציליב זיין כבוד און רוהם. (ה)
 אז אלסדינג אין דער וועלט פון וואס פאר א סארט,
 איז נאר ציליב זיין כבוד בעשאפען דארט.
 די אלע בעשעפניש זינגען און לויבען,
 צום בעריהמען מיסער אין הימעל אויבען,
 וואס איז חידושים גרויס נאר אהן א ברעג,
 וואס האט אלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג.

ט.

א וואונדער-שיינע מעשה, וואס צילט זעהר נויט,
 דערצעהלען אונזערע חכמים גרויסע לייט,
 אויף דעם זיסען זינגער, דוד דעם קעניג,
 מיזען דערמיט א סוף און היידען וועניג.
 די דאוונע מעשה איז אזוי געשעהן:
 אז דוד האט דעם תהלים גומר געווען,
 איז ער געווארען שרעקליך גדול ביי זיך,
 און זאגט: רבנו של עולם, איך פרעג דיך,
 איז אין ביין וועלט דא א בעשעפניש ביי דיר,
 וואס זאגט שירא און לויבגעזאנג מעהר פון מיר.
 א פראש גראד קומט פאר איהם דענסאמאל צושפרינגען
 און זאגט: דוד, זיי ניט גרויס מיט ביין זינגען.
 איך פראש, א פיזעל בעשעפניש אין דעם מייד,
 זאג, כילעבען, מעהר שירא פון דיר, קיין פערזלייך.
 נאך מעהר, אימליכע שירא, וואס איך קוואקע,
 איז אויף איהר דא דריי טויזענט משלים טאקע.

פיר באסנעם מאכט דארום א גרויסער וינגער
 און לייט קוועלען, לעקען דערפון די פינגער.
 בעשעפטיגט מיך נאך מיט א מצוה דערצו,
 דאס איז יענע גרויסע מצוה וואס איך טהו:
 ביים ברעג פונ'ם ים איז דא א מין בעשעפטיש,
 וואס בעקומט נאר פון וואסער זיין בעדערפטיש,
 בשעת ער איז גיט הונגעריג און שטארבט שיער,
 נעמט ער און עסט מיך אויף אין יוצא מיט מר. ט
 די מעשה ווייזט, ווי דנד מיט זיין חקירה
 בעטראכט די טבע, פון דער וועלט די שירה,
 אז אלע בעשעפטיש וינגען און לויבען,
 צום בעריהמטען מייסטער אין הימעל אויבען,
 וואס איז הירושים גרויס גאר אהן א ברעג,
 וואס האט אלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג.

י.

אין דעם בית המקדש אויף זייער ארט,
 האבען די לויים א שיר געזאגט דארט,
 פאר איטליבען טאג זיין שיר בעוונדער,
 אקעגען די גרויסע ווערק און וואונדער,
 וואס אין איהם זענען געשעהן באלד אויף דער שטעל.
 אין די ששת ימי בראשית אויף גאמס בעפעהל.
 און זייער שיר געדיינקט מען עד היום נאך
 וואס זאגען זיי דעם ערשטען טאג פון דער וואך
 צו גאט איז די ערד און אלסדינג דרינגען,
 די וועלט מיט די וואס דארט זיך געפינגען;

וַיִּיל דַּעֲנִסְמָאָל בְּעִשְׂאָפִט עַר פּוֹן גְּאָרְנִישְׂט דִּי וּוְעֵלְט,
 אִיז דָּאָרְט הָאָר און גִּיט זי וּוְעֵמְעֵן אִיהֶם גְּעִפְעֵלְט. (ז)
 אִין דַּעַם צְווייטען טָאָג וואָס פֿאַר אַ קאַפֿיטעל?
 גָּאָט אִיז גְּרוֹיִס און וְעַהָר בְּעַרְיֵהֶמֶט מִיט זיין טִיטעל;
 וַיִּיל דִּי וּוְעַרְק וַיִּינֶט צוֹשִׁידֶט עַר מִיט זיין זָאָג,
 וְעֵצֵט זיך מִיט זיין כְּבוֹד אִין הִימְעֵל דַּעַם טָאָג. (ח)
 דַּעַם דְּרִישְׁטֵן טָאָג זאָגען זיי אִין יַעֲנֵער צײַט:
 גָּאָט שְׂטַעֲהֵט אִינְטֵעֵן צְווישְׁען דַּעַר עֲדָה פּוֹן לײַט;
 וַיִּיל עַר עֲנִטְפֿאַלְעֶקֶט דִּי יַבֶּשֶׁה מִיט פֿאַרְשְׂטֵאָנְד
 און גִּיט זי פֿאַרְטִיג אָפּ מְעַנְשְׁעֵן אִין דַּעַר הָאָנְד. (ט)
 דַּעַם פֿערִטֵען טָאָג הָאָבֶען זיי גְּעוֹאָגֶט דַּעַם שִׁיר:
 גָּאָט פּוֹן נְקֻמוֹת, דײַן נְקָמָה, גָּאָט, נְעֵהֶם אֲפִיר;
 וַיִּיל זון און לְבָנָה מֵאַכְט עַר דַּעֲנִסְמָאָל אויבֶען,
 און וועט שְׂמָרְאָפֶען דִּי לײַט, וואָס אִין זיי גְּלוּיבֶען. (י)
 דַּעַם פֿינְפֿטֵען טָאָג הָאָבֶען זיי גְּעוֹאָגֶט אַ מָאָל:
 צו גָּאָט, וואָס אִינְטֵער שְׂמֵאַרְקִיִּיט זִינְט אויף אַ קוֹל;
 וַיִּיל פֿיִיגֵעֵל און פִּישׁ הָאָט עַר אִין אִיהֶם גְּעִמֵּאַכְט,
 זאָלען לויבֶען צו זיין גָּאָט, וואָס גְּעֵאַכְט. (יב)
 דַּעַם זֶעקְסֵטֵען טָאָג הָאָבֶען זיי גְּעוֹאָגֶט מִיט פֿרִיִּיד;
 גָּאָט דַּעַר הָאָר קִינִיגֶט און שײַנְקִיִּיט אִיז זיין קִלִּיד;
 וַיִּיל דַּעֲנִסְמָאָל בְּעִשְׂאָפִט עַר חֵיוֹת אַלְעֶרְלִיִּי,
 אויף דַּעַם מְעַנְשְׁעֵן צוֹלְעֵצֵט און קִינִיגֶט אויף. (יג)
 אַזוי אִיז דַּעַר שִׁיר פּוֹן דִּי לִוִּים גְּעוֹטֵעֵן
 כְּסֻדֶּר ווי אִין דַּעַר וּוְעֵלְט אִיז אַלְסֵדִיגֶט גְּעִשְׁעֵהן.
 אִין דַּעַם אִיִּינְעֵנְעֶם סֻדֶּר מִיט זײַשְׂדֵּע גָּאָט,
 דָּאָרְף דָּא אִין פֿרָק שִׁירָה זיין דָּאָס גְּעוֹאָגֶט. (יד)

וְיָ אֱלֹהֵי בְּעִשְׂעֻפְנִישׁ וַיִּנָּעַן אֹזֶן לֹוִיבָעֵן,
צוּם בְּעֵרִיהֶמְמָעֵן מִיִּסְמָעֵר אִין הַיִּמְעֵל אוִיבָעֵן,
וְוֹאם אִיו חִירוֹשִׁים גְּרוֹים גָּאֵר אֶהֵן אַ בְּרָעֵג,
וְוֹאם הָאֵט אַלְסְרִינג בְּעִשְׂאָפְעֵן אִין זַעֲקָם טָעֵג.

פֶּרֶק שִׁירָה

פרק ראשון

שָׁמַיִם אוֹמְרִים. הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יְדֵי מַגִּיד הַרְקִיעַ:

אָרֶץ אוֹמֶרֶת. לִי הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תִּבְלֵ וַיּוֹשְׁבֵי בָהּ:
וְאוֹמֶר. מִבְּנֵי הָאָרֶץ וּמִירוֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לְצַדִּיק
וְאָמַר רְוִילִי רְוִילִי אוֹי לִי בּוֹנֵדִים בּוֹנֵדוּ וּבֹנֵד בּוֹנֵדִים בּוֹנֵדוּ.

שָׁמַיִם. די הימל, וואס דארטען אויבען איז גאטס שטול,
וואס דארטען איז זיין גרויסקייט, זיין כבוד פול,

וואס די ליכטיגע שכינה זיינע רוקט דארט, ה
שיינקייט איז פאר איהם, פרייליכקייט אין זיין ארט
אויף זיי איז באריבער א גדולה, א פרייד,

און זיי זאגען שירה מיט אפעלקע הייד:

די הימל דערצעהלען גאטס כבוד און רוקם,

די ווערק פון זיינע הענד זאגען זיי אנמעטום.

אָרֶץ. די ערד, וואס קומט אויף פון דעם מייסטער ארויס
און זעהט ווי די הימל נישט אזוי גוט אויס,

מיט זיי בעשאפען געווארען אין איין טאג,

דאך דארטען איז פרייליך. דא יאמער אי קלאג

דאס לעבען אויף דער ערד איז ניט אזוי גרינג,
 מיט מיה מוז מען אויף איהר בעקומען אלסדינג,
 די בעדערפניש זענען פיל, גאר אהן איין עק,
 און מען האט געבויט אויסצושטעהן פיל א שרעק,
 מיט דעם שווייס פונעם פנים ססט מען דאס ברויט,
 מען האט מכות, יסורים און דערנאך דעם מויט, **א**
 וואס מחמת דעם האבען די היידען געפעהלט,
 און געזאגט: פשוט גאט האט פארלאזט די וועלט,
 דער גרויסער הייליגער גאט איז דא ביין האר,
 ער איז אין הימל און די ערד פיהרט א שר,
 אימליכער, וואס זיין הארץ בענעהרט מעג זיך מאן,
 דער אויבערשטער געהר זיך מיט דער ערד ניט אן.
 גאר די ערד זאגט: איך פאל ביי מיר ניט אראפ,
 גאט מהוט פון מיר די השגחה זיינע נישט אפ.
 זי זאגט: צו גאט איז די ערד, אלסדינג דרינגען,
 די וועלט מיט אלע, וואס דארט זיך געפינען. **י**
 אויך זאגט זי: פון דער ערד ווערד געהערט א שיר: **כ**
 שיינקייט דעם צדיק, דעם גוטען וואס ביי מיר,
 איך זאג דעם סוד פון שבר צו דעם גערעכטען,
 איך זאג דעם סוד פון פורענות צום רשע דעם שלעכטען, **כא**
 וועה די פעלשער, מען פעלשט דאך אין זיי צוריק,
 און די פעלשערס פעלשער, אין זיי פעלשט מען קריק,
 עס מוז דאך אויסקומען אזא מרויגער-שפיל
 נאך דעם אז אימליכער מעג מאן וואס ער וויל.

פרק שני.

עֲנֵי כְבוֹד אוֹמְרִים. לְקוֹל הַתּוֹ דְבוּן מִים בְּשָׁמַיִם
וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה דָאָרְץ בְּרַקִּים לְ מַד
עָטָה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֲזוּרֵתוֹ:

עֲנֵי כְבוֹד. די הייליגע וואלקען, גאטס אויבערשטיגעל,
ווי דוד ה'קלף רופט זיי אין דער ביבעל, (כג)
זיי האפען אויף גאטס בעפעעהל דעם צווייטען טאג
צושיידט דאס וואסער און צוגעמאכט א קלאג,
וואס האט זיך געהערט מיט א גרויס געטימעל,
ביים שידען זיך פונקט וואסער און הימעל.
דאס וואסער, וואס האט בעדארפט אונטען פאלען,
האט געגאסען מיט מרעהרען גאנצע קוואלען, (ג)
די עמחה פון יענעם טאג האט עס צושטערט,
און גאטס "בי טוב" אין איהם זיך נישט געהערט.
מיר וועלען די וואך דערקלעהרען אביכעל,
צו די חכמים הייד געבען א טליסקעל.
בשעת בריואת העולם אין יענער צייט,
איז דאס וואסער, אזוי זאגען גרויסע לייט,
געווען אזא מין שטארק, וואס גאר ביין פארגלייף,
מיט איצטיג וואסער אונטען אין ים, אין טייף.
דאס וואסער האט זיך צוטיילט אין דריי מינים,
איטליכס מיט זיין טבע און זיינע דינים.

**יִדְהַנּוּם אֹמֵר . כִּי הִשְׁבִּיעַ נַפְשׁ שׁוֹבְקָה וְנַפְשׁ רַעֲבָה
מִלֵּא טוֹב .**

דאס אונטערשטע איז דאס עקטע וואסער גאר,
די רוקיע-קאלטע לופט ווי קריסטאל קלאר,
דאס אויבערשטע א מין לופט ווי פייער היים,
די פייכטע גאזען, וואס שוויצען אויס ווי שוויים,
ווערען אין דער רוקיע, וואס איז אייז קאלט,
פארנלייווערט, בעקומען דאס וואסער-געשמאלט,
עס ווערד פון זיי טראפען ווי טרעהרען א טייף,
שכייטן און גימען א רעגען אראפ גלייך. (כה)
אז די הייליגע וואלקענס, גאטס רייטוואגען,
דערצעהלען מיט זייער שירה און זאגען:
סיאזי א קול פונם וואסער און געטיממעל
ביים שייטען זיך דורך דעם אייז-קאלטען הימעל,
פון עק וועלט געהען וואלקענס ארויף גאנץ הויף.
מיט זיי קומען פייכטע גאזען ארויף אויף,
דא צוקוישען זיך די געשוועסטער-קינדער,
און עס ווערד א בליץ, א רעגען גאטס ווינדער.
אין די דאווענע ווערטער פון דער שירה
ליגט איבער גאטס גבורות א טיפע חקירה,
דער סוד פון וואסער און רעגען ליגט אין זיי,
מיט פירושים פון חכמים אלערליי
גורגום, דער גיהנם, זאגט שלמה דער קלוגער,
איז נישט זאט, די גאנצע וועלט איז איהם ווייניג.
אויף דעם מענטשענס אויג איז נישט זאט אין לעבען, ט
איהם איז קארג וויפיל מען זאל איהם נישט געבען.

אויף די הייד דערצעהלט די גמרא אפען
 א שיינע מעשה, וואס האט זיך געטראפן: (כ)
 אז אלעסנדר מוקדון, וואס מיט זיין שווער
 האט געוואלט איינגעהיטן אינגאנצען די ערד
 איז אויף די נסיעות א מאל מיט זיינע לייט,
 ביז דער טיר פון גן עדן פארגאנגען ווייט,
 האט מען איהם דארט נישט געוואלט עפנען די טיר.
 און אויף זיין בקשה: גיט עפנים האמש מיר, -
 דערלאנגט מען איהם א שעדעל ארויס פון דארט,
 דערמיט געהט ער ווייטער אנוועק פון דעם ארט.
 אויף א וואג לייגט ער דעם שעדעל אין איין שאל,
 אקעגען זיין גאלד און זילבער און א צאהל,
 ער שיט און שיט גאלד אי זילבער אן אהער.
 נאר אומזיסט, דער שעדעל איז טאקע אלץ שווער.
 ער וואונדערט זיך בארויף שרעקליך און א ברענג,
 און גיט די חכמים אינווערע א פרעג.
 זיי ענטפערען: ס'איז דערפון אזו דער פשט,
 דאס איז פון א בשר ודם איז אלץ נישט זאמ,
 עס וואלט געוואלט פארנעהמען די גאנצע וועלט.
 און צו-ציהען צו זיך אוצרות, גרידעס געלד,
 דו קענסט דעם בעסטען סימן האבען בארויף,
 געהט און ווארף ערד אביסעל אויף דעם ארויף,
 ווערד ער זאמ און איבעריג ווערד איהם אלסדינג,
 דענסמאל ווענט ער א קלייניגקייט, ווערד גאנץ גרינג.
 איצט קען מען פארשטעהען פונם גיהנם דאס ווארט,
 וואס פאר א טיפע פונגה עס ליגט דארט

סעודעלי מוכר ספרים

ער זאגט די מוכה, וואס דער מויט האט געטאן,
דען דאס גלוקסטיגע נפש זעמיגט ער אן,
און אויך מיין הונגריג נפש מיט גוטס געפילט,
דא אין מיר איז דעם רשעים תאוה געשמילט,
דער קטע איז זאט, פון זיין תאוה איין שק,
און אויך האב א גוטען ביסען, האפ א לעק.

פרק שלישי

ימים אומרים. מקולות מים רבים אדירים מליבדי
ים אדיר במרום יי:
הרות אומרים: נהרות ימהאו כף יהד הרים ירננו:

ימים. די ימים, וואס זענען שרעקליך גרויס אי נייט,
רינגלען די שרד ארום פון אימליכער זייט
אין וואלטען זעקענט אזוי גרינג, ווי א האר,
איינשלינגען זי מיט איהרע איינוואוינער גאר
פון די קולות אין דעם וואסער בשעת שטורם,
און די שטארקע חוואליעם, וואס גרויס ווי א שטורם,
הערט מען די ימים זאגען מיט א געשריי:
גאט אין הימעל איז פיל שטארקער פון זיי. (כח)
דען ריגעל, מיהרען צום ים מאכט גאט דער הער.
זאגט: ביז דאזען גאר קום און נייטער ניט מעהר. (כט)
נהרות. די טייכען, גרויסע און קליינע אלעקלי
פון קנואלען און וואסער אויף בערג נוערען זיי,
זיי זענען אין אנהייב דאס רוב הויף א שרעק,
און פלייצען אלץ נידעריגער ביז צו דעם שק. (ל)
פאלענדיג פון אויבען פלוצלים מיט אמאל,
זיי זייסר שירי גאנץ הויף אויף א קול:
די טייכען קלאפען מיט די הענד, שרייען הויף,
די בערג גיבען א נידער-קול, זינגען אויף:

מענינות אומרים. ושרים כהולקים כל מעני כד:
שרות אומרים: יי בהכמה יסד ארץ בונן שמים
בתבונה:

מענינות. די קוואלען, וואס פלייצען און געהען וייער גאנג,
אונטען אין דער ערד, ווי ברייט וי איז און לאנג,
אז ווי שפרינגען ארויס ערניץ אין און ארט,
הערט זיך וייער גערויש, וייער שירה דארט. לא)
זי זאגען: מיר זינגען, שפילען און זאנגען,
אונטער וואסער איז דאך פון דיר אינגאנצען.
דען גאט טהוט גרויסע וואונדער גאר אהן א צאהל,
ניט רעגען אויף דער ערד, וואסער אלע מאל,
דערפון האבען קוואלען זינקה אלע צייט,
שיין איז וייער שירה, אט וואס וי בעטייט.
שרות. דעם בעקטען טהייל יבשה מאכען פסלדער אויס,
פון ווי קומט די בעשעפניש פיל נומס ארויס,
פרי ווי זאלען ארויס פון די גענועסער,
און די יבשה זאל ווערען אלץ גרעסער,
האט גאט די הימעל, רוקע, מיט זיין זאג,
בעשאפען גאר תהלת אין דעם צווייטען זאג,
וואס האבען אין זיך פייכטיגקייט איינגואפט,
און פון די גרונטען פיל וואסער אפגעצאפט,
וואלקענס זענען הויך ארויף פון די גרונטען,
און דורכדעם שאקי האט געטריקענט אונטען,
אויבען קיהלען זיך דארטען די וואלקענס אפ,
אין גיסען פון הימעל א רעגען אראפ.

מְדַבֵּר אומֵר. יִשְׁטוּם מְדַבֵּר וְצִיָּה וְתִיל עֲרֵבָה וְתַפְרַח
בְּחֻבְצֵלֹת: וְשֵׁאוּ מְדַבֵּר וְעָרְיוּ חֲצָרִים תִּשָּׁב קִנְר
יִרְנוּ יִשְׁבִי סָלַע מִרְאֵשׁ הָרִים יִצְוּהוּ.

אין דעם דאזיגען ענין און אין דער זאך,
דאס אויף דאס ליכטיגקייט געהאלפען א סך;
ווארום ווי יעדער געלערענטער מענש ווייס,
געהמען זיך די וואלקענס; ווען די זון פאקט הייס,
אזוי איז געווען אין דער התחלה גאר,
אזוי בל"בט דאס געזען אויף א"י ביגע יאהר. (ב)
דריבער איז די פעלדער א שירה געשטעלט,
ווי זי זינגען און זאגען דער גאנצער וועלט;
מיט חכמה גרונדפעסטיגט גאט די ערד, דאס לאנד,
אנגעברייט די הימעל אויבען מיט פארשטאנד.
עס האבען געמוזט ב"דע מאקי געשעהן,
אלא ניט וואלט דאך א"י ביג גארנישט געווען.
מְדַבֵּר. די מְדַבֵּר, וואס איז שרעקליך וויסט און מרוקען,
אומעמום גאר זאמר, וואהין מען זאל נישט קוקען,
אהן וואסער, אהן געוועקס און אהן קיין שום זאך,
גאר נישטיגע שלאנגען, שקרעשען א סך,
וואס מחמת דעם און די שרעקליכע היצען,
דאס בערארפט אונטעגליך ויין דארט צוויצען;
דאך אין דעם ים פון זאמר געפינט זיך ערטער,
וואס זיי צובעשרייבען לאזט זיך אויס ווערטער,
א זן ערן פראסט, מיט ביימער און טייבען, לי
צו איינלען אין ים קען מען זיי פארגלייבען.

בן עֵדָן אומר. עורי צפון ובואי תימן הפיהי גני יולו
בשמיז יבוא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו:

די מדבר פֿרעהט זיך מיט זיי, זאגט גאטס וואונדער,
און עס פֿרעהט זיך איטליכער סטעפ בעוונדער,
ארום און ארום איז וויסט, נאקעט און בלויז,
און אין דערמיט בליהעט א סטעפ ווי א רויז (ד)
עס זינגט די מדבר און די שטערט איהרע דארט,
די הייזען פונם טאטער אין אזא ארט,
עס זינגען די איינוואוינער אויף א סקאלע,
פון די שפיץ בערג דארטען שרייען זיי אלע.

בן עֵדָן. דאס גליק פון א מענשען איז אין איהם געווענדט.
איטליכער מענטש עקט די פרוכט פון זיינע הענד,
ווי מען האט געזייעט, אזוי איז דאס שניט,
די פיינען עקט דער, ווער דעם בוים האט געהיט.
לויבט דעם צדיק, איז פונם נביא דא א ווארט,
די פרוכט פון זיינע ווערק עקט ער דא און דארט. לה
ביטער איז די פרוכט פון זינד און עבירות,
די גוטע מעשים טראגען זיסע פירות.
דער בן עֵדָן, איין ארט פון תענוג און פרייה,
זינגט דעריבער שירי מיט די דאזיגע הייד:
"דערנועק זיך און בלאז געשמאק דו צפון-ווינד,
בלאז און ווייזע אויף פון דרום-זייט געשווינד,
א קיהל ווינטעל אין מין גארטען ווייזע, בלאז
זינע בשמים זאלען שמעקען אין דער נאו

עָבִים אוֹמְרִים . יֵשֶׁת הַשָּׁד סָתְרוּ סְבִיבוֹתָיו סָסְתְרוּ
הַשְּׂבֵת מִים עָבֵי שְׁחָקִים :
רוּחַ אוֹמֵר . עִשָּׂה אֶרֶץ בְּכַחוּ מִכִּין תִּבְל בְּחֻכְמָתָהּ

לְאוּ מִיּוֹן פְּרִיִּינְד קוֹמְעֵן אִין זַיִן גְּאָרְטֵעֵן מֵאָקֵע ,
און עֵסֶען זַיִנְע פִּירוּת דִּי גַעֲשְׂמֵאָקֵע . (לו)
עָבִים . דִּי וואַלְקֵעֵנִם ווערען פּוֹנִים וואַרעֵמֵעֵן מוֹמֵאָן ,
חֻלְקִים פּוֹן וואַסער אִיו אִין זַיִן פֶּאַרְאָן ,
וואַס הוּיִף אִין היִמעל אַפֿגַעקוֹהֵלֵט ווערען זַיִן ,
און גִּיסֵען אַ רֵעֵנען , הָאָנְעֵל אַדְעֵר שְׁנַיִ ,
זַיִן פֶּאַרְדֵּעֵקֵעֵן דַּעם גְּלוֹיִשֵּׁן היִמעל אוֹיִבֵעֵן , (לו)
אַ שִׁירָה צו גָאָט זָאָנען זַיִן און לויִבֵעֵן ;
„מוֹנְקֵעֵל מֵאָכְט עֵר זַיִן פֶּאַרְבֶּאַרְנֵיִש , זַיִן גַעֲצֵעֵלֵט ,
מִיט שְׁוואַרְצֵעַ חֵמאַרְעֵם וואַסער אַרום פֶּאַרְשְׂטֵעֵלֵט :
רוּחַ . דַּעַר ווִינְד אִיו גָאָט אַ שְׁלִיחַ אִין דַּעַר וועֵלֵט ,
עֵר הָאָט פֶּאַר אַ מְשִׁרֵת יוֹף בִּי גָאָט גַעֲשְׂטֵעֵלֵט , (לח)
עֵר הָאָט צוּאַרְבֵּיִטֵעֵן , צוּטָאן שְׂרַעֲקֵלִיף פִּיל ,
אִיו תְּמִיד בַּעֲשֵׂעֲפִטְיוֹנֵט , זַיִצֵט קִיין רֵגַע שְׁמִיל .
פִּיִּבְטֵעַ זומִּפִּינְע עֵרְטֵעֵר מְרִיקֵעֵנֵט עֵר אִוִּים ,
און דִּי עֵרֵד מִיט תְּבוּאָה זַעֲהֵט יוֹף דָאַרְט אַרוִּים ,
מֵאָכְט אוֹיף צו זַיִצֵעֵן , צוּוִיִּעֵן , דִּי עֵרֵד פֶּעֶכְט ,
עֵר הִיִּינְגֵט דִּי לופֵט פּוֹן עֵיפּוּשׁ אִי פּוֹן פֶּעֶכְט .
שְׂמוּפֵט אונְטֵעֵר דִּי וואַלְקֵעֵנִם מִיט אַ גַעֲטִימֵעֵל , (לט)
און שְׂפֶרִיִיט זַיִן דָאַרְטֵעֵן אִוִּים אוֹיִבֵעֵן אִין היִמעל .

וּבְתוֹבוֹתָי נָמְהָ שָׁמַיִם: אִמְרָ לְצַפּוֹן הַגִּי וּלְתִימָן אֵל
וּתְבַלְּאֵי דְבִיאֵי בְנֵי מִרְחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

אין די אלע עקען וועלט שפארט ער אן ווייט,
 בריינגט אלערליי סחורה, ועצט אפ און פארבייט:
 פון באגען בריינגט ער ווארעמקייט, פון דארט גען,
 בעציהט בעטמים, געווייך פון די בעסטע פלעק,
 פון פיל געוועקס דעם צווייט און זריעה דארין,
 פארטראגט ער צו זייער גלייכען ווייט אהין. (ט)
 די זריעה געהמט זיך אן, עס וואקסט נאר וויינער,
 עס וואקסען דארט ארויס דור דורות קינדער,
 די וואס אין צפון קומען פון דרום ווייט,
 און וואס אין דרום העט העט פון צפון-וייט.
 דער וויינד, וואס פארזארגט אזוי פיל געשעפטען,
 דערהאלט די וועלט מיט אלע זיינע קרעפטען,
 וואס געהעט אין גאטס שליחות, ארבייט און טראגט,
 איהם פאסט די שירח זיינע, וועלכע ער זאגט.
 זאגט: די ערד מאכט ער מיט זיין כח און קראפט,
 די וועלט מיט זיין חכמה פעסטונג ער און שאפט,
 און די הימלעל שפרייט ער אויס מיט זיין פארשטאנד.
 זאגט נאך ואכען, וואס ציטאן איז ער אין שטאנד:
 צו דעם צפון זאגט גאט: אהער גיב די וויינד,
 און צום דרום-וויינד: פארמייד ניט, בריינג געשווינד,
 בריינג מיינע קינדערליך פון א ווייטען ארט,
 און די טעקטערליך מיינע פון זיין עק וועלט דארט.

**בְּרָקִים אומרים. בְּרָקִים לְמִשְׁרַע עֵשָׂה מֵיֵצֵא רוּחַ
מֵאוֹצְרוֹתָיו :
נְשָׁמִים אומרים, נִשְׁמַם נְדָבוֹת תְּנִיף אֱלֹהִים נְחַלְתֶּךָ
וְנִלְאַח אַתָּה כּוֹנֵנֶתָה:**

בְּרָקִים. די בְּלִיצֶען, וואס אזוי איז אַ חוֹק גַעשְׂטֵעֶלְט ,
זיך מיט רֵעֵנען און ווִינֵד צו ווִיזֵען דער וועלְטֵ:
בְּשַׁעַת עַם בְּלִיצֵט, גִּיכְט אַ שְׁלֵאקֶס־רֵעֵנען גַעשְׁווינד, (א)
עס בְּלִאזֵט און שְׁטוּרעֶמֶט אויף אַ שְׁרַעקֶליכער ווִינֵד,
גאט ווִיזֵט דַענְסְמֵמֵאל זײנע וואונדער אַזן אײן עק,
אויף זײן פֿח און זײן גבוּרָה גאר אַ שְׁרַעק.
דער אויבֶערשְׂטֵער שְׁטוּרמֵט אַין הִימֵעל, גיט זײן קול,
דוּנער, האַנעל, בְּלִיצֶען פֿייער מיט אַמֵאל,
לֵאזֵט אַפּ זײנע פֿייעלען הִין און דער צושְׁפֵרִיט,
שׂיכְט אַראַפּ בְּלִיצֶען אַין דער לײנֵג, אַין דער בְּרִיט,
עס עִנְטֶפֶלֶקען זיך קוואלען וואסער אונטֶען,
עס דַעקען זיך אויף פֿון דער ערד די גרונטֶען—
די בְּלִיצֶען, פֿון גאַמס גרויסקייט די אויסְשְׁרִיער,
זײ זאַנען זײער שׂירָה שְׁטאַרק מיט פֿייער:
בְּלִיצֶען האט גאט צו דעם רֵעֵנען גַעמאַכְט מְרִי,
לֵאזֵט פֿון זײנע קאמערען דעם ווִינֵד אַפּ פֿרײ.
נְשָׁמִים, די רֵעֵנעִס, וואס פֿון גאַמס גבוּרָה די גרעסְטֵע,
פֿון זײנע גוטע חֶסְדִים די בְּעֶסֶע,
וואס מיט תְּחִיַת הַמֵּתִים גאר אויף אײן שְׁמאַז;
האַלְטֶען זײ אונזערע חֶכְמִים מיט פֿאַרשְׁטאַנד: (ב)

טל אומר. אהיה כמל לישראל יפרח בשושנה ויה
 שרשיו בלבנון:

זיי מדינקען אן די ערד, די גרויסע מוטער,
 עם שפראצט ארויס גראו, פאר די בהמות פוטער,
 עם וואקסט פון דער ערד אויף פארן מענשען ברויט,
 דערהאלט איהם ביים לעבען, איהם מציל פון טויט,
 עם דערקוויקען זיך בהמות אויף די פעלדער,
 אויף אלע ווילדע חיות אין די וועלדער,
 זיי קלייבען, עסען, וואס גאט האט געגעבען,
 אלע פיהלען עפס גאר א גוי לעבען—
 די רעגענס, וואס שטעלען יעדען אויף די פיס,
 צוויסען זיך אין דער שירח מחיה זיס,
 זאגען: האסט א מילדען רעגען, גאט, געטיקט,
 דיין דארשטיג לאנד, דיין נחלה האסט דו דערקוויקט.
 מל. דער טוי שיידט פון רעגען זיך אונטער דערמיט:
 רעגען צייטענווייס געהט ער, צייטענווייס ניט,
 א מאל גיסט ער טייכענווייס, אין איין ארט דא,
 שרייב אנדערש-פון איהם א זכר ניטא,
 א מאל איז ער אין לעבען אריין גייטיג,
 א מאל ארבייט ער אן צרות און ווייטיג, (ט)
 א מאל געהט ער מחיה אזוי שמיל און מילד
 און א מאל מיט שטורעם, עפס משונה ווילד:
 דער טוי אבער געהט בעשטענדיג אלע צייט, (ט)
 איז פול די גאנצע וועלט אין אימליכער וייט.

אין צייט, אין אָרט-אין נישטא פאר איהם קיין גבול.
 אייביג איז ער דא, איז די גאנצע וועלט פול.
 תמיד בריינט ער גרויס נומערן, פארדיקט זעהר פיל, (ס)
 און רעס, און שטורעם, געהט געלאסען שטיל.
 פונם מוי די מעלות צום חלק, צום מהייל,
 האט גענומען יעקב, אדער ישראל,
 אין דער ברכה ביים סוף פון יצחקים לעפען.
 גאט, אזוי זאגט יצחק, גאט זאל דיר געבען,
 פונם מוי פון הימעל די מעלות זיינע, (ט)
 זיי געבענשט מיט אועלבע מעלות פיינע.
 צו מוי איז יעקב גלייך ארום און ארום:
 איז נוצליך, איז שטיל, איז אייביג און אומעמום.
 מיכה הנביא זאגט די אייגענע זאך:
 יעקב נועט ווי מוי זיין צווישען פעלקער א סך. (ס)
 נאר דערפון אינגאנצען אדער די סבה,
 איז צווישען איהם און גאט די שטארקע ליבע.
 אייביג איז ישראל אין דעם געטימעל,
 זייל אייביג איז דער גאט זיינער אין הימעל:
 זייל דער אייביקער גאט, וואס אין הימעל הויך,
 איז צו ישראל ווי מוי טאקע ער אויך.
 ווי גאט זאגט עס טאקע די ווערטער אליין,
 און ווי די חכמים דערקלערען עס שוין, (ס)
 זייל ווי מוי פון חרמון איז גאטם השגחה,
 גאט בעפעהלט אויף אייביג לעפען און ברכה.
 אויך צו א רוזן האבען די חכמים דארט,
 פארנליבען די ישראל מיט א קלוג ווארט.

**ירקות שפשטה אומרים. תלמיה רזה נתת גודותיה
ברביבם המנגנה צמחה תברך:**

בשעת גרוים היטץ וויאלעט די רוזן, איז בלאס טויט,
פאלט בארויף טוי, איז זי ווידער פריש און רוים.
בשעת נויט דאכט זיך, ישראל איז פארביי,
קוים ווערד קפים בעסער, לעבט ער אויף דאס זיי. (מ)
דער טוי שטעלט זיך אין ישראלים לעבען פיר,
אין אנאנצען פסוק איז נכלל זיין שיר:
ווי טוי וועל איך צו די ישראל זיין גלייך,
בין אייביג, אומטום, ווי ער עולם ביי אייך.
ער בליהט ווי ארוזן, געהט קיינמאל ניט אנטער,
ניי לבנוים וואלד זיין ווארצעל א געוונטער.

**ירקות שפשטה. די קבייטער, וואס מען זייטט אויף
די פעלדער,**

און וואקסען ניט ווילד ווי גראז אין די וועלדער,
וואס דעם מענשען קומט געבייך אן גענוג שווער,
ביז ער זבריינגט זיי ארויס אויף דער וועלט אהער:
ער אקעוים פרייהער, ער גראכט און מאכט בייטען,
פאר דער זריעה א געלעגער צוברייטען.
עייך, ווארם צולייגען זאל דארט זיין דער זריעה,
ער איז זום מגדל ווי א קינד, בייסט קריעה,
לסוף אז ער פטרט אפ ארבייט אזוי פיל,
זייבט ער צו גאט די אויגען אויף מיט געפיהל.
גאט זאל מיט חסד אויף זיך געהמען אצינד,
צושפייזען, צוהאדעווען דאס יונגע קינד.

שבולת הַמַּיִם אומרת . שיר המעלות ממעמקים
 קראתיו יי :

ער זאל רחמנות האבען אויף אלע לייט,
 און זאל געבען גוטע רעגענס אין דער צייט.
 עס זאל אויפגעהן און וואקסען מיט הצלחה,
 אויף פעלדער אויף קרייטער זאל זיין די ברכה.
 די קרייטער אויפן פעלד ארום און ארום,
 וואס וואקסען און בליהען מיט גאטס הילף אומזום,
 זיי דערצעהלען גאטס תּסֵדִים אָהן אַ צֶאֱהָל,
 זינגען, זאָגען שִׁירָה אַלֶּע מִיט אַ מָאָל:
 „די בייטען אין פעלד האסט דו אָנגעטרונקען,
 טיף צווישען זיי דארט דאס וואסער געוונקען,
 מיט גוסרעגענס דערווייכט די ערד, אימליכס אַרַם,
 דאס געוועקס, די תבואה איהרע געבענישט דארט.
 שבולת הַמַּיִם . דאס ווייץ, דער געסטער מין צווישען
 תבואות דא .

וואס צו זינע מעלות זיין גלייכען ניטא,
 וואלט דאך בעדארפט פון אלע גרעסער זיין אויף,
 האלטען דעם קאפ ארויף, וואקסען אין דער הויף, **ס**
 לסוף גאר איז עס בוקא מעהר עניו פון זיי,
 קריכט ניט ווייט אויף די הויכע געהג אלערליי.
 זיי שטופען זיך קעט אויבען אויף די בערג דארט,
 און ער געהמט טיף נידריגער פון זיי איין אַרַם. **ט**
 און טאקי ווייל ער איז וויכטיג, אזוי שווער,
 טאקע ווייל ער האט אין קאפ פון אלע מעהר,

שְׁבוּלַת שְׁעוּרִים אֹמֶרֶת . תְּפִלָּה לְעֵנִי כִי יַעֲמֶךָ וּלְפָנַי יְיָ יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ:

ווייל ער איז פון אלע אימליכען ליבער,
איז ער א שפּל און קוקט אראפ דריבער.
האט נאך דערצו איין אפען הארץ א פינע, (ב)
אזוי איז מאקי גאר די טבע וינע.
פונם ווייץ דער שייקער וויכטיגער זאג,
זאם וינע מעלות זענען שוין בעקאנט לאנג,
ער האלט זיך גאר נידעריג און קוקט אראפ,
שאקעלט זיך און זאגט ויין שיר המעלות אפ.
שיר המעלות, זאגט ער בהכנעה ויין שיר,
פון דער טיפקייט, א זאג, רוף איד צו דיר.
שְׁבוּלַת שְׁעוּרִים. דער גערשטען איז אויסגעפרייט אין
דער וועלט ווייט,
און איז אומטום א מאַכל פון ארמע לייט. (ג)
איין מין, דער געוועהנמליכער איז דא פאראן,
הייסט ער ביים עולם, ראטעווע דעם ארמאן, (ד)
ווייל בשעת הונגער, אז פלעגט אויסקומען שפאל,
די גאנצע האפנונג אויף איהם געווען א מאל.
אויף איהם האט מען ארויסגעקוקט אין דער נויט,
צודערהאלטען די נשמה האמש מיט ויין ברויט.
וויפיל תפילות בעט דער ארמאן מיט מרערען,
דער גערשטען זאל געראטען, צייטיג ווערען.
דרום פאקט מאקי ווי פונם גערשטען דער זאג
שאקעלט זיך, זאגט שירא מיט אזא געזאג:

שְׂאֵר הַשְּׁבָלִים אוֹמְרוֹת. לְבָשׁוּ כְרִיִּם הַצֵּאן וְעַמְקִים יַעֲמֹפוּ בְּרִי יִתְרוֹעְעוּ אֶף יִשְׂרָוּ:

א. תְּפִילָה צוּם אַרְמָאן בְּשַׁעַת צָרוֹת אוֹן לִיִּד,
 אוֹן פֶּאָר גָּאט קְלֵאָט עַר זײַך, פֶּאָרְנִיסט ווִינע רײַד.
 שְׂאֵר הַשְּׁבָלִים, אַלע תְּבוּאוֹת אִין די וואַנגען אז ווִי שְׁמַעְהֵן,
 מַעַג מַעַן אַנְצוּקוֹקען אויף די פֶּעלְדֶער גַעֵהן.
 סִיאִז א פֶּאָרְנִיגֶען, א פֶּרִיִּד צוֹנֶעֶהן ווִי דָאָרט,
 זײ שְׁאָקֶלֶן זײַך, שְׁמַעְהֵן נִיט אִיין שְׁטִיל אויף אִיין אַרְט.
 לֵאז נָאָר א קֶלִיִּן ווִינְטֶעלע בְּלֵאזֶען אויף זײ,
 חֶאפֶען ווִי ווִי קִינְדֶער זײַך אויף מִיט אַגֶעשְׁרײַ.
 אַהִין אוֹן אַהֶער וואַרְפֶט זײַך אִיטְלִיכֶער וואַנג,
 קִישְׁען זײַך פֶּרִיִּיגְדִלִיך, ווִישְׁען זײַך מִיט גַעוואַנג.
 צו אִיין אַפֶּערֶע וַענען דָא פֶּעלְדֶער גֶלִיִּך,
 זײ ווִינְען, זײ וַענען אויסְגַעפּוּצֶט וַעֵהר רײַך,
 מִיט אַפֶּאָרְהאַנג, וואָס אִז מְשׁוּנָה לֵאָנג אִי פֶּרִיִּיט,
 אויף אִיהֶם פּוֹן אַלע פֶּאָרְבֶּען א גְרוֹיֶסע קֶנוּיִט.
 בְּעֶדֶקֶט מִיט א קֶעבֶּעֲדִיגֶער וואַלֶענֶער דַעק-
 מִיט מְשַׁעֲרֶעֶס שְׂאָף אַלֶערֶלִי אַהֵן אִיין סְקִי-
 טאַקִי נָאָר גָאט קֶען אויסְנוֹעֶבֶען אזא קֶלִיִּד,
 צו אִיהֶם א הֶלְלוּיָהּ זִינגט מַעַן דָאָרט מִיט פֶּרִיִּיִד.
 מַעַן וַעֵהט הַעֶרֶט, גְרוֹיֶסקִיִט אִין אַלֶע שְׂרַטֶער,
 די וואַנגען וואַנען שִׁירָה, רײַדען וועֶרְטֶער:
 מִיט שְׂאָף בְּעַקֶלִיִּדען זײַך די פֶּעלְדֶער אוּמְטוּם,
 די טֶאָהֶלֶען ווִיִקֶלֶען זײַך מִיט תְּבוּאוֹת אַרוֹם,

אילנות שבשדה . או ירננו כל עצי יער:

עס שוויבעלט, עס גריבעלט אין אימליכער וײַט,
 עס שרייטן און עס זינגען אלע גאנץ ווייט.
 אילנות שבשדה. זעהר שיין האט בעשאפען גאט די
 וועלט זינגט.

אין איהר געפלאנצט אלערליי ביימער פייער.
 ווי א נוצען זעהט דורך זיי די ערד אויס,
 און נומצען אהן א ברעג קומט פון זיי ארויס.
 דער מענש אבער מיט זיינע תאוות און זינד,
 פארבראכט זי אומטום אזוי ווי א ווילד קינד.
 נאך אין אנהייב איז זיין הארץ געווען נישט גוט,
 ער מאכט שטארקע מלחמות און פארגיסט בלוט,
 אין די מלחמות פארוויסט ער נאך פעלדער.
 האקט אויס אלערליי ביימער, גאנצע וועלדער.
 פון א טהייל מאכט ער א לאגער אויף דער שטעל,
 און דעם גרעסטען טהייל גלאט חרב, אומזיסט תל.
 אזוי האט אמאל אין דער וועלט זיך פאסירט,
 אזוי האבען פעלקער דענסמאל זיך געפיהרט.
 ווי עס שטעהט אין פסוק אין אסך ערמער,
 מיט זיינע דבורים, מיט קלארע ווערטער. (ח)
 דריבער זאגט דער הייליגער נביא א ווארט,
 ווי טענענביימער און דער וואלד לבנון דארט,
 פרייטן זיך אז שטארבט פון בקל דער מקד.
 זינט דו ליגסט אין קבר, זאגען זיי פריילעך.

לפני יי כי בא כי בא לשפט הארץ ישפט תכל
בצדק ועמים באמונתו:

גפן אומרת. כה אמר יי כאשר ימצא התירוש באשכול

זינט האסט בעקומען די מפלה, דעם שלאק,
קומט אויף אונו מעהר ניט קיין העקער מיט זיין האק. (א)
נאר מיר האפען, עס וועט קומען יענער טאג,
אין וועלכען, לויט די הייליגע נביאים זאג,
וועט גאט ריכטען צווישען די פעלקער א מאל,
און אויסגלייכען די פיל אומות און א צאהל,
פאלק אקעגען פאלק נישט אויפהייבען קיין שווערד,
און מעהר קיין מלחמה האלטען אויף דער ערד. (ב)
גערעכטיגקייט און ווארהייט וועט זיין געשטעלט,
מען וועט ניט שארען און פארדארבען די וועלט. (ג)
ויכער וועט מען זימפען אין וויסטע פעלדער,
זיך עלטערען און שלאפען אין די וועלדער. (ד)
די ביימער זאגען שירת, שרייען איצט גוואלד:
א מאל וועלען זינגען ביימער פונם וואלד,
גאט וועט קומען, וועט קומען ריכטען די ערד,
נישט מיט קיין פלוצן און נישט מיט קיין שווערד,
מיט גערעכטיגקייט וועט ער די וועלט ריכטען,
אין די פעלקער מיט זיין ווארהייט פארריכטען. (ה)
גפן. דער וויינישטאק איז ישראל אין אלע פעל,
זאגען אוינערע חכמים אין א שטעל.

**וְאָמַר אֶל תַּשְׁחִיתוּהוּ כִּי בִרְכָה בּוֹ כִּן אַעֲשֶׂה לְמַעַן
עֲבָדֵי לְבַלְתִּי הַשְׁהוּת הַכּוֹל:**

די צווייגליך, פונם וויינשטאק דער חיווק גאר,
 וואס טראגען בלעטער און טרויבען אלע יאהר,
 דאס זענען די בעלי בתים, רייכע לייט,
 וואס מען געפינט אין ישראל אלע צייט,
 וואס מיט זייער חסד און צדקה געבען,
 דערהאלטען זיי די ארמע לייט ביים לעבען;
 די היינגלען טרויבען, די פירות גוכא דארט,
 דאס זענען די חכמים אין איטליקס ארט;
 די בלעטער דארט, וואס פון אויבען ביז אראפ
 פארדעקען די טרויבען און היטען זיי אפ,
 דאס זענען מענטליך פונם נידריגען שטאנד,
 וואס ארבייטען שווערע מלאכות אלער האנד.
 זיי הארעווען מיט שוויים, ארבייטען אלסדינג,
 די חכמים זאלען עסען, לעבען גרינג;
 די ריטליך דארט, וואס דרעהען זיך ווילד צרום,
 זענען יודישע ליידינגע הער אומזום,
 וואס פון זיי אליין קומט כלל גארנישט ארויס,
 דרעהען זיך נאר און זיגען אנדערע אויס. (א)
 דער וויינשטאק האלט זיך, אין איהם איטליכע זאך,
 כל זמן עס וואקסען היינגליך טרויבען אסוף.
 אלא ניט, איז אין איהם נישטא דער עיקר,
 צוהאקט מען איהם אינאנצען אויף שטיק-שטיקער.

תְּאֵנָה אוֹמְרָתָהּ. נוֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכֵל פְּרִיָּהּ:

אִיזוֹ דָּא אִין יִשְׂרָאֵל מְעַנְעֵר מִיט פֿאַרְשְׂמאַנד,
 דאָס ער צוליב זײַ אַ קוֹם, אַפֿעשְׂמאַנד.
 זײַנע חֲכָמִים, וואָס שְׂפִילֶען אַ רֵאָלִיע,
 זײַ פֿאַרְרִיכְטֶען איהם דאָס מוֹל, די דאָלִיע.
 ווען נִיט די גוֹטֶע און פֿרוּמֶע, ווען נִיט זײַ,
 וואָס שוֹיגֶען די מִינֵי מְעַנְשְׁלִיךְ אַלְעֵרְלִי.
 די רִיכֶע לײַט זײַנע און די פֿטְלָנִים
 ווערֶען אִין דער וועלט בְּעַמְרָאכְט פֿאַר גוֹלָנִים,
 זענען לויטער גראָו, בְּלֶעמְטֶער, אָרעם אִי רִיף,
 מען מִישְׂט זײַ אַלֶע אִוִים מִיט דער בְּלֶאטֶע גְלִיף.
 מאַקִי נָאָר די יִשְׂרָאֵלִים גוֹטֶע מְרוֹיבֶען,
 מְעַנְעֵר וואָס גַעלְטֶרענִט אִי אִין גאַט גלויבֶען,
 זײַ דאָפֶען גאַטִם ווייַנגאַרְטֶען אִין יַעֲדֶער צײַט
 דַעֲרַהאַלְטֶען אויף דער וועלט אִין אִיטְלִיכֶער זײַט.
 אַצוֹנֵד לְאַמִיר גַעהֶמען דַעם ווייַנשְׂמאַק אַפִיר,
 אַזוי לְאַזֵּט מֶען איהם זײַנען, זאַנען זײַן שִיר:
 „גאַט זאַגט: ווי אִין דַעם הײַנִגעל גַעפֿינִט זײַך וויין,
 זאַגט מֶען די בְּרַכָּה אִיז דָּא, לְאַז עִם גאַנץ זײַן;
 אַזוי וועל אִיך צוליב די גוֹטֶע, פֿײַנע,
 נִישְׂט פֿאַרְדאַרְבֶּען די אַלֶע יוֹדֶען מײַנֶע:
 תְּאֵנָה דְּדֶער פֿײַגענבֹוים, וואָס בַּעֲרִיהֶמֶט אִין דער וועלט ווייט,
 זײַנע פִירֹות ווערֶד נִישְׂט צײַטיג אִין אִיין צײַט. (כב)
 בִּימְלִיכוּתִים מוֹז מֶען זײַ אַלֶץ קלײַבֶען דְּרִיבֶער.
 בְּלִיבֶען אויפֿן בוים די פֿאַרשִׁיגֶע אִיבֶער,

רמון אומר. כפלה הרמון רבתיך מפעל לצמחה:

בעפאלט זיי עפים א מין ווארעם א פלאג,
און ווערען ווערענדיג אלע אין איין מאג. (ט)
מען מוז היטען די צייט און נישט פארנעסען,
אלא ניט, האט מען גארנישט וואס צו עסען.
מיט דעם פייגענבוים ווי אומצוגעהן ריכטיג
איז באמת איין ענין, וואס געהר וויכטיג.
פונקט פייגענבוים איז א מוסר פאר לייט,
ווי מען מאר ניט זיין פויל, פארשלאפען די צייט;
דער מענש מוז מיט ארבייט פארדינען אלסדיג,
הן תורה, הן וועלט-זאכען קוקט נישט אן גרינג. (ס)
אז מען איז נישט פויל,
האט מען אין דעם מויל:
ער זאגט: ווער דעם פייגענבוים היט פארשטענדיג,
דער וועט די פירות זיינע עסען שטענדיג.
רמון. פון די ארץ-ישראל-פירות איינער,
איז דער מילגרוים, געהר א רויטער, א שיינער,
אינווענדיג מיט א סך קערליך אנגעזעצט,
און אומטום ביים עולם בעליבט אי געשעצט.
אונזערע חכמים אין געהר פיל ערטער,
גלייכען צו איהם די יודען מיט די ווערטער:
אפילו די גליידיגע מענשען ביי אייך
זענען פול מיט מצות ווי א מילגרוים גלייך. (ס)
וועגען זיין געשמאלט און דעם רויטען קאליר,
פאסט מאקי דעם מילגרוים צוואגען דעם שיר:

תָּמַר אָמַר. צְדִיק בְּתָמַר יִפְרַח כָּאָרוּ בְּלִבָּנוּן יִשְׁגֹּה:
תַּפּוּחַ אָמַר. בְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר בֶּן יְהוּדֵי בֵּין דְּבָנִים
בְּצִלּוֹ הַמִּדְּתֵי וַיִּשְׁבְּתֵי וּפְרִיָו מִתּוֹךְ לְהַפִּי :

ווי א העלפסט מילגרוים א רויטע, א פיינע,
זענען דייענע באקען, געליבטע זיינע". (ט)
תָּמַר. דער מייטעלבזים, א בוים וואס אומטום געאכט,
וואס פאר זיינע מעלות זיך בעריהמט געמאכט,
ער האט בעשיינט ארץ ישראל א כאל,
דארטען געבליהט און געוואקסען אהן א צאהל. (י)
זיין וואוקס איז וואונדער-שיין, שרעקליך הויך אי גלייך.
זיינע בלומען פיל, מיט זיסע פירות ריך. (יב)
זיין וואקסען און זיין בליהען איז גאר אנטיק.
איז מיט זיינע פירות פאר מענשען א גליק.
ער איז א צייכען פון שלום, פון פרידען, (יג)
צו איהם גלייך זענען די פרומע ביי אידען,
מיט זייער גלייכקייט און מיט אימליכער זאך, (יד)
בליהען, מראגען פירות און נימצען א סך.
וואונדער-שיין איז דריבער די שירא געשטעלט,
וואס דער מייטעלבזים זאגט זי דער גאנצער וועלט:
ווי א מייטעלבזים בליהעט דער צדיק אויף, (טו)
ווי א צעדערבוים אין לבנון וואקסט ער הויך.
תַּפּוּחַ. פון די עפעלייטער א בעריהמטער סארט,
געפינט זיך ווייט אין ארץ ישראל דארט,
וואס שמעדה פאר זיינע מעלות ביים עולם הויך,
זיינע עפעל שמעקען זעהר, מען עסט זיי אויף. (טז)

וַיִּשָׁר הַיַּחַם קָרְעַתְּמִיגְמָ, דִּי קְרֵאנְקֵעַ מְחִינָה,
גִּיט-צוּ גְלוּזִיגְמָ, גָאָר אַ נְשָׁמָה אַ גִּיט. עט)
אַ צִיִּיקֵעֵן פֿון לִיבִישְׁאַפֿט דָאַרְטֵעֵן בִּי דִי לִיט,
זַענְעֵן זײ גְעווענען אִין דָּער אַלְטֵער צִיט. עט)
דָּער מִין בּוֹיִם זָאגְט שִׁירָה, וּוִי אִיהֶם פֿאַקט מֵאַקֵע,
אַ שִׁירָה זַ וִיִסֵע און אַ גְעֶשְׁמאַקֵע:
וּוִי דָּער קְפֵעֶלְבּוֹיִם צוּוִישְׁעֵן גִּיטֵער אִין וּוּאַלֵד,
נועֶרֶד דּוּרְךָ וִיִן הַיַּחַם פֿון אַלֵע דְּעֶרְקֵעֵנְט בְּאַלֵד,
אַזױ מִיִן גְעֶרֶבְטֵער צוּוִישְׁעֵן יוֹגֶנֶע לִיט,
אַיִן וִיִן שְׁאַטֵעֵן גְלוּקֵט אִיךָ וִיִצֵעֵן זַלֵע צִיט.
עֶר קָרְעַתְּמִיגְמָ מִיךָ, גִּיט מִיר צוּ גְעוּזִיגְט אַ שְׁמִיק,
אַיִן וִיִן פֿרוּקֵט צוּ מִיִן גִּיטֵעֵן זִיס אִיִן אַנְטִיק.

פרק רביעי

שְׂמֵשׁ אומרת. שְׂמֵשׁ ירח עמד ובלה לאור חציון

שְׂמֵשׁ. די תורה דערלייכט די אויגען, איז היין קלאר,
איהרע ווערטער ריכטיג, אמת אויף א האר
די מעשי בראשית שילדערט זי יעהר געמכיי,
איהרע דערצעהלונגען פון א פעהלער פריי.
אויף אייביג-אייביגער צייט איז איהר געשטאנד,
דעם נאר לערענט זי חכמה, גיט איהם פארשטאנד.
ליכט זאל ווערען—איז גאטס דער ערשטער בעפעהל,
און עס ווערד ליכט דעם ערשטען טאג אויף דער שטעל.
ערשט שפעטער גיט דערנאך גאט ווייטער א זאג,
אין זון און לבנה ווערען דעם פערטען טאג. (ע)
דעם פראקטען עולם איז געווען א וואונדער
קשיות האט געפרענט אימלייכער בעזונדער.
אזעלכס צוואגען ווי פאלט די תורה אויס,
פון דער ליכטיגער זון קומט דאך ליכט ארויס,
ווי איז מעגליך צוטהיילען אין צוויי טעג ווייט,
אזעלכס וואס ווערען האט געמוזט אין איין צייט
די גרויסע חכמים אין אויגעריע טעג,
האפען דערנאנטען קלאר דעם אמתן וועט.

יְהִי לָנוּ בְּרַךְ הַיְהוָה: קוּמֵי אֹרְזֵי בְּיַד אֹרְזֵי
וּכְבוֹד יְיָ עֲלֵיךָ וְרַח:

די זון אליין איז גאר טונקעל, האט קיין שײן,
 ארום איהר איז עפּים א גאז וואס זעהר פּיין,
 דער גאז אליין-ער איז דאס ליכט, גאַנץ ריכטיג,
 דורך דער זונס בענוועגונג אין איהם ווערד ליכטיג, א
 אונווערע חכמים, וואס זיי ערע רייד
 מראגען תמיד אויף זיך פון משלים א קלייד,
 האבען די אייגענע זאך געזאגט שוין לאנג,
 מיט זעהר א שיינער מעשה אויף זייסר גאַנג:
 בשעת קרח האט מיט משה זיך געקריגט
 און די ערד דענסמאל האט פשוט זיך געוויגט,
 זענען זון און לבנה אין דעם געטימעל,
 ארויף אין זבול, העט אין אויבערשטען הימעל.
 רבנו של עולם, רופען זיי זיך און,
 זעסט דו פאר עמרם וזהו דארט ביין משפט מאן,
 זעלען מיר לייכטען אויף דער ערד אראפ,
 זען ניט, זאגען מיר דערפון זיך ביידע אפ,
 פּיילען און שפּיען ווארפט דענסמאל גאט אויף זיי,
 און ענטפערט מיט א גייער, מיט אגעשריי:
 צו אייך בוקען אלע טאג זיך די היידען,
 דאך לייכט איהר, קיין ווארט אפילו צוהייבען.
 מיין פּבור דער הייליגער מאכט אייך ניטט אויס,
 פאר א מענשענס פּבור שטעלט איהר זיך ארויס

יִרְחֵא אֹמֵר. עָשָׂה יְרַח לְמוֹעֲדִים שְׁמֵשׁ יַדַּע מְבוֹאוֹ:

אַלְע טָאג אַזוי בַּעקומען זיי פֿיילען,
און לייכטען דורכדעם אויף מױזענמטער מױלען,
אַזוי ווי פּונם פּסוק דאָס הױליגע וואָרט:
דורך פֿליהנדיגע פֿיילען ליכט שײנען זיי דאָרט: (ע)
די בּוֹנֵה זײַערע אױז אױבען אויף,
די זון אױז מױנקעל, נאָר גאָטס ליכט שײנט דאָרויף, (ס)
דאָס ליכט גאָטס פּון פֿריהער, פּון די זײַנען טעג, (ט)
דערפּון פֿליהען פֿיילען, שְׁטַרְאָהֲלֵען אַהן אַ בֶּרֶעג.
אַזוי אױז פֿסדער פּון אײביג אָן געשטעלט,
און דורכדעם אױז טאָקי ליכטיג אױז דער וועלט.
די חֲכָמִים רײד זענען מְחִיָּה גִפְשׁוֹת,
מַעַן בַּעֲבָרָה נאָר פֿאַרשטעהן זײַערע דִּבְשׁוֹת,
נאָך אַזעלכע רײד און נאָך אַזאַ חֲקִיָּה,
נױ וואונדער־שײן אױז פּון דער זון די שײַךּ:
„די זון, די לְבָנָה בַּעֲשֵׁמִימָא עַר זײַער אָרט,
דורך פֿליהנדיגע פֿיילען ליכט שײנען זיי דאָרט.
שטעה אויף לייכט, אַזוי זאָגט זי ווייטער אַ שײַךּ,
דיין ליכט אױז דאָך דאָ, גאָטס כּבוֹד שײנט אויף דײַר.
יִרְחֵא, די לְבָנָה זעהט מען נישט תּמִיד אױן אײן שְׁטאַנד,
נישט תּמִיד גלײַך זעהט מען איהר פּנים אױן לאַנד,
צײטענוויײס אױז זי בײַ אונז אײנאַנצען דאָ,
צײטענוויײס אַ שְׁמִיקֵעַל, אַדער נאָר נישטאָ.

עס ווענדט זיך איהר פארשנדערונג אלע צייט,
 ווי זי שטעהט פון דער זון נאהענט אדער ווייט:
 שטעהט זי צווישען דער שרד און זון אין דערמיט,
 דענסמאל איז דער מזלד און מען זעהט זי ניט.
 וואס מעהר ווייטער פון דער זון ווערד זי גרעסער,
 בעקומט אלץ מעהר פנים און זעהט אויס בעסער: (א)
 אזוי טאנצט די לבנה איהר אייביגען טאנץ,
 ווערד צייטענוויים געמינערט, צייטענוויים גאנץ.
 אזוי מינען זיך אין פנים אלע צייט
 די וואס קומען געבייד אן צו גרויסע לייט.
 צו דער גרויסער זון קומט דאך אן די לבנה,
 פון איהר געהט זי דאס ליכטיגקייט במתנה,
 און אז מען קוקט יענעם אין דער האנד אריין,
 מוז דאס פנים, דאס געשטאלט פארשנדערט זיין.
 מען שטעהט ווי עס קומט אויס, ווי נאך צייטען,
 א מאל נאהענט און א מאל פינדערנווייטען.
 ווי נאך צייטען איז פון דער לבנה דער גאנג,
 צייטענוויים איז ער קורץ און צייטענוויים לאנג.
 זי ווייסט נישט די רגע פון איהר אינטערגעהן,
 זי בלייבט א מאל קירצער, א מאל ליינגער שטעהן. (בא)
 דעם טיפען ענין, די גרויסע בונה,
 לאזט אינו אין איהר שירה הערען די לבנה:
 נאט מאכט די לבנה און אזוי זי געשטעלט,
 צו צייטען זיך פארשנדערען אין דער וועלט. (בב)
 די זון, וואס בארף ארום קיינעם זיך ניט דרעהן,
 זי ווייסט זיך תמיד פסדר איהר אינטערגעהן.

**כּוֹכְבִים אומרים. והמשבילים יוהירו כּוֹדֵר הַרְקִיעַ
ומצדיקי הרבים כּוֹכְבִים לעולם ועד:**

כּוֹכְבִים. די שטערען, וואס אין הימער פיר און א צאהל,
וואס קוקען אראפ פון אויבען אלע מאל,
זיי זיצען ווי די זון פעסט אויף זייער ארט,
האבען זייער ליכט און שיינען אייביג דארט.
אייביג שטעהען זיי און שיינען אינאיינעם,
דארפן זייער ליכט נישט בארענען ביי קיינעם,
זיי א שיינער די לבנה און מזלות,
וואס רייסען אלץ אנדערע ביי די פאלעם,
דרעהען זיך ארום דער זון ווי ארבע לייט,
און בעקומען א נדבה ליכט אלע צייט.
זיי אויף ביי אונז מענטשען משבילים א סוף,
וואס געהען אלץ ביי פרעמדע איטליכע זאך,
פארשטעהען און קענען מיט יענעם פארשטאנד,
אליין צופארשען זענען זיי נישט אין שטאנד.
די שטערען בערבארפען קיינעם ליכט נישט, זיין,
זיי שיינען און פונקעלען אייביג אליין. (פ)
זיי בעלייכטען נאך מזלות אלערליי,
וואס געהען און דרעהען זיך דארט ארום זיי.
זיי ביי אונז די חכמים, גרויסע מענער,
וואס זיי אליין זענען מופלגים, קענער,
מיט זייער גוטסקייט, זייער תורה מאקע,
זענען זיי פיל אנדערע מענטשען מוכה.

וְאָמַר. אֲתָה הוּא יי לְבַדְךָ אֲתָה עֲשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם
 שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים

די ליכטיגע שטערען, וואס לייכטען ביי נאכט,
 זיי אלע האט דאך דער אויבערשטער געמאכט,
 זיין האנד שפרייט דעם הימעל אויס ווי א געצעלט,
 און די שטערען אויף זייער וואך דארט צושטעלט.
 גאט אלליין איז אין הימעל אויבען דער הער,
 און אונטען אויף דער ערד ניטא חוץ איהם מעהר.
 דאך האבען היידען אויף די שטערען געקוקט,
 צו זיי זיך געקניעט, צו זיי זיך געבוקט.
 גאט זייער מייסטער האבען זיי נישט געקענט,
 און געדינט נאר צו די ווערק פון זיינע הענט
 די שטערען אבער דארט אין הימעל אומטום,
 דערצעהלען גאטס גרויסקייט, זיין פבור און רוחם.
 האקטען דעם מענשען א דרשה בעשטענדיג,
 זאגען מוסר און מאכען איהם פארשטענדיג.
 זיי היידען יעהר פיל איבער גאט, איבער לייט,
 וואויל וועלכען פארשטעהט, וואס זייער רייד בעמיט.
 די שטערען זאגען שירָה אמת ריכטיג,
 פון דער שירָה ווערד אין די אויגען ליכטיג:
 „די משפילים, וואס קענען פאר זיך אלליין,
 שיינען ווי דער הימעל פון יענעמס ליכט שיינ;
 די אבער וואס מהון גוטס און אנדערע מוזקה,
 זענען ווי שטערען, וואס זיבען ליכט מאקע.“ (ט)

וְכָל אֲשֶׁר בָּדָם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כָּלֶם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם
לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים :

דארױף וואס מען דינט צו זיי אין פיל ערטער,
זאגען זיי ריכטיג ווייטער מיט די ווערטער:
.דו גאט, דו אליין האסט געמאכט די הימעל,
די הויכע הימעל מיט זייער גערימעל,
די ערד מיט די זאגען אויף איהר אלערליי,
די ימים מיט די בעשעפניש וואס אין זיי,
דו דערהאלסט אלע, דו שטעלסט זיי אנדער,
צו דיר בוקט זיך פון הימעל דאס געשלידער.

פרק ה'בישי

לְוִיָּתָן אֹמֵר. הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לַעֲוֹלָם חֶסֶדוֹ:

לְוִיָּתָן. אֵין תְּהִלִּים אֵין דָּא הוֹדוּ אַ קאַפּיטעל,
הַיִּיט עִם הַלֵּל הַגָּדוֹל מִיט דָּעם מִיטעל. (א)
דָּער גְּרוֹיסער הַלֵּל אֵין דָּער נֶאָמֶען וַיִּנְעַר,
אַ נֶאָמֶען יַעֲהֵר אַ שַׁינְעֵר, יַעֲהֵר אַ פֿיִּינְעֵר,
און דָּעם נֶאָמֶען הָאָט עִם בְּעֻקוּמֶען דְּרִיבְּעֵר,
וַיִּיכ דָּער אױבֶּער־שְׁמֵר, אױנְעֵר נֶאָט דָּער לִיבְּעֵר,
זִצְט אױבֶּען און מַהֲיִלֵּט אַרױם דָּאס בְּעֻדֶר־פִּנִּישׁ,
אױף דָּער שְׂרָד אױנְמֶען צו אַלֶּע בְּעֻשְׁפִּנִּישׁ.
אַזױ שְׁמֵעֵהֵט דָּאךְ דָּאָרְט בְּפִירוּשׁ, אֵין דָּער בְּעֻנִיּוֹן:
צו אַלֶּע בְּעֻשְׁפִּנִּישׁ נִיט עַר וַיִּיעַר שְׁפִיּוֹן.
און דָּאס אֵין אַ גְּרוֹיסע וואַונְדֶּער־לִיבֶּע זאָךְ,
אױס־צױהאַלְמֶען אַ וועלֵט מִיט בְּרױאִים אַ סָךְ. (ב)
אױף אִימְלִיבֶּען פֿון וַיִּ צױהאַבֶּען אֵין אױג,
אִימְלִיבֶּען בְּעױנְדֶּער גְּעבֶּען וואַס אִיהֵם טױג.
פֿונִים קַלִּיין ווערְמִיל בִּיז דָּעם רָאָם מִיט הֶעֱרִנְעֵר, (ג)
דָּעם גְּרָאז, יַעֲנֵעַם פֿלִיִּישׁ, דָּעם אַנדֶּערֶען קֶעֱרִנְעֵר.
דָּער לְוִיָּתָן, אַ בְּעֻשְׁפִּנִּישׁ נָאָר אַ שְׂרָעֵק,
מְשׁוּנָה גְּרוֹיס, מְשׁוּנָה לֶאָנֵג, אַ וועלֵט אָהן אַיִן עַק, (ד)

דָּנִים אומרים. קול יי על המים אל הכבוד הרעים
יי על מים רבים:

זיין עסקן, זיין מרינקען מאר נישט זיין געפעהלט,
ער עסט און מרינקט אליין פאר א גאנצער וועלט,
מרינקט דעם ירדן וואסער אויס אינגאנצען גאר, (ט)
און פארקרימט זיך נישט אפילו אויף א האר.
פון דריי הונדערט מייל און מעהר, אַזעלכע פּוש,
קומען מחנות-נויים געשטענדיג צו זיין מיט, (ז)
אי דאס איז ער דערמיט גאך גאר נישט יוצא,
די חלה קוועלט איהם נישט אויף דער המוציא;
דער לונתן, וואס א וועלט פארנעהמט זיין מויל,
איז געזונט איינען, עס געהמט איהם נישט קיין קויל, (זא)
וואס ער געבראך האבען עסען שרעקליך פיל,
און ביי גאט איז ער אינגאנצען גאר א שפיל (זב)
און שיקט איהם תמיד צו זיין לעבענס מיטעל,
ער זאגט דעם הלל, הודו דאס קאפיטעל
ער זאגט איהם פון אנהייב, איז מתפלל,
און איז שוין מוציא די וועלט מיט זיין הלל.
הודו, לויבט גאט, זאגט ער שירי איהם א קול,
דען גוט איז ער, זיין גאד אייביג אלע מאל.
דָּנִים. דוד המלך, דער משורר דער זיסער,
שילדערט גאטס וואונדער אין דעם טיף געוויסער,
די וואס זענען מיט שיפען אין ים גסיעות,
זאגט האבען פונם געשעפט אין וואסער ידיעות,

זי זעהען פון נאט די גרויסע מעשים דארט,
 און די וואונדער זיינע אין דעם מיפען ארט.
 קוים זאגט ער, און באלד ווערד א שמועס, א ווינד
 די חוואלעס דערהייבען זיך שרעקליך געשווינד.
 זי דערהייבען זיך גאנץ הויך ביז צום הימעל,
 זיי זינקען אין אפגרינג מיט א געטימלעל.
 צומישט ווערען די שיפסלייט באלד אויפן פלעק,
 די נשמה פשוט געהט זיי ארויס פאר שרעק.
 אז דער ווינד ווערד שטיל, די חוואלעס אנטווינגען,
 און זיי קומען א היים מיט גרויס פארגינגען,
 לויבען זיי גאטס גנאד אימליכער בעזונדער,
 האבען לייט צודערצעהלען זיינע וואונדער. (צו)
 ווען מענשען וואס מיט דעם ים נישט גוט בעקאנט,
 און איז פאר זיי ביז אצינד א פרעמדער קאנט;
 וואס פאהרען אויף איהם נאר אויבען, אי דאס, גוף,
 און ווייסען ניט וואס דארט אינוועיג טהוט זיך,
 ווען זיי, פאהרענדיג א מאל אויף די שיפען,
 דער צעהלען וואונדער פונגים ים דעם מיפען,
 וואס זאלען שוין זאגען די פיש אלערליי,
 וואס דערגאנצער ים איז א וואוינונג פאר זיי.
 זיי זענען דאך דארט פול אין אימליכער זייט,
 און זעהען דאך גאטס וואונדער אין אלע צייט,
 זי זעהען דאך יא גאטס כח דארט אומטום,
 דערען זיינע קולות ארום און ארום.
 דערען אויף די וואסער זיין שרעקליך געשריי,
 זיי ער דערלאנגט מיט כח דעם ים א דריי,

תַּנְיִינִים אוֹמְרִים: הֲלָלוּ אֶת יי מִן הָאָרֶץ תַּנְיִינִים וְכָל
הַהַמּוֹת :

אז ער שפּרײַנט אַזש אונטער פּלוּצִלים פון אונטען,
און עפּענט ווי אַ מויל אויף זײַנע גרונטען,
ווי גאט שמוּרעמט, גיט דעם שטאַלצען ים אַ שְׂמִיך,
מיט זײַן קנאַקענדיגען דונער, מיט זײַן בְּלִיץ.
דער ים שטעלט זיך דיבאַם, סאַפעט ווי אַ פּעַרד,
אַט שפּרײַנט ער אַרויס, אַט צומטראַנט ער די שָׂרָד.
ער צאַפּעלט און עס זעצט איהם אַרויס אַ שוים,
גאט אָבער האַלט מיט בָּח איהם בײַ דער צוים.
די פֿיש, וואס אין ים געכטיגען און טאַגען,
זײַ פּאַסט זײַער שײַרה, זײַ פּאַסט צוואַגען;
גאַטס קול הילכט איבער וואסער אומטום,
גאט, וואס איהם געהער כבוד אי רוהם.
ער דונערט מיט גרויס בָּח אַ שְׂרַעק,
איבער פיל געוויסער אַהן אײַן עק״.

תַּנְיִינִים. מְשׁוּנָה ווילדע חיות זענען אין ים דא,
מְשׁוּנָה גרויס און שטאַרק, זײַער גלײַכען ניטא. (ב)
זײ זענען אין ים די פֿינע בריות דארט,
און געפֿינען זיך דאַרמטען אין איטליכס אַרט.
אין אָפּגרוינטען וואס טיף אַ מורא, אַ שְׂרַעק,
אַזש ביז אַהינצו גרונטעווען זיך די שלעק.
די אוצרות, וואס גאט פאַרבאַרגט וואסער דארין,
אונטער דער שָׂרָד, וואס גײַנער קומט נישט אַהין,

עגור אומר. הורו ליי בבגור עשור ומרו לו:

אי די טיפע אוצרות האלמען ויי ניש אפ,
 ויי שווימען און לאמען זיך אהין אראפ.
 דאס וואס ויי זעהען דארטען פון גאטס ווינדער,
 איז אייביג א סוד פאר די מענטשענס-קינדער.
 ויי זעהען גאטס גבורות, וואס דארטען געהט פיר
 און קענען פון הללויה זאגען דעם שיר
 הללויה, לויבט גאט, איהר פון דער ערד אונטען,
 גרויסע ים-בעשעפניש און אלע גרונטען.
 עגור? דער עגור איז א פינגעל נישט קיין קלדינער,
 מיט לאנגע פיש ווי שטאלצען, זעהר א שיינער.
 האלט זיך אויף די זומפען אין איטליקען באנט,
 און איז מיט דעם גאמען זשוראוועל בעקאנט, (א)
 ער איז פון דער נאטור א גרויסער טרייער,
 זיין שטימע איז גאר א טרומיט זעהר טהייער. (א)
 טרומיטערט ער, איז איהם נישט איינצושטילען.
 האט געמענט אויף אלע חתונות שפילען.
 א געשוועסטערקינד האט ער אין א ווייט ארט, (א)
 רופט מען איהם פשוט טרומיטערפויגעל דארט.
 אונטערע חכמים איז בעקאנט זיין געשריי:
 ברוכיא דער טרייער אזוי הייבט ער ביי ויי. (א)
 דער קלעזמער נישט קאנצערטען נישט פאר קיין געלם,
 איהם קען גאר אומזיסט הערען די גאנצע וועלט.
 ער רייסט שרענדיג זיך פשוט זיין די קעהל
 א שירה צו גאט טרומיטערט ער זעהר העל:

חֲסִידָה אֹמְרָתָּה: דְּבָרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם וּקְרָאוּ אֵלַיָּהּ
 בִּי מְלֵאָה צְבָאָה בִּי נְרָצָה עֲוֹנָה כִּי לִקְחָה מִיַּד יי
 כַּפְלָיִם כָּכָל חַטָּאתֶיהָ

וְאָנֹכִי וְיֵי אֵיהֶם פֶּאֶסְט אַזוּי: לויבט נאט אויף זיין הארץ,
 אויף א פירדעל פון צעהן שטרונגעס שפילט איהם שארתי.

חֲסִידָה. דער פויגעל מיט לאנגע פיס, ווייס וואונדער-שיין,
 דאס איז דער בושעל מיט זיין כבוד אליין, (ט)

אימליכער זעהט איהם נישט איין מאל, נאר א סך,

ער שטעהט קוואטיר ביי אונז אויבען אויפן דאך.

מען לייגט איהם אונטער פון א וואגען א ראד,

ער זיצט דארטען בשלום, מדינת גיינעם קיין שאד.

וומער נאר איז ער אונזער גאסט, אויף א צייט,

און ווינטער פארלאזט ער אונז, פליהט אונעק ווייט.

פארלאזט זיין געסט, ווארפט אונעק געבייט זיין ארט,

און פליהט אין ווארמע לענדער, אין גלות דארט.

אויבטיג ווערד אויפן הארץ אז ער פליהט אונעק,

אויבטיג וויבטיג ווערד דענסמאל א שרעק.

קומענדיג פון זיין גלות אין אנהייב מאי,

בריינגט ער א פריעהליך געמיט אונז אויף דאס ניי.

א ניי לעבען ווערד דענסמאל אויף די פעלדער,

און עס שוויבעלט, עס גריבעלט אין די וועלדער.

אזוי וואונדערט ער תמיד אויף איין שטייגער,

תמיד אין איין צייט, ריכטיג ווי א וויגער.

נֶשֶׁר אָמַר. וְאַתָּה יי אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

יְרַמֶּינָה הַנְּבִיא שְׁמֵרָאֲפִט דִּי יוֹדְעֵן און קְלֵאָנִט,
 שְׁמַעְלִט דַּעַם בּוֹשְׁעֵל וַיִּי פֶּאָר אַ מוֹסֵר און וְאָנִט;
 דְּעַר בּוֹשְׁעֵל, וְאָנִט עַר, וְוֹאָם פְּלִיחֵט אִין הַיִּמְעֵל חוּיָה,
 עַר אָפִילוֹ וְוִיכֵט דִּי צִיִּימֵעֵן וַיִּינַע אוּיָה,
 דִּי צִיִּיט פֿון וַיִּינַע נְסִיעוֹת קִיִּינְטָאל פֶּאָרפֿעהֶלִט,
 און מִיִּין פֶּאָלֶק וְוִיִּים נִיט גֵּאָטִם פִּיהֶרונֶג אִין דְּעַר וועלִט. פ
 דְּעַר בּוֹשְׁעֵל, וְוֹאָם אַ שְׁמֵאָרְקֶער מְקוֹרֶב מִיט לִיִּיט,
 קַעֵן מִיט וַיִּין לַעֲבֵעֵן, וְוֹאָם עַר פִּיהֶרֶט אַלַע צִיִּיט,
 אִיטְלִיכֶען מְרִיִּיכֶען און אוֹיסֶרִיִּיךֶען דָּאָם הַאָרֶץ,
 בְּשַׁעַת עָפִים אַ צָרָה, עָפִים אַ שְׁמֵאָרֶץ,
 אִיָּהּ, בְּרִיָּכֶער, ווער פֶּאָרְוֹאָנְעֶלִט, קַעֵן עַר וְאָנַעֵן
 גָּאָט הַעֲלֶפֶט, קוּם אִיָּהּ וַיִּוִּדְעַר, צו-וְוֹאָם וַיָּהּ וַאֲרַנְעָה
 בְּפֶרֶט יְרוּשָׁלַיִם, וְוֹאָם גַּעֲבִיָּהּ וְוִיכֵט, מִזִּימָה
 אִיהֶר אוֹיסֶרִיִּיךֶען דָּאָם הַאָרֶץ קַעֵן עַר אִין דְּעַר טִיִּט.
 אוּיָה אַלְסֶדִינֶג אַ צִיִּיט, נַעֲהֶמֶט עַר וַי אִיִּין מִיט כִּיִּיד,
 גָּאָה צָרוֹת און גְּלוֹת קִימֵט מְנִיחָה און פְּרִיִּיד.
 דְּעַר בּוֹשְׁעֵל אוּיָפִין דָּאָה קוֹקֵט צו אוּיָו אַרָּאָפּ,
 און קְלֵאָפִט פֿון דָּארְטֵעֵן דִּי שִׁיָּרָה וַיִּינַע אָפּ;
 כַּעֲדֵט דָּאָם הַאָרֶץ יְרוּשָׁלַיִם אוּיָם און וְאָנִט אִיהֶר,
 אִיהֶר שְׁלַעֲכֶמֶט צִיִּיט אִין דְּעַרפִּילִט, הָאָט אַ שִׁיעוֹר,
 אִיהֶר שׁוֹלֵד אִין בַּעֲוִילִיָּיט גַּעֲוֹאָרֶען אַ צִיָּיִד,
 אִין גַּעֲבִיָּהּ מֵאָפֶעל בַּעֲשְׂמֵרָאֲפִט פֶּאָר אִיהֶרע וַיִּנְדִּי.
 נֶשֶׁר. דְּעַר אַדְלַעַר, וְוֹאָם וְוֹאָקֵט פֿון דְּעַר גִּילְרַעֲנַער פֶּאָהֵן,
 אִין מְלָךְ אִיבַּעַר דִּי עוֹפּוֹת פֿון לֵאנֶג אָן. ק

דְּקוּצָה לְפָקֵד בְּר הַחַיִּים אֵל תְּחִין כָּל בְּנֵי
אָזן סָלָה:

וַיִּין כְּתִיב וַיִּוִּלְדְּקַיִם אִיו בִּיִן קַאטְאָנוּעִם,
פִּינְעֵל צִיטְעֶרען פֿאַר אִיהֶם אִימֹת כּוֹת.
שְׂרַעֲקִיךְ אִיו וַיִּין צֶאֱרָען, מְשֻׁנָּה וַיִּוִּלְד וַיִּין גְּרִים,
בִּיִן פִּינְעֵל רְחֻמֹּת אִיו נִיטְמָא בִּי אִיהֶם.
עַר פְּלִיהֶם גַּאנְץ הוּיך מִיט וַיִּינַע שְׂטַאָרְקֶע פְּלִינְעֵל,
קוֹקֵט אִיו דְּעַר זון אַרִיִין וַיִּין אִין אַ שְׂפִינְעֵל.
קוֹקֵט אִיוך אונטען אַרְאָפּ מִיט וַיִּין שְׂאָרְף אִינְעֵל,
און וּזְכַט יִיך אַ קְרִבֵן אִוִּים פֿון די פִּינְעֵל.
אַ פִּתְקוּף אִין דְּעַר לופֿט דֶּאָרְט אִיו עַר אִינְעֵר,
פֿון וַיִּינַע נְעִנְעֵל דְּרַעַהֿט יִיך נִיטְט אִוִּים קִינְעֵר.
וַיִּעֵן די רֶאָפֿען, שִׁינְעֵ, גִיטֶע חֲבֵרָה-לִיִּיט,
בְּלִבּוֹנִיקֶעם, וּוַאִם וַעֲנֵן שְׂרַעֲקִיךְ פֿאַרשִׁיט,
וַיִּוִּלְדֶּען אַ מָאָל פֿון יִיך אַרְאָפּ די לִינְעֵן
נְעַהֲמֵן יִיך זִינְיִך דַּעַם אַדְלֶעַר צוֹרִינְעֵן
שְׂוִינְיִט עַר תְּחִילַת און מֵאֲכַט יִיך גַּאָרִינְיטְט דֶּאָרִוִּים,
דְּעֶרְנֶאָךְ הַאֲלֵט עַר די עֲזוֹת שׁוִין מְעַהַר נִיט אִוִּים.
חֵאָפֿט יִיך אִוִּיך, מֵאֲכַט פֿון די אַפֿטֶרִינְינְעֵ תֵל,
בְּעִשְׂטֶרֶאָפֿט יִי אַלֶּע מִיט כַּעַם אִוִּיך דְּעַר לְטֵעֵל.
עַר צוֹרִינְיטְט יִי מִיט וַיִּינַע נְעִנְעֵל אַ שְׂרַעֲקֵ,
פֿון וַיִּינְעֵר שְׂכִינְעֵן וַיִּוִּלְדֶּען אִוִּיך אִיבִיג אִיִּין עַק.
דְּעַר אַדְלֶעַר, וּוַאִם קִינְיִנְיטְט מִיט גַּאָמֶס חֶסֶד, גַּאָד,
וּוַאִם אִיו גְּעוֹנֵט און בְּעַהֲיִט פֿון בִּיִין פֿון שְׂאָד,
וּוַאִם הָאָמ אַ פִּיטְק און נְעִנְעֵל, שְׂאָרְפֶע וַיִּוִּלְדֶּען.

**עורב אומר. מי יכין לערב צידו פי ידדיו אל אל
ישועו: נותן לבהמה לחמה לבני ערב אשר יקראו:**

ויינע פיינד דערמיט צוטויטען, צושטראפען.
אט דער מלך פון די עופות אלערליי,
ואנט ווי א גבור ויין שירח מיט געשריי:
א, אלמעכטיגער גאט, פון הערשאפט דער הער,
שטארקער גאט ישראל, שמעה אויך, שווייג ניט מעהר.
אלע בעוואוינער פון דער ערד שלא: שעדיג
און גיינעם פון די פעלשער ווי ניט גנעדיג.
עורב. די ראב, וואס איהרע פעדערען זענען שווארץ.
זי האט, ואנט מען, בטבע א שטיינערען הארץ.
די חכמים דערצעהלען אין פיל ערטער
זענען איהר א מעשה אט מיט די ווערטער:
אז די ראב געוויינט, זענען די קינדער ווייס:
הא, ואנט דער זכר, וואס איז דאס פאר א גייס,
דו ביסט, א פנים, א נקבה א פיינע,
די קינדער זענען פמזרים, ניטט מיינע.
ביידע שפייזן ווי אויף די קינדערליך קלעק,
לאזען ווי איבער און פליהען ווייט אונעק.
וואס טהויט אבער גאט, דער פאטער אין הימעל,
ער לאזט פון זייער צואה, פנים שימעל,
ארזינגעהן עפס קליינע מיני מיקען,
כדי די יתומים/ליך מיט ווי צודערקוויקען.
דער בארמהארציגער גאט הערט זייער געשריי.
און מיט יענע מיקען האדעוועט ער ווי.

וְרִזִיר אֹמֵר. רַבְּנוּ צְדִיקִים בֵּינוּ לַיִּשְׂרָאֵל נְאוּה תְהִלָּתָם:

בִּיז זֵי נִוְעֵרְעֵן שְׁנוּאַרְךְּ הַאֲלֶקֶע, וואַקסען גוט אַזים,
 און פֿלִיִּהֶען פֿון זײַער גַעסֵט דַעֲרַנְאָף אַרויס. (קב)
 אַ שײַנֶעם דאַנק גאַט, קראַקעט דריבֿער די ראַב,
 זאַגט שײַרה, אַ זײַשר כַּח פֿאַר זײַן גאַב.
 זײ זאַגט: ״ווער שיקט דער ראב צו, איהר עסען באַלד,
 נוען איהרע הונגריגע קינדער שרייען גוואַלד.
 דער אויבֿערשטער, ער גיט דער בֿהמָה איהר בְּרויט
 די יונגע ראַבען, וואס שרייען אין דער נויט.
 וְרִזִיר. דער וְרִזִיר אִיז, ווי אַ סף ווילען האַבען,
 אַ לײַבליכער קרוב מיט די ראַבען. (קג)
 נאַר עס קענען זײַן אַפֿילו בֿרידער צוויי,
 דאָף זאַל אַ גרויסער חילוק זײַן צווישען זײ:
 אײנער אִיז אַ רשע, מָהוּט אַלס־דינג וואס שְׁלַעכֵט,
 און דער אַנדערער אִיז אַ צדיק, מָהוּט וואס רַעכֵט.
 דער וְרִזִיר, וואס ער הייסט מיט דעם נאָמען שְׂמֵאֵר, (קד)
 מעג זײַך אין פֿאַרְגַלִיך מיט דער ראב זײַן אַ נאַר,
 ער קען ווי זײ די פֿאַלשקייטען גיט מאַכען;
 גַנְבֿהֶנען, רויבֿען, נאָך אַזעלכע זאַכען; (קה)
 די מִדְבָּרָה זײַנע אִיז אַבער גִרְעסִזר,
 ער אִיז פֿון דער ראב פֿיל שעהנער אַי בַעסער.
 די פֿאַרב פֿון זײַנע פֿעךֿערען אִיז אויף שְׁנוּאַרְךְּ,
 ער אִיז אַבער עהרְלִיך, האט אַ בֿשֵׁר האַרְךְּ.
 פֿון קלײַדער אִיז קײן כֶּאֱהָה נישט אַ פֿיצעל,
 אײנער מִדְבָּרָה אַ שײַנעם ראַק, אַ שײן מיצֿעל.

און ער אליין איז נישט ווערט אי א דרייער,
 איינער געהט אַרעם און אליין יעהר טהייער.
 באַכט איז אונזער ורזיר דער קליינער
 א פּאָך אונטער די פּייגעל איינער.
 א גרויסע מדה טובה איז ביי איהם דא,
 ביי קיינעם אין דער וועלט אַזעלכע ניטא:
 בעשטענדיג איז ער מלא טמחה, פול פרייד,
 זינגט תמיד אפילו אין צרות און ליד.
 עס טעג זיך שיטען א שניי מיט שטיקער איז,
 און דא זאל ניט זיין צועסקען קיין לעק שפיו,
 ער ויצט זיך גאנץ לוסטיג, פּרעהליך אויף זיין אַרמ,
 זינגט זיינע נגונים און גיט קאנצערט דארט,
 גלייך ווי דער ליבער זומער וואלט געווען היינט,
 ארום איהם בליהען רויזען און די זון שיינט.
 דעםגלייכען ווען דער זומער געהט שוין אונעק,
 און ביי די פייגעל האט די ארבייט זיין עק,
 כמעט אלע זענען פארשמומט, שווייגען שטייל,
 האבען אין זין דעם וויינטער און טראכטען פיל.
 דענסמאל צוויינגט זיך דער ורזיר אויף דאס גיי,
 גלייך ווי איבער-א-גיים איז דער חודש מאי.
 ער האט דעם זומער אויסגעפיהרט צוויי פלידען,
 און איז ברויך השם מיט זיי צופרידען.
 די קינדער פליהען איצט ארום אין דער וועלט,
 זינגען אומטום ליבער און דער עולם קוועלט. (ק)
 הכלל, ער פארבריינגט מיט זינגען טעג און נעכט,
 ער האט במחזן אין גאט, און איז גערעכט;

**בְּנוּנִית אוֹמֶרֶת. לְמַעַן יִזְמְרֶהָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם יְיָ אֱלֹהֵינוּ
לְעוֹכְמֵי אוֹרְהָ:**

דען יענע, וואס האפען צו גאט, שמעהט ער ביי,
דעם וואונש פון זיינע פרומע דערפילט ער טריי.
דער ורזיר, וועלכער זינגט און קוועלט אלע צייט,
מקט מיט דער מדה א מוסר זיין פאר לייט.
ער האט במחון און איז לוקטיג שטענדיג,
זאגט שירה און לויבט תמיד גאט פארשטענדיג.
ער זאגט: „זינגט, צדיקים, וואס אין גאט גלויבען,
רעכטפארטיגע, זיי פאסט מאקי צולויבען“.

בְּנוּנִית. אז דער ווינטער געהט אונעק מיט זיינע קעלט,
א ווארם ווינטעל בלאזט און בעלעבט ווערד
די נעלט,

שם קומען צופליהען פייגעל אלערליי,
זאגען שלום עליכם מיט א געשריי,
קומט אויף א פייגעלע מיט די זומער-געסט,
שטעלט אויף אונזער פענסטער זיך בויען א געסט.
די געסט איז געמאכט קונציג-שיין ווי געמאקט,
דארט אין איהם געבויגט דאס פייגעלע און טאגט,
לעבט מיט זיין ווייפעלע און פיהרט אויס קינדער,
לעבט גליקליך, זינגט און פרייעט זיך גאר ווינדער.
דאס פייגעלע קען יעדער פון גרויס ביז קליין,
דאס איז אונזער שוועלבעלע מאקי אליין. (ק)

פ גאנץ זומער פליהט עס לוסטיג הין און הער,
 מיניט, זיין גליק, זיין געקט איז זיין אייביג גענועהר;
 נאר אלסדינג אבער אויף דער וועלט האט א פֿרעג,
 זישט אויף אייביג דויערען גליקליכע טעג;
 דער זומער לויפט אויף אנוועק, געל ווערד וואס גרין,
 און וואו קומט דענסמאל דאס שוועלבעלע אהין.
 אין די ווארקע מדינות פליהט עס אנוועק נויט
 נאר פון פארצייטען ביז איצט דערצעהלען ליט,
 אז אין קאלטע ערטער געפינט מען פיל מאל,
 גאנץ דערפרוירענע שוועלבעליך אהן א צאהל.
 ליגען טיף אין א זומפף דעם ווינטער איבער,
 ביז וואנען עס קומט דער זומער דער ליבער,
 וואס גיט זיי לעבען, א נשמה א נייע,
 פליהען באלד ארויס און זענען זיך מחיה. (ח)
 דעם שוועלבעלע ביים אויפשמעהן פון גרוב וויכער,
 איהם פאסט זינגען יענעם מזמור מיט לידער:
 גאט, האסט פון גרוב מיין גפוש ארויף געבראכט,
 זישט צו זינקען אין גרוב מיך לעבעדיג געמאכט.
 זינגט צו גאט, פרומע, וועלכע אין איהם גלויבען,
 צו זיין הייליגען נאמען זאלט איהר לויבען.
 דען א רגע דויערט עס נאר אין זיין גרים,
 לעבען אבער פיהלט מען אין דעם גנאר פון איהם;
 אין אנווענט געכטיגט, שלאפט דאך געוויין, זארגען,
 געזאנג אבער זינגט זיך אין דעם פריהמארגען.
 און איה האב בשעת מין גליק איינמאל,
 געמיניט, איה גליטש מיך גיט אויס קיינמאל.

רְחֻמָּה אומרת. אֲשֶׁר־קָה לָהֶם וְאֶקְבָּצֵם בִּי פְדִיתֶימָם וְרָבוּ כִּמּוֹ רָבוּ.

אין דיין גנאד שטעלסטדו שטארק מיין בארג, מיין געשטעל, פארבארנסט נאר דיין פנים באלד, ווערד אויס מיר תל. צו דיר, נאט, רוף איך בשעת דעם שמארק, און צו נאט בעט איך טוף פונם הארק; וואס נימצט מיין בלומ, ווען איך וועל אין גרוב געהען לויבט דען דוף שמויב, גיט דיין ווארדייט צופארשמעתן הארף, נאט, און גנעדיג מיד ווען איך שריי, נאט, ווי מיין העלפער און שטעה מיר ביי. און דו האסט טאקי מיד געהערט, מיין קלאג צום טאנק איבערגעקעהרט, אויפגעשפילעט מיין זאק, מיין טרויערקלייד, און מיד אנגענורט מיט שמחה, מיט פרייד, (ק) איטליכם ווארט אין דעם קאפיטעל בעזונדער, שילדערט דאס שוועלבעלעם לעבען גאר וואונדער. נאר בדי ויין שירה זאל גיט אויסקומען לאנג, זאגט עס די לעצטע שורה פונם געזאנג: "בבדי צווינגען דיין רוהם, גיט שווינגען שטיל, נאט מיין האר, אייביג וועל איך דיר באנקען פיל". רחמה. כפי אוינערע גרויסע חכמים זאגען, זאל רחמה דעם נאמען שרבק מראגען. (ק) אויף אראביש הייסט שרבק גינענפרעסער, א פייגעל וואס פון דער שוואלב עפים גרעסער.

און זענען צווישען זיך גלייך אין פיל זאכען,
 בפרט נאך אין זייער געזעט וואס זיי מאכען,
 גאנצע מחנות פון דעם מין פויגעל צוגלייך,
 זראכען לעכער ביי די ברענען פונם טיף,
 וואוינען איינער פונם אנדערען נישט ווייט,
 נוי אין גרויסע קעמערט שטופען זיך צונויף לייט.
 אלע ביימער, וואס וואקסען געבען ברענג דארט,
 זענען בעדעקט מיט די פייגעל פון דעם סארט:
 דער פליהט אוועק, דער קומט, זעצט זיך אריבער,
 עס איז דארטען א רעש, א גערודער:
 מען שמוצערט, מען פייפט, די פערואמלונג איז שמארק
 עס רידעוועט זיך אזוי ווי אויף א מארק.
 דער פייגעל פליהט גיך, זיינע פליגעל זעהר לאנג,
 די פיס אבער זענען קורץ, נישט גוט צום גאנג,
 נישטצפויסקלער איז זיין פאמיליע דאריבער,
 און האט ליב אויף ביימער צוויצען ליבער:
 די חכמים זאגען דריבער מיט פארשמאנד:
 נוען ער נועט זיך זעצען אונטען אויפן לאנד,
 און דארט זיין שברק, שברק, פייפען גאנץ העל,
 דענסמאל וועט משיח קומען אויף דער שטעל, קיין
 און וועט אויך פארזאמלען צו זיך מיט זיין ווארט,
 די צווייטע, צושפרייטע פון יעדען ארט,
 נוי דער רחם, וואס גיט א פייף מיט זיין קול,
 און רופט צונויף די חברים אהן א צאהל.
 אזוי איז דער שטייגער זיינער אין דער וועלט,
 און מיט זיך איז איהם די שירא געשטעלט.

טְסִית אומֶרת. עוֹרֵי מַעַם יִי עֵשָׂה שְׁמֹם וְאַרְץ;
צְפוֹר אומֶרת. גַּם צְפוֹר כְּמַצָּהּ בֵּית וּדְרוֹר קִן לָהּ

רְחֵמָה זָאגט: אַ פֿיִף גִּיב אִיךְ זײ, און פֿאַרזאַמֶעל זײ מיט מײַן גַעפֿֿרײַ. אִיךְ רוֹף זײ צונויף גאַנץ פֿרײ אַהער, קומען אַלץ וואָס ווייטער מעהר און מעהר.

טְסִית. דָעס זאַמען טְסִית, וואָס דער טײטש איז שוועבֿען פֿאַסט גאַר דָעס פֿאַראַדײַפּוֹיגעל צוגעבֿען. ווייל ער פֿליהט און שוועבֿט אין דער לופֿט אַלע צײט, דריבער האָבען אַ מאל אױף איהם געזאָגט לײט: אז ער קומט גאַר פּונֿים גרענען אַהער, לעבֿט פון דער לופֿט אַלײן, עקט ווייטער ניט מעהר. און מְחַמֵת ער שוועבֿט תָּמִיד אין דער לופֿט הױף, באַרף ער קײן פֿיס, און האַט זײ טאַקײ ניט אױף. קכ)

דער טְסִית, וואָס בעקומט גלײַך פון גאַט זײן ברויט, וואָס לעבֿט נישט אױף דער ערד אין חֲקוֹת און נײט, איהם געהער שוועבֿענדיג אין דער לופֿט אױבֿען, מיט דער דאָזיגער שײַרה גאַט צו לױבֿען: מײַן הִילף איז, זאָגט ער שוועבֿענדיג טאַג אַי נאַכט, פון גאַט וואָס האַט די הימֶעל און ערד געמאַכט.

צְפוֹר. פון די אַלע מיני פֿײַגעל אַלערלײ, איז דָעס מענשען גוט בעקאָנט דער וואַראַבײַ. קד)

ער דרעהט זיך אָפֿט געבֿען די הייזער אַרום, און געפֿינט זיך געבֿען אַיטלײכס הױז אומטום.

אַשׁר שָׁתָּה אֶפְרוֹחֵיהָ אֶת מִזְבַּח־הַזֶּבֶחַ יְיָ צְבָאוֹת מַלְכֵּנוּ
וְאֱלֹהֵינוּ:
פְּרִיגִיּוֹת אֹמְרִים. יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ כִּי שָׁמְעוּ
אֹמְרֵי בִיךָ:

ער זוכט ביי אונז ויך אויס אויף ויין נעסט אין ארמ, ליינט אייך און ויזט אויס ויינע קינדער דארט. ווי דאס שוועלבעלע, וואס האלט ביי אונז ויך אויף, און ישמעלמ א נעסט ויך אויף די פענסטער ארויף. דער וואראביי, וואס איז א קליין בעשעפניש, דאך מיט גאטס חסד האט ער ויין בעדערפניש, ער מרעט דא מיט א שירה צו גאט ארויס; ער פישמשעט, שווישמשעט אזוי ויין שירה אויס: אי דער וואראביי געפינט ויך א היז אויף, און דאס שוועלבעלע ויך א נעסט אין דער היז. ער פיהרט בשלום דארטען אויס ויינע פלידען, און לעבט פרוך השם גליקליך צופרידען. פרוגיות. א משפחה פיינעל איז דא יחסנים, וואס האבען אין דער וועלט זעהר א שין פנים פאר זייער זיס קולכען, פאר זייער געשריי, און מיט דעם נאמען פריגילין רופט מען זיי. קיד צווישען זיי זענען דא בעריהמטע זינגער, וואס פון זייער געזאנג לעקט מען די פינגער: דער שטיגליך, דער צייג וואס אין אונזער קאנט, דאס קאנארעקיל, וואס איז אומזום בעקאנט.

תִּרְנְנֹול בְּשִׁעָה שְׂבֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲצֵל הַצְּדִיקִים
 בְּגוֹן יַעֲרֹן מְרַנְנִין כָּל אֵילָנֵי גֵן עֵדֶן וְאֵז נִם הוּא
 מִתְעוֹרֵר וּמִשְׁבַּח: בְּקוֹל רֵאשׁוֹן אֹמֵר. שָׂאוּ שְׁעָרִים
 רְאשֵׁיכֶם וְהִגְשָׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֵא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד: מִי

נֶאֱדָר אִין נֶאֱדָר אֲזַעְלֵקֵע פֿיִיגְעֵלִיךְ יַעֲהָר פֿיל,
 וּוּאָם גִּיבְעֵן קֶאָנְצֵעֶרְט אִין זִינגֵען מִיט גַעפֿיהֵל,
 וּוּאָם שְׂפִילְעֵן אִי פֿיִיפֿען, קֶנֶאקֶען אִין שְׂאָלֶען,
 בִּי פֿירֶשְׂטֶען אִין בִּי טְרֵרוֹת אִין דִּי זַאלֶען.
 אָמֵ דִי מִינִי פֿיִיגְעֵל, וּוּאָם זִינגֵען עַק וּוְעֵלְט,
 וּוּאָם יַעֲדֵר הָאָט פֿון זִי הַגָּאָה אִין קוֹנְעֵלְט,
 זִי לִויבְעֵן גָּאָט, וּוּאָם בִּיאַכְט זִייעֶר קוֹל גַעשְׂמֵאק,
 אִין זַאנְעֵן אִיהֶם אֲזַא שִׁירָה מִיט דָעם קֶנֶאקֶ;
 מֶלְכִים פֿון דָער עֶרֶד לִויבְעֵן דִיךְ, גָּאָט, מִיט, פֿרִייד,
 אֲזוֹ זִי הַעֲרֵעֵן פֿון דִּין מוֹיֵל דִּי זִיסֵע רִייד.

תִּרְנְנֹול. בְּשִׁעַת עַם קוֹמֵט נֶאֱדָר פֿון הַאֲלֵבֵע נֶאכְט דִּי צִיט,
 נוֹיִשְׂט דָענִסְמֵאל אַ ווִינְטֵעֵל פֿון צַפּוֹן-זִיִּט. (קטו)
 דָעם הָאָהֵן אִונְטֵער דִּי פֿלִינְעֵל בְּעֵרִיהֶרְט דָער ווִינְד,
 עַר חֶאפֿט זִיךְ דִּי רֶגַע אִוִיף אִין קֶרְעֵהֵט גַעשְׂוִינְד.
 אִין דָער צִיִּט קוֹמֵט גָּאָט אִין גֵן-עֵדֶן אַרְיִין,
 מִיט דִּי צְדִיקִים זִיךְ מְשַׁמַּח צוֹ וַיִּין.
 אִין ווִי בֶּאֱלֵד עַר קוֹמֵט נֶאֱדָר אַרְיִין אִין דָעם אָרֶט,
 זִינגֵען דִּי בִימֶער אִין דִּי צְדִיקִים דָאַרְט: (קטו)
 גִּבְרִיאֵל דָעם מֶלֶאךְ רִיִּהֶרְט דָער ווִינְד פֿרִיִּהֵר אִין
 אִין עַר שְׂרִיִּט זַעקִים קוֹלוֹת אִוִים דָאַרְט אִוִיבְעֵנָאָן.

זה מלך הכבוד יי עוזו ונבור יי נבור מלחמה: בקול
 שני אומר. שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם
 ויבוא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד יי צבאות
 הוא מלך הכבוד סלה: בקול שלישי אומר. עמדו צדיקים

גבר י אל, וואס איז פון גאט דארטן געשטעלט,
 צופארשרייבען אלץ, וואס מהומ זיך אין דער וועלט,
 ער מרעט באלד נאך די קולות ויינע ארויס,
 און רופט די מעשים פון אלע מענטשען אויפ
 פון איהם קומט נאכדעם דער ווינד צום האן אהער,
 וואס הייסט מיט דעם נאמען גבר גלייך ווי ער. (ק)
 אי אויבען אי אויבען ווערד א געמימעל,
 גבר י אל, גאטס האן, שרייט קולות אין הימעל:
 זון דא אויבען קרעהט דער גבר, אוינער האן, (ק)
 וואס האט אויך מיט די מענטשענס מעשים צומאן; (ק)
 דען פון אייביג אן איז דאך דעם האנס שטייגער,
 צוואגען מענטשען די צייט ווי א וויגער.
 דער האן גיט די שירה פון אויבען איבער,
 ער קרעהט און זאגט אויך די ווערטער באריבער:
 מיט דעם ערשטען קריי,
 גיט ער א געשריי:
 מוישקען הייבט אויף,
 איינע קעפ ארויף.
 און דער הייבט זיך מהירען וואס אייביג שטעהן,
 לאז דער מלך הכבוד אריינגעהן:

נְעַמְקוּ בַּתּוֹרָה כְּדֵי שְׂיִהְיֶה לְכַבְדְּכֶם כַּפּוֹל לְעוֹלָם הַבָּא:

ער איז דאס דער מלך הכבוד, ווער?
 אט דער שטארקער, דער גבור, דאס איז ער,
 אט דער גבור, דער העלד,
 אויף דעם מלחמה-פעלד".
 מיט דעם צווייטען קרייז,
 גיט ער א געשריי:
 מויערען הייבט אויף,
 צויערע קעפ ארויף,
 און דערהייבט זיך טהירען וואס אייביג שטעהן,
 לאז דער מלך הכבוד אריינגעהן.
 ווער איז דאס דער מלך הכבוד, ווער?
 נאט איבער אלע הערשארען דער הער,
 ער איז דער מלך פון כבוד און רוהם,
 אויף אויביג אין אלע וועלטען אומטום.
 אין דעם ווינטעל, וואס נאך האלבע נאכט ווייזעט,
 און אין דעם קול פון אונזער האז וואס קרעהעט,
 הערט זיך צו די טהירען פון מזרח א זאג:
 נאט געהט אין זיין גארטען צום זייט פונ'ם טאג. (ק)
 שפענט זיך, איהר טהירען, וואס אייביג שטעהן,
 לאז דער מלך הכבוד אריינגעהן.
 שפענט זיך, טהירען, קוקריקו, קוקריקו,
 און לאז נאטס מארגענשטערען געבען א גליק. (כא)
 מיט דעם דריטען קרייז,
 גיט ער א געשריי:

בְּקוֹל רְבִיעֵי אוֹמֵר. לִישׁוּעָתְךָ קִנִּיתִי יי: בְּקוֹל הַמִּישֵׁי
אוֹמֵר: עַד מָתִי עָצַל הַשֶּׁבֶב מָתִי תִקְוִים מִשְׁנֵתְךָ: בְּקוֹל
שְׁשֵׁי אוֹמֵר. אֵל תִּתְּרֵב לִנְה פֶן תִּוְרֵשׁ פֶּקַח עֵינֶיךָ שְׁבַע

שְׁמַעְהֵם אוֹיף, צְדִיקִים, לְעִרְנֵעֵן תּוֹרָה, דְּעִרְפֵּאָר,
וּנְעַם אוֹיף יַעֲנֵעֵר וּנְעֻלֵט מֵאַפְעֵל וַיִּין אִיִּער שְׁבַר״
מִיט דָּעם פֶּעֲרִטֵעֵן קֹרִי״
גִיט עֵר אַ גַּעֲשֵׁרִי״:

אִיף הָאָף, דְּעֵר אוֹיבֶעֲרִשְׁטֵער וּנְעַם צו דִּיין הִירָף וַיִּין, קֹבֵם
אוֹיב דו שְׁמַעְהֵם אוֹיף, וּנְעֵן עִם גִּיט נָאָר אַ שְׁוִין.
אִין צו דָּעם, וּנְאָם שְׁמַעְהֵם אוֹיף פֶּרִיָה פִּינָף אַ וַיִּיגֵעֵר,
נָאָר לִיגֵעֵן אוֹיפִין גְּעֵמְעֵל אִין וַיִּין שְׁמִיִּגֵעֵר
עֵר לִיגֵט, פּוֹיִלֵט זײף פּוֹנִים גְּעֵט צוּגֵעֵהן אַרְאָפּ,
אִיהֵם מוֹסְרֵט אוֹיגֵעֵר הָאָן אִין זײדֵעֵלֵט גוֹט אָפּ.
מִיט דָּעם פִּינְפִטֵעֵן קֹרִי״
גִיט עֵר אַ גַּעֲשֵׁרִי״:

בִּיזוּ וּנְאָנְעֵן, פּוֹיִלֵעֵר, וּנְעַסֵט דו זײף לִיגֵעֵן נָאָף,
וּנְעֵן וּנְעַסֵט דו שְׁוִין אוֹיפֶשְׁטֵעֵהן, אַרְאָפֶקֶרִיכֵעֵן דָּאָף.
אִין צו דָּעם וּנְאָם הָאָט לִיב צוֹשְׁלֵאפֵעֵן אַ סָף,
דְּעֵר וַיִּיגֵעֵר הָאָלֵט זְעָקִים אִין עֵר הֶעֱרֵט נִישְׁט קִיין וָאָף,
הֶרְאָפֵעֵט אוֹיף וַיִּין גַּעֲלֵעֵגֵער גַּעֲשְׁמֵאק אִין שְׁלֵאפֵט,
קוֹקוֹרִיקוּ שְׁרִיעֵט אִיהֵם דְּעֵר הָאָן אִין שְׁמֶרְאָפֵט.
מִיט דָּעם זְעָקֵטֵעֵן קֹרִי״,
גִיט עֵר אַ גַּעֲשֵׁרִי״:

לִיב נִישְׁט דָּעם שְׁלֵאף, וּנְעַסֵט לִיִּדֵעֵן אַרְמֶקִיט אִין טִיט,
עֶפֶעֶן דִּיִּנֵעֵ אוֹיגֵעֵן וּנְעַסֵט דו הָאָבֵעֵן בְּרוֹיט״.

לָחֶם: בְּקוֹל שְׁבִיעֵי אֹמֵר. עַתָּה לַעֲשׂוֹת לַיְי הַיְבָרוּ תוֹרְתְךָ:
 יוֹנָה אֹמֶרֶת. כְּסוּם עָגוּר בֵּין אֲצַפְּאֵף אֶהְיֶה בַּיּוֹנָה הַלּוֹ
 עֵינֵי לְמָרוֹם יְי עֲשָׂקָה לִי עֲרַבְנִי: אֹמֶרֶת יוֹנָה לְבָנִי

די אָבֵר וּוּאָם שְׁלֹאפֶען אויפֿן טאָג אַוועק,
 רִיהָרֶען זײַך נִיט אָפֿילוּ וועק יײַ און וועק;
 אויף יײַ צוּבִיִּווערִט זײַך שְׂרַעק־ליד אַינזער האַן,
 גאַטס שְׂמֵרָאף און פֿיל פּוֹרעֲנוֹת קִרְעֵהט עַר יײַ און.
 מִיט דעם זײַבֶּטען קִרְיִי,
 גִיט עַר אַ גְּעֵשֶׁרִי:

„צוּמאַן אַ מִשְׁפֶּט אִיז דאָ צו גאַט אַ צײַט,
 פּאַרשְׂטֶערִט האָבֶען יײַ בײַן תּוֹרָה אַט דִי לײַט. (כּוּ)

יוֹנָה. דִי טײַב אִיז אַ מִפּוֹרְסֵמַת, יַעֲרֶען בֶּעקאַנט,
 זײַ גַעפֿינט זײַך אומטום אין אַיט־ליכֶען קאַנט.
 דִי מַעֲלוֹת אִיהָרֶע ווײַסִּט יַעֲרֶען בֶּעזונדֶער,
 זײַ אִיז מַלֵּא חַן און וואַרקעט גאַר וואַנדֶער.
 אִיהָר וואַרקען, דאַכט זײַך, אִיז גאַר פֿשוט אויף שְׂמִיר,
 אִין דעם לײַט אָבֵר גֵרוֹים לִיב־שאַפֶּט און גַעפֿיהל.
 דאַס זײַנט זײַ אִיהָר גַעלִיבֶטען שײַנֶע לִידֶער,
 וּוּאָם צוגעֶהען זײַך אִיהם אִין אַלֶע גְלִידֶער,
 זײַ לִיבֶט יַעֲהָר שְׂמֵאַרְק, אִיז דעם גַעלִיבֶטען גַעט־רִי, (כּוּ)
 אִין לִיב־שאַפֶּט ווײַל מַען גַעניסֶען, לַעֲבֶען פֿרִיִי,
 וּוּאָם גאַט גִיט אָבִי מִיט דעם פֿרִיִינד אִינאַיִנעם,
 און גִישט בֶּעֲדאַרְפֶען אַנקומֶען צו קײַנעם.

הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם יְהוּי מְזוֹנְוֹתֵי מְרוֹרִים
בְּנֵית בְּיָדָךְ וְאַל יְהוּי מְתוֹקִים בְּדַבָּשׁ עַל יְדֵי בֶּשֶׂר וְדָם:

דְּרִיבֶּעֶר אִיז אִיהַר נִיט לִיב צוֹוִיטְצֶען כְּסָדֶר,
וְוִי דִי הִינְעֶר פֿאַרשפּאַרְט אִין מְעַנְשֶׁענִם חֶדֶר. (קכ)
זִי מְעַג דָּאַרְט הָאַבְעֶן בְּרוִיט מִיט דָּעם פּוֹלְעֶן מוֹיִל,
פֶּע אַזאַ בְּרוִיט, וּוּאַם מֵאַכְט אָפֿהענדיג אִי פּוֹיִל.
זִי בְּעֵדאַרְף עֶטְמֶען פֿרײַ, שְׁעַפֿען פֿרִישֶׁע לופֿט,
קוּם אַרוִים, מִיִּין גַּעלִיבְטֶעֶר, זָאגְט זִי און רוֹפֿט.
קוּם, מִיִּין גַּעלִיבְטֶעֶר, אַרוִים אוֹיף דִי פֶּעלְדֶּעֶר,
אַין דֶּערפֿעֶר לָאַמִּיר פֿלִיֶּהען און אִין וועלְדֶּעֶר.
אַין דִי וויינְעֶרְטֶנְעֶר אַהִין קוּם אִין דֶּער פֿרִיֶּה,
נֶעֶהן וְוִי דֶּער וויינְשְׂטאַק בְּלִיֶּהט לָאַמִּיר טָאַן אַ פֿלִיֶּה,
דָּאַרְט, נִיְנְמַה, וועל אִיךְ דִיר מִיִּין לִיבְשֶׁאַפֿט גַּעבֶּען,
מִיר וועלְעֶן וּוּאַרְקֶען, זִיךְ קוֹשֶׁען און לֶעבֶּען. (קכ)
פִּיל בְּעַסֶּעֶר אִיז דָּאַרְטֶען דִי פֿרוּכְט פּוֹן דֶּערנְעֶר,
וְוִי צוֹוִיטְצֶען פֿאַרשפּאַרְט און פִּיקֶען קֶעֶרנְעֶר.
דִי טוִיב נִיט דִי רִיִּיד אִין אִיהַר שִׁיְרַה אִיבֶּעֶר,
זִי וּוּאַרְקֶעט דָּא אַזוִי אִיהַר שִׁיְרַה דְּרִיבֶּעֶר:
וְוִי אַ פֶּעֶרְדִּי הִירֶנְעֶט אִיז גְּלִיִּיךְ דָּאַם פִּישְׂצֶען מִיִּינִם, (קכ)
אַיךְ בְּרוּם וְוִי אַ טוִיב מִיט אַ קוּל נִיט קִיִּין פִּיִּינִם.
נָאַר מִיִּינֶע אוֹינְעֶן הִיב אִיךְ צוּם הִימְעֶל אוֹיף,
און מִיִּין גַּעלִיבְטֶעֶר קוּקְט כֶּלֶל נִישְׂט דאַרוֹיף.
נָאַט בְּעֵרוֹיבְט מִיךְ אָמֶת, מִיִּין קוּל אִיז נִיט שִׁיִּין,
דֶּערפֿאַר מֵאַכְט עַר עַם זִים, גַּעשְׂמאַק, מְלֵאַ חֵן.

תְּסִיל (נ"א תְּסִיל) אומר. יי אֶלְדֵי אַתָּה אַרְוֶמְמָךְ אֹרְחָ
 טְמָךְ כִּי עֵשִׂית פְּלֵא יַעֲזוֹת מִרְחוֹק אֲמוֹנָה אֲמִן:

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, זָאגְט דִּי טוֹיב ווייטער:
 בְּעִסְעֵר לָאוּ מִיַּנֶּע שְׁפִיזוּ ויין בִּיטְעֵרְעֵ קְרִיטְעֵר,
 אַבִּי מִיט דִּיין הַאָנְד, אויַבערֶשְׂטֵטער, ווי מִיךְ מוֹפֵה,
 אַיִדער זִיסֶע ווי הַאָנִיג און גַעשְׂמאַקע,
 נָאר דוּרְךְ אַ מַעֲנִשְׁען, וואָס ער אָז פֿלִיט און בְּלוֹט,
 דִּי נָאב פֿון אַ בְּשָׁר וָדָם אִיז נִיטט גוט.

תְּסִיל. פֿון נַחֲזִין אָן בִּיז שְׁפֵעֵטֵר אִין אונזער צײַט,
 אִיז דִּי טוֹיב אונטום אַ טְלִיחַ בִּי לײַט. קב"ח
 זי מִרְאָגְט גיך ווי אַ בְּלִיז אִין ווייטע ערְטֵער,
 שְׁלוֹם-לְאַהוּבֵי-בְרִית, יַעֲזוֹת און ווערְטֵער.
 זי הייבט דערמיט זיך אויף הויף אִין הימֶעל דָאַרְט,
 פֿליהט געשווינד בִּיז זי קומט צום בַעשְׂטִימְטֵען אָרְט,
 און גיט איבער די דַעפֶּעשְׁען גאַנץ גַעטְרִי,
 אַי אָהן אַ נְרָאשְׁען פֿאַסֶט-פֿאַרְטֵע פֿראַנק און פֿרִי.
 דער תְּסִיל אַיִנער פֿון דִּי מִינֵי טוֹיבֶען, קב"ח
 ער אִיז דָאַס דער בְּרִיפֶטְרֵעֵנער ווי מיר גלויבֶען.
 דִּי שִׁירָה זײַנע אִיז צוהֶערֶען אַ פֿרִיד,
 אַזוי זָאגְט דער תְּסִיל, דָאַס אִיז וײַנע רִיד:
 גָאַט מִיין הַאר, דַערהײבֶען וויל אִיךְ דִּיךְ מִיט אַ שִׁיר,
 לוֹיבֶען דִּיין נַאמֶען, וואָס דו טהוּמְט וואונדער מִיט מִיר,
 דִּי יַעֲזוֹת און יִדְעוֹת וואָס פֿון דַערווײַטֶען,
 קומען פֿינקטליך אָן זיכער אַי בַעצײטֶען.

**דְּצִיפִי (יֵא אונְכִי) אומֵר . נחמו נחמו עמי יאמר
אלהיכם:**

אֲנִי הַבֵּית אומֵרְתָּ. הוֹדוּ לִי קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים

דְּצִיפִי . מִיִּין גַּעְלִיבְטֵער רופֿט זיך אָן און זאָגט צו מיר
אזוי שטעהט דארטען אין דעם בעריהמטען שיר .
שטעה-אויף, מיין טהייערע, און געה פֿריי ארויס,
דער ווינטער איז אונעק, דער רעגען שוין אויס.
בלומען שפראצען, פון זינגען איז איצט די צייט,
פון דער טירקעלטיוב דאס קויל הערט זיך דא ווייט. קל)
זי קומט פון דער פֿרעמד צוריק נאך תחלת מאי,
און זאָגט דיר: געה אויף פון גלות ארויס פֿריי.
דאס קול פון דער טירקעלטיוב, שטעהט אין איין אָרט,
דאס איז פונם משיח דאס קול, דאס ווארט. קלא)
די דְּצִיפִי, פון דער טירקעלטיוב א מין, קל)
זאָגט שירָה און גיינט אריין חכמה דארין.
זי זאָגט דאס, וואס איהר געהער, וואס זי ווייסט,
מיין פאלק, אזוי זאָגט אייער נאט, טרייסט, טרייסט.
און הבית. די נאנו האט א פֿיסק אויף שרויפֿען, שרייעט
שטארק .

שרייעט אזוי ווי די ווייבער אויפֿין מארק.
מיט איהר געשריי האט זי רוים מציל געווען.
די מעכה דערפון איז אט אזוי געשעהן:
בשעת אין די הענד פון דער אומה נאלען,
איז די שטארט רוים א מאל אריינגעפאלען.

עֲלִילָתוֹ: שִׁירוֹ לֹא זָמְרוּ לֹא שִׁיחוּ בְּכֹר נִפְלְאוֹתָיו:

הָאֲבָעַן דִּי רוֹיְמַעַר וַיֵּךְ פֶּאַרְשְׁלֵאֲמַעַן דְּעַנְסִימָאֵל,
אִין וַיִּיעַר בְּעַרְיָהֲמַטְעַן מְהוֹרְעַם קֵא פִיט אַל.
אַיִנְעַר פּוֹנִים שׁוֹנָא אִיו אִיִּנְמָאֵל בִּי נֶאכְט
אַרוֹיף אוֹיפִין מְהוֹרֵם, וּוּאָם נִיט גְעוֹעַן בְּעוֹוֹאכְט.
אַלְע הָאֲבָעַן דָּאַרְט גֵּעְשְׁלֵאֲפֵעַן רוֹהִיג־שְׂמִיל,
קִיין הוֹנֵד אָפִילוּ הָאָט נִישַׁט גַּעמָאן אַ בִּיל.
דִּי גַענֹו אָבַעַר וּוּאָם דָּאַרְט הָאֲבָעַן דְּעַרְהַעַרְט בְּאַלְד,
אַון אָנְגַּעֲהִיבֵעַן צוֹשְׁרִיִּסֵן שְׁרַעֲקִלִיד גּוֹוֹאַלְד.
אוֹיפִנְעֶחֱאָפֶט הָאֲבָעַן דִּי רוֹיְמַעַר וַיֵּךְ גַּעֲשׁוֹוִינְד,
וַיֵּךְ גַּעֲלֵאזְט אוֹיפִין פִּינְד גִּיכַּעַר פּוֹנִים וּוִינְד,
דִּי אַלְע פִּינְד שְׂמֵאַרְק גַּעֲשְׁלֵאַנְעַן, פֶּאַרְטְרִיבֵעַן,
אַון דִּי גַענֹו דְּעַרְפֶּאַר אִין פִּינְקַם פֶּאַרְשְׁרִיבֵעַן.
בְּכַדִּי אִין דוֹר דוֹרוֹת לְאַזְעַן וּוִיסַעַן לִיִּט,
וּוּאָם דָּאָס שְׁרִיִּסֵן פּוֹן דִּי גַענֹוֹלִיד בְּעַטְמִיִּט. קלד)
דְּרִיבַּעַר אַז אִיִּנְעַר זַעֲהַט אַ גֶּאַנֹו אִין חֵלּוֹם,
זְאַנְעַן דִּי חֲכָמִים עֲלֵיהֶם הַשְׁלּוֹם,
לְאַז עַר הָאֲבָעַן חֲכָמָה צוּבַעֲקוּמַעַן גֶּאַר;
דַּעַן עַם שְׂמַעְהַט, דְּרִינְגַעַן וַיִּי פּוֹן פֶּסוּק אוֹיִם קְלֵאַר,
דִּי חֲכָמוֹת שְׁרִיִּסֵן אוֹיף דְּעַר גֶּאַם פֶּאַרְשְׁכַּעַנְדִּיג, קלד)
אַון שְׁרִיִּסֵן שְׁרִיִּט דָּאַף דִּי גֶּאַנֹו אוֹיף בְּעַשְׂמַעַנְדִּיג,
אַס־פֶּן אַז דִּי גֶּאַנֹו שְׁרִיִּעַט אוֹיף אַ קוֹל הוֹיף,
אַון דְּעַרְצוּ בְּעוֹוִיזְט זִי גֶּאַף אוֹיף חֲכָמָה אוֹיף, קלד)
גַּעֲהַעַר דָּאַף אִיהַר מֵאַקִי גֶּאַף אַזאַ חֲקִירָה
אוֹיס־צוֹשְׁרִיִּסֵן און צוּזְאַנְעַן דִּי שִׁרְהַ:

**אַזוּ הַבֵּר הַמְשׁוּמָּת בַּמִּדְבָּר בְּשְׂרׁוּאָה אֶת יִשְׂרָאֵל
עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה אוֹמְרֵת . קוֹל קוֹרֵא**

לויבט צו נאט, שרייטט אויס ויין נאמען אין רוהם,
דערצעהלט ויינע מעשים די פעלקער אומטום.
ויינט און שפילט צו איהם אימליכער בעזונדער,
שרייטט און דערצעהלט אלע וויינע וואונדער.

**אַזוּ הַבֵּר . אַ מַעֲשֵׂה דְעֶרְצֵהֶלֶם רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה,
וּנְאֻם אִין אִיהֶר לִינֵט זַעֲהֵר אַ טִיפֵּע פֿונֵה:**

אין דער מדבר זענען מיר א כאל געווען,
און אויף דער רייזע דארט זענע גענו געווען,
וואס זענען מיט שמאלץ געווען אפגענאסען,
און אונטער זיי איז טייכען שמאלץ געפלאסען.
פאר פעטקייט פאלען די פערערען ארויס,
זיי האלטען דאס געבייך קוים מיט צרות אויס:
די שולד ליינט מען אויף די ישראל ארויף,
זי האלטען מיט זייערע זינד משיחין אויף,
ער קען נישט קומען און מאכען די מעודה,
מכבד ויין מיט א געבראמענס גאנץ יהודה.
דערנוייל ליידען די גענו, זיי איז וועה און ווינד,
זיי לעבען און ליידען פאר ישראלים זינד. (לו)
(די ווילדע גאנו וואס פליהט אין מדבר ארום,
זען זי זעהט די ישראל לערנען אומטום,

בַּמִּדְבָּר פִּנּוּ דְרָךְ יְיָ יִשְׂרוּ בְּעַרְבֵי מִסְלָה לְאַלְהֵינוּ;
וְעַל מִצִּיאוֹת מְוֹנֹתֶיהָ בַּמִּדְבָּר אֹמְרֶת. אֲרוּר כְּרָךְ

וְאָנֹכִי זֵי שִׁירָה מִיט אַ גְּרוֹיִם שְׂמֻחָה אֲנִי פְּרִידָה,
רוֹפֵט מְשִׁיחַ וְאֵל שׁוֹיִן קוֹמֵעֵן מִיט דִּי רִידָה:
אַ קוֹל רוֹפֵט אִינ דְּעֵר מִדְּבָר, רֵאמֵט דְּעַם הָאָרֶם וְנֵעַ,
גְּלִיף מֵאָכֵט אִינ דְּעֵר וְוִיסְטֵע אַונְזֵער נָאמֵט אַ שְׂטֵעֵנִי.
אֲנִי מִכַּח אֵיהֵר שְׂפִיִּי אִינ דְּעֵר מִדְּבָר דְּאָרֵט,
וְאָנֹכִי דִי וְוִילְדֵע גָּאנִי בְּאֵמֶת אַ גְּלִיף וְוֵאָרֵט:
אֵיהֵר קְרוֹבָה, דִּי שְׂטוּב־גָּאנִי, וְוִיִּיט זֵי, אִיז אַ נָאָר,
דְּעֵרְמִיט וְוֵאָם זֵי מֵאָכֵט דְּעַם מְעַנְשֵׁעֵן פֶּאָר אֵיהֵר הַנָּהָר.
אַז אַף אֲנִי וְנֵעִה דִיר, מִיִּין טְהִי־שְׂרָע קְרוֹבָה,
וְוֵאָם דוּ קוֹקֶסֶט אַרְוִיִם אֵוִיפִין מְעַנְשֵׁעֵנִם טוֹבָה:
שֵׁר נִיט דִיר אָמֶת טֵאָקִי גְסֵזֵן הָאָבֵעֵר,
נָאָר דִּיִּין הִי־טֵעֵל, נָאָר, מִיִּינֵט שֵׁר דְּעֵרְמִיט אָבֵעֵר:
שֵׁר הָאָדְעוֹעֵט דִּיף פֿון אַרְבֵּעַל מִיט וְוִיִּין בְּרוֹיט,
בְּרִי צו גַּעְהֶמֶען פֿון דִיר יְרוּשָׁה נָאָכִין מִוִּיט:
שֵׁר מִיִּינֵט נָאָר דִּיִּין פְּלִי־ש, דִּיִּינֵע גְּרִיוֹעֵן, דִּיִּין שְׂמֵאָנִי,
פֿון וְוִינְטוֹעֵנְעֵן, נֵאָרְעֵלֵע, טְהוּמֵט שֵׁר עַם אַלֶּק.
אֲוִמְוִיִסֵט וְוִיִּיל קִיִּינֵעֵם דְּעֵר מְעַנֵּשׁ קִיִּין טוֹבָה מָאָן,
אַי וְוִיִּין אֵיִינְעֵנְעֵר בְּרוּדְעֵר גַּעְהֵט אֵיהֵם נִישְׂט אָן.
לְעַק דִיר דְּאָרֵט בֵּי מְעַנְשֵׁעֵן דִּי טְעֵלְעֵר, דִּי טְעַפ,
אֲנִי אֵיף וְוִיִּיל מִיף בְּעַסְעֵר לְעַבְעֵן דָּא אִינ סְטֵעַפ.
נָאָם שְׂפִיִּיט מִיף מִיט חֶסֶד וְוִי שֵׁר שְׂפִיִּיט דִּי רָאָב,
אָמֶת נִיט טֵאָקִי אִיז נָאָר פֿון נָאָם דִּי גָּאָב.

טעטעלי מזכר ספרים

אָשר יבִּטַח בְּאָדָם: בְּרוּךְ הַנֶּכֶר אֲשֶׁר יבִּטַח בֵּינִי וּבֵינֶיךָ
יְיָ מִבְּטָחוֹ :

פֶּאָרְפִּלוֹכֶם אִיזו דָּער וואס האָפֿט אױף אַ מָענִשְׁען,
דָּער וואס צו גאט האָפֿט, אױהם מָעג מָעגן בְּעִנְשֵׁנִי.

פרק ששי

שְׂרָצִים אומרים. יהי כבוד יי דעולם ישמח יי במעשיו:

שְׂרָצִים. די שְׂרָצִים ליגען באהאלטען און בעגראפען,
קיינער וויל מיט זיי קיין מנע-משא האבען.
זענען אין דער משפחה בעשעפניש א פלעק,
מען ווייבט זיי ווי ציין עפוש, שפייט איר זיי קלעק;
נאר לאז מען אבער קוקען אין תוך צריין,
איז בשום אופן נישט רעכט זיי מבזה צו זיין.
נאט האט דאך אויך זיי בעשאפען מיט זיין האנד,
אי אין זיי זעהט מען נאטס פבוד און פארשטאנד,
ער האט זיי געמאכט אזוי ווי איהם געפעלט,
גלייך מיט די אלע בעשעפניש איר דער וועלט,
נאט פרייט זיך, האט הנאה אויך פון זיי
ווי פון די איבריגע ברואים אלערליי.
דאריבער צושפייטן איר זיי מהוש מען שלעכט,
אלסדינג וואס נאט האט געמאכט איז גוט אי רעכט. קין
די דאזיגע הייד, די אייגענע חקירה
זאנען דא די שְׂרָצִים אט אין דער שירה:
לאז נאטס פבוד אייביג זיין אין דער וועלט,
נאט פרייט זיך מיט זיינע ווערק און קוועלט:

אַרִים שְׁבִשְׂרָצִים אומרים. אַשְׁתָּךְ כְּנֶפֶן פְּדִיהַ כְּרִבְתִּי
 בֵּיתְךָ כְּנִיד כְּשִׁתְּלִי וַיְתִים סָבִיב
 לְשִׁרְחָנְךָ:

אַרִים שְׁבִשְׂרָצִים. אַלֶּע שְׂרָצִים האַבֶּען פֿיל קינדער
 אַ שְׂרָעק קלח)

די קליינע לייגען איינער און מיט איין עק,
 וואס פון ווייטערע קינדער וועט דערנאך זיין,
 דאס קומט זיי אין דער מחשבה ניט אריין.
 אביסל לייגען איינער און ווייטער געטאן,
 און ווייטער געהער זיך מיט זיי גארנישט אן.
 צו זיין די קינדער אַ מיטער, אַ פֿאטער,
 דערפון זענען זיי בכלל אַלע פֿטור.
 די מינים, וואס זענען שטארקער אי גרעסער,
 זענען שוין אין דער וואך אביסל בעסער.
 אַ טהייל זענען עלטערען זעהר געטרייע,
 און מיט ווייטער הוינגעניד זיך גאר מחיה.
 מאכען זיך אַ היינעל שרניץ אין איין אָרט,
 דאס ווייב פֿלאדעט אַ זעטצעל קינדער אן דארט,
 ניבען זיך בעשטענדיג מיט דעם קלייננווארג אַפֿ,
 ביז זיי געהען אויף אייגענע קעסט אַראָפֿ.
 אַט געהיט, אַ שטייגער, לְמַשֵּׁל דעם גרויסען שטאַשער, קלח)
 דעם מחור אי דעם מאַרדער וכדומה נאך מעהר,
 זיי זענען בעפאלען מיט קינדער אַ סך,
 און האַלטען אַלע אויס מיט אימליכער וואך

צַפְרָדֵּעַ אומֶרְתָּ. בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

די שְׂרָצִים, מאַמעס פון אַ ועמָצַעל קינדער,
 זיי זאָגען דריבער די שירָה גאר ווינדער:
 „ווי אַ ווייניגטאַק, וואס גיט פיל טרויבען אַרױם,
 זעהט אין די ווינקלען פונים שטוב דיין ווייב אױם.
 ווי צווייגליך פונים איילבערמבױם, גרין אי פֿריש,
 זיצען דייע קינדערליך ארום דיין טיש.“

צַפְרָדֵּעַ. בְּשַׁעַת יַעֲקֹב, אַזױ שְׁמַעְהֶעם גַּעֲשֵׁרײַבֶּען,
 האט פֿאַרײַן טױט זײַנע קינדער פֿאַרקליבֶּען.
 און האט געוואלט זיי דעם גזק מַגְלָה זיין קלאַר,
 האט די שְׂכִינָה פון איהם זיך אָפּגַעמאַן גאַר.
 דאס האט איהם געטרַגעֶרֶט, שְׂרַעֲקֵלִיך גַעֲקֵרײַנְקֶט,
 אָפֿשֶׁר אױז פֿאַרהאַן אַ פֿסוּל, האט ער גַעֲדײַנְקֶט,
 צווישען די קינדער מײַנע וואס זעגען דא,
 די אָמוּנָה אין גאַט אױז בײַ זײַ גיטאַ.
 די קינדער האָבען בַּאֲלֵד אַלֶּע מיט אַ מַאֵל
 שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גַעֲשֵׁרײַגֶען הוּיך אױף אַ קוּל:
 מיר האָבען ווי דו אײן גאַט אין אונזער האַרץ,
 האב, מִהײַ־שְׂרַעֶר פֿאַמֶּער, נישט קיין זאַרג, קיין שְׂמאַרְקֶ.
 בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ־מִיט גֵרוּים גַעֲפִיהֵל,
 ענטפֿערט דאַרזײַף יַעֲקֹב און בְּלײַבֶּט רוהיג שְׁטײַל.
 צינקלערען הײַבֶּען דאַרש די חֲכָמִים אָן,
 וואס זאַלען מיר מיט דעם „בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד“ טאַן.
 זאַלען מיר עס זאָגען, קומט עפֿים נישט אױם,
 משה רַבֵּינוּ זאַנט עס דאַך נישט אַרױם.

לֹאז מָעַן וְשַׁע עִם נִיט וְאַנְעוּן, חֲלִילָה וְחַם,
 יִעֲקֹב הָאֵם עִם דָּאָךְ גַּעזֶאנְט, עֲפִים אַ שְׁפֵאם.
 אִיז מָעַן גַּעפֵּאלֶען אױף אױף אױף עֲצָה, בְּבִן
 מָעַן וְאַל עִם אַפֶּזֶאנְען שְׁמִיל צױשֶׁען די צײן. (קט)
 הײסֶט דָּאָךְ, בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד וְאַנְט מָעַן יֵא אִי נִיט,
 אױן מָעַן אִיז יוֹצֵא לְכֹל הַדְּרוֹת דְּעַרְמִיט.
 צױשֶׁען בְּרָכוֹת אִיז די בְּרָכָה אױף מִן,
 וואס זײ אִיז עֲפִים אִי אַהֶער אִי אַהֶין.
 עֲפִים אִיז זײ ווי יַעֲנֶע בַּעֲשָׁע־פְּנִישׁ גְּלִיָּה,
 וואס לַעֲבֹען אױף דְּעַר יִבְשָׁה אִי אִין טײף. (קמ)
 זײ גַּעפֵּינְען זײךְ עֲפִים אִי דָּא אִי דָּאָרְט,
 אױן זַענען קײנמאל נִיט שְׁמַעֲנִדִּיג אִין אִיין אָרְט.
 אַט פֵּאָר די מײַנִי בַּעֲשָׁע־פְּנִישׁ אַלְעֶרְלִי,
 וואס נִיט קײן פֿלײש אִי נִיט קײן פִּישׁ זַענען זײ.
 פֵּאָר זײ אַלְע שְׁפָרִינְט אַרױם בְּרֵאשׁ,
 די צַפְרֻדֶּע אַדְּעַר דְּעַר פְּרֵאשׁ. (קמב)
 אױן שְׁמַעֲלֵט אױז די גַּאנְצֶע טַבַּע זײנע פִּיר,
 אִין דְּעַם בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד, וואס דָּאס אִיז זײן שִׁיר. (קמג)
 אִין מִיר, עוֹלָם, אַ בַּעֲשָׁע־פְּנִישׁ הָאֵם אִיהֶר אײף,
 וואס לַעֲבֹט אִי אױף דְּעַר יִבְשָׁה אִי אִין טײף,
 פֵּאָרשְׁמַעְהֵם, עוֹלָם, מײן שִׁיר, וואס אִיף פְּרֵאשׁ קוואַקע,
 בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ אִיז עַר טַאקע.
 גַּעלױבֶט אִיז גַּאטֶס נַאמֶען אױן זײן קײנזֶרֶךְ,
 אײביג אױף דְּעַר עֶרֶד אױן וואַסֶער צוּגְלִיָּה. (קמד)
 אַ חוּץ דְּעַם בְּעַד־אֶרֶץ מָעַן וויסען, אַז זײן שִׁיר
 זַאנְט דְּעַר פְּרֵאשׁ ווי קרִיאת־שְׁמַע לײשֶׁנען מִיר.

גַּחַשׁ אֹמֵר. סוּמֵךְ יִי קָכַל הַנְּפִלִים וְזוּקָף לְכָל דְּכַפּוּפִים:

בְּרַעַקְשָׁקֶע, זאַנט פֿריהער איין פֿראַש שאַרף אַרױם,
און דער גאַנצער עולם פֿרעש הערט עס שטיל אױם.
און ווי דער חנון לאַזט די בֿרָכָה אױם בַּאֲלֵה,
ווערד דאָרט אין דעם עולם אַ געשרי, אַ גוואַלד.
שְׂרִיעֵן בְּרַעַקְשָׁקֶע און ווערען נחפֿעל
אַקוראַט ווי בײַם שְׂרִיעֵן שְׂמַע יִשְׂרָאֵל:
קַרְקַר, קוואַר, ענטפֿערען שְׂמִילְעֶרְהֵימ אױף פִּיל,
ווי ברוך שם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ מֵעַן זאַנט שְׂמִיל. (קסח)
בײַ פִּיל חֲכָמִים ווערד דער פֿראַש פֿירגעשטעלט,
פאר אַ גרויסען בעל מחפֿלל עק וועלט,
ער באַווענט כּסדר די גאַנצע גאַכט אַוועק,
זאַנט ברוך שם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ אַהן איין עק. (קט)
גַּחַשׁ. אױטליכער פון אױנו מענשען קען די שלאַנג,
וואס קריכט אַרום אױפֿן בויד און איז לאַנג.
נאָט געהמט בײַ אױהר אױנגאַנצען די פֿיס אַוועק,
זי קריכט און בײַנט זיך קריכענדיג גאר אַ שְׂרַעק.
גאר ריכטיג איז גאַמס ווערק, זיין פֿיהרונג גערעכט,
זו וײַנע בעשעפֿניש איז ער גיט זלעכט. |
זען די שלאַנג איז געפֿאלען אין אױהר לעבען.
דאָ קען זי אײַן עצה גאָר פֿאַרט זיך געבען.
איז ביכולת אױפֿצוהײַבען דעם קאַפּ הױך,
און אױפֿצושטעלען אַ מַהִיל פּונִים גוף אױף. (קס)
אַ מַהִיל שְׁלִינג קענען גאַנץ הױך זיך אױסשטַרַעקען.
און אױף זײַער עק שטעהען ווי אַ שְׂמַעְקען. (קס)

עֵקֶב אוֹמֵר. מִי לִכְלֹל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו:

די שלאנג לויבט דא גאט פאר זיין חסד צו איהר,
 און זי זאגט דאריבער דעם דאזיגען שיר.
 גאט לעהענט אלע געפאלענע אונטער,
 שטעלט אויף די געבייגענע וואס דארונטער.
 עקרב. דער מענטש קוקט אויף די בעשעפניש אקען,
 כפי דעם נומץ און דעם שאד וואס ער האט פון זי.
 פיל ברואים זענען איהם גרויס אין די אויגען,
 און ער פרעגט, צו וואס פארט אַזעלכע מיינען.
 קומט דאך א פנים אויס, די וועלט איז נישט גוט,
 און דער מייסטער איהרער ווייסט נישט וואס ער מ'הוט.
 פיל האבען געמענט נישט ווערען געבוירען,
 און די וועלט וואלט דורכדעם גארנישט פארלוירען.
 און ווען זיי, מענשליך, זאלען האבען די מאכט
 וואלטען זיי די גאנצע וועלט איבערגעמאכט.
 אזוי מיינען אבער טאקי נאראנים,
 יענע פארשוניגען, די ווילדע חקונים.
 אונזערע חכמים זאגען פארקעהרט גאר,
 אז אלסדינג דא אין דער וועלט ביו אויף א האר.
 איז בעשאפען געווארען מיט גרויס פארשטאנד.
 אומזיסט מאכט אי זיין בעשעפניש נישט גאטס האנד.
 זיין תירוץ איז אויף שאלות וואס לייט פרעגען,
 אז גאט בעשאפט אלסדינג פון זיינטוועגען.
 ס'איז טאקי אויך דא א נומצען אין אלסדינג,
 ביין ואך איז נישט אונזעקצומאכען גלאט גרינג.

שְׁבִלֹל אומר. כְּמוֹ שְׁבִלֹל תָּמַם יִזְרָד נִפְלֵא אִשָּׁח
 בֵּל חֲזוֹ שְׁמוֹשׁ:
 שְׁמָמִית אומרת. הִלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי שָׁמַע הִלְלוּהוּ
 בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:

דָּעַר עֲקָב אָדָּעַר דָּעַר סְקָאָרְפֵּיאַן, אִזָּא מִיָּן,
 וְנָאם אִיז שְׁרַעְקִלִיךְ נִפְטִיג, זַעְהַט אִוִּים ווי אַ שְׁפִין,
 אָפִילוּ אִי עַר אִיז אויף נִיטְצְלִיךְ, כִּלְעִבְעֵן,
 און דָּעַר חֶסֶד גָּאטס דָּעַרְהֵאלֵט אִיהֶם בֵּיִים לְעִבְעֵן.
 אַזווי אִיז מֵאָקִי דִי אָמְתֵעַ תְּקִירָה,
 דָּעַר סְקָאָרְפֵּיאַן זאָט דֵארִיבֵּער אָט דִי שִׁירָה:
 גָּאט אִיז גִּנְעֵדִיג צו אִימְלִיכֵעֵן בַּעֲזוּנְדֵּער,
 און דָּעַרְבֵארְמֵט זיך אויף וִינְעַט ווערן גָּאָר וואונדֵּערִי.
 שְׁבִלֹר. דִי שְׁנַעַק אִיז אַ מִין ווערְמִיל וְנָאם ווייף אִי קִלִּין,
 און אִיהֶר שִׁירָה שִׁיךְ־עֵרֵט זי זיך אָפּ אַלִּין:
 ווי אַ שְׁנַעַק וְנָאם לָאָזַט פֿון זיך פֿיִיכְטְקִיִט אַרִוִים,
 קִרִיכְעֵנְדִיג ווערְד זי צוֹרוֹנְעֵן און גַּעְהַט אִוִּים. (ק)
 שְׁמָמִית. אִין דָּעַם ווינְקֵעֵל פֿון אִיִּיעַר הִוִּז, קוֹקֵט אַהִין,
 אַרָּאָד וועבְט דֵארְטֵעֵן וואונדֵּער־שִׁין אִוִּים דִי שְׁפִין,
 זי אַלִּין זיַצַט דֵארְט אַקוֹרָאט אִין דָּעַרְמִיט,
 אָדָּעַר לויִשְׁרֵט הִינְטֵעֵן און מָעֵן זַעְהַט זי נִיט,
 און צו אִיהֶר פֿאַרְבֵארְגִיש פֿון דָּעַר פּוֹיִטְנֵעַ,
 צִיִּהֵעֵן זיך פֿעֲדֵעְמִלִיךְ לֵאנְנֵעַ און דִינֵעַ.
 פֿאַרפּוֹטֵעַט זיך גָּאָר אַ פֿלִיג אִין דָּעַר נַעַטְקֵ דֵארְט,
 שוִיִקֵלֵעֵן זיך דִי פֿעֲדֵעְמִלִיךְ בִּיז צו אִיהֶר אָרְט:

זבוב בשעה שאין ישראל עוסקין בתורה אומר:
קוד אומר קרא ואמר מה אקרא כל

תיכף מאכי שפרינגט זי ארויס פון איהר רוה,
 און לויפט צו איהר רויב אין דעם געזשווינד צו.
 די פליג ווושעט, צאפעלט זיך הין אי צוריק,
 און די שפין האט הנאה פון דער מוזיק.
 מוזיק איז דאך באמת דער שפינס חיות, (קא)
 היינט וואס ארט זי, אז די פליג מאכט הענויות,
 צאפעלט זיך, מאנצט און הייבט אונטער א פיסעל,
 ווושעט, זינגט און צימבעלט אויך צו אביסעל.
 די שפין, וואס בעקומט איהר שפייו מיט קאפעלע,
 נאנט שירך און לויבט נאט באלד אויך דער שטעלע:
 „הללויה, לויבט איהם מיט א צימבעלגעוונג,
 הללויה, לויבט איהם מיט א צימבעלגעקלאנג.“
 זבוב. די פליג איז א גוטע זלידנע, א פגע.
 זי לאזט אונו זומער ניט צורוה קיין רגע:
 לאז מען אנדערשטעלען עפיים א שפייו,
 תיכף ומיד ניט זיך די פליג א נוי.
 שטעקט אריין דאס געויל צוהאפען א לעק,
 איז זי געקומען, געהט זי שוין ניט אנועק.
 מרייבט מען זי אנועק, קומט זי געשווינד ווידער,
 קומט מיט א וושען און מיט א גערידער.
 וושעט, וושעט פולע אויערען אונז אן,
 מיר מוזען פון איהר לידען, וואס זאל מען מאן.

הַבְּשָׁר הַחַיִּיר וְכֹל חֲסֵדוֹ בְּצִיּוֹן הַחֲסֵדָה: יְבֵשׁ הַחַיִּיר

וואו מען עסט און טרינקט, דארטען איז די פליג דא,
 וואו מען לערענט איז איהר פום אבער ניטא.
 וואס האט זי באַמט צוטאן אין דעם אָרט,
 וואס מען קען ניט האַפען קיין שיריים דארט,
 נאר דאס פֿרעסען פאלט דער פליג באַקים ארויס,
 סוף ווער געהט דער זלידנע די נשמה אויס,
 זי געהמט דאס רוב איין א מיתה משונה גאר,
 ווערד פארדארט ווי גראז און דערלעבט נישט קיין יאהר. (ק)
 פונקט פארקעהרט פון די ישראל דערמיט,
 וואס אייביג האט ער א קיום און שטארבט ניט,
 דורך דער תורה, וואס ער לערענט אלע צייט,
 און דורך דעם נומצען פון איהם צו אלע ליט.
 לערענט ישראל, איז ער שטארק דארופער,
 דערט נישט און קומט די אלע מיקען איבער.
 ווערען אבער יעקבים געצעלטען א שיינק,
 מ'זען עסט, טרינקט און לערנען לערענט מען א קריינק,
 אדער ישראל מ'הוט נאך און מאכט בעלע,
 פארבעט צו זיך טענצער מיט דער באַפעלע,
 גיט מיטאנען די מאדע יוצא צוויין,
 דענסמאל קומט אי די פליג אין ויין הויז אריין,
 וויל ווי די געסט אויף אַפֿלעקען א ביינדעל,
 זי טאנצט און ווושעט, ווושעט מיט א חנדיל.
 מיט איהר קומען אהין איז זי מרמז קליג,
 אז אין דעם אופן איז ישראל א פליג.

נבד ציין ודבר אלהינו יקום לעולם: בורא נב
שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי
ורפאתיו:

דורך בעלע קען ער קיין קיום נישט האבען,
ווינע טענצער וועלען איהם נאך בערראבען.
זיי ססען זיין מיטאג אין האבען די גאל,
ישראליק, אזוי שפאטען זיי, נאכט א באל.
ווען ישראל גיט מיט תורה ויה נישט אפ,
פאלט ער שרעקליך פון זיין מדרגה אראפ.
די פליג וואס קומט אויף ווינע בעלע צו נאכט,
זושעט דארטען און זאגט אזעלכס וואס עס פאסט:
"א קיל זאגט, זיי מדיע, רוף און שרי",
און וואס אויסצושרייטן זאגט עס דערביי.
ווי נראו איז אלסדינג, וואס איז פלייש און בלוט,
ווי בלומען פון פעלד זיין גנאד, וואס ער טהוט.
נדאו ווערד פארדארט און בלומען פוילען נאר,
אבער נאטס ווארט בלייבט אויף אייביגע יאהר. (ק)
ארבינקומענדיג זושעט זי און גריסט דארט:
"עס ווערד בעשאפען פון די ליפען א ווארט,
שלום עליכם, נאט זאגט פרידען, פרידען,
אי צום ווייטען אי צום נאהענטען אידען.
א, איה וועל איהם אויסהיילען גערען,
זישקשה, ער ווערד בעסער ווערען".

צְפוּרְתַּת כְּרָמִים אֹמְרַת. אֲשָׁא עֵינַי אֶל הַדְּרִים מֵאֵין
יבא עוֹרֵי:

נְמָלָה אֹמְרַת. לֵךְ אֶל נְמָלָה עֲצַל רְאֵה דְרָכֶיהָ
וּחְכָם: הַנְּמָלִים עִם רֵא עוֹ וַיְכִינּוּ בְּקִיץ לַחֲמָם:
נִתֵּן לָחֶם לְכֹר בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חִסְדּוֹ:

צְפוּרְתַּת כְּרָמִים. צְנוּיִשְׁעֵן דִּי הַיִּשְׂרָעֵקֶען אִיז דָּא אִינְע,
וּוּאם זִי הַיִּסְט „וּוִינְהָאָהֶנְעֶלְעֵ” דִּי שִׁינְע,
וּוִייל זִי הַאַלְט הַיִּזְף אִין וּוִינְנְעֶרְטֶנְעֶר זִיךְ אִוִּיף,
זִי פֶאַרְכֵּיִסְט דְּעִם קֶאָפּ אִי דִי הַעֲנַד אַרְוִיף.
נְלִיךְ וּוִי זִי דֶאַוּעֲנֵט, בְּעִט נֶאָט אַלְע צִיט,
דִּי דֶאַוּנְעֶרִין הַיִּכְט זִי דְרִיבְּעֶר בִּי לִיט. (קט)
און וּוִייל זִי אִיז דָּא אִוִּיף הַוִּיבְּעֶ שְׂרָטֶעֶר,
דְרִיבְּעֶר זֶאגט דִּי דֶאַוּנְעֶרִין דִּי וּוְעֶרְטֶעֶר:
„אִיךְ הַיִּיב מִינְע אִוִּינְען צו דִּי בְּעֶרְג אַפִּיר,
פּוֹן וּוּאָנְען דִּי הַיִּלְף מִינְע קוֹמט צו מִיר.”

נְמָלָה. דִּי מוֹרְעֶשְׂקֶע, וּוּאם אִיז אַ קְלִיין בְּעֶשְׂעֶפְנִישׁ,
הַאַרְעוּעֵט אִין גְּרִיט זִיךְ אָן אִיהַר בְּעֶרְעֶרְפִּישׁ.
וּוִי קְלִיין זִי אִיז, אַרְבֵּיט זִי מַעֲשִׂים דָּאךְ,
און טְרָאָט אִוִּיף זִיךְ פּוֹן פֶּרְנִסָּה דְּעִם יֶאָךְ.
זִי אִיז מִיט אִיהַר אַרְבֵּיִטֶען און אִיהַר טָאן,
דְּעִם מַעֲנִשְׁעֵן אַ מוֹסֶר פּוֹן אִיִּיבִיג אָן. (קט)
זִי זֶאגט: „פּוִילְעֶר, דוּ בֵּיגסט פּוִיל אִי אַפְּהֶעֲנִדיג,
דְּעֶר מוֹרְעֶשְׂקֶעס נֶאָנְג זַעַה און וִי פֶאַרְשְׁמֶעֲנִדיג.”

חֲלֵלָה אֹמְרָת . כֹּל הַנְּשָׂמָה תִּהְיֶה יְהִי הַלְלוּיָהּ :
צִיָּה אֹמְרָת . אִוֵּר לְצַדִּיק וְלִישְׂרֵי לֵב שְׂמִיחָה :

די מורעשקעם זענען נישט קיין שטארקע לייט
און גרייטען דאך זייער ברויט און וומער-צייט.
גאט ניט ברויט צו אלע בעשעפניש גאר,
ווייל זיין חסד איז אויף אייביגע יאהר.
הוללךה. וואס, דאכט זיך, מאכט דאס גאנצע וויזעלע אויט.
און וואס קומט פון אזא שלאק דער וועלט ארויס.
ביי-טאג ליגט עס פארבארנען טיף אין דער ערד,
אזוי ווי א מערדער, וואס לעבט מיט זיין שווערד,
ביי-נאכט קריכט עס ארויס און מהוט אהן צרות.
הרגעט און שלאגט מיט די היהנער בפרות.
און נאך אזא גרויסע רציחה וואס א גוואלד,
מאכט עס צו זיך אין דער נארע פליטה באלד: (ק)
נאר אז מען בעטראכט אבער בעסער אלסדינג,
מאכט מען דאס וויזעל ניט אנועק אזוי גרינג.
אי ער, וואס ליגט אין דער ערד טיף גיין איילען.
לעבט אין דער וועלט גאטס כבוד צודערצעהלען.
אין א מינדסט בעשעפניש איז דא גאטס וואונדער,
און עס פאסט צום רימעל איטליכס בעזונדער.
דאס וויזעל זאגט אויך שירה, מאקי יא:
איטליכע נשמה לויבט גאט הללויה.
צידה. דער מארדער איז איינער פון די גרויסע שלעק, (ק)
ער מהוט די עופות צרות און גאר א שרעק.

תתור אומר. ארדוף אויבי ואשנים ולא אשוב עד
כלותם. אם תנביה פנשר ואם בין כוכבים שים
קנף מטסם אורידך נאם יי:

ער קלעמערט אויף די ביימער נאר א ווינדער,
פארצוקט דארט פייגעל מיט זייערע קינדער.
ער געפינט דאס הייזעל פונם וואראבוי אויף
און די נעסט פונם שוועלבעלע אין דער הויז.
דערשמעקט די פייגעלעך מיטן הוש הריח,
און מאכט פון זיי דארט א מוגת. קט)
שרעקליך איז אבער זיין רציחת, זיין מאכט,
נאר אין דער פינסמער, נאר בטעת שטאק-נאכט.
הייבט אבער אן צושערייטן אויף טאג,
אנטלויפט אין דער נארע געשווינד די פלאג,
די עופות ווערד ליכטיג, גוט אויפן הארץ
זענען געזיכערט פון וועהטיג, פון שמארץ.
דער מארדער, וואס ליגט ביי-טאג אין א פינסמער ארט,
ער זאגט, ווי אלע מערדער זאגען, אזא ווארט:
ליכט שיינט און געהט צו דעם צדיק אויף,
גוטערציגע פרייטן זיך דארויף.

תתור. די קאץ פארדינט ביי אונז אין שטוב איהר שפיין.
זי האפט און פארטליגט דארטען די מייז.
קוקט נאר פון זיין נארע א מייזעל ארויס,
דעהט עס זיך פון דער קאצ'ים לאפעס ניט אויס.

עֲכָבְרָא אָמַר. אַרְוַמְמָךְ יְיָ כִּי דָלִיתְנִי וְלֹא שְׂמַחְתָּ
אוֹיְבֵי לִי: (נ"א) וְאַתָּה צְדִיק עַל כָּל הַבָּא עָלַי
כִּי אֲמַת עֲשִׂית וְאַנִּי הִרְשַׁעְתִּי:

די קאך צוואַנגט זיך און שפּרינגט געשווינד דארזיך,
שפּילט זיך דערמיט אן און פּרעסט עס דערנאך אויף,
די קאטץ האט אָבער אַ קישקע אַהן אַ דעק,
פון עופות גלוקט זיך איהר אויף האַפּען אַ לעק.
זי דראַפּעט זיך אויף ביימער, אויף גלייכע ווענד
און דערטאַפּט די פייגעליך אין איהרע הענד.
אַ קאַטאַנועס עפּים וואס די קאך פאַרפּיהרט,
זי איז אַ נאַשערין, אַ פּייער, אַ שפּירט.
זי זאגט: אײך יאג מינע פּינד, האפּ זיי אויפּן פּלעק,
קעהר מיך ניט אום ביז אײך דערגעה זיי דעם עק.
קענסט דיר זיך דערהייבּען ווי אײן אַדלער הויף,
און צווישען די שטערען דיין נעסט מאכען אויף,
אײך וועל דײך, אויף מיין ווארט,
אַראַפּנעהמען פון דאַרט.

עֲכָבְרָא. ווען דער מזוי געקראט אַ טאל און דרעהט
זיך אויס,

עון געהט בַשְׁלוּם פון דער סכּנה ארויס,
בענשט זי אין איהר נאַרע גומל מיט אַ פּרייד,
זאגט שירָה און לויבט גאט מיט אַזעלכע ביידי:
גאט, אײך וויל מיט לויב דײך דערהייבּען,
ווייל דו האַסט מיך ארויסגעהייבּען,

בְּהִמָּה רָקָה מְהוֹרָה אוֹמֶרֶת. מִי כְּמִכָּה בְּאֵלִים יִי

און מײַנע בײַזע פײַנט,
אויף מיר נישט דערפֿרעהט הייַנט.

האט אָבער די קאמץ וי אַ חאפּ געגעבֿען,
און וי געזעגענט זיך שוין מיט דעם לעבֿען,
דענסמאל זאגט זי וודוי, נישט לאַנג געמראכט,
אויף אַלע שאַדענס, וואס וי האט געמאכט;
דו ביסט גערעכט פֿאר אַלץ, וואס אויף מיר קומט אַ
דו מוהסט אַמת, איך אָבער האב שְׁלעכטס געמאהן.

בְּהִמָּה רָקָה מְהוֹרָה. די קלײַנע הייַנע בְּהִמָּה
אין יעדען אָרט

זענען שאַף און ציגען פון אימליכען סאַרט.
בעקאנט זענען די ציגען שוין פון גאַנץ לאַנג,
מיט זײַער שפּרינגען און זײַער שטאַלצען גאַנג.
אין דער משעֿרעדע לויפֿען פֿאַרויס ציגען,
זײ אַנצוקוקען דאַרט איז אַ פֿאַרנײַנען.
צווישען די גבורים, וואס געהען אַהן שרעק,
און זײַער בֿטחון וואַרפֿט זײ נישט אַוועק,
צווישען זײ ווערד, אין הייליגען פֿסוק דאַרט.
אויף דעם ציגענבאַק אַפּגעגעבֿען זײן אָרט. (קס)
דניאל האט צום ציגענבאַק פֿאַרגליכען,
די שטאַרקע אומה יִנן אַדער גריכען. (קס)
סױזי איז דער שטייגער אויף פון זײן פֿרידער,
פון זײן קרוב דעם באַראן אַדער ווידער.

מי במכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא :

ער וויינט דעסגלייכען זיין גרויס שטאלצקייט ארויס,
 פיהרט די משערעדע בעהארצט און לויפט פאראויס.
 אי זיין נאמען טראגען, ווי מיר ווייסען קלאהר,
 א סף מלכי מורח פון אייביגע יאהר. קסא)
 נאר חוץ דעם איז זייער וואל אי זייער פעל
 וואונדער-שיין אי זעהר נישטליך אין אלע פעל.
 אומטום אין דער וועלט מאכען זיך דערפון לייט
 שיינע און טהייטערע קליידער אלע צייט.
 די ציגען האבען געהאט די זכיה נאר,
 געבען צום משכן זייערע פעל און האר.
 דער הייליגער נאט, וואס טהוט גרויסע וואונדער,
 וואס זיינס איז אימליכם בעשעפניש בעוונדער,
 וואס איז האר אומטום אין ים אי אויפן לאנד,
 און איהם געהרען אלע חיות מיטאנאנד,
 ער האט פון די אלע חיות אין דער וועלט,
 די ריינע בהמה דוקא העכער געשטעלט.
 וויקעלט דעם בית המקדש מיט איהר פעל זיין,
 און איז בעשיינט מיט הייליגקייט געמליך פזין.
 די בהמה דקה לויבט נאט דערפאר מיט פרייד,
 דערהייבט איהם און זאגט שירה אט מיט די רייד:
 ווער איז ווי דו, נאט, צווישען שטארקע מלכים דא,
 ווי דו בעשיינט מיט הייליגקייט איז נאר נישטא,
 דו, נאט, וואס דיך צולויבען איז א שרעק,
 דו, וואס טהוכט וואונדערליכקייט אהן זיין עקי.

**בְּהִמָּה גִּסְתָּ מְהוֹרָה אֹמְרַת. הֲרִינִי לְאֱלֹהִים עֲנֵנִי
הֲרִיעוּ לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב:**

בְּהִמָּה גִּסְתָּ (דקה נ"א) מִמָּאָה אֹמְרַת. יִגִּיעַ בְּפִיךָ

בְּהִמָּה גִּסְתָּ מְהוֹרָה. צווישען די מיני גרויסע און
ריינע פיש

וענען דא אי אַזעלכע אַקסען און קיה,
וואס וענען משונה ווילד, זעהר געזונד אי שטאַרק,
מיט גרויסע הערנער און א געזונטען באַרק.
דער בופלאַקס א שטיינער קען מיט זיין כח
אַפילו דעם לעמפערט פלעטען דעם מוח. (קטב)
היינט דער אוישראַקס עפּים אַקאַמאונעס,
מען ציטערט פאר איהם פשוט אימות מות.
די אלע וענען דורס מיט דעם האַרען,
און ברילען ווי א לייב בשעת דעם צאַרען,
זיי גראַבען פאר פּעס אונטער זיך די ערה,
א פּחד פאלט אויפן יעגער און זיין פּערד.
זיי שרייען, קענען און ברוימען גאר א שרעק,
און שאַקלען נאך דערצו פּחדים מיט דעם עקי. (קטב)
די דאזיגע שטאַרקע בּהמות אלערליי,
קענען און זאגען שירָה מיט א געשריי:
"צו גאט אונזער שטאַרקייט שרייעט אויף א קול,
צו גאט פון יעקב שאלט אלע מיט א מאל".
בְּהִמָּה גִּסְתָּ מִמָּאָה. פון די גרויסע אומריינע פיש
איז דא פיל,
וואס זיי רינגען דעם מענשען געשריי שא שטיל,

בי תאכל אשיריך ומוב לך:
צבוי אומר. ואני אשר ענה וארנן לבקר הסדרך פי
דוית משגב לי ומנוס ביום צר לי:

ארבייטען איהם אוממום כל עבודות פּרָך, פּהוּען מלאכות אהן א שיעור, אהן אין ערף.
זיי ארבייטען, נישט צו היידען קיין קרום ווארט,
מען מעג זיי שמייסען, מוויטען אויפן ארט,
זיי אללין מעגען זיך אי גאר טרפה זיין,
נאר זייער שפייז פארדיגען זיי פּשֶׁר פּיין.
זיי געהען ניט ארום ליידיג, פּוסט-אין-פּאט,
און שפּאַצירען ניט גלאט אזוי אויף דער גאס.
די ארבייט-בהמות, אויגעזע טרייע קנעכט,
זיי זאגען זייער שיריך מאקי מיט רעכט:
„דערנעהרסט דו זיך פון דעם וואס ביין האנד טהוים,
אז וואויל דיר דענסמאל, אז וואויל דיר און גומי.“
צבוי. ווען גאט זאל דעם הירש קיין גוטע פים געבען,
וואלט ער ניט זיכער געווען מיט דעם לעבען,
ווייל אויף איהם זענען א סך בעלנים דא,
קיין געשמאקערס פון זיין פלייש כמעט ניטא.
נאר קוים דערזעהט ער דעם פייד פון דערווייטענס,
הייבט ער אויף די פים און אנטלויפט בעצייטענס.
איינער נאך דער יעגער געהט זיך צו דער פייל,
אזו שוין דער הירש העט ווייט אנטלויפען דערנוייל.

**שׁוּר אֹמֵר. אֲשִׁירָה לַיְיָ כִּי נָאָה נָאָה סוּס וְרִכְבּוֹ
רָמָה בַיָּם:**

אִיהֶם צוֹדְעֵרִיאָנֶען אִיז נִישְׁט אִין שְׂמַאָנְד קִיִּינְעֵר,
דָּעֵר הִירֶשׁ נִישְׁקֶטְהֵה הַיִּט וַיְהִי גוּמ דִּי בִיִּינְעֵר.
אִין אָוֹעֵנט פֿאַסעֵט עֵר זײַך אױף דִּי פֿעֵלדֶּעֵר,
נאַנץ פֿרִיִּה אַנטלױפֵט עֵר צוֹרִיק אִין דִּי וועֵלדֶּעֵר. (קֵד)
בְּעֵנשְׁט גוֹמֵל, דֵּאנְקֵט דָּעם אױבֶּר־שְׂטֵעֵן פֿאַר זײַן גִּנְאָד,
וּוּאָס הָאָט אִיהֶם אַהִין גַּעבֶּר־אַכְט בְּשִׁלּוּם אָהֵן שְׂאָד.
עֵר זָאגְט: "בֵּיִן שְׂטאַרְקִיִּיט בְּעײַנֵּג אִיף מִיט אַ שִׁיר,
און אִיף לױב פֿרִיִּהמֶאָרְגֶּענִם בֵּיִן חֶסֶד צו מִיר,
דָּען מִיר אַ בְּעֵשִׂיטְצוּנֵג בִּיסֵט דו גַּעוועֵן מְרִי,
און לָאזט מִיך בְּשַׁעֵת אַ נױט אַנטלױפֶען פֿרִיִּיט.
שׁוּר. צוֹוִישְׁעֵן דִּי שְׂמַאַלְצֵע, וּוּאָס זְעֵנעֵן אױף דָּעֵר וועֵלֵט,
הָאָבֶען דִּי חֲכָמִים אױף דָּעם אָקס גַּעשְׂטֶעלֵט.
עֵר פֿאַרנֶעהמֵט צוֹוִישְׁעֵן דִּי בְּהִמּוֹת אױף אָרֵט,
אזױ ווי דָּעֵר לֵיב צוֹוִישְׁעֵן דִּי חַיּוֹת דָּאַרֵט,
און ווי צוֹוִישְׁעֵן דִּי עוֹפּוֹת דָּעֵר אַדְלֶעֵר אױף.
דִּי אַלֶּע דְּרִי זְעֵנעֵן שְׂמַאַלֶּךְ און שְׂמִיעֶהֵעֵן הַיִּף,
זײ שְׂמִיעֶהֵעֵן אַלֶּע דְּרִי צוּגְלִיִּף אִין גִּאָטִם שְׂמוּל,
און פֿאַר גִּאָט הָאָט דָּאַרְטֵעֵן זײַער שְׂמַאַלֶּךְ אַ גְּבוּל. (קֵד)
אונְזֶער אָקס דָּעֵר שְׂמַאַלְצֶער און דָּעֵר גַּעוונְטֶער,
לײגט זײַך דָּעם אַלְטֶעכְטִיגֶעֵן גִּאָט אַרױנטֶער.
עֵר גַּעֵהֵט מְרִיקֶענְדִּיג מִיט זײַן שִׁירָה אַרױם,
און שְׂרִישְׁט אױף דָּעֵר גַּעמְבֶּע גִּאָטִם גְּרוֹיס־קִיִּיט אױס:

**סוּם אוֹמַר. הִנֵּה כְּעֵינֵי עֶבְדִּים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה
אֶל יַד גְּבוֹרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁחְגָנוּ:**

איך זינג צו גאט דעם גרויסען-גרויסען הער,
פון פארנעוהמסע דער פארנעוהמסער איז ער,
העכער פון אלע ווייטער און ווייטער,
שלייךערט אין ים דעם פערד און זיין רייטער:

סוּם. דאס פערד איז דעם מענשענס דינער אַ מַרְיָעֵר,
ער פאלגט איהם אי אין וואסער אי אין פייער
ער טהוט איהם מלאכות אין שטוב אי אויפן פסלה,
געהט אין דער מלחמה ווי אַ שְׂמָאֲרֵקֶר העלד.
ער דינט זיין האר מרבי ווי דער געמרייטער קנעכט,
אפילו ווען ער בעהאנדעלט איהם גאר שלעכט.
ער ארבייט, שלעפט משא און איז גאר גיט פויל,
הונגערט, ביז דער האר גיט איהם עפים אין מויל,
ווארט, ביז ער לאזט איהם עממען אביסעל פרי,
פדי צושלעפען משא ווי דער אויף דאס גיי. (קט)
הלוואי וואלטען אזוי גאט געדינט אויף ליט,
היטען און מאן זיינע געבאט אלע צייט,
גישט מורמעלען, גישט זינדיגען און גריינען.
גאר ווארטען ביז גאט וועט זיין חסד וויינען.
דאס פערד וואס טהוט זיין האר אזוי פיל איבער,
זאגט די דאזיגע שירה זיינע דריבערי
אזוי ווי קנעכט קוקען און גארען
צו דער האנד פון זייערע הארען,

תמור אומר. לך יי הַגְדֵּלָהּ וְהַגְבוּרָהּ וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַיְצִיחַ
וְהַהוֹדוּ בִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יי
הַמְּמַלְכָהּ וְהַמְּהַנְּשֵׂא לְכֹל לְרֵאשִׁי:

ווי פון א דינסט די אויגען איהרע
צו דער האנד פון איהר מאדאם די גבירה,
קוקען אויגערע אויגען צו אויגער האר,
ביז ער דערבארעמט זיך אויף אינו דערפאר.

תמור. יענער איינעל, וואס דארטען אין מזרח-זייט,
איז שטארקער אי שטענער אי חשוב ביי לייט.
פיל מעהר פונם איינעל וואס אין אויגער קאנט,
אין איז דארט נאך פריהער פונם פערד בעקאנט. (קס)
אויף איהם רייטען אויגערע אבות א מאל,
אין בעזימפען מחנות איינלען אהן א צאהל
בפי די הבטחה פון אייביגע יאהרען,
קומט משיח אויף איין איינעל צופאהרען. (קסח)
א סך געלד פלעגט פאר איהם בעצאהלען זיין דער
פונם בעספען און מתייערסטען פערד נאך מעהר. (קסג)
האפען פערד איהם דערזעהן אין דער מלחמה,
איז פאר פחד פון זיי ארויס די נשמה. (קע)
די אומות העולם, א שאנדע, א שפאט,
האפען צום איינעל געדינט ווי א נאט.
צו איהם זיך געבוקט מיט פיל נאבאבאנעס,
און צו איהם אויף מקריב גענוען קרבנות. (קעא)

פֿרָד אומר. יודוך יי כל מלְכֵי אֶרֶץ.

נאר דער איינעל ווארפט פון זיך די שולד אַראַפּ,
 און זאגט פון לייטישע גארעשקייט זיך אַפּ.
 דאס גרויסקייט אי שטאַרקייט, זאגט ער אין זיין שיר,
 דאס ליינקייט און נצחון געהר גאט צו דיר.
 אלסדינג אין הימעל און אויף דער ערד צוגלייך,
 דינים איז אי דער קייניג אי דאס קייניגרייך.

פֿרָד. דער מוילאיינעל איז אין דער וועלט א פארנעהם,
 און האט פאר זיינע מעלות א גרויסען שם.
 אויף איהם פֿלעגנען די גרויסע שָרָרוֹת רייטען,
 ווי לְמֶשֶׁל אונערע מְלָכִים פארצייטען.
 בשעת מען האט געוואלפט שלמה המלך,
 איז ער דענסמאל אויף איהם געריטען פֿרעהליך. (קע)
 אין פֿרם פֿלעגנען אויף איהם גאר ווי א ווינד,
 דעם קייניגס פֿעלדֿיענערם לויפֿען געשווינד,
 און אומטום פאנאנדערטראגען אויף דער שטעל,
 דעם גויסֿרים אוקאזען און זיינע פֿעפֿעל.
 פון שושן לויפֿען ארויס די אַחֲשֵׁתָרְנִים,
 בשעת דעם גס פון פורים באר כִּמְהָ שָׁנִים. (קע)
 הפֿלל, אונזער מוילאיינעל איז זעהר געאכט,
 ער האט אי ביי מְלָכִים זיך א שם געמאכט.
 דרום זאגט ער די שירָה, וואס איהם איז געשטעלט,
 עס לויפֿען דין אלע מְלָכִים פון דער וועלט.

נִמְלֵךְ אֹמֵר. יי מְמָרוֹם יִשָּׂאֵן וּמִמְעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ
 שָׂאֵן יִשָּׂאֵן עַל נְהוּי!
 פִּיל אֹמֵר. מַה נִּדְרָו מֵעֲשִׂיף יי מֵאֵד עֲמָקוֹ מִחֻשְׁבוֹתֵיךָ:

נִמְלֵךְ. אִין דְּעַר מְדַבֵּר, וּוּאָם שְׂרַעֲקֵלִיף וּוּיִסַּט אֹון מְרוֹקְעַן,
 דְּאַרְט פֿאַהַרְט דְּעַר עוֹלָם אוּיף דַּעַם קַעַמְעֵלֶם רוֹקְעַן,
 מְעַן לֹאזַט וַיֵּף אוּיף אִיהֶם אִין דִּי מְדַבְּרִיּוֹת מִיף,
 אַזוּי וּוּי אִין דַּעַם יָם אוּיף אַ הַאֲנְדַּע־לֶם־שִׂיף. קַעַר
 פֿאַהַרְעֵנְדִּיג אוּיפֿין קַעַמְעֵל שְׂרִיַּט מְעַן אֹון וַיִּנְגַּט,
 עַר הָאָט וְעַהַר הִנָּאָה אַז מְעַן פֿיִפֿט אֹון קְלִינְגַּט. קַעַר
 דָּאָס קַעַמְעֵל אַלִּיין שְׂוִיַּינְט אַ מֵאֵל אוּיף נִיט שְׂמִיל,
 אֹון בְּאַסְעוֹעֵט צוּ מִיט אַ שְׂרַעֲקֵלִיף גַּעֲבְרִיל.
 בְּפִרְט נֶאָף דַּעַנְסֵמֵאֵל אִין דְּעַר פֿרוֹכְט־פֿעֲרוּנְגֶם־צִיַּט,
 וְוַעֲרַד עִם פֿשוּט מְשׁוּנָע, בְּרִילֵט שְׂרַעֲקֵלִיף אֹון שְׂרִיַּט.
 עַר שְׂרִיַּט אוּיף וַיִּין וּוּאִוּינְגַּט אִין דְּעַר מְדַבֵּר דָּאַרְט,
 אֹון מְעַן הָעַרְט אִיהֶם שְׂרִיַּעֲנְדִּיג אִין אִימְלִיכֶם אָרַט. קַעַר
 פּוֹנְגֶם הָאָלוּ קְרִיכְט אִיהֶם נֶאָף דָּאָס בְּרִיל־הוּיט אַרְזִיט,
 וּוּאָם וּוּי אַ דוֹדְעֵלְזַאק וְעַהַט עִם מְשׁוּנָה אוּיט.
 דָּאָס קַעַמְעֵל שְׂרִיַּעֲנְדִּיג מִיט אַ גַּעַט־מְעֵל,
 וְאַגַּט שִׂרָה אַזוּי: „נֶאָט שְׂרִיַּט פּוֹנְגֶם הַיִּמְעֵל,
 אֹון פּוֹן וַיִּין הַיִּלְיִנְעַן זִימֵךְ נִיט עַר וַיִּין קוֹל,
 שְׂרִיַּעֲט אֹון בְּרִילֵט אוּיף וַיִּין וּוּאִוּינְגַּט אַלֶּע מֵאַרְיִ.”
 פִּיל. אַנְקוֹקְעַן דַּעַם הַעֲלֵפֿאַנְדֵּר שְׂמַעֵלֵט וַיֵּף דִּי הָאַר אוּיף,
 מְעַן בְּעַד־אַרְף גוּט פֿאַר־רִיַּסְעַן דַּעַם קֶאָפֿ אַרְזִיף.

חיות השדה אומרים. ברוך רחוב ודמייב:

אזוי גרוים און אזוי משונה הויף איז ער,
 פון די אלע בעשעפניש אין דער וועלט מעהר.
 אין איהם זעהט ארום אימליכער בעזונדער,
 ווי גרוים גאטס מעשים זענען גאר וואונדער.
 וואס טויג דא המצאות און צופיל הקיחה,
 דער קלפאר אליין זאגט עס אין זיין שירה:
 גרוים איז ריגע מעשים, גאט, קיין קאמאנועס,
 זעהר טיף זענען ריגע אלע מחשבות.

חיות השדה. בהמות וואס אונטער דעם מענשענס השגחה,

זיי איז מפרגם דער מענטש פאר זייער מלאכות,

אבער אויפן פעלד די חיות אלערליי,

אונטער וועמענס השגחה, הא, זענען זיי.

ווער האט עס אין זין אזוי פיל בעשעפניש,

אימליכען צושיקען זיגע בעדערפניש.

ווער האט עס אויף די אלע חיות זיין אויג,

אימליכער חיה צוגעבען וואס איהר טויג.

גאט דער גוטער, וואס שפייזט די וועלט מיט זיין גנאר,

וואס טהומ חסד און שמעהט אויס אימליכענס שאר,

ער גיט די פעלד-חיות זייער טעגליך ברויט,

ער פארזארגט זיי מיט פרנסה אין דער נויט.

מען האט נאך גישט געפונען ביז אהער,

פון היינטער אין וואלד א געפונען בעו

**אָרְיָה אומר. ייַ כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעִיר קִנְיָאָה
יִרְוֶע אַף יַצְרִיחַ עַל אוֹיְבָיו יִתְגַּבֵּר :**

וַיִּנָּם אִיף לָעַב, וְאָנֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן אַ גְּלִיף-וּוֹאַרַם,
וְעַה אִיף נִיט אַ לִיב אַ טְרַעַגְטֶר אִין קִיין אַרַם,
און אַ פּוֹקס וְאַל עֶרְנִיץ וּוּאוּ אַ קְרַעַמְטֶר וַיִּין,
דָּאָף דֶּערנֶעֶהֶרְטֶן וַיִּי וַיִּף אָהן צַעַר און פֿיין. (קט)
דִּי פֿעֿלד-חַיּוֹת כְּאַנְקֶען, בְּעַנְשֶׁן גָּאָט דֶּערפֿאַר,
וּוּאָם עַר אִיו וַיִּי אַלֶּע מְפֿרִיגִם אָהן צַעַר
אִוּוִי בְּעַנְשֶׁן וַיִּי גָאָט, וְאַנְעֶן שִׁירָה הַזֶּה:
בְּעִלְיֹבֵט וַיִּי דֶּער וּוּאָם אִיו גּוֹט אִי שְׁהוּם גּוֹטִים אִוּוִי.

אָרְיָה. פּוֹן וַיִּנָּם דִּי וועלט שְׁמַעְהַם בִּיו אִין אִוּוִיעַרְטֶע טֶעג,
אִיו דֶּער לִיב פֿאַר וַיִּין גְּבוּרָה, וּוּאָם אָהן אַ בְּרַעַג,
אַ מְקָדַף אִיבֶּער אַלֶּע חַיּוֹת אִוּוִיטוּם.
און אַלֶּע גִּיבֶּען אִיהֶם אָפּ כְּבוֹד אִי רוּחַם.
דִּי אַלֶּע חַיּוֹת צִיטֶערֶען פֿאַר וַיִּין בְּלִיק,
דִּי נִשְׁמָה פֿאַלט וַיִּי אַרְוִים גִּיט עַר אַ הִיק.
נִישְׁטאַ אַקֶּעגֶען אִיהֶם קִיין עֲצָה, קִיין הִילָף,
עַר בְּעִנְרָאבֵט וַיִּי אִימְלִיכֶען אִין דֶּער עַרד שִׁיף.
בְּשַׁעַת דֶּער לִיב קוֹמֵט אִין כַּעַם אַרְוִין שְׁטאַרַק,
טְרִיִּיסְעֶלֵט עַר מִיט דֶּער גְּרִיוֹנֶע וּוּאָם אִוּוִיפֿין קאַרַק,
שְׁאַקֶעֵלֵט אָהן און אַהֶער אִוּוִיף מִיט דָּעם עַק,
און פֿאַר אִיהֶם וּוּיִיעֶן וַיִּף דֶּענֶסֶמָאַל אִיו אַ שְׁרַעַק.
גַּעְהַט עַר אִוּוִיף רִוִּיב אַרְוִים עֶרְנִיץ אִין אִיין אַרַם.
פֿאַלט אָהן אַ מְהוּמָה אִוּוִיף אַלֶּע חַיּוֹת דָּאַרַם,

**לב אומר. ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר
ירנו ישיבי סלע מראש הרים יצוהו:**

הינט צאפלען, יאמערען און קלאנגען אזוי ווי,
 אקסען מריקען און רעווען מיט א געשריי,
 דיבאם שטעלען די פערד זיך אויף ווי פארדיקט,
 און שאף שטעהען אינאיינעם צונויפגעשטיקט. (קט)
 דער שרעקליכער סלף קומט אויפ'ן פלעק,
 געהט זיין קרובן און לויפט דערמיט אונטק.
 אזוי זאגט דער ליב זיין שירה באריכער:
 דער האר געהט ארויס אזוי ווי א גבור,
 דערוועקט זיין צארן ווי אין סלחמה דער העדר,
 שרייט, פילדערט און זינט פינגר זוכר אין פעלדי.
 דוב, נאך דעם ליכט משפחה איז שטארק ווילד דער צער,
 ווען נישט דער ליב, וואלט בעדארפט סלף זיין שר,
 פאר זינע לאפעס, וואס זי האט נישט קינער,
 וואס איטליכען ברעכט שר מיט זי די גינער.
 אויף בערג און אויף סקאלעס שרניץ אין א העק,
 דארטען האלט זיך אויף אונטער בער אהן זיין עק. (קט)
 סוף דארטען ברומט שר צייטענווייז מיט א הילף,
 און עס אנטפאלט איטליכען דער מאמעס סילף;
 מען געהט עפטערס דעם בער מיט א ציניגער,
 אין סאמערס הויף זיצט דער בחור דער פינער.
 אויף זינע לאפעס געהט מען איהם דארט מאנצען,
 און עס קומט עפים משונה אויס אינגאנצען.

זאב אומר. על כל דבר פשע על שור על המור על
 שה על שלמה על כל אברה אשר יאמר פי

אם איז דעם בערם שירה, וואס ער שטעלט צונויף,
 און זאגט זי ביי זיך אדער אין טאטערס הויף:
 עס זינט די מדבר און די שטעדט איהרע דארט,
 די היפען, וועלכע זענען דעם טאטערס ארט.
 עס שרייט די אינוואזינער אויף א סקאלע,
 פון די שפיץ בערג דארטען ברומען זיי אלע.
זאב. דער וואלף מיט דעם הונד געהערען זיך קרוכים און
 און האבען צווישען זיך בעשטענדיג צושאן.
 דער וואלף לעבט אין אלע מקומות פראנק און פריי.
 און זאגט זיך נישט אפ פון דבר מן החי.
 ער פארציקט בהמות ווי א חיה רעה,
 און האט פון א שעפעלע שטארק הנאה.
 האפט זיך אריין אין טשערעךעס אויפן סטעם,
 און דרעהט שעפעליך געביך דארט אפ די קעפ:
 דער הונד אבער דינט זיין בעל-הבית טריי,
 און שרייט אויף אום מעשה רע: אי, אי, אי.
 אי, פעטער וועלןועל, דו ביסט א רוצח.
 היט זיך פאר מיר, איך האב א הויש-הרית.
 איך בין דאך א שומר, פאלג מיין הארם געבאט,
 צוהיטען אין פעלד זיינע בהמות, זיין סקאט,
 נאם ווילסט דו, נגב איינער, האבען פון מיר,
 צייטער, ווייטער אביסעל, גולן, געה דיר.

הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אטר ירשיען
 אלהים ישלם שנים להעוהו:

היש זיך, זאג איך דיר אן מיטען הארבען ווארט.
 דו גיב, גולן, אלסדינג וואס אין דער קארט.
 נאר דער וואלף אבער ביי זיך איז אויך גערעכט,
 וואס בילסט דו אזוי, הונד, דו פארפלוכטער קנעכט,
 און רעכענעסט מיר דא אויס א צעטיל פון זינד,
 דו ווילסט אפשר, הא, איך זאל לעבען פון ווידר.
 דו בעדארפסט, עזות פנים, ניש פארנעסען,
 אז איך בין א בשר ודם און וויר עסען.
 מיט וואס בין איך ערגער פון אנדערע מאקע,
 זיי מעגען עסען פלייש און איך א מכה.
 מה רעש, וואס שרייסט דו אזוי אויך די ציין,
 און דו, הונד איינער, האסט פיינט א פעטען בייך.
 אלע חיות רויבען, פילען אן דעם בויה,
 אפילו דיין בעל-הבית, ער עסט אויך.
 און פוגים על חמא,
 איז קיינער נישט פעט.
 דער וואלף אייגענליך דרינגט דא אויס ווי מעגליך,
 אז נאט איז אימליכען מפרגים טאג-מעגליך.
 און אויך דעם שטייגער, ווי ער בעקומט מזונות,
 דארף ער קיינעם נישט אפגעבען חשבונות.
 נאר, עולם, א מוסר דערמיט זאגט ער זיך,
 אז דרינגען זענט איהר, מענשען, צו איהם ניש גלייך.

שוועל אומר. הוי בנה ביתו בלא צדק ועלוותיו

איהר בארפט מאקי עסען, איהר זענט פלייש און בלוט,
 איהר ווייסט דאך אבער, טוב ורע, וואס שלעכט, וואס גוט.
 זיך האט גאט געזעען, משפטים געגעבען,
 ווי זיך אויפצופיהרען און ווי צו לעבען.
 אונזערע פראנועס איז נישט גענוערט אין כח,
 נאר אין דין תורה, יושר, הארץ און מוח.
 פארדינען מוז מען דאס בערערפניש אליין.
 ביי יעעם צינעהמען איז נישט רעכט, נישט שוין,
 אויף אימליכער פאלשער זאך און פאלשע רייד,
 וועגען זיין אקס, זיין אייזעל, א שאף, א קלייד,
 וועגען א פארלירונג עס איז אויף א דאר,
 וואס מען וועט בענייען: אזוי איז דאס גאר, —
 מוז ביידיענס זאך, פון דעם אי פון יענעמס צד,
 קומען פאר דינים צימאכען א לאר,
 און וועמען אומזערעכט געבען וועלען זיי,
 דער מוז בעצאהלען דעם חבר פאר זיינס צוויי. (ק)

שוועל. דער פוקס, דער רמאי פון די חיות רעות,
 איז אומזום בעקאנט מיט זיינע רמאות,
 איבער איהם זענען דא מעשיות אהן זיין עק,
 ווי ער שווינדעלט די חיות אפ גאר א שרעק. (קא)
 די אלע חיות פון אויבען ביז אראפ,
 מהומ ער מיט זיינע שפיאלעך אויף טערקיש אפ.

בְּלֹא מִשְׁפָּט בְּרִיעָהוּ יַעֲבֹד הָנֶפֶשׁ וּפְעָלוּ לֹא יִתֵּן לּוֹ:

עַר מֵאֲכַט הוֹקְעִים-פּוֹקְעִים, פֹּאֲלֵט אוֹיֵף הַמְצָאוֹת,
 נוֹי צוֹלְעֵפֶען גוֹט אוֹיֵף פֶּרְעֵמְקֵע הוֹצָאוֹת.
 קלײבט אין שְׂכֵנוֹת יוֹד אַרײן אין יַעֲנֵעֵמֶם רוּחַ,
 און גַּעֲהֵמֵט דֶּעֲרֵנְאָד גָּאָר טאַקִי דִי דִיָּה צוֹ.
 דֶּער בִּיבֵאָק גַּעבִיָּד גֶּרֶאָבֵט יוֹד אַ טִיפֵּע גְרוֹב,
 און בוֹיֶעט דָּארטֶען אוֹיִם מִיט קוֹנְצֵען אַ שְׂטוֹב,
 מֵאֲכַט אָן אוֹיבֶער־שְׂטִיבִלִיך , אַלְקִירֶם אין דֶּער זײַט,
 דָּארְעֵנוּעֵט אוֹיֵף דֶּעם אַוֵּעֵק אַ הִיבֶשֶׁע צײַט,-
 וואַקסֵט צוֹם חֲנוּכַת הַבַּיִת דֶּער פּוֹקֶס אוֹיִם,
 און פּוֹן זײַן מוֹל טוֹב קוֹמֵט אומגְלִיק אַרױם.
 דָּאָב, בְּרוּדֶער, זָאגט עַר, אוֹיֵף מִיר קִיִן פֶּאַרְאִיפֶּעל,
 מִיר גַּעפֶּעלֵט זַעהר צוֹ וואַזִינֶען אין דײַן שְׂטִיבֶּעל. (קטב)
 אַי וואָס, פֶּאַר אונז בִּיידֶע אִיז קײַן פֶּלאַץ נִיטאַ,
 צוֹ, לָאו אַפֶּטְרֶעטֶען דֶּער, וועמֶען אַייג אִיז דָּא.
 דֶּער בִּיבֵאָק אַרְבִּיִיט אוֹיֵף דֶּעם פּוֹקֶס גָּאָר אומױסֵט,
 און דָּאָט פּוֹן זײַן אַרְבִּיִיט נִיט קִיִן שׁוֹם קֶאַרִיסֵט.
 אַ שײַנֶער מִטָּא זַמֶּתֵן וואַלט גַּעווען,
 ווען צוֹוִישֶׁען מַעֲנֶשֶׁען זָאל אוֹיֵף אַזױ גַּעשֶׁען.
 אַיינֶער זָאל בוֹיֶען, בוֹיֶען, אַרְבִּיִיטֶען שְׂטאַרְק,
 און יַעֲנֶער זָאל אִיהֶם גַּעבֶּען פֶּלוֹצְלִים אין קאַרְק.
 מַעֵן וואַלט גַּעלֶעבֵט נוֹי אין כְּדוּם און עֲמוּרָה,
 און עוֹבֵר גַּעווענֶען אוֹיֵף בֶּל הַתּוֹרָה.
 דֶּער פּוֹקֶס קַען דֶּערמִיט אונז אַ מוֹסֵר גַּעבֶּען,
 עַר זָאגט, אַזױ טאַרֶען מַעֲנֶשֶׁען נִיט לַעבֶּען.

**בְּלָבִים אֹמְרִים. בְּאוֹ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרַעַה וְנִכְרַחַה לְפָנֶי
יְיָ עֲלֵנוּ:**

„וְנֹעַה, וְנֹעַר וַיֵּין הָיִו בּוֹיט מִיט אֹמְרַעְכֶּט, מִיט אֵיבֶעל
אֹן שְׁלֵא בְיוֹשֶׁר אֵי וַיֵּין אֵיבֶעֲרֶשְׁמִיבֶעל,
מִיט וַיֵּין חֶבֶר וְנֹעַר עֶס אַרְבִּיט נָאֵר אֹמְזִיסַט,
אֹן עַר בְּעֶצְאָהֶלַט אֵיהֶם נִיט וַיֵּין לֹזִין, וַיֵּין פֶּאֶרְדִּינְסַט.

**בְּלָבִים. מָעַן מָעַג אֹיף דִּי הַיִּנְד וְיָד וְאָגַעַן וְנֹאם
מָעַן ווִיל,**

נָאֵר פֿון דֶּער גֶּעמֶרִישֶׁאַפֶּט צום הָאָר דָּאָס גֶּעפֿיהל
קָעַן מָעַן בְּטוֹם אֹפֿן בִּי וַיֵּי נִישְׁט צוֹנֶעֶהֶמָעַן, קֶס)
מָעַן מָעַג אֵין דֶּער מִדָּה פֶּאֶר וַיֵּי וְיָד שְׁעֶהֶמָעַן.
דֶּער הָאָר וַיֵּיֶרֶעֶר מָעַג וַיֵּי מֵאָכֶעַן דָּעס טוֹיט,
נִישְׁט גֶּעבֶּשֶׁן וַיֵּי אָפֿילוּ אַ שְׁמִיקֶעֶל בְּרוֹיט;
פֿונְדֶּעסֶטוֹעַנֶעַן בְּלִיבֶעַן וַיֵּי אֵיהֶם גֶּעמֶרִישֶׁ דָּאָה,
אֹן וְנֹאָרְפֶעַן פֿון וְיָד כָּלֵל נִיט צָרָאָפּ וַיֵּין יָאָה.
וַיֵּי דָאָכֶעַן אָבִיָּה, וַיֵּיֶעֶר הָאָר אֵיו גוֹט,
אַז עַר שְׁלֵאָגַט, מִסְּתָמָא וְוִיֶּסַט עַר וְנֹאם עַר מְהוֹט,
הַלְוֹאֵי אֹיף אֹנוּ מֶעַנְשֶׁעַן גֶּעוֹאָגַט גֶּעוֹאָרֶעַן,
מָעַן זָאל אָנֶעֶהֶמָעַן פֶּאֶר לִיב אֵי גָאָטס צָאָרֶעַן,
אָפֿילוּ בְּשַׁעַת עַר שְׁמֶרָאָפֶט אֹנוּ מִיט וַיֵּין גְּרִים,
זָאל מָעַן דָּאָכֶעַן אָמִנְתָּה, גְּלוֹיבֶעַן אֵין אֵיהֶם
אֹן נִישְׁט אָפֶמֶרֶעַמָעַן פֿון גָאָט אֵי אֹיף אַ הָאָר.
דִּי הַיִּנְד אֵין וַיֵּיֶעֶר שִׁיבָה וְאָגַעַן דָּאָס קְלָאָרֵ:

זְרִיר אומר. וְנֹדַע בְּנוֹיִם וְרָעַם וְצִאֲצִאִיהֶם בְּתוֹךְ

קומט, לאמיר זיך בוקען, פאלען ווי שקלאפען,
זיך קניען פאר גאט, וואס האט אונו בעשאפען.

זְרִיר. צווישען די הינד איז דא א גוּמא מינים,
וואס זיי צידערקענען בארף מען זיין מבינים.
אלע אבער דערקענען דעם בארען הארט,
וואס ער געפינט זיך אוממוס אין איטליכס ארט,
פונדערנויטענס דערקענט איהם דער געשווינד,
דער הויכער, בארער הארט לויפט זיך ווי א וינד. קסד
איז געוונד ציינען און פאלט אן ווי א העלד,
אויף לעמפערטען אי חיות רעות אויפן פעלד
אין אפריקא וואלט ערטערנויים ווען נישט ער,
מחמת די חיות צו וואינען געווען שווער. קסה
דריבער שמעהט ער אין פסוק אריינגעשטעלט,
צווישען דעם צעמיל גבורים אין דער וועלט. קסו
זרירים ווי דער הארט זענען די יודען אויף,
דער קאפ זייטער איז פלינק, פליהט אין דער הויף.
זיי ריהרען זיך געשווינד צהיין און אהער,
זענען טריי גאט און דעם קיסר זייער הער.
ווען נישט זיי, וואלטען ערטער מאקי זעהר פיל
געווענען גאר מויט, ווי א בית עולם שטיל. קסז
מען דערקענט דעם אידעל וואס ווי א הארט באר,
ער איז אהן ציין דרע א שמארקער גבר.

דַּעַמִּים כָּל רֵאִיָּהֶם יִבְרֹחַ כִּי הֵם זָרַע בְּרֵךְ יי:

דָּעַר דֶּאָרְעֵר חָאָרַט מִיט הוּיִכֶּע פִּים קוֹמַט אַפִּיר
 און זאגט אויף אַלֶּע וויינע מַעֲלוֹת דַּעַם שִׁיר:
 „צווישען פֿעֶלְקֵער ווערד ווייער זרע זרע בֶּעקאַנט,
 און ווייערע קינדער אין אימליכען באַנט:
 אַלֶּע וואָס זעהען זיי דערקענען אַהן שפּאַט,
 אז דאָס זענען קינדער אַ בֶּרֶכָּה פֿון נאַט. קטז)

רַבִּי יִשְׁעִיָּה תְּלַמִּידוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא הִתְעַנָּה
 שְׁמִינָה וְשִׁמּוֹנִים תַּעֲנִיּוֹת. אָמַר: בְּלָבִים שְׂכָתוֹב בְּהֵם: וְהַבְּלָבִים
 עֵז נֶפֶשׁ לֹא יִדְעוּ שְׂבָעָה, וְיִכּוּ לֹאמַר שִׁירָה. וְעֵנָה לוֹ
 מִלֶּאֱדָה מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמַר לוֹ: יִשְׁעִיָּה! עַד מָתִי אַתָּה מִתְעַנָּה
 עַל זֶה הַדְּבָר? שְׂבֻעָה הִיא מִלְּפָנֵי הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא.
 מִיִּזְמַן שְׁנַגְּתָה סוּדוֹ לַחֲבִקוֹק הַנְּבִיא לֹא נִלְּהָ דָבָר זֶה לְשׁוֹם
 בְּרִיָּה בְּעוֹלָם, אֲלֵא בְּשִׁבִיל שְׂאֵתָה תְּלַמִּידוֹ שֶׁל חָכֵם גְּדוֹל
 שְׁלַחֲנֵי מִן הַשָּׁמַיִם לְזַבְּחֵק אֱלֹהֵי וְאָמְרוּ: בְּלָבִים שְׂכָתוֹב בְּהֵם:

וְלִכְלֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרְץ כְּלָב לְשׁוֹנוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׂזָבוּ
לְעֵבֶד עוֹרוֹת מִצְוֹתָם שְׂבוֹתֵיכִין בְּהֵם תְּפִילִין וּמְזוֹזוֹת וְסִפָּר
תּוֹרָה, עַל כֵּן זָבוּ לֹמֵר שִׁירָה. וְלִעֲנֵן הַשְּׂאֵלָה שְׂשֵׁאלָתָ תְּחוֹד
לְאַחֲרֵיךָ וְאַל תּוֹסִיף בְּדָבָר הַזֶּה עוֹד כִּמוֹ שְׂפָתוֹב: שׁוֹמֵר פִּי
וּלְשׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מִצְרוֹת נֶפֶשׁוֹ : קסג

מוב טעם

א) הוא מזמור קס"ח, שכל הנבראים העליונים והתחתונים משבחים ומשוררים לבוראם והיא הוא הפרק שירה בכלל, שבו נזכרו רק הסוגים הנבדלים מכל היקום. והוא גם דעת בעל הסדר לאברהם' כנוכר לעיל בפתחה,

ב) רנו שמים ונ' הריעו תהיות ארץ פצחו הרים רנה יעד וכל עין בו (ישעיה מ"ד כ"ג) וכן תכבדני חית השדה תנים ובנות יענה (שם שם כ"ג) שמוזה הוכיחו זיל כי בעה"ח אומרים שירה (חולין ס"ד, ב"י) ועוד מקראית הרבה בכמה מקומות המתארים את עולם המציאות כמנון ושר לפני המקום ביה ומספרים את כבודו:

ג) כתב המורה (פי"ח לשני) מן הדעות הקדומות, המתפשטות אצל הפילוסופים הרוב האנשים, שלתנועות הנלגלים קולות נוראים עצומים מאד. ומיעת פיטאגוריים בלה תאמין בזה שיש להם קולות ערבים נערכים עם גודלם כהערך ננוני המוסיקא. וזוהי הדעת ספורסמת באומתנו ג"כ (שחוקאל היה מוז הדעת באמרו ואשמע את קול כנפיהם כקול טים רבים כקול שדי, אפודי ושיט שם) הלא תראה החכמים יתארו גודל קול השמש בעת מרוצתה (והוא ביימא סוף פ"ק כ' מפני מה אין אדם נשמע קולו ביום כדרך שנשמע בלילה מפני גלגל המה שמנמר בקיע. ועוד שם אלמלי קול גלגל החמה נשמע קול המונה של כרף) וכן ראוי לכלם. אמנם אריסטו ימאן זה. ובסי יד החוקה (הלכות יסודי התורה פי"ג ט"ו) כתב עוד: כל הכוכבים והנלגלים כלן בעלי נפש ודעה והשכל הם, והם חיים ועומדים ומכירין את מי שאמר וזהו העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצאם. והוסף לדבר בזה במורה (בחמישי לחלק שני) אמנם שהנלגלים חיים משבילים זה אמת נכון ג"כ מצד התורה וכי עובדים את אדוניהם ישבחוהו והללוהו שבה גדול, אמר השמים מספרים כבוד אף וגי התבונן מדורם בברכת הדרח (באמרם שמים ושמים לעשות רצון קונם) ומה שנכפל בתפלות ותורף המדרשות באמרו וצבא השמים לך מנחמים ובאמרו ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלהים. והנה במדרש רבה (על פסוק האיוו השמים וגי) מכאן אתה למד שיש לשמים מה ולב ואוזן... ברא הקב"ה שמים וארץ שיהיו מקלמים אותו. והראבי"ע

מענדעל'ס זוכר ספרים

על הפסוק מקולות מים רבים (תהלים צ"ג ד') אמר: וזה לאות כי לגלגלים קודח וכן כתוב ביחזקאל כקיל מים רבים.

ד) מכנף הארץ זמירות שמענו (ישעיה כ"ד, ט"ו). וע"ז אמרו ז"ל (סנהדרין צ"ד א') מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו: רבש"ע אני אומרת לפניך שירה, ובתוספות שם: כתוב בתשובת הנאונים וכו', גבי דיות שש כנפים לאחד וכל כנף הוא אומר שירה אחת ביום בששת ימי החול וכשתגיע שבת אומרים הדיות לפני המקום: רבש"ע אין לנו עוד כנף והקביה משיב להם יש לי עוד כנף אחד שאמר לפני שירה, שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו.

ה) ככתוב בברכת היוצר: והאופנים וכו' פטת צבאי תמיד מספרים כבוד אל וקדושתו וכו' וכלם פיתחים את פיהם בשירה ובזמרה ומברכים וכו' נעומות יתנו זמירות יאמרו וכו' ודומיהם הרבה המעידים, שמיכ"ד התפלה שמשו בדרך הקדש וזה לתאר כללות הבריאה כענין יפה וטוב ונשגב להפליא.

ו) והיאך היא הדרך לאהבתו וליראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואי הנפלאים והגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאווה תאוה גדולה לידע השם הגדול, וכשתושב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאהוריו ויפחד, וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדת קלה וטעוטה לפני תמים דעות (הלכות יסודי התורה פ"ב, כ"ז).

ז) כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה מעיד אני עליו שהוא נצול מיצר הרע ומפגע רע ומשטן המשחית ומכל מיני מזיקין ומחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וזוכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ותלמודו מתקים בידו ומאריך ימים וזוכה לחיי עולם הבא:

והנה במאמר הזה יש חילופי גרסאות הרבה בכל הסדורים שלפני, אלה פוחסים אותו לרי אליעזר בנחם זו: תניא ר' אליעזר אומר כל העוסק וכו' (כמו בסדור שערי שמים) ואלה מתחילים: תניא רבי אומר וכו' (כמו בסדור קרבן מנחה, דפים ווילנא) ובפרק שירה בס' בית אלהים להנאון מכ"ט העירסא תניא רבי אליעזר הגדול וכו' וחילופי הנוסחאות מטילים ספק במאמר הזה ורוב דבריו הכללים בו למי הם. וע"כ אי"ל השמיט אותם הרב יעב"ץ והציג לפני הפרק שירה פתם רק הדברים המעשים האלה: כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה זוכה ללמוד ותלמודו מתקים בידי ונצול מיצר הרע וסח"ט הקבר (בס' בית אלהים ליתא) ומדינה של גיהנם וזוכה לימות המשיח ולחיי העולם הבא, וכן הסדור רבים לפני פרק שירה המאמר: תניא רבי אליעזר אומר כל האומר פרק שירה זה בעולם הזה זוכה ואמרו לעו"ב שנאמר או יסיר משה שר לא נאמר אלא ישיר מלמד שעתיד לומר לעתיד לבא, ובגמרא (סנהדרין צ"א, כ"ז) מובא המאמר

היות, בשני האמרו והטעם שלו, בלשון זה איר יהושע בן נון כל האומר שירה בעוה"ז זוכה ואימרה לעולם. הבא שנאמר אשרי יושבו בתוך עוד יהללך מלא זמן הכתוב אז ישיר וגמי הוכיח שם ר' מאיר לתחיית המתים מן התורה.

(ח) גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת דרכי ולשמור דלתות דיובלי ותורתי ולשמור מצותי וחקי, נצור תורתי בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיך ולשונך מכל חטא ואשמה ואני אהיה עמך בכל מקום שתלך ואלמדך שכל ובינה מכל דבר והוי יודע שכל מה שברא הקב"ה לא בראו כי אם לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו ויצרתיו אף עשיתיו.

והנה יהוה זה המאמר נ"כ לר' אליעזר או לרבי אליעזר הגדול (בס' בית אלהים) ובגמרא (ברכות י"ז, א') הובאו הדברים האלו בשני לשון קצת מר' מאיר; מרגלא בפומיה דר' מאיר גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתות תורתי נצור תורתי בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיך מכל חטא וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אהיה עמך בכל מקום. וזהו דבר שצריך עיון.

(ט) אמרו חז"ל על דוד מלך ישראל: בשעה שסאם ספר תהלים זחה דעתו עליו ואמר לפני הקב"ה רבש"ע יש בריה שבראת בעולמך, שאומרת שירות ותשבחות יותר ממני. באותה שעה נודמנה לו צפרדע אחת ואמרה לו: דוד אל תזוז דעתך עליך שאני אומרת שירות ותשבחות יותר ממך, ולא עוד אלא כל שירה שאני אומרת ממשלת עליה נ' אלפים משל, שנאמר וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, ולא עוד אלא שאני עוסקת במצוה גדולה וזו היא המצוה שאני עוסקת בה. יש בששת הים מין אחד שאין פרנסתו כי אם מן המים ובשעה שהוא רעב נוטלני ואוכלני, זו היא המצוה, לקיים מה שנאמר אם רעב שניאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גהלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך. אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך. המאמר הזה מובא פתם מבלי שם אומרו ומלשון אמרו חז"ל וכי' משמע שמסדר פרק שירה הציג אותו פה, ומי הוא זה ואי זה הוא, והנה בזוהר (פרשת פנחס) אמרו: אף הוא פתח ואמר לא נבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני (תהלים קל"א א') האי קרא אמר דוד בשעתא דהוה אזיל על כוץ נהרא והוה אמר רבש"ע כלום הוה בר נש בעלמא דאורי ומשבח לקבלך כוותי. איזדמנא ליה צפרדע אחת, אמרה ליה דוד לא תתנאי דאנא עבדית יתיר ממך דמסרית גופאי על מיטרא דמרי דכתיב ושרץ היאור צפרדעים והא אוקמה. ותו דאנא מומר ומשבח לילא ויוממא דלא שכיבו. בההוא שעתא אמר דוד ה' לא נבה לבי ולא רמו עיני וגומ'. הנה זה המאמר נוטה ממאמר פרק שירה בלשוננו ובזמן אמירתו, ואמנם הוא מפיץ אות על

אז מפני מה נודמן לרוד צפרדע דווקא. והוא מפני דהוה אזיל על כנף נהרא ושמי שורצת הצפרדע ביאורי דאיהי מומרת ומשבחת לילא ויוממא ולא פסיק פוסח משירתא ותושבתהא כדרך הצפרדעים הקולנים, שקרקורין עולה תמיד ברעש וקול גדול, ובדין הוא שתאמר לרוד מה שאמרה. והכוונה לא שאמרה לו היא בדבר שפתיים, כי הדבר אין בה אלא ברכי חייה, שהיא לאכלה תמיד לשאר בעה"ח ובכ"ז היא פותחת תמיד את פיה בשירה ובזמרה. בזה למדה את רוד ענות צדק, הביאתהו לחשוב רעיון נכבד ומוסר השכל כזה, וגם הגאון מבי"ט אומר נודמנה לו צפרדע כלומר עלה בדעתו וכהשבתו כי הצפרדע יכולה לענות לו ולומר אל תווח דעתך. ומיהו הדבור ענאמר וידבר שלשת אלפים משל וגו' הוא בלי ספק הספעת הכסדר ליפוי הענין ע"ד משל וטליצה, כמו הדבור שנאמר אם רעב שונאך האכילהו וגו' כי נחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך (משלי כ"ה, כ"א כ"ב) שהכתובים האלה אשר לשלמה כאוחרים בוטן מהצפרדע וגדוד מלך ישראל. וזה גם דרשת רז"ל על הכתוב הזה אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך (סוכה ג"ב, א') היתכן כי גם בלשון אל תקרי זה אמרה הצפרדע לרוד. אלא ודאי יפוי מליצוי יש כאן מצד הכסדר, כדרך רז"ל באגדותיהם המחוכמות, ובהא שפיר נתישב המאמר התמוה הזה ותשואות חן לו בדבריו הנרמזים והמסולאים. ודוק הישב אכנסם בתרנומי על הכתוב וידבר שלשת אלפים משל וגו'.

(י) השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש, בראשון מה היו אומרים לה' הארץ ומלוואה. משנה היא במסכתא (תמיד ל"ע ב') מפורש בנמרא (ראש השנה ל"א, א) על שם שקנה והקנה ושלט בעולמו ופירש"י שקנה שמים וארץ והקנה תבל ליושבי בה כלומר קנה כדי להקנות ושלט בעולמו, חידו' שלא נבראו המלאכים עד יום שני:

(יא) בשני מה היו אומרים גדול ד' ומהולל מאד על שם שחלק מעשיו ומלך עליהן, ופירש"י הבריל רקיע בין עליונים לתחתונים ונתעלה וישב במרום:

(יב) ביטלישי היו אומרים אלהים נצב בעדת אר על שם שנלה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו. ופירש"י שנילה ארץ מקום מצב עדתו שנאמר ותראה היבשה בשלישי נאמר:

(יג) ברביעי היו אומרים אל נקמות ה' על שם שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן.

(יד) בחמישי היו אומרים הרנינו לאלהים עוזנו על שם שברא עופות ודגים ליטבח לשמו ופירש"י כשאדם רואה עופות משונים זה מזה וחתן שבח למי שבראם.

(טו) בששי היו אומרים המלך גאות לבש, שנמר מלאכתו ומלך עליהם.
 (טז) והנה השיר שלהלום בא ללמד על פרק שירה זה, ועל פי סדר
 השיר ההוא כדדתי גם אני השירה הזאת לפי סדר הבריאה בששת ימי
 בראשית, ונחלקה א"כ לששה פרקים, וכל פרק עם המשוררים שבו מכוון
 ליום הבריאה. ועוזן לעיל בפתיחתי, מה שהארכתי לדבר בענין זה.

(יז) ומושב יקרו בשמים ממעל ושכינת עוזו בנבחי מרוצים (בעלינו) וכן
 המטילו דל (בראשית רבה פי"ב) את השמים ואת הארץ במשל נאה זה: משל למלך
 שקנה לו שתי שפחות וכיו על אחת מר שלא תזוז מפלטין ועל אחת מר טירודין.

(יח) על הפסוק והארץ התנה תהו ובהו מכבו רדל (בראשית רבה) את
 טעמיהם הקרים בדבר הנורל המר והרע של הארץ להפך מנורל השמים, שהוא
 טוב ונעים: ישבה הארץ תהא ובוהא, אמרה: העליונים והתחתונים נכרא בבת אחת,
 העליונים ניוונן מויו השכינה, התחתונים אם אינם יגיעים אינם אוכלים וכיו זו אינה
 תצאד והה מפלטין ועלי מר טירודין וכיו העליונים חיים ותחתונים מתים:

(יט) ולא כמחשבת ההורסים שחשבו שהשחתו יתי פלתה אצל גלגל הירח,
 ושהארץ ומה שבה נעוב, עוב את הי את הארץ, אינו רק כמו שצבאר לנו על ידי
 ארון כל החכמים כי לוי הארץ, יאמר שהשחתו יכ בארץ כפי מה שהטנח בעמים
 (מורה בפי ניד לחלק ג) והיא הכונה בשירת הארץ לוי הארץ ומלואה וכיו:

(כ) שירת הארץ הוא נמצאה ברדיול (מדרש שיר רבה עה"פ אני תבצלת
 הארץ אמרה אותו: אני הוא וחכיבה אני וכיו שנאמר יהיו מתוך נבלתי יקומן
 לכשיבקשם הקביה ממני אחזרים לו וכיו אומרת שירה לפניו, שנאמר מכנה הארץ
 זמירות שמענו. והוא שיר נחמה נגד דברי תלונה שבפסוק והארץ היתה תהו ובהו,
 כמובא לעיל:

(כא) בתרומתי נתכוונתי לתרום יונתן עה"פ מכנה הארץ וזמי (ישעיה כ"ד ט"ז) תושבחה
 שמענו לצדיקיא אמר נבוא רז אנר לצדיקיא אתחזי לי, רז פורענת לרשיעיא אתגלי לי, וי
 לאנטמיא דמתאנסין ולבוזי בזין דהא מתבוזין, והיא תשובה לכופרים בהצנחה. והנה יש גורמין:
 יום אומר, יום יביע אומר ולילה ללילה יהוה דעת: צילא אומר. להגיד בבוקר
 חסדך ואמנתך בלילות: אבל הגאון מבייש בפרק שירה שלו אינו מונה אותם במספר
 המשוררים, וכן אינם בסי לשערי השמים שסדר את פרק שירה לפי הנסחה של שירת
 יצחק ושער שמעון: והו הפרק מכוון לבריאת שמים וארץ ביום הראשון מששת
 ימי בראשית.

(כב) המקרה במים עליותו השם עבים רכובו (תהלים ק"ד ג) ודוד הוא פירש
 במזמור זה מעשה בראשית עבתורה כדאיתא במדרש (שמות רבה פט"ו). והוא הרקיע
 שגברא ביום שני להבדיל בין דמים וזהו עניי כבוד. וכן הוא במדרש בונן: נמל
 שם ואורה וערבן ועזי ועשה מהן מוכה של השך ועניי כבוד, שמשמע שם

הרקיע, ונקראו לרעת המפרש שם ענן אורו (איוב ל"ז, י"א) ולזאת יש נסח אחד שעניו כבוד אומרים הכתוב הזה: אף כרי יטריח עב יפיון ענן אורו. גם המביא כתב: בדברים שהם סבת הצמחים הזכרו עניו כבוד בתוך עבים ונשמים. ואם הם שבעה עניו כבוד שהיו חופפים את ישראל במדבר כבר פסקו ופסקה שירתן עזילו (כז) איר ברכיה לא פורשו המים התחתונים מן העליונים אלא בכביה הדיד טבטי נהרות חבש (איוב כ"ח, י"א), ר' תנחום מייתי לה מן הכא עושה ארץ בכחו (נ"ט) לקול תנו המון טים בשמים (ורמיה י' י"ג) ואין לקול אלא בכי הדיך כה דאת אמר קול ברמה נשמע (בראשית רבה פ"ה):

(כד) למה אין כתיב בשמי כי טוב וכו' עבו נבראת מחלוקת, שנאמר הדי מבדיל בין מים למים (שם):

(כה) וזיל המרה (פרק ל', ד"ב) ומטה עצריך שתדערו שאמרו ויבדל בין המים אתו הבדל במקום שיהיה זה למעלה וזה למטה וטבעם אחד, אמנם פירושו שדוא הבדל בוטחם בהבדל המבני וכו' שחומר אחד היה משותף וקראו מים ואח"כ הובדל בשלש צורות והיה קצתו מים וקצתו רקיע וקצתו על הרקיע וכו' למעלה מן הרקיע וקראו מים בשם לבר לא שהוא אלו המים המיניים וכו'. ורבו הכשרים בכאמר זה, ואביא פה מה שכתב שם טוב שם וזיל: אמרו במפרשים: כי האד הלח יעלה למעלה אצל האויר החם ואלו יקראו מים עליונים, ולמטה כאילו הרקיע, אשר נמצא בו האד הלח רב ויתעבה עם באופן, שיה החלק קר וכשיגיע האד הלח אל זה המקום יתהו עם המים. איכ ימצאו ככאן י' טע' מים: המים העליונים כמעל לרקיע והם האד החם, המים העליונים הם מים בכח ונקראו בברא' ל' ג' זכרים (פרקי רבי אליעזר פ"ה, פכ"ט) והמים התחתונים הם מים בפועל ונקראים מריז' כיים נקבות (שם), והרקיע עצמו, אשר הוא החלק, אשר נקרא אבני שיש טהור (תענה י"ד ב) והוא החלק הקר (והיו שאמרו ז"ל הוּנְלָחַה הטיפה האמצעית, ר"ל החלק הקר כהאומר אשר טע מתחת המטר) והמים אשר למטה, שהם היסודיים אשר נתתו בחלק הקר. וענין זה ברקיע, שהוא האויר הקר כעין הקרח המרא (וחוקאל א', כ"ג) ובהויית המטר והמים ככסכים עם חכמת הטבע, וכנראה (תענית ט' ב') כלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ומקבלים מי כתר, ר"ל ברקיע הם מתקררים וטפלים על הארץ בשופות מטר. וכן הוא במדרש (קהלת רבה ע"ג כל הגלים) היכן הם נעשים נוזלים בלחקים:

(כו) שאול ואברון לא תשבענה ועיני האדם לא תשבענה (משלי כ"ג, כ"ג)
 (כז) עד המטא (אלכסנדרוס מוקדון) לפתחה דין עדין רמא קלא: פתחו לי כבא, אמרו ליה זה השער דהי ועי אמר להון, אנא נמי מלכא אנא מיהשב השיכח הבו לי מידן, והבו ליה נולגתא חדא אתייה תקליה לכוליה דהבא וכספא דידיה בודיה לא הוה מתקליה. אמר להון לרבין כאי האי, אמרי נולגתא דעינא דכושרא

ודמא דלא קא שבע אמר לזו מטאי דהכי הוא. שקלי קלילי עפרא וכסויה לאלתי תקלא, דכתיב שאור ואבדון לא תשבענה ועיני ועי (תמיד ל"ב, ב'). והנה הגיהנם נכרא ביום שני כאמרם ז"ל (בראשית רבה פ"א) ועוד בכמה מקומות בשני רקיע וניהם ומלאכים, ועיין פסחים נ"ד, א'. והיכן הוא הגיהנם, הנה תנא דבי אליהו גיהנם למעלה מן הרקיע וש אומרם לאחריו הרי חושך (תמיד ל"ב ב):

כח שירת הים הוה נמצאת בדודל (בראשית רבה פ"ה) מתחלת ברייתו של עולם לא היה קילום של הקביה עולה אלא מן המים, הדא הוא דכתיב מקולות מים רבים אדירים משברי ים, ומה הוה אומרים אדיר במרום יי (תהלים צ"ג ד') ומה יתבאר שלא הוה אומרים הכתוב מקולות מים ועמי מתחלתו אלא אדיר במרום שבמסוף, ולזה נתכוונתי בתרומתי: והנה במקוה המים לימים לבעבור תראה היבשה התחילה בריאת יום השלישי. ואמרו רבותנו ז"ל (ב"ר, פ"ה) שלא נכרה מלאכת המים עד יום ג' לפיכך כתוב בשלישי כי טוב שני פעמים אחד למלאכת המים ואחד למלאכתו של יום, וכן הוא בפרקי רבי אליעזר: בשלישי הוה המים מכסים על פני כל הארץ וכשיצא הדבור מפי הגבורה יקוה המים עלו מקצות הארץ ההרים והגבעות ונתפזרו על פני כל הארץ ונעשו עמקים וכי ותתלגלו המים נתקו לעמקים וכי' מיד נתאו המים ועלו לכסות הארץ כבתחלה עד שגער בהם הקב"ה וכבשן וכי ועשה חול גבול לים, ואחד הוא הראביע המתנגד לזה בפירושו על יקוה המים (בראשית א' ט') ה"ה: כפי דעתי שזו הפרשה דבקה עם אמר עליה, כי הרקיע לא נעשה עד אשר יבשה הארץ וכי' וכן טעמו וכבר אמר אלהים יקוה המים וכי' ואתן לך עדים שנים. האחד וישם שם את האדם אשר יצר ואהיב ויצמח ה' אלהים וקדם האדם ויצמחם וכי' רק פירושו וכבר יצר, ועל זה הפירושו יהי וירא אלהים כי טוב דבק עם בריאת יום שני ותשא הארץ תהלת יום שלישי, עכ"ל:

כט) הוא ע"ד הכתוב (איוב ל"ט י' י"א) ואשים בריח ודלתים ואומר עד פה תביא ולא תוסיף:

ל) מקור הנהרות הוא קבוצת מימי נהלים הנעשה מהתחברות מעינות שונים ומימי געמים הנוזלים לרדת מפסגת ההרים ומקומות הנשאים, כל המים השוטפים הנה אצל מקורם והתחלתם הם גבוהים מעל פני הים יותר מבסופם והם הולכים ושוטפים לפיז בנניה עקומה שמעלה למטה, ע"ד הכתוב כמים המזורים במורד, ומה יתרוו אשרות הנהלים גבוהים או נמוכים, הכל לפי מקומם, קרוב למקורם נפילת ואשרות הנהרים חזקה יותר, ובאמצע הנהרות היא אינה חזקה כי, ובסופם אינה נכרת כמעט (מספרי חכמת הטבע):

לא) כל השטח העליון מתחת פני האדמה בעומק ידוע הוא רטוב ומלא מים, ובבטן ההרים שם יוזבין מים בכל מקום. כאשר יתפרצו באיוו מקום.

מענדעלי נ'כר ספרים

בתוך הארץ החוצה או נקראים מעינות ופליגים. (מספרי הכתב הטבע). מי המעינות כשהם מתפרצים לצאת וטבעים הם משמיעים קול דממה דקה ומקפצים ושריע כחוללים בנחמה ערבה. ומה נאה ויאה היא שירת המעינות על אוזן שומעת:

(לב) הדברים האלה המאומתים בהכמת הטבע סיומדים על דברי המורה (חיב פרק ל') בענין מעשה בראשית מדובר המתחיל: והוא שזה (היטו היית המטר והרקיע) וכיו הוא להכרח התחייב כדי שתגלה הארץ וכיו וכתב הניירש עם טובט, שבאמצעות האור והדושה נתהווה הרקיע שהוא האויר הלח וכיו והנה האויר סבת היית רמים בהעלת איד ולכן היתה סבה להראות היבשה ואח"כ נתהוו הנקורים הצמחים ע"ל. ועיין אמנם לעיל הערה כ"ח מה שאמר הראביע בזה. ושירת השדות תורה על היות שהתנסדות הארץ והתנסדות הרקיע, הנקרא ג"כ שמים בשפת השם (כורה שם) תלויות ודבוקות זו בזו בחכמה ובתבונה של רבון העולמים, והבן זה. יש עוד טעם לשירות השדות מקורות בני האדם. שעל ידי העסק בעבודת האדמה ובמעשה השדה נתעלה האדם במדרגה לעבון תחתיו בטח לחשב מהשכות ולעשות בכל מלאכה ונשתכללה הארץ בחכמה ובמדות טובות, ולא זו בלבד אלא שעל ידי עבודת השדות בחרישה ובזריעה ובנטיעה הפעילו בני אדם גם על האיקלים ונשתנה לשבח כמוז אוירה ובתכונת שמה. ולזהו שהשדות הם נורמים לכל המעשים הנכבדים האלה לכן להם נאה ולהם יאה השיר זהם אומרים:

(א) המקומות האלה נקראים בכתוב נאות מדבר (אאזען) נת רועים מרביצים צאן; (ב) והנה לשירת המדבר יש זכר בדרויל (שיר רבה פסקי אני הבצלה) אמר המדבר, אני מדבר והביב אני עכל טובות שבעולם הביוין בי, ענאמר אתן במדבר ארו שטה (ישעיה מ"א) וע' ואומר לפניו שירה ענאמר ישושים מדבר וציה וני' (שם כ"ד) (ל) אטרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעיה ג' י'); (ל) והנה גן עדן נברא לדעת רחיל (בראשית רבה פ"ט ועוד בכמה מקומות)

בשלישי. ובפרקי רבי אליעזר: בשלישי פתח פני עדן פתח בה והציא ממנה נטעים על פני כל הארץ כל מיני עץ וכל מין עשב ורעא:

(לז) כלשון הכתוב (תהלים קמ"ז, ז') המכמה שמים בעבים:

(לח) כדכתיב (שם ק"ד ד') עישה מלאכיו רוחות:

(לט) כמו שנאמר (משלי כ"ה, כ"ג) רוח צפון תחולל נשם, ואמרו המפרשים שהרוח הצפונית תכרא הנשם בירושלים, כי היא תביא עם האדים העולים מן הים, פי הים הוא צפונית לה:

(מ) ידוע הוא לטבעים, כי הרוח מילוך ומביא זרע הצמחים למרחק, מפריח אבקת הפרחים מסרחי הזכרים לפרחי הנקבות כמו במיני התמרים וכדומה בכדי להפרותם. ובדרויל נתפרשו פעולות הרוחות: רוח צפונית מולת את הזרב רוח מזרחית ממערת את כל העולם, רוח דרומית מעלה ריבוכים ומגדלת עשבים (כבא בתרא כ"ה, א');

מא) בהכמה תרנס יונתן ברקים למטר עשה (תהלים קל"ה ז) ביקין למתת
 מטר, כודע שהברקים מסככים ירדת גשמים בחוקה. והראב"ע פירש עם בהכ"מ:
 אלמ"ד למטר בעבור, גיב לכוונה זו:

מב) שהיא שקולה כהחיות המתים, ולרי אבוהו גדול יום הגשמים מתחית
 הגתים (תענית ז' א') ונקראים הגשמים גבורות גשמים מפני שיורדים בגבורה, שנאמר
 (איוב ט') עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר וכתוב (שם) הנהגן
 מטר על פני ארץ וגי' (תענית א', א') והנה לפי סדר טבע הכריאה ירדו הגשמים
 ביום ג' כמו שכתוב במורה (ח"ב, פ"ל) שהעשבים והצמחים והאילנות הצמיחם השם
 אחר שהמטר עליהם, ואד יעלה מן הארץ וגי' הוא ספור העיני הראשון, אשר דה
 יקודם תדשא הארץ דשא, ולזה תרנס אנקלום וענא הוה סליק מן ארעא:

מג) גשמים הוא דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש (תענית ד' ג')
 וכן חלקה אחת תמטר וחלקה אשר לא תמטר (עמוס ד', ז):

מד) טל לא מיעצר (תענית ג'):

מה) טל הוא דבר הכתבקש לעילם (שם ד', א'):

מו) ויתן לך האלהים מטל השמים וגי' (בראשית כ"ז ב') מ"א יש הרבה
 ללכה פנים, והרמב"ן כתב: אין הברכה שיתן לו האלהים מטל השמים כמשמעו,
 כי הטל יורד בכל מקור, ונדחק לפרש עם שהברכה היא על הרבוי או שירד
 בעתו, וכפי שאני דורש פה, הכוונה שיתן לו מסגולותיו של הטל הטובות:

מז) והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ה' (מיכה ד' ו):

מח) אמר לה הקב"ה בתי וכו' אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם שנאמר
 (חושע י"ד, ו') אהיה כטל לישראל (תענית ד', א):

מט) מה שושנה זו שרב יוצא עליה והיא כמישה, יצא טל היא מפרדת, כך
 ישראל וכו' הדא דכתיב אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה (י"ד רבה פסוק
 בשושנה בין החוחים):

נ) החטה שהיא השובה מחמשה מיני דגן הנה באמת היתה לדעת רז"ל
 בתחלת כרייתו של עולם גדולה מאד ואמרו (בראשית רבה פ"טז) החטים מתטרות
 והיו כארזי לבנון, אלא שחטא אדה"ר גרם ונעשו גמורים ולעתיד לבוא עתידה הטח
 לדבריהם ז"ל שתתמר כדקל (כתובות ק"א ב') ואל תתמה על דברי רז"ל שהרי
 בהכמת הטבע הוברר הדבר, כי הצמחים הראשונים בימי קדם היו גבוהים מאד כאילנות:

נא) החטה אינה מובלת כי"כ איקלים קר כמו שאר מיני דגן ולפיכך אינה
 מתפשטת כמותם בארץ לא על פני שטחה לפאת הקוטבים ולא בטובה על הזרזים
 הרמים, שהאיר שם קר, והיא צומחת ביותר בארץ מישור ובעמקים, ונאמר (שמואל
 א' ו', י"ג) ובית שמש קצרים קציר חטים בעמק, והנה ממה שאמרו ז"ל (כתובות
 ק"א ב') עתידה הטח שתתמר כדקל ועולה בראש הרים משמע שעתה כשהיא נמוכה

מענדעלי מוכר ספרים

אינה עולה בראש הרים, ולכן לה נאה לומר שיר ממעמקים קראתך: ואפשר ניכר כי השיר ממעמקים וני שהחטה אומרת קילע למה שאמרו זיל התם (שם) עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהם, קיץ מהטה, מה חטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושים צדיקים שנקברו במלבושיהן עאכויכ. ולפי שמהחטה הנקברת ועולה וצונחת ממעמקי ארץ למדו ענין תחית המתים, שפיר היא מטרורת ממעמקים קראתך הי' ודבר גדול קא משמע לן בזה:

(ג) מה חטה זו כדוקה (שיר רבה פסוק בטך ערמת חטים) והה המוקד; דורך באמצע ובלב החטה ונראה כצניור:

(ג) השעורים הוא מאכל בהמה ועניים כאמרם זיל בכמה מקומות:

(ד) האשכנזים הראשונים קראו לפנים מין שעורים המצוי בשם „רעטעמאנא“ וכתוב בלעקסיקאן של מאיר, שזה השם נגזר מן „רעטע דען מאן“ כלומר הצל את האיש, ר"ל את העני שלא ימית ברעב.

(ה) מנהג העמים הקדמונים בארצות המזרח היה לפנים להשחית כל עצי הגדה והיערים של המדינה שנלחמו עליה לעשותה בזה למדבר שבמה ומצו כזאת רבות במקרא. מלך אשור אמר: ברוב רכבי אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון ואברות קיבת ארזיו מכוור ברושיו וני (מלכים ב', י"ט כ"ג) וכן וקף שכבי היער בברזל וני (ישעיה י' ל"ד); וקדשתי עליך משחיתים איש וכליו וכרתו מבהר ארויך (ירמיה פ"ב, ז'); ובקרדומות באו לה כחוטבי עצים כרתו יערה (שם מ' כ"ב כ"ג). ותורתנו התמימה הנה ההוראה: כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשת לא תשחית את עצה לנדה עליו גרון וני (דברים כ', י"ט) וכתב הרמב"ן שם: והטעם כי הנלחמים משחיתים בעיר וסביב הארץ אולי יוכלו לה כענין שנאמר וכל עין טיב תפילו וני, ואעפ"י שאמר לא תשחית את עצה צוה אלישע הנביא (מ"ב ג', י"ט) וכ"ל עין טיב תפילו, ופירשו ז"ל הדבר הזה, כיצן התיר להם, שהיא (מ"אב) אומה בויה ונקלית לפניו וכן הוא אומר (דברים כ"ג, ז') לא תדרוש שלוםם וטובתם אלו הארצות הטובים שבהם. והרד"ק והר"ב"ג אמרו, אפשר שהיתה מצוה לשטה כאליהו בחר הברמל:

(ו) גם ברושים שמוך לך ארזי לבנון מאז שכבת לא יעלה הכורת עלינו (ישעיה י"ד, ח') ואומר הראב"ע: והטעם, שהיה מצוה לכרות ארזים וברושים לעשות מהם מצור וסוללה:

(ז) ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וני לא ישא נוי אל נוי הרב ולא ילמדו עוד מלחמה (שם ב', ד'):

(ח) והיה צדק וני עד לא ירעו ולא ישחיתו (שם י"א ה' ט'):

(ט) וישבו במדבר לבטח וישנו ביערים (יחזקאל ל"ד, כ"ה) כי לא יהיו עוד בו לגוים ולא יבוא עיד הכורת על יעריהם. וי"ח: ויתעקן בחורשא. ויש לפתורו בלשון שינה, ובתרגומו כללתי שתי ההוראות יחד.

ט) והשתא אתי שפור שירת האילנות: אז ירנו ונזי ריל בעת שיבוא ד-
 לששט תבר בצדק ולא ילמדו עוד מלחמה, או לא ישחתו אותם לנרוח עליהם.
 הניין, ולפי דברי רזיל (כתובות ק"ב. ב) בעת שלום הדיא עתודין כל אינני סרק
 שבאי שוטענו פירות ואיכ נאה להם לומר שירה:

מא) בנמרא (חולין צ"ב, א') אמרו ז"ל: אומה זו (ישראל) כנפן נמשלה,
 זמורות שבה אלו בעלי בתים (פירש"י דמה הזמורה הוה מוציאה לולבין ועלים ופרי
 הווא עיקר הגפן כך בעלי בתים גומלי חסד ומחזיקים ידי עניים) אשכולות שבה
 אלו תלמידי חכמים, עלין שבה אלו עמי הארץ (פירש"י עלין שבנפן מובלין הרות
 וכו' כך עמי הארץ חורשים וזרעין וקוצרין מה שתלמידי חכמים איבלין), קנקטת
 שבה אלו ריקנים שבישראל (פירש"י קנקטת, וידייליש דלא הוה למידי, ואומר בעל
 מרפא לעון שהבלעזי הוה ציל ווריליש, שפתרונו השרינים הדקים כפתולום שבנפן,
 המשתרגים בברכות כביב כל דבר שנמצא קרוב אצלם) וידוע הוא שמיני השרינים
 הכורכים כשהם עולים ומשתרגים על צמחים אחרים בזה הם מציאים להלותתם
 כמיתים ומאכדים אותם, וכן נמי הריקנים דלא הוה למידי ועפע פרנבתם יינקי מאחרים.

מב) התאנים אין מתכשלות בבת אחת אלא היום כעט ולכחר מעט.
 (עירובין נ"ד ב' רש"י ע"ג):

מג) התאנה הוה בזמן פולקטה בעונתה יכה לה ופה לתאנה ובזמן שאינה
 נלקטת בעונתה רע לה ורע לתאנה וכו' עיבון שההנה זורתת על התאנים הן
 מהלעות (ש"ר רבה פסוק דודי ירד לג'):

מד) מה תאנה זו כל זמן שאדם מכשמש בה מוצא בה תאנים אף דברי-
 תורה כל זמן שאדם הוהה בהן מוצא בה טעם (עירובין נ"ד ב'):

מה) ריקנין שבך מלאים מצות כרמון (ברכות נ"ו, א') ועוד בכמה מקומות:
 מו) רקתך הוא גיבה הפנים שקורין פומליים בלעזי (וואנען, באקען, מן
 פאממע שפתרונו תפוח) אצל הצינים, ובלשון נמרא קרין אותו רוכני (מן רמון)
 דאפי ודומין לפלח הצי רמון מבחונן, שהוא אדום וכולל. הרי קילום בני אשה
 (רש"י שיר השירים ד' ג')

מו) בארץ ישראל היו לפנים תמרים הרבה כמד, כמו שמצינו בכתוב (דברים
 ל"ד, י"ג) ירדו עיר התמרים, וכן עלו מעיר התמרים (שופטים א' ט"ז) התמר נקרא
 עץ יהודה. אמפסטום קיסר ובני טיטוס שהחריבו את ירושלים טבעו צורת תמר
 על המטבע שעשו לאות נצחון וכבוש ארץ יהודה (בספר תולדות הטבע לדי"ח ביימער,
 בגוף תמר), ולא לבד על מטבעות הרומאים כאלה היתה חקוקה צורת תמר עם
 כותבת, כיבוש יהודה Judaeacapta אלא אף על מטבעות עתיקות מסלכי בית
 החשמונאים נמצא מטבעת צורת התמר כמו גם צורת אשכול ענבים או אלוטת חטים.
 (ראוענטמיללער קדמוניות הקודש ה"ד, צד 303):

כה) מעל שרשי כפות התמרים ייצו עוקצין ארוכים עם פרחים, בתמר זכר
 ע"ש מרמז עד שגנה עוקצין כאלה, ובכל אחד כדי שנים עשר אלה פרוצים:
 מט) התמר היה לאות ולסמל השלום והשמחה בכתוב (ויקרא כ"ג ט) ובכל
 עמא דפניא וטבא היו נוהגים אבותינו בימי קדם לשאת כפות תמרים בידם לאות
 שטיין וניל (הצמנטאים א"י. ד"י נ"א. הצמנטאים ב"י, י"י, ו' ז"י) וכן הוא אות כוז אצל
 אומות העולם בימים ההם ובזמן הזה, אצל היוונים היו נתנים להמצאים בשחק
 המלחמה כפת תמרים לאות צחון (קרמוניות הקודש שם):

ע) התמר עולה בקטתו למישרים מבלי שום עקמוניות ולכן אמרו ז"ל (ויקרא
 רבה פ"ג) מה תמרה זו לבה מכון למעלה כך ישראל לבם מכון לאביהם שבשמים.
 גם נחמד המשל את התמר בעבור קומתו הישרה ותועלתו הגדולה לבני אדם עם
 א"ש צדיק וישר, אשר לבו מכון רק לעשות הטוב ודושר:

עא) הנה לפי שהתמר יפרח בפרחים הרבה דמאד כזכר לעיל וגם כל
 העצה לא יעם ליהו וירקרקותו, דפיכך אמר הכתוב (תהלים צ"ב, י"ג) צדיק בתמר
 יפרח, ובוה יצאתי כדו באור שירת התמר בתרגומו, ויש אמנם עוד כוונה עמוקה
 מאד ונמרתת כמה שהמשיל את הצדיק לתמר ומה שבמיתו בתרגומו אותה אלה
 פה טפחיים, יראו ישרים ויטבחו על אטרות כתבו קדשט המאירות עינים, על הפסוק
 דאמר עם קני אנוע וכחול ארבה ימים (איוב כ"ט, ו"ח) אמרו ז"ל (בראשית רבה
 פ"ט) עוף אחד ושמו חול (עין ח"ב מספרי תולדות הטבע צד 849) אלה שנה
 הוא די ובסוף אלה שנה אש יוצאה כקטו ושורפתו וכי וחחר ומגדל אברים והי.
 זהנה דבריהם אלו מסבכים עם מה שיסופר אצל העטים הקדמונים על העוף
 פהעניקס, שהוא נשרף לעת זקנתו ומאחר הי"פה יקין לחי עולם וישוב לישי
 ע"שמו, ואימרים הטבעיים והחכמים גדולים הספורסמים, כי להאדה הו דבר
 העוף פהעניקס, ש"ש בה הרגשה ורכו לתחית המתים ולחי עולם, הביא את רעיון
 דב אדם התמר הזה, שנקרא בלשון יון פהעניקס, הוא השאל לעוף הפלאות
 הדיא את שמו ותכונותיו הפלאית באמת, כי זה התמר הטבעי ששע הים ופרנסה
 לברי הארצות דחמות מאו מעולם נפלא הוא באריכת יומו ובררך צמידתו, עד שהחכם
 באריטי יספר עליו, כי לא מצא אף אחד מאנשי המקומות ההם, שהתמר גדל שם,
 שיוכל להגיד כי בעיניו ראה בזמן מן הזמנים תמר אחד נכפש סת מעצמו בלי
 סבה חיצונית. עוד זאת שדרך התמר להפרותו לא מחרצנים, כי באופן זה אין
 פירותיו טובים, אלא מעופי, שתוקעין בארץ ענף של דקל ויעלה ויצמח להפליא
 ע"בה מאשרו בכא בתרא פ"ב תמר אין גועו מהליף כוונ לשרשו, כי אין להבדל
 הנציואות מה שהוא מעשים בכל יום) וגם אמרו של תמר נשרף סצמית להפליא
 תמר הרש במקומו, ואין לך אריכת ימים וגידול מתמיד בלי הפסק יותר מזה.
 ולכן מה שאמר איוב וכחול ארבה ימים שהוא העוף פהעניקס הוא בעצמו אמר

יחיד: צדיק כתמר יפרח, שהוא הנקרא בשם פהעניקם וריל ירבה ימים בהשאת האפש כמו התמר הפהעניקם הזו, ומה שאמר זה אמר זה. ותרנים היוני והרומי שניהם מתרגמים באיוב וכדל ארבה ימים פהעניקם, פאלמא, ריל תמר. (עיין קדמוניות דקדוש חיד צד 307 והלאה ובספר נאמורנעשיכטע להחכם ביימער 668) ומתאמרנו כי התמר בנדולו הנצוד מרמו על נצחיות והשאת נפש הצדיק ומצורף לזה שהיה אות נצחון כנוכר ווכן היטב מה שאמרו ז"ל בהכמתם הנפלאה (ויקרא רבה פ"ל) הוא שדוד אמר לישראל אם קיימתם מצות לולב שנקרא נעים, שנאמר נעימות בימינק נצה וכו' שנאמר וגם נצה ישראל. ובמלת נצה שם יש הוראות נצחון והוראות נצחיות בזמן גם שתיחן. כי המתמר הוא חזק והחזק הוא מתמיד (אודיש, שרש נצה) ולפי שהתמר הוא בטבעו מורה על הנצחיות שפיר אמרו שם עוד: כפת תמרים זה הקביה שכתוב בו צדיק כתמר יפרח, כי מי נצחיו כהקביה נולד חי עולמים:

(עב) כדכתיב (שיר השירים ז' ט"ו) וריח אפך כתפוחים. ובעבור שהתפוח מתואר פה בריח טוב לכן הוכיחו מזה הכלשנים הגדולים שיכוון פה ביחוד לטין תפוח זו הנקרא קוויטטע בלע"ז, שהיה גדל לרוב בארץ כנען ונחשב מאד אצל בני קדם בעביל ריחו הערב ביחוד, והיו מניחים אותו בחדרו המטות להתעורר מריחו: והנה בנמרא (שבת פ"ח א') למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לך מה תפוח זה פרוי קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשטע, פירשי שם: פרוי קודם לעליו וכך דרכו וחלוק משאר אילנות הנשת פירותיו קודם לעליו. והקצה רית בתוספות שהרי אנו רואים שגדל כשאר אילנות. וגדחק לפרש תפוח היינו אתרוג זכוי, ואפשר לפרש כונתם בזאת, דבשאר אילנות שהפירות הבויים בין העלים, לכן מרגישים מתהלה העלים ואחיכ הפירות וכאן בתפוח הזה היינו הקוויטטע שריח פירותיו נדף למרחוק, מרגישים מתהלה את הפירות ואחיכ כשמקריבים לנשת אליה ידאו גם את העלים:

(עג) הכמי הטבע אומרים כי ריח התפוח קוויטטע טיוב נפש ומחזק הכת להפליא, והיו שכתוב (שיר השירים ב', ה') רפדוני בתפוחים כי הולת אהבה אני: (עד) התפוח קוויטטע היה סמל אהבה אצל הקדמונים, נתינת תפוחי קוויטטען במתנה או לאבול אתם יחד עם חבירו היתה מורה על אהבה וחבה, ומזה יתבאר שכתוב (שיר ח', ה') תנת תפוח עוררתך וני (קדמוניות הקדוש חיד צד 311):

(עה) כמו שנאמר בסמוק (בראשית א' י"ד) ובמדרש כוון: יום רביעי נמל נפש והתמו וטבעו וקרא שמו עמש, בו ביום נמל האש והתמו וטבעו וקרא שמו ירה: (עו) מנויה ונמורה בסוד רוב ההכמים הגדולים, כי השמש הוא בעצמו נוף עבור, חמוקף ממין אייר מיוחד כמו נרק, ובמהירותו הנמרצה מאד שהוא פמרג מסובב בתוכו הוא מעורר להוצאת הצני אור חום כנרתיקו הזה:

מענדעדי מזכר ספרים

(ע) מאי דכתיב (חבקוק ג, י"א) שמש ירח עמד זבולה שמש ירח בזכות מאי בעיין והא ברקיע קבוע, מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו: רבונו של עולם אם אתה עושה דין לבן עשרים (מקרח ועדתו) אנו מאירין ואם לאו אין אנו מאירין, באותה שעה ירה בהן היצנים והניתות, אמר להן: בכל יום ויום משתחווים לכם ואתם מאירים, בכבודי לא מזהתם בכבוד כשר ודם מזהתם. ובכל יום ויום ירדו בהן חציון והניתות ומאירים שנאמר לאור חציון יהלכו וכו' (גמ' (דרים ל"ט, ב')):

(עו) והוה שאמרו: נלגל חמה יש לו נרתק היא היא דכתיב לשמש שם אהל בהם (קהלת רבה, פסוק ותרם השמש) כוונתו לאר הארזי המקוף את השמש וקרנים מידו לז:

(עז) הוא אור שבעת הימים, ובבראשית רבה (פ"ג) שבעה, ולא שלשה הן, והלא ברביעי נבראו המאורות אלא כאינש דאמר כן וכן אלא מפקד לשבעת יומיא דמישתדדי (פירש ואותו דבר אינו משפיק לו רק יום אחד ושנים, מפני שאותו יום או יומים הוא מכלל ז' הימים אף כאן כיון שימי דבריאה היו ז' קורא גם לאור שלא נשתמש בו אלא ג' ימים אור של שבעת הימים) ואפשר דבמה שאמרו (שם) ובחרבה מקומות) שזו הקביה אותו האור כוונתו בזה, כי קודם שנבראו המאורות: ברביעי היה האור מאיר בפועל ע"י עצמו ואחרי שנברא השמש אותו האור עשו בכח ואינו מאיר עוד בפועל אלא ע"י זריו מסייבם ללגל חמה:

(פ) כאשר יבא הירח בין השמש והארץ ומאר א"כ צד הירח הפונה להשמש ומחזיק הצד הפונה אל ארצנו עד שאין אנו רואים אותו כלל ואז חידוש לבנה. או מולד הירח, אח"כ יתרחק מהשמש הירח ויראה לנו אז הלך קטן משטחו המאיר לארץ וכו' (למודי הטבע י"ז):

(פא) תנא אמר להם ר"ג להכמים, כך מקובלני מביט אבי אבא פעמים שבא: (הירח) בארוכה ופעמים שבא בקצרה. אמר רבי יוחנן מ"ט רבי רבי, דכתיב (תהלים ק"ד, י"ט) עשה ירח למועדים שמש ידע מכוואו, שמש הוא ידיע ירח לא ידע מכוואו (ראש השנה כ"ה, א') ור"ל: הירח נסתר בכל חודש שני ימים דהיוע קודם המולד קרוב לכ"ד שעות ולאחר המולד יב קרוב לכ"ד שעות: ולפי אינו נראה הירח רק כ"ז יום ומחצה, אך יש בו קדימה ואחור, כי לפעמים תתמהמה הבתירה הזכרת ד' או ה' שעות פחות מכ"ד או יותר ממנו, לפני המולד או לאחר המולד, וע"ז אמרו חז"ל, שהירח פעם בא בארוכה ופעם בקצרה (למודי הטבע):

(פב) על המפיק עשה ירח למועדים וכו' פירש הראביע: מפרשים רבים אמרו, כי השם עשה הירח בעבור קביעת מועדי ה', ואין זה מטעם המזמור, רק יספר מעשה בראשית וכו' ופירוש עשה ירח למועדים, כי אחרי התחברו עם השמש מעדים ידועים במקף כל חודש יתחדש הירח:

פ) כוכבי שבת יאירו ביותר אור מכוכבי לכת ולא יקבלו אורם מהשמש אך יחמה שמשים בפיע, הגדול והחשוב בין כוכבי שבת הוא השמש המאיר לארץ ולדורים עליה (למודי הטבע):

פר) הראב"ע אומר ז"ל: והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע שיקבל האור, והמצדיקים לרבים מעלתם גדולה, על כן ככוכבים לעולם ועד, כי מעלת הכוכבים גדולה ממעלת הגלגלים, אף כי הרקיע שהוא למטה מן הגלגלים: ומה עסק מחשבות רד"ל באמרם (בבא בתרא ח', ב') ונצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו טלמדי תעוקת, ר"ל שהם מוסרים נר מצוה ואור תורה לבני הנעורים ככוכבים שהם משפיעים אורם, משא"כ המטכילים שתורתם בתוך מעיהם, מקבלים ואינם משפיעים, הם מזהירים כוזהר הרקיע:

פה) מהיכן הלל הגדול ר"י אומר מהדרו עד נהרות בבל (תהלים קל"ו) והוא בנמרא (פסחים ק"ח א'):

פז) ולמה נקרא שמו הלל הגדול, מפני שהקביה יושב ברומו של עולם ומחזק מונחת לכל בריה (שם) פירש רע"ב דכתיב ביה נתן להם לכל בשר והיית דבר גדול: פח) הקביה יושב חן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנען (עבודה זרה ג', ב'):

פח) לוינת נחש בריח לוינת נחש עקלתון זכר ונקבה בראם (בבא בתרא, ע"ד, ב') ופירשי שם: נחש בריח הוא לוינת וחקף הוא כבריה, עקלתון לוינת נקבה שנקתה את כל העולם: ובפרקי רבי אליעזר: בהו השריץ מן המים לוינת נחש בריח (משמע זכר ולא נקבה) מדורו במים התדמנוים ובין שני סנפירין הבריח התיכון של ארץ עומד: ובסדרש כונן. יום חמישי נשל הקביה אור ומים זכרא מהם לוינת ואשתו ותלה כל העולם כלו על סנפירין לוינת:

פט) ירדן כהנגלל ויורד לפיו של לוינת שנאמר (איוב מ', כ"ג) יבנה כי יציה ירדן אל פיהו (ביב שם):

צ) זימנא חדא דזה קא אולינן במספנתא וחזין ההוא כוורא דאפיקה לרישיה מימא והוה ליה קרני וחקיק עליה אנא בריה קלה שבין והוינא תלת מאה פרסי ואזילנא לפומיה דלוינת (ביב שם, א'): ובפריא, וכל התנינים הגדולים שבין מוצע של לוינת והוא פותח פיו, והתנין הגדול שבא יושב להאכל הוא בורח וגם ונכנס לתוך פיו של לוינת:

צא) עתיד גבריאל לעשות קניינא עם לוינת וכי ואלמלא הקביה עזרו און זכול לו (ביב שם):

צב) רביעיות יושב ומשחק עם לוינת שנאמר (תהלים ק"ד, כ"ז) לוינת נח צרת לשחק בו (ע"ז ג', ב'):

צג) יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים: הכה ראו מעשי ה'

אפלאותיו במצולה: ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו: ועלו שמים ירדו תרומות
 נפלים ברעה תתמוע: ופי עד יודו לה חסדו תפלאותיו לבני אדם (תהלים קיג
 מן פסוק כינ עד ל"א):

צד) הרמבין בפירושו על הפסוק ויברא אלהים את התנינים הגדולים (בראשית
 א' כ"א) אומר: הגדו היונים בפפרים שידעו מהם ארוכים הכש מאות פרסה.
 ורבותיו מכ הפליו בהם.

צה) במפרי תולדות השבע (ח"ב צד 439 הערה 78) הוכחתי בראיות ברורות
 מדברי רבותיו ז"ל ומספרי החכמים, כי העטר שבכתוב (ירמיה ח', ז') הוא העוף
 קראנדן בלעז, ובלשון רומאי ושוראוועל. וכן בערבי מתורגם השם עטר להעוף
 קראנדן, והוא ממערכת בעלי רגלים ארוכות. והנה במדר העופות שנבראו ביום השישי
 עם הדגים והתנינים שמרתי פה נרר בריאתם במכע כפי דאפשר (תוה"ש ח"ב צד 6)
 צו) קול העטר הוא כקול החצוצרה, בעופו לכמעיו יצוח בקול רעש גדול
 ושם צד 319 והלאה):

צז) הוא העטר הנקרא המחצצר, טראמפעטענפוינעל, משבנו בנבב אבעריקה (שם).
 צח) בנמרא (קדושין מ"ד, א) קם ריש לקיש צויה כי כרוכיא, פירשי: כרוכ א ה"ו של
 עטר (עיין תוה"ש ח"ב צד 439) ויפה תאר את הכרוכיא בעל אגרת בעלי דוים.
 (שער שני פרק שביעי) ואמנם הכרוכיא השומרת היא זאת השומרת בשדה אך
 הצואר והרגלים קצר התב והכנפים והוא ההולך בעופו שורק: וקרא אונ"ה שומרת
 מפני שהעטר נשמר לנפשו ובעת ירעה בשדה יעמיד שומרים להזהירו כהרעה
 (תוה"ש ח"ב צד 320):

צט) במפרי תוה"ש (שם צד 440 הערה 81) הוכרר, כי החסידה הוא העוף
 שטארך בלעז שבמדינתנו או קוראים אותו בוטעיל ולמין עוף זה ילעז גם רשי
 את החסידה בחוש (ויקרא י"א, י"ט) ביותר יאהב לעשות קנו על ג הבית וימטכחו
 ונה בואת שמניחים בשבילו על הגג אופן העגלה, ואמנם החסידה תקנן גם בצמרת
 העצים הגבוהים ככתוב (תהלים ק"ד מ"ו) חסידה ברושים ביתה ועיין אודות ארצות.
 דעי החסידה ודרך נסיעתה הנפלאה בבציר לארצות החמות במפרי תולדות השבע
 (שם). מצד 326 והלאה עד 330):

ק) גם חסידה בשמים ידעה מועדיה ופי ועמי לא ידעו את משפט הי (ירמיה ח', ז'):
 קא) הוא המין נשר הזהב (נאלד-אילער) ולזה רמותי בתרגומי, פון דער
 גלדערנער פאן, והוא מתואר למלך העופות, וכן בנמרא (חגיגה י"ג, ב') מלך שבעופות
 נשר וכי ובמדרש (שמות רבה פ"ג) נאה שבעופות נשר וכי והן קבועים תחת
 המרכבה של הקביה ועיין על אודות הגשר הזה וארצות דיו ותכונתו במפרי תולדות
 השבע (ח"ב מן צד 71 עד 75):
 קב) כשהעורב מוליד ילדיו לבנים ואומר הזכר להקבה עוף אחר בא עליו

אמאמן אותם ומנדין אותם, מה הקביה עשה, מוציא מצואה שלהם יתושין ופורחין עליהם ואוכלים ומשם משדרים (תנחומא הובא בילקוט שמעוני רמז תקס"ג, וכן פירשי בבא בתרא ד'. א', עירובין כ"ב, א'). וכן אמרו (כתובות מ"ט, ב') דעורב לא זיין את בניו. ועיין אמנם בספרי תהיט (ח"ב צד 429 הערה 49):

ק) עורב למיתו להביא את הזריר (הז'ין סיב, א') וכן לא על חנם זריר. וז'ך אצל עורב מסני שהוא מיט (ביק, צ"ב) ובאמת הזרירים נספדים על סתות עורבים וטודים בארץ ככתוב במ' תהיט (שם צד 184):

קד) כמבואר בספרי (תהיט שם בהערה 84) והוא נקרא מקווארעין בלשון רומאי, טראהו עוזר ומגלים אותו בבתיים:

קה) העורב נוגב כלי סתכות נצצים כמף ושאר דברים וישאם אל קנו א' יטמנם בספתרים, עיין אודותיו במ' תהיט (ח"ב מצד 188 עד 197).

קו) כל הנכבות שסדובר פה בהזריר מלוקטים אחד לאחד ממה שכתוב אודות טבע הזריר וארחת דיו בספרי תהיט (ח"ב מצד 182 עד 184) ושירתו: רנו צדיקים וגי' מסכמת עם טבעו וטאה לו מאד, ומה נודעת החכמה הגדולה שבפרק שירה:

קז) העוף מנוית נרדף עם צפור דרוו, כי בנמרא (הז'ין סיב א') פירשי: מנוית ארונדייליא והוא השואלביע, או לאסטאטשקיא בלשון רומאי, כמו שפרשנו במ' תהיט (ח"ב הערה 86 והערה 41):

קח) מיט אריסמו ועד עתה יש בידט הזכות רבות, כי הדרור, היינו השואלביע, יקפא בסקות הקרים, או כי ישבע בבויז ומחום האביב יקיץ שנית לחיים, וכזה יהיה לעולמים לא לעתים רחוקות, ומקרוב נאספו הכנות חדשות הרבה המצדיקות את הדבר הזה, במדינת נארוועגיה הוא מעשים בכל זמן, אשר הדינים מוציאים במסבתם סן המים גלמים גלמים מצפרי דרוו האחוים יחד ובבית יהיו שנית, והדבר הזה מצד עצמו יתכן ולא נפלא יותר מקפאין הקשוד והצפרדע ושאר בעדות הרבה אחרים, שהם יקפאו כל החורף וישבנו בחוריהם כפגרים מתים ובאביב יקצו ויצאו לפעלם (מספרי תהיט שם צד 187):

קט) כל הדברים האלה מתורגמים מן מזמור שיר תוכת הבית (תהלים ל') מפסוק ה' העלית מן שאל נפשי היתני מירדי בור וגי' עד הפסוק האחרון למען מתוך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך (שם ד' עד ו').

קי) בנמרא (הז'ין סיב א') אמרו ז"ל, רהם זו שרקק, למה נקרא שמו רהם, כיון שבא רהם בא רהמים לעולם, וכן תרגמו יונתן שרקקא, והעוף מראקראיק בערבי הוא המין אוכל הדבורים (ביענפרעסער, תהיט ח"ב צד 206 ובהערה 18 צד 418) שהוא שרק ומצפנת בקול הלילי, וכל הדברים פה אדותיו לקודים ממ' תהיט שמו.

קיא כאמרם י"ז (חולין שם) והוא דתיב אמרי ועבד שרקק, ומרי דאי יתיב אארעא ושריק אתי משהא שנאמר (זכריה, י"ח) אשרקה להם ואקבעם; ולפי"ז שירת הרחמה פה מרומות בגמרא: ודוק במה שדקדקו לכתוב אצל שרקק מלת יתיב, כי העוף שרקק, היינו הבינענפרעסער נחשב לבעלי רגלים קצרות שהם משפחת זיטציפסילע"ר:

קיב) הדברים האלה כתובים בספרי תהי"ט (ד"ב צד 108) על עוף הפרדס, לפנים היה העוף הזה נפלא מאד בארץ ועליו אמרו, כי אינו מצאצאי הארץ ויבא מעדן בן אלהים ואין לו רגלים ומרחק ושם תמיד באויר אשר הוא לבדו מוונן. חיל בעל שער השמים (מאמר רביעי) ויש מין עופות שאין להם רגלים והוא המין שנעשה באויר ומונן האויר והוא חומר שלו ולא ירח בארץ ועי"כ לא יצטרך לרגלים, והטבע לא יעשה דבר לבטלה: להעוף הו"ו שטם תמיד באויר לו נאה באמת שם טמית, ולעוף טמית זו שבאה מעדן בן אלהים ואינה ניזונת מלחם הארץ ומב"א, כי אם מלחם אביה שבשמים תאכל באויר, לפי האגדה הנזכרת, לה טוה לומר שירת: עזרי טעם ה':

קיג) אם אמנם כל בעלי כנף בכלל נקראים צפור, הנה יקרא בשם זה העוף שפערלינג או וואראכייא בלר"ם בפרט, הן שתי פעמים הוא בא בכתוב לעומת הדרור: גם צפור מצאה בית ודרור קן לה (תהלים פ"ד, ד') כצפור לנד בדרור לעוף (משלי כ"ו ב') מזה משמע שצפור הוא שם פרטי כמו דרור שזכר אחריו והיא דעת הרד"ק (תהי"ט ח"ב צד 427 הערה 45) ועיין אודות תכונת הצפור וארחות חיו בספרי (שם צד 160 והלאה):

קיד) השם הרומי פרינולי"א, או פרינולי"א הכולל מיני עופות שונים ממערכת כנף רגלים (וינעפינגעל) בארתי הוראתי בספרי תהי"ט (שם צד 159) ושערתי שמה בדרח"ל השם פרינויות (ברכות ל"ט א, ב"ג, כ"ד, ב') אשר הערוך בשם מפרשים אחרים אוטר: וי"א צפרים קטנים והם מיני השפערלינג"ם, הנקראים צפרים ביהוד כזכר לעיל ומהורים (חולין ק"ט) והמנייים למיני הפרינולים, והם הם הפרונויות או הפרנויות שבפרק שירה, ולמיני הצפרים האלה שהם המטוררים המצוינים בכל העופות המזמרים זכעבור זה הם נמצאים בדיכלי מלך ושירים, המתענים על נעיסות קולם, הנה מה טוב ומה נעים להם השיר שהם אומרים. ויודך ה' וגי' כי שמעו אמרי פיך: והנירם בקריאת השם פרינויות ובנוסח שירתו מחלפת מאד, יש גורסין פרנות, יש גורסין (כמו במ' בית אלהים להנאון כבי"ט) פרנויות ונוסח השירה הוא, ויודך וגי' ובמ' בית יעקב להנאון יעביץ הנירם פרנויות אומרים ושירתם היא: בטחו בה' עד צד כי ביה ה' צור עולמים, והנכון הוא כמו שבכתבתי:

קטו) כאמרם ז"ל (ברכות ג, ב') כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד יכין שניע הצות לילה באה רוח צפונית ועשבת בו. ופירשי' שם דאמר מר

בביב כיה א) ארבע רוחות מנשבות בכל יום וכיו ובהצות הלילה רוח צפונית : קטז) ובטש רוחא חד דבסטור צפון בראי שלהובותא ואולא ושאט בעלמא יהויה שעתא אתפליני לילא ושלהובותא אולא ובטש בנדפוי דהתרנגולא וקארי, וקביה לית ליה ניהא עד דעאל בנתא דערן לאשתעשע בשמתין דצדיקיא וכו' בשעתא דקב"ה עאל בנתא דערן כדון כל אינון אילנן דנטא וכל אינון נשמתין דצדיקיא : וחתוי ואמרי שאו שערים ראשכם וניי (וודר פי ויקה' :

קין בגטרא (יומא כ', ב') מאי קריאת הגבר, רי שילא אמר קרא תרנגולא : קין) כתוב בתולעת יעקב ויל : רוח צפונית מנשבת בהצות הלילה ורופקת דהתרנגול וקרא, ידוע, כי הרוח ההוא מניע מצפון אשר המשמש לפני הגבורה הנקרא גבריאיל ונותן ששה קולות, ואחר קריאה זו מכריז כל מעשה בני העולם, לפי שקסת המפור במתניו וכותב ביום כל מעשה העולם הזה וככריזו בלילה. ומדתעוררות הרוח ההוא בא לעולם השפל עד כנפי התרנגול הנקרא גבר על שם הגבר (ריל גבריאיל) שאו אליו הרוח נכנס. ובשעה שהגבר העליון קורא למעלה כל הרעלי עולם קורין : ועי מדרש תלפיות ענף גבריאיל, והנה בוודר (פי שבות) איתא, שלא בא דאתמא על רוחיהן דצדיקיא לילה שמה ואיהו גבריאיל, וראו לדעת, כי אצל העמים הקדמונים היה או הגבר, דייני התרנגול מוקדש להצילה :

קטז) התרנגול יבשר שעות הלילה ועלות השחר ויעורר נרדמים בבוקר, יעיר את האכר לצאת לפעול בשדה ויעורר ישנים לקום ולעשות עבודתם, הרומאים הקדמונים השבו את התרנגול למבשר עתידות, על פיו יצאו למלחמה או חדלו. בקראו לא בעתו או בערב יום דיהה ואת סימן להם כי הדעות מתרגשות ובאות וחדש עתידות שמו (תודיש חיב צד 241, 257) :

קב) הוא כלשון הכתוב (בראשית ג, ח') קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום, ויש בכתוב זה מרוממת מה שאיתא בהאגדה הנזכרת לעיל, כי באיתפליני לילא קב"ה עאל בנתא דערן :

קבא) והרי הוא כמו שכתוב בכרכת יוצר : האל הפותח בכל יום דלתות שערי כזרה ובוקע חלוני רקיע. ולזה רומז התרנגול פה בקול קריאתו שאו שערים וניי קרב) סירשתי הפסוק פה לפי ענינו וכפירושו הראביע (בראשית מט, יח) גי' : לישועתך קייתי ה', ופי קייתי השם להיות ישועתך וכו' והטעם להושיעך :

קכ) בשבע קריאות שהתרנגול קורא יכוון לוי שעות מצצות הלילה ועד השעה הראשונה לאחר שעלה עמוד השחר, והולך וקורא כל שעה לעורר ישנים לפי מדרגתם. מתחלה הוא מעורר את הצדיק, השם לילות כימים לעסוק בדברי תורה ותושיה, ואח"כ את הביטנים, וכן הוא קורא על הסדר בהדרגה כמו שכתבתי בפנים. ואמנם בשביעית שכבר האיר השחר והגיע זמן קריאת שמוע של שחרית ועדיין ראש האודב לנום הזה שוכב ואינו מתפלל עם נין ההכה. עליו הוא קורא : עת

מענדלי'ס זכר ספרים

לעשות לה' הפר' תורתך, רל נכחו לו שפטים טאת דו' על שהפר את מצותיו. והנה התרגל או הגבר התתון. שהא מבחין בין יום ובין לילה וקורא גם ביום, לו ייחסו פה שבעה קולות, שהא קורא בשבעות עם דמוי' חמה בשחרית, אבל בבריאל או הגבר העליון הסבריו כל מעשה בני העולם בלילות ולילה שבו כנו-נר לעיל בהערה קייח) לו ייחסו רק ששה קולות דהיינו ו' שעות מהצות הגולה עד עלות עמוד השחר:

קבר) יונה זו משעה שמכרת את בן זונה עוד אינה כסירה אותו באחר, צד רבה פסוק הנך יפה):

קבר) היונה לא נכנעה עוד תחת האדם בכל לבה כמו התרגולים הדריס דירת קבע בבית בעליהם, ואמנם כצפור דרור היא משרכת דרכה ותעוב לפגמים משכנה בבית בעליה, ואפילו יוני הבית יעופו לבקש מאכלם בשרה נחיש ח'ב צד 281 והלאה ובהערה 69 צד 487):

קבו) והוא כלשון הבתוב (שיר השירים ז', יב, יג) לכה דודי צא השדה גלינה בכפרים: נשימה לכרמים נראה אם פרדה הנפן פתח הסדר הנצו הרמנים עם אתן את דודי לך:

קבו) את הבתוב כמו עטר וני' (ישעיה ל"ח, יד) תרומתי כתרנים יונתן עם: כסויא דאודי ומצויף כן נציפת ופי' הרדיק' עם שמשעו כמו סוס ורוכבו וכו' וענין מצויף כמו הסוך ברברי רזל סוס שצנף ולדעתי עזר בכאן תיאר לצדלת המום (ועיין אמנם רס"י עם) ואני פירשתי את הפסוק הזה לפי הכוונה הנאותה פה להיונה:

קבה) עוד לפני אלפי שנים הנה זה ידעו לעשות את היונה לשליח, וסו הוא הראשון אשר שלח את היונה סן התיבה לדעת על ידה הקלו פי המבול מעל פני האדמה, עוד הרומאים הקדמונים היו משתמשים ביונים לעלוח על ידיהם דברי שלום ועצות לטרתק. בארצות המזרח נתפשט זה כבר הבדנע לעשות בי דואר מיונים להרץ אגרות ממקום למקום. מחיר זוג יונים מלופדים היה לפנים אלף דרקמונים, וגם בדודי' נזכרו היונים נשאי אגרות והוא בשר רבה (פסוק הנך יפה) יונה זו שורת רוגלוית הרבה וזחרת לשוככה, ועוד ביטט אלה מצאו דומעים בתי הרצים מיונים בערי בגדד ואלעפסא. כאשר ישלחו היונים עם האגרות ירקעו לזכרם ויעלו מיום בטבה שמים, ויעופו ק' מהרה כברקים (תהיט ח'ב צד 290 עד 292):

קבט) בגמרא (תולין ס"ב א) תמיל פסול משום תורין וכשר משום בני יונה, פירש'י עם תמיל מין יונה הא (והענין כך היא: תורים דוקא גדולים זקנים כשרים לקרבן, אבל בני תורים קטנים פסולים. בני יונה דוקא קטנים צעירים כשרים לקרבן. אבל גדולים זקנים פסולים נמצא כשר בתורין פסול בבני יונה כשר בבני יונה פסול בתורין, כמו שמשורש עם דף כ"ב, א', ולכן אמרו בגמרא מיה שתמיל לפי שרא

מין יונה דילכך אם בא להביאו משיקין בתורת תורין פסול, אבל אם בא להביאו בשווא עוד קמן וציעור כשר, ופרשתי זאת פה אנכי נראה כוון לתקן הטמאה של חכם צד"ת, שטעה לחשוב בפשט דהנמי שתסיל הוא קמן במינו ובט בעו ומשיה דזא כשר משום בני יונה ועל הטעות הזו תמך אחיב השערותיו וגם אני נעדרתי אחריו ומה שלא תקנתי בספרי תהיש שם הערה 21 אתקן פה). והנה בהספרים שלפני הנרמא חסיל, ואני אמנם אחרי העיון הראוי ראיתי לגרום תסיל שהוא מין יונה ושירתו טובת עליו, כי התסיל הזה הוא נאה לשירתו ושירתו נאה לו, אבל להחסי' באי איכא למימר, והדלוקף דתי' בדי'ת קל הוא ומצוי מאד, ואם צמורת כרטיס, שהיא מין ארבה, גרם מכיש כמו אחרים צמורת הושב איתה למין עוף, עאכו"כ יש רגלים להשערה שהחסי' זהו התסיל והוא מין יונה, ובכיו לא מצדתי את זכר החסיל והצנתי בשני הצאי לבנה, ויעד עליו רעו דאציפי הבא ארצי פי כונתי להאמת בשם תסיל, כמו שיבאר להלן:

קל) ענה דודי ואמר לי קימי לך רעיתי יפתי ולכי לך, כי הנה הסתיו עבר הגשם הלך והלך לו: הנהנים נראו בארץ עת הזמיר היע וקול התור נשמע בארצו: (שיר השירים ב' י', יא י"ב):

ק"א) וקול התור זה קולו של משיח המכריז ואומר מה טאו על הדורים נגלי סכר (שיר רבה פסוק התאנה הנטה):

ק"ב) אצל התסיל בנמרא (עם) שהוא מין יונה כנזכר אמרו עוד: דאציפי ותרוק של רחבה כשרין משום תורין ופסולין משום בני יונה, ואיכ דאציפי הוא מין תורין, וכפירש"י שם, וכאשר זכיתו לכצוא ברזיל את העוף דציפי (או דאציפי, גם דציפי כנרסת הערוך) אומר אני כי זה הוא בלי ספק העוף ר"צ"פ' שהוא כתוב בן בכל המדורים מבלי דעת מי הוא, כמו שהנדה הנאון יעביץ ולא בוע לומר: רציפי (י"א אונכו) שתי אלה נפלאו ממני, כי הזרתי על כל המקראות המברשים ומה שיש בידו מספרי הקודש ולא מצאתי מה ענין הטמית הללו ע"פ פשוטם. ובאמת הוא הדציפי שבנמרא ונתחלפה האות ד' באות ר', ושתי האותיות האלו מתחלפות בנקל (ועין המשכיר אות ד') כמו האות ת' באות ח' כנזכר לטעלה אצל תסיל, שבא בנמרא יחד עם דאציפי. ולפי שהדציפי הוא מין תור, והתור מוכר בכתוב (שיר ב', י"ב) אצל נאידת ישראל מגלות מצרים, וקול התור זה קולו של משיח כאמר לעיל, לפיכך נאה להדציפי לומר שיר נחמו נחמו עמי ופי' הא"כ שני עופות תסיל שהוא מין יונה ודציפי שהוא מין תורין הבאים יחד פי' אצל זו בנמרא, באים גם זו אצל זו בפרק שירה, ושירתם שפורה להם מאד, וכמו שזכיתו לכצוא הפתרון של רציפי בן נוכה לפתור גם את העוף אונכו ולגלות מקורו ואמר: דעה באוצר המלין להערכיאים מתורגם העוף רחם שבתורה בשם אונק (קדמוניות הקודש ח"ד צד 317) ומהה השם עשה לו העברי השם אונכי על פי

דרבו בהכפפת יוד במת המלה ובחילוק האות קי באות כי כמו שמת הדלוק
הזה אצל הראשונים בשמות הרבה המיבאים מעם לועז והוגמתי גם בדרז' סמטרטשי
בלמי (ברכות נ"א) במקום קלמי, שהוא תרנום של כנים וכן הרבה (ועיין המשביר
אות כ"ג), ואם כן אונכי, או יותר נכון אנוכי, הוא רחם. ולפי שאמרו ז"ל
(חולין ס"ג א') למה נקרא שמו רחם כיון שבא רחם בא רחמים לעולם ונמירי דאי
יתוב אארעא ושיריק אתי משיחא, לפיכך נאה לו לאונכי, שהוא הרחם, לוטר רב
לפי הניא בשירתו: נחמו נחמו עמי ונ' :

קל' המעשה הזה קרה בשנת 890 לפני מהיז ככתוב ברברי הימים
להרוכאים והובא באריכות בספרי תודש (חיב צד 397):
קל' הרואה אזי בהלום יצפה להכמה שאמר (משלי א', כ') חכמות ברין
פרונה ונ' והוא במרא (ברכות נ"ז, א'):

קל' על דבר קול צעקת האזנים והבטתם ראה בספרי תודש (שם כן צד
897 עד 400) ותמצא נפלאות. ובחכמה רבה שמו בפי האזן את השירה הודו לה
קראו ונ' שירו לו זמרו לו ונ' ועיין אגם בספרי תודש (שם מן צד 97 עד
890) או מומר ומה שהוא שם מן החכמים הקדמונים, כמו אפלטון ואריסטו, על
אדות וסירותיו, אשר יענים אל אל שמת גילו. ומי יודע אם לא אליו כונו כפרק
שירה, ומלת בית מיתרת או מוחלפת היא. ובאמת הנאין מכי"ש לא גרם בית וכתב סתם אן
אומר. וטעם שירת האזן בספרו הוא רק הפסק הזה: שירו לו זמרו לו שירו בכל נפלאותיו:

קל' אלו הם דברי רז"ל (בבא בתרא ע"ג, ב') ואמר רבה בר בר הנה
אימא חדא הוה קא אולין במדברא וחזין הנו אוזי דשמי גדיפיהו משומניהו והא
גדי גלי דמשהא מתותיהו וכי כי אתאי לקמיה דרי, אלעזר אמר לו עתידין
ישראל ליתן עליהם את הדין, ופירשי שם ליתן את הדין, שבחשאתם מתעכב משיח
ויש להם צער בעלי חיים לאותן אוזים מחמת שכן: ולפיכך האזן הבר הזה כשרואת
ישראל עומקים בתורה ובמעשים היא מכשר ואמר קול קורא במדבר פנו דרך הי
זי כי הנה ישעו בא, וכוה כוונתי לפירוש יעביץ שמצאתיו אחי בפירושו (שהוא מעם
הבמות ועולה בדרך המדות ונימטריאות) ורק בזה לבר שוין אטעו וגם זאת לא
בכלו כי אם במקצתו:

קל' על הפסק שקץ הם לכם (ויקרא י"א, ה) כתב החכם תהיו חל':
לא שהן שקץ בעצמם, כי הם ברוות שברא השם, וחלילה שיברא השם דבר משקץ,
אבל הסיף מלת לכם, כלומר לעם קדוש כמובן יחשבו לשקץ שלא ואכלום עכ"ל
ומאד נמצאו הדברים באגרת בעלי חיים (שער שני פרק י"א) וזו מחבסת הבורא
לא יברא דבר רק לחכלית ותועלת מכיון ומי שלא ידע זה יתמה ויעשה קושיות
אשים מסקות על מעשה הבורא ויאמר למה ברא את אלה ומה דועלת בהם. כל
לשכלותם אומרים וכו' ואלו השתדלו בענין הנמצאות או התברר להם שהשתת

השם כוללת מגדולי היוצרים ועד קטנם בשוב ואשר אמרו בהיפך תעו מדרך האמת, עכ"ל. וראוי לדעת כי מאמיני בשתי רשויות האמינו כי הורמיז הפועל הטוב ברא את בעה"ח הטובים, ואהרימוץ הפועל הרע ברא את השקצים והרמשים ושאר בעה"ח הרעים. אמנם אהנו בני ישראל נאמין באל אחד ובבורא אחד וכל מה שברא הקב"ה לא ברא דבר אחד לבטלה (שבת ע"ז, ב"י) וכמדרש (שמות רבה פ"י) אפילו דברים שאהה רואה אותן כאילו הם מיותרין בעולם, כגון נחשים ועקרבים הן היו בכלל ברייתו של עולם. והשתא אתי שפיר, שהשרצים אומרים יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו ולאשמענין דכבודי ה' לברו יהי לעולם כי הוא הבורא האחד ויטמח במעשיו ובכל יצורי כפיו כי כל אשר עשה אלהים הנה טוב מאד והכל ברא לכבודו: והנה שרץ המים והאמפוזיביעין נבראים ביום החמישי אלא מפני שהשם שרץ כולל בליע שרץ המים ושרץ העוף ושרץ הארץ ביחד, לכן לא הפרדתו ביניהם וכדליתים יחד בפרק זה, ועוד השם שרצים דברתי באריכות בספרי תודיט (חיג הערה 3 מן צד 268 עד 267):

קלח) והשם שרץ בעברי מורה על רבוי ההולדה וקראים השרצים כן בעבור שהם מתרכיב מאד (ועיין בתודיט שם):

קלט) העכברים הקטנים עם הגדולים אזהבים מאד את ילדיהם ויכלכלום ברחמים רבים, אם צעירי העכברים הגדולים (ראטטען) יושבים בחור צד אחד, אז זנביהם הרבים עוד יתלכדו ולא יתפרדו, ואגודת עכברים כאלה נקראת מלך העכברים. ומלך העכברים הזה שאין בוכלתו להשיג לברו מחסור נפשו הנה ויכלכלתו וילדיו כל הימים גם עוד רבים ממעפתו והמה ידאנו תמיד לצרכיו (תודיט ד"א, צד 295): ומיני החולד הרעים מאד מפרנמים את בניהם באהבה ומללקים אותם להעביר הוזהבא מעליהם. גם התנים (קראקאדיל) העו עבשרצים דואנ לפרי בטנו (תודיט ד"ג צד 64): קפ) על הפסוק וקרא יעקב אל בניו ויאמר האמפו ואגדה לכם וגו' (בראשית מ"ט א') דרשו רז"ל: בקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונשתלקה פאנו שכונה, אמר שמא דיו יש במטתי פסול וכו' אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משח רבינו, לא נאמרוהו אמרו יעקב, התקינו שיהיו איסורים אותו בחשאי (פסחים כ"ז א'):

קמא) ואם מצינו לרז"ל שהשכילו בדרך משל ומליצה לקרא בשמות אמן יתומה, אמן חטופה (ברכות מ"ז, א) וכן מוזמרא יתמא (עבודה זרה כ"ד, ב"י) מדוע לא תכונה אותה הברכה, הנאמרת בחשאי להראות בזה פנים לכאן ולכאן, ברכה צפרדעית (ר"ל אמפוזיביעית, שהוראתה הדיוס במום ויבשה) שהוא שם כולל לכל מיני בעה"ח שבמים וביבשה, כמו שבוואר:

מענדעל'ס זוכר ספרים

קמב) בספרי תורה'ט (חיג צד 294) הערה 36) שם בררתי כי הצב (קרעטס) ש'וא ממטפת הצפרדע, הוא שם כללי לכל ארבע המערכות, הכוללות בספלת האמפוזיביען, מטע כהשם לור'ך המסמן בלשון אשכנז הישנה את הקרעטע (צב), אשר על שמו קרא החכם הטבעי אקען את כל האמפוזיביען בשם לור'כיע: קמב) ריל בברכת בשכמלי ש'וא מראה פנים לכאן ולכאן מתואר טבע הצפרדע וכל מיני בעה'ה שבמים וביבשה

קמב) בברכים המעטים האלה שבתרגומי, דר'ייט שבמלכותו של השם הוא לעולם ועד במים וביבשה, נתכוונתי עוד לרעיון אחד, הנשקף מדרשת רחל הנזכרת היא: על הקריאה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד שקראו בני יעקב, להורות שהם פאמינים באהדת ה' ש'וא אחד ובורא ומנהיג אחד ואין עוד מלבדו, נתן יעקב אבינו תוקף לדבריהם ופתח ואמר בשכמלי'ז, כלומר, אמנם כן, הוא סל'ך יחיד ואחד בעולם ומלכותו בכל משלה, להוציא מדעת הטועים בימי קדם, שהאמינו ברשיות הרבה וחשבו בדעתם הדתעה שאלהים רבים בראו את העולם וכל אחד מושל בהל'קו, ה' עשה את הים וכל אשר בו וזה הארץ ומלוואה וכו', וכמו שאמרו עבדי המל'ך ארם אלוד הרים אלהים (מלכים א. כ', כ"ג) גם מיטום שאמר: כמדומה אני שאלהים של אלו אין נבורתו אלא במים וכו', אם נבור הוא יעלה ליבשה (עוין דג, כ"ג) וכמו שאמר הצדוקי לרבי מי שיצר הרים לא ברא רוח ומי שברא רוח לא יצר הרים (תל'ין פי א') אשר כנגד כל הדעות המשובשות האלה אמר דוד: פי אל מדל ה' ומל'ך גדול על כל אלהים: אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות ארים לו: אשר לו הים והוא עש'ו ויבשת ידיו יצרו (תהלים צ"ה, ג. ד. ה') דעה מטבע הבריות שבמים וביבשה, העש'ים לחיות בשני ההפכים בים וביבשה יסוד עז מלכותו של השם, כי הוא בורא אחד ואין שני להמשיך לו להחבורה, דאל'כ הרי התחייב להיות ברשות המים בריות מיוחדות וברשות הארץ בריות מיוחדות, ומג'ן סיני הבריות הללו הזקוקן למים וליבשה כאחד. וכדאי טונא איתא בנזרא (בגדר'ק ל"ט, א') איל הווא אמנשא דאמיטר מפל'ק לעילאי דהורמיז מפל'ק לתתאי דהורמן (כגירסת התוספות שם, ור'ל מהציו ולמעלה ברא אותו ארמוח הפועל המוב ומצ'יו ולמטה ברא אותו אהרימאן הפועל הרע אצל הפרסים) איל אם כן היכי שביק ליה הורמן דהורמיז דעבורי טיא בארעיה, פירשי שם דהעביר סיס בארעזי שכל מה שאדם ככניס דרך פיו מוציא דרך הנקבים התחתונים. והוא פטש כמו שאמרנו פה בענין בעה'ה השוכניכ במים וביבשה איך לא סיחו שתי הרשויות ביצירתם אלו לאלו, והרי הצפרדע הזו, הכוללת בעמה כל מיני האמפוזיביען החיים במים וביבשה, מעידה על מלכות ה' הכללית בעולמנו שברא לבדו, אשר לו הים ויבשת ולג'הם ידיו יצרו. והוא הוא בטבעה ובתכונתה הנפלאה הרי אומרת לנו: ברוך שם נביד מלכותו לעולם ועד, ומה עמקן מהשבות רבותינו ז"ל ששמו שירה כזאת בפי הצפרדע:

קמח) הדברים האלו כתובים בספרי תהיט (ח"ג צד 230) והם ברעקיקי
 יתן האחד קילו בראשונה וכל הקהל שומעים ושותקים, וכרנע יעני את המה חלקם
 ואמרום, ברעקיעי בכל כחם או עונים בלחש, קרקרי, קווארי ועמרים רנתם כפי
 הנסח הישן והמקובל בכל תפוצות הצפרדעים ממצרים ועד הנה:

קמו) בספר אגרת בעלי חיים (שער שני פרק עשירי) מתואר הצפרדע בדברים
 כאלה: הוא חכם ויקר וסבלן רב התשכחות ומרבה שיר לאלהיו לילה ויום וירבה
 התעלה בצהרים והתעלה בערבית על פלגי מים, ויש לו קב"ת כבוד על בני ישראל
 משני חסדים שנמלם, אחד מהם כשהשליך נמרוד בן כוש לאברהם ידיר הרחמן
 באור כשדים הוא הביא המים בפיו ווריקם על האש לכבותו (אולי כונת האגדה
 הזאת היא על דרך שאמרנו לעיל, כי אברהם התוכח עם נמרוד בענין אחדות
 דבורא כדברי רי"ל והצפרדע הזו שהוא ביכשה הביא המים בפיו, כלומר הביא המים
 שהוא חי גם בהם לראיה בפיו על זה, כי אל אחד ברא את עולמו והוא מלך
 העולם. ובה נצל אברהם מנמרוד כי נסתמו טענותיו) ופעם אחרת בימי משה בן
 עמרם נביא האמת שעזרו להחריב פרעה ועמו. והוא צח הלשון בעל דברים משבח
 ומהלל השם והוא מבעותיה אשר ידו במים וכיבשה: וגם בהאגדה שלפני פרק שירה
 מתואר הצפרדע ממש בתוארים כאלה, כי היא אומרת שם: דוד על תנוח דעקך
 עליך, שאני אומרת שירות ותשכחות יותר ממך ולא עוד אלא כל שירה שאני אומרת
 משמלת עליה וי אלפים משל וכי ובמדרש תנחומא (פרשה בא) קולנים אלו
 צפרדעים, ונקרא קולנים בעבור קול צעקתם:

קמו) נחשים מעטים ויבלו זקוקה כדו שלישית מטיפס. רובם יבחרו ראשם רק
 כדי חצי רגל מן האדמה ויש מנבחים אותו יותר (תהיט ח"ג צד 185):

קמח) ידוע הוא כי הצפעוני המצרי כאשר יאחזו המלחש בצוארו ילחץ
 ערפו אז יעבור בו נקשה וזקוקה ויהי למטה בכפו, ונקרא בשמו הזקפן אצל המצרים
 הקדמונים בגלל קוסתו בקומה זקופה. וכן בדרו"ש כי זקוף וקוף כחויא (תהיט ח"ג
 צד 182 ובהערה 26 צד 285) גם נחש בתי העינים שבהודו יזדקף קומטיות (שם צד 177):

קמט) כמו שאמרו ז"ל (שבת ע"ז ב') ובמדרש (שמות רבה פ"א) אפילו
 דברים שאתה רואה אותן כאלו הם מיותרין בעולם כגון נחשים ועקרבים הן היו בכלל
 בריותיו של עולם. ועיין לעיל הערה קל"ז: והן הן הדברים בשירת עקרב טוב ה' לכל ותי:

ק) השם שבלול בל"ע נמר מלשון בלל ובארמית שבלל, שהוראתו לזלזול,
 וממנו יפה היטב את הרמש שנעקקיע, הפולט מקרבו ריר בשעה שהוא זוחל ומלחצת
 את המקום שרחש עליו. גם שמו היוני והרומי לימסיא נמר מלשון נמח ותמס
 (צערפליעסע"ן) ועל תבונתו הזאת אמר הכתוב במש"ל (תהלים י"ח ט) כמו שבלול
 אמם יהלך, ידמה כאלו הוא נמס בהליכתו ונגר כמים (קדמוניות הקודש ח"ד צד 151)
 גם רש"י ילעזר (ובנמרא שבת ע"ז ב') שבלול לימציא, שהוראתו שנעקקיע:

קנא) פעמים רבות הנה זה בהגו וראו בעממית כי היא מרגשת בנעימות המוסיקא ומתענת לשמוע קול זמרה (תה"ט לרחבם לענין חיג צד 160): וכל מוז שאמור פה אודות השממית לקוחיב מספרי חכמת הטבע קנב) הזכובים מהים לפעמים אם מעט ואם הרבה במיתה משונה ומיוחדת להם. בפישוט רגלים ימצאום לפעמים עומדים על הכתלים או על שאר דברים והדלק התחתון מעפם, או אהוריהם, מתנפח ועור שבין עיניו מתעפף ויהי כהצירנות עד שאהוריהם מוכב כזה בענולים הוטים ולבנים, אם יפתוהו יראו, כי הוא ריק בתוכו ומעופש. ואף גם המקום שהם יושבים עליו מכוסה בהציר (פילצע, שיממעל). זה, המחויק את נבלתם לבלתי תתפורר וא"כ הבשר של זכובים הציר. (ברעהם) חלק ששי צד 409.

קנא) וענין השירה הו כך הוא: בבתי המרוח והמשתה שם הזכוב מצוי, כי מקימו באשר יאכלו וישתו, והרי הוא במציאותו שמה כאלו מוכיח ואומר: כי כל הבשר הציר ואין בו ממש וקיום, וזה הוא בטבעו של הזכוב שמת במיתה כטובה וכשרו נעשה הציר באמת כנוכר לעיל, וכל הסרו של בשר ודם שהיא עושה לבלתי יטיו עם רעיו בדלולא והינא ובתענוים נופנים הוא כציץ השדה. רק דבר אלהי, היינו התורה התמימה, יקום לעולם ועל ידו יתקיים גם ישראל. וזהו בשעה שאין ישראל עוסקין בתורה כי אם בתענוי בשרים, מיד הזכוב נלה בבית כשתידם ואומר מה שגאה לו לומר:

קנא) מין הארבה וייתרהאנעל בלעיו השוכנת בכרמים (שהם בנקומות נבודים ורמים) הנה זה דרכו וטבעו אשר רגליו הקדומות פרושות תמיד למעלה גם צוארו הוא זקוף, ונראה כאלו הוא נושא עיניו לשמים ומתפלל, ובעבור זה קראו לו הטבעים בשם, נאטעמאנבעטערעף כאנטיים רעליגיאוזא בלעיו, וצפורת זו השוכנת בכרמים שבהרים ומתפרנסת שמה והולכת נטויה נרון עם כפים פרושות לשמים כאלו היא מתשללת, לה נאה ויאה השירה אשא עיני אל ההרים וגי שמעם בא עזרה ופרנסתה וזהו כאין יבוא עזרי פה לפי הכוונה:

קנא) רבותיו מל השלינו לספר בשבח הנמלה, ומצאתי לטוב להביא פה בפרק שירה את דבריהם שהיו מוסר השכל לנו בני אדם ללמוד מהנמלה ארוחת: יוצר ומשפט. במדרש (ברבים רבה פיה) הנמלה הוה שלשה בתים יש לה ואינה כונסת בעליון מפני הדלף, ולא בתחתון מפני הטינה אלא באמצעי ואינה חיה אלא ששה חדשים, למה שמי שאין לו גידים ועצמות אינו חי אלא ששה חדשים, וכל מאכלה אינה אלא חטה ומחצה, והיא חולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאת חסין ושעורין ועדשים. איר תחזומא וכך חיה אינה אלא חטה ומחצה, והיא כונסת את אלו. ולמה היא עושה כן שאמרה שמה ימור עלי הקדוש ברוך הוא חיים ויהא לי מוכן לאכול. אירש בן יוחאי מעשה היה ומצאו בכור שלה שלש מאות כור מה שמכנסת מן

הקין לחורף לפיכך אמר שלמה לך אל נמליה עצי ראה דרכיה ודבם וכו' ומתו ראה דרכיה והבט, רבנן אמרי, ראה דרך ארץ שיש בה שבורות מן הגוף, אמר רבי שמעון בן הלפתא: מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת והיו כולן באות ומריחות בה ולא היתה אחת מהן נטלה אותה, באה אותה עזיחה שלה ונטלה אותה, ראה חכמה שיש בה, וכל השבח הזה שיש בה לא למדה מבריה, ולא שופט ולא שומר יש לה שנאמר (משלי ז') אשר אין לה קצין שומר ומושל, אתם שמייתי לכם שופטים ושומרים על אדות כמה וכמה שתשמעו להן:

קנה על דבר החולד ועסקו הרעים ראה במפרי תודיט (היא מן צד 181 והלאה וביחוד החולד הבואש, הארעיק בליר) ושם פירשתי, שהוראת השם חולד הוא לדעת דבר מענין כריה והפירה, כמו מחליד הקביה לפניהם את הארץ, עיש שהוא חופר בארץ הפירות:

קנה הציה מובלת עליה בפרק שירה נוסחאות שונות והיא נודדת שם ממקום למקום ואין לה מעמד קבוע, באלה היא נרדפת עם מדבר וממוכות שתיהן בפרק שירה, ובאלה היא רב מלשון מדבר ושממה ובכיו מקומה שם בין העופות, ואחרים פותרים ציה לעוף בלי שום טעם מי הוא, ואומר אני, שזו הציה היא שבמקרא (ישעיה יג כ"א) ורבעו שם ציים וגוי שפתר רשי נמיות מרטרמיש בלעזי היינו מארשעים שבשם זה יכונה בלשון רומי המארדער ממעפחת החולד וכן פתח רשעי ועוד הפעם (שם לד, י"ד) וגם הרד"ק כתב ציים ימ נמיות והזכר בדברי רבותני כדי שלא תקפוץ הנמיה, ומן ציים בלשון רבים היא בויזי ציה, וזו הציה פה היא המין הווימארדער אשר יומם ישכב טמון בחוריו ובלילה יצא כנב ומטפס ונראה במהירות נפלאה, ומתפרץ אל לול העופות ומזנק וטורף באכזריות והורג לפעמים עשרה עד עשרים עופות בבת אחת (תודיט היא צד 142) הבוקר אור והציה אור וגמלת לחורה ולהעופות אורה ושמחה:

קנה בדברים האלה יתפרש גם היא מהשירה שהציה אימרת והיא גם צפור בית וררר קן לה וגוי אלא שהפעל מצאה שב על הציה לפי הכוונה פה היא הציה תמצא בית הצפור על העצים

קנה שלשה המה מטיבי צעד וגוי איש נבור בברמה וגוי או תיש (משלי ל, כיט ל"א) קנה והצפיר השעיר כרך וין (דניאל ח, כ"א): וראוי לדעת, כי המקורנים, שהם סבני היונים, נקראו בימי קדם, כשתי מאות שנה לפני דניאל, בעם ענעאדעין: כשם העו בלשון יון. הגדה קדמונית מפרת, כי קארואנס מלכם הראשון בלכותו עם מתי מספר מהיונים לבקש לו תולה במדינת מקדוניה נצטוו מפי התרפים לצאת בעקבי העוים, שהם יוליכוהו בדרך למקום ממשלתו. ויהי בראותו עדר העוים, עברו מפני רוח מערה, הלך אחריהם עד עדעסא, שם אזה צמישב לו וקבע מעתה צורת העו בדגלו ותהי לנס בשדה המלחמה ויקרא את שם העיר ענעא לאמרי:

עיר העוים, ואת עמו ענגעאדיים לאמר: עם העוים. וקרית העוים היתה עיר קבורת מלכי מוקדינא, וראוי עוד להעיר, כי בן אלכמנדר מוקדון נקרא אלכמנדר ענין לאמר בן העו ואיוו מהמלכים שמלכו אחרי אלכמנדר צורתם הקוקה על מטבעותיהם עם קרני הצפיר, והיו שנאמר (דניאל שם ב') והצפיר קרן חוות בין עיניו, והנה לפני כמה שנים השיגה חברת הוקרי קדמוניות בלונדון תבנית צפיר העוים עם קרן חוות אחת ממתכת עתיקה מאד, אשר הפרוה מאדמה באויה הקטנה (קדמוניות הקודש. חיד צד 90): ובטח היתה קבועה לפנים על דגל מהנה אחד מהמוקדונים:

קמא) ראיתי את האיל מנח וני ואין כציץ מידו וני האיץ אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס (שם ד, כ'): אמיאנוס טארצעלליענס יספר, בכר עת שמלך פרס עמד בראש הילי היה מנע עליו ראש איץ משובץ באבנים טובות לאות מלכותו. גם על עמודי ההיכל העתיק שבפערסעפאליים נמצאים אילים לאות מלכות (קדמוניות הקודש חיד צד 88) ובעבור סימן הוד מלכות שיש לעתודים ואילים שפיר הם אומרים מי כמוכה באלים הי כלומר אתה אל מלך גדול על כל המלכים ועתודי ארץ, וכצד שאוה לפאר כקים כקדשו בעורותיהם אומרים יב כי כמוכה נאדר בקדש: קמב) במלחמת הביפעל והנמר יתגבר לפעמים הביפעל וירטום את הנמר

ברגליו, וכר מעשה תקפו ונבורותיו ראה בתהיט (היא צד 498):
קמג) קול התאו הוא שאנה איונה ובקצפו יתנפל גם על האדם. ברעש ורוץ חפזו וזבו ומעיניו האדומות לפידים יהלכו, הכוסים ירנו ויבהלו מפניו (שם צד 490):
קמד) על דבר ארחות הוי הצבאים והאילים בשדה מדובר בספר תורה

(שם 411, ובצד 414).

קמה) והוא בנמרא (הגינה יג, ב') ובמדרש (שיר פכ"ז) נאה שבעופות נשר, נאה שבברמות שור, נאה שבחיות ארי וכלן נמלו מלכות ונתנו להם גדולה והם קבועים תחת חמרכבה של הקביה וכוי וכל כך למה, כדי שלא יתנאו בעולם וידעו שיש מלכות שמים עליהם וכוי להי כי נאה נאה. ולפיכך בצדק היא שירת השיר: אשירה לה כי נאה נאה וני: והנה עץ הכתוב ויישרנה הפרות (שמואל אי וי, יב) נאמר בנמרא (עבודה זרה כ"ד, ב') שאמרו שירה ומאי שירה אמרו, איר יוחנן משום ריב או ישיר משה ובני ישראל וני (פוישי או ישיר כי נאה נאה) ולפי"ז שירת המור הזו יש לה זכר בדרדל: קמו) הסוס זיבך מאד באדם ונותן שכמו לסכול באהבה ולשאת את טרחו וכשאו (תהיט היא: צד 861) מוס הערבי עושה כל מה שיש אך ביכולת הסוס לעשות. להיות חבוש שלשים שעות בלי אכילה ושתייה ולרוץ דרך חמש עשרה שעות במדבר אפריק, הבער כאש להבה, בלי מספוא ומים וגם לדחור בדהרות דהרות שלש ארבע שעות בלי הפסק, הנה זאת היא פעולת מוס הערבי ודבר נבורותיו (שם 870) עיין שם עוד עץ דבר הסוס, אשר נכבדות מדובר בו באריכות:

קמז) בארצות החמות הדמור חזק ויפה ונחמד יותר מן הדמור שבארצותינו,

יבעבור זה המשיך יעקב את יששכר לחמור גרם בשביל השוהו (בראשית מט יד) בארצות הקדם ובאפריקה הצפונית ירכבו על חמורים יותר מעל הכושים (תהיט ד"א צד 379 ובקדמוניות הקודש ח"ד 46):

קפח) הנה מלכך יבוא לך וגי' עני ורוכב על חמור (זכריה טי. טו):
קסט) פליניוס יספר, כי השליט אקביאם קנה חמור אחד במדור עשרים ואחד אלף ושתי מאות שקל כסף. מדור יקר כזה לא נתנו בעד כל מיז חי אחר (תהיט עם 431, ק"ה. הקוד. 44):

קע) בנבואתו על מפלת בבל מבני פרס ומדי יזכיר הנביא (ישעיה כ"א ז) בין רכבות האויב גם רכב חמור ולפי עדות הסופרים הקדמונים היו באמת חמורים בחיל כורס, ודריש היסטאספוס נצח את הסכיתים ע"י החמורים שלקח עמו לסדה המלחמה כי מפני קילם ומראיהם התו הסוסים ונבחרו, וגם ניים אחרים היו לוקדים חמורים לטלהמה, וכוהוד בארם נהרים המצוינת בחמורים הזקים ושיבים וטרנולא בפומיהו דהערבואים, כי חמר מלהמה לא ינים לעולם (קדמוניות הקודש, 47):

קעא) על הכתיב והעוים עשו נהון ואת תהק (מלכים ב' יז לא) אמרו מל' ותאי נינו כלב וחמור (מהדרין ס"ג ב') ובעבור כל הדברים שאמרו על החמור, בעבור גבורתו ותפלתו ונצחונו במלחמה ובעבור הגדולה שנתנו לו העבים לסיפך הוא משבח ואמר בשירתו כי לך ה' הגדולה והנכורה וגי' כי כל בשמים ובארץ עשית ואין עוד אחר. יש לפרש עוד שירת החמור בדרך דרש כי הנה איתא בפרקי רבי אליעזר (פ' לא) שהחמור של אברהם הוא החמור שרכב עליו משה בבואו למצרים והוא החמור שנתיד בן דוד לרכוב עליו, ובסדרש תלפיות ענה חמור הובא שאברהם מסרו ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי כדו לחזור על הגרנית לישא המעשר ולוי מסרו לקדת וקדת לעמרם ועמרם למשה וכו', וכשעלה משה להר נבי עלה עם החמור ונשאר החמור עם על ההר ורועה עם עד שיבוא משה, ונדע עוד מה שספרו בשבח חמורו של פנחס בן יאיר. הרי שהחמור וכה לגדולה בקרב העם עפי האגדה, והרואה חמור יצפה לישועה ולגדולה העתידה לבוא על ידו ולכן נאה הוא ד"ר שהחמור אומר: לך ה' הגדולה וגי': ועין עוד מגדולות החמור ומהכבוד אשר נתל בהצרות המלכים כפי תהיט (ד"א צד 381, 380):

קעב) וירכיבו את שלמה על פרדת המלך דוד (מלכים א' יא כ"ח) וכן מצטי שבני המלך דוד היו רוכבים על פרדים כדכתיב (שמואל ב' י"ג ב"ט) ויקמו כל בני המלך וירכבו איש על פרדו, ואבישלום רכב על פרד במלחמה (שם י"ח, ט' י"ג) ומה נראה, כי המיוחסים שבשיראל ובני העליה היו רוכבים על פרדים, והמנהג היה בקאדורא שבמצרים, פי הברנים ולמדי ה' מרת נחמד רחבו על פרדים (ק"ה. הקוד, צד 56):

קעג) רוכבי הרכש האחשתרנים (אסתר ח' י, יד) וזויה מלה פרסות תואר לפרדה קעז) הנמל אנית המדבר, כי המדבר הוא נוה גמלים וזויתו לא יתכן לעבור את המדבר הגדול (תהיט ד"א צד 328):

קען) מדיה הגמלים מרניים ושורקים חליפות כל הדרך ויותר אשר ירוגן וירועת בקול רם יותר ויזהרו הגמלים ללכת. לפעמים ילוח עוד אל מעינותם קול המצילות שעל צוארי הגמלים. (תהיט חיא צד 391, 393):

קען) בעני חדש הענה, בהודש שבט ואדיף בזמן ההוא חל מועד ההזדוותות יהיו הגמלים הזכרים שובבים ומשתועים נועים בשניהם ובעמים ברנלידה צועקים ונהקים נאקת שחדים ושאה איומה מאד ומסיהם יצא כמין שלחופית עור מרוקמת בעורקי הדם, והיא הנקראת שלחופית השאנה (בריללואקק) שאנו ישאנו או על ניהם במדבר והקול נשמע למרחוק (שם 394 ועוד בספרי המבעים האחרים) ובספר שערי השמים (מאמר די) ובעת חמורו של הגמל עם הנקבה הוא רע מאד ואם ינצא בעלי דיים או אדם יכהו וימדהו עכ"ל. ובעבור שעסקין של הגמל רעים לכן אמרו ז"ל (בראשית רבה פי"ב) ארורה הארמה בעבורך, שתהא מעלה לך דברים ארורים וכי ותעלה לך גמל, והנה טבע הגמל השואג בנוה מדבר ומטיל אימה על בני אדם מתואר יפה היטב בפסוק שאנו ישאנו על נוהו שש בו מעין טבעו ותכונתו. זהו פשוטה של שירת הגמל לפי הטבע, ואפשר עוד לפרשה עפי דרשתם ז"ל. דהנה איהא במדרש (ויקרא רבה פי"ג) גמל זו בכל, שנאמר אשרי שישם לך את גמולך שנגמלת לנו (תהלים קל"ז ח"י) ודברים' אלו מבוארים היטב עפי מה ערדהיטו הדכמים, כי חכם גמל הוא מלשון תגמול ותשלום (פארנעלטונג) ונקרא הגמל בשמו זה, לפי שהוא בטבעו נקם, וטור הוא לזלזה שעשו לו רעה לנמול להם כרעתם גם אחר פסן רב. וכן אמרים הערביאים, כי מי שהכה את הגמל על לא דבר, אל יתיאש מן הפורענות, כי הגמל סוף סוף ישיב לו כגמול ידיו (קדמוניות הקודש ח"ד צד 7 והלאה): ורזל במה שאמרו גמל זו בשר מטעם שנאמר אשרי שישלם לך את גמולך כוונת רב, שגמל הוא מענין תגמול ופרעון, והנה האי קרא די מפרום ישאנו וני שאנו ישאנו על נוהו (ירמיה כ"ה ל"י) נאמר על מלך ש"ך הוא בכל, שהחריב בית מקדשו והביא אומר עם, כי הי שואג על נוהו ועתה הוא לשלם דמתיובו את גמולו שגמל לנו, והושם הפסוק הזה, המירה על התגמול לכלל, בפי הגמל ונבחר יותר הפסוק הזה מן הפסוק אשרי שישלם לך את גמולך שבתהלים לפי שבפסוק הי מפרום ישאנו וני מתואר ג"כ תכונתו של הגמל הידועת ככ"ל, והיא שאנהו דעראה כנכר:

קען) רבי שמעון בן אלעזר אומר מימי לא ראיתי צבי קיץ וארי סבל וישעל דעני והם מתפרנסים שלא בצער (קדושין פ"ב. ב'):

קען) בעת דאריה ותקצף יסמר תלהי צוארו וישלטם, יחפוץ זכו על עבי נפו ועל מתניו... בעלות דאריה מסוככו ויקרב אל משכנת האדם או ירנו הכלבים יליו ויטמו לעורה אל בעיהם, הנורים גועים בקול שבר, הסוסים דוהרים ומשתוללים והצאן עומדים צפופים ואיש אחיו ידחקן (תהיט חיא, צד 217):

קען) הדוב שוכן בהרים ובסלעים וביערים ונמצא למרבה בהררי אלף גם בהררי קארפאטען ובהררי פירעניען, ובאיה הוא מצוי לרוב, עפי רוב מליכים אותו הצוענים,

המלמדים אותו לפח ולכרכר. ובעת שהוא רוקך יותר וירועע (תהיט מן צד 103 והלאה: קפ) הזאב הוא חמסן וחוטף נורא בין בעה"ח הדורמים (בראשית רבה פ"ב: 190) שורף ואוכף את כל חיה, שביכרתו אך להתנכר עליה, חיות קטנות עם גדולות (תהיט היא צד לחיות בכח ידינו, כי ארמלי כן תמלא הארץ חמס, ואולם כל זכויותינו וכדעו היא רק בתורה, במשפטים ישרים ובחוקים טובים, על כל דבר פשע וגוי עד האלהים יבוא דבר שניהם וגוי ולמדנו מול והמס מן הזאב בדרך השלילה כמו שלמדנו לפי רזיל מול מנגלה בדרך החיוב. ויש לפרש עוד ענין דרש כמה שאמרו ז"ל (בראשית רבה פ"ב) אמילו זאב וכלב עתדין ציתן דין והשבון אם פגעו באדם שלא כדן שמים וזהו שהזאב אומר בשרתו על כל דבר פשע וגוי:

קפא) בנבלינו וערמת צבו היה השועל למשך בארץ (תהיט שם 201) גי מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר (מנהדרן צ"ח. ב.) ורש"י מביא שם איזו מעשיות מערמת השועל: קפב) השועל חוסר מערה לשבתו או כי יבוא לשכון במחלות עפר לא לו ויחזר גם במעונות דתהט (ראכס, בייבאק). תבנית בית השועל היא כתבנית ביתו של בית דהוטא. יש להבית הזה בארמה תהלוכות הרבה ומכל חדרי הבית האלה הצדדים הוא קבע ישיבתו שם בחפירה העמוקה שבאמצע והרי משכנו הוא כמו הבית עם עליות (תהיט שם צד 126 וצד 201) ולפיכך לו נאה מאד לומר: הוי בונה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא כששט וגוי, והכמתו של פרק שירה נכרת בכל מקום מטאמרים של המשוררים, הנבחרים מן הכתוב והושמו בפיהם בהכמה רבה ונפלאה מאד:

קפג) וכן איתא בנמרא (הוריות י"ג א') הכלב מכיר את קינו: קפד) השם ורזיר מתנים (משלי צ"י. ל"א) מתרגמים אותו לטין הכלב ווינדהונר הזה שהוא נבה הקוסה ארוך ורק והוא מטיב צעד וקל ברגליו, ושמו ורזיר נגור מן זריו לפי שהוא מדור וזריו מאד לרוץ ולדלג קל כהרה לכל רוח (תהיט היא צד 155 והלאה וברערה שם: קפה) ורזיר מתנים הם הטובים בכל כלבי אפריקי שלשה מהם ימיתו את הנמר. ולא יזמו בזה אם יאמרו כי המקומות ההם לא היו נטבים לולא הכלבים האלה, כי דש ייסו את פראי אדם השוכנים ביערים ויכריחו את הנמר והשועלים שאקאלעין, גם האריה: יענה ויהת מקול הכלבים עזי נפש האלה (שם צד 168 והלאה):

קפו) דכתיב (משלי ל' כ"ט ל"א) שלשה הם מטיבי צעד וגוי ליש נבור בבחמה וגוי ורזיר מתנים וגוי: קפז) וזהו כמו שאמרו ז"ל (תענית ג'. ב') כשם שאי לעולם בלי רחוק כך איא לעולם בלא ישראל:

קפח) ככל מה שהבאתי פה על הזרזיר דנה נאה לו לומר השיר וטרע בניים זרעם וגוי. והנה בספרים אחרים יפקד מקומו כלל בין המשוררים ונכר רק דרזירי שבועות ונסח שרתו הוא ונדע בניים וגוי ובספרים אחרים נכר גם הזרזיר הזה אלא

בדילוק נוסח שירתו. באלה הוא אומר רגע צדיקים וגי' (והוא באיזה מהם וגם אצלי שרת
 והריר שבעופות) ובאלה הוא אומר ונדע בנוים וגי' ובנוסחה זו בחרתי ונראה לי יותר:
 קפט) המאמר הזה הובא בילקוט (רמז קפ"ז ע"ג) ולכל בני ישראל לא הרץ
 כלב לשונו) בשני לשון קצת ובכל הסידורים אשר לפני ישנה המאמר הזה אם מעט
 ואם הרבה כמנון לשני ואנכי כתבתי התענה פיה תענות תחת פיה, כנרסת הילקוט והאון
 מבי"ט. חמטע של פיה אומר המביט שהוא כיב תענות כנגד כיב אותיות התורה במספר
 די פעמים כנגד השם בן די אותיות, אבל הוא בגדולות ובנפלאות ממני. ובכאור המאמר
 תתמה הונו גראין לי דברי החכם בעל תולדות הארץ (תוהזח. כלב) עפי מה שאמרו ז"ל
 נמכות כ"ד והובא במדרש בכמה מקומות דרש ר' שמלאי תריי מצות וכו' בא דוד והעמידן
 על ארת עשרה וכו' בא מיבב והעמידן על ג' וכו' בא חבקוק (בי. די) והעמידן על ארת:
 וצדיק ואמונתו יהיה. אשר המרה הזאת נלמד (כמז' מן הנמלה וצניעות מהחתול) מהכלב
 הכושט ורב האמון וסובל את כל הגעשה לו מאת אדונו וע"כ יחסו לו בפרק שירה הכתוב
 (שעני אשר ממנו ילמד האדם) באו נשתחוו ונכרעה וגי' כי נכון להכנע מאד מפני אדון
 פמורו שהוא אלהים וא"כ יכונו היטב גם דברי המלאך שאמר מיום גלותי סודו להבקות
 הנביא, היינו סוד האמונה והבטחון, כי הוא שהעמיד כל פעולות הישראלי על היסוד
 העיקרי הזה. ונראה לי עוד, כי אפשר מה שנתן המלאך טעם לשירת הכלב מזה שלא
 הרץ לשונו לכל בני ישראל במצרים זהו בעצמו הטעם של שירת הורזיר, היינו הכלב
 המצוי באפריקי, האומר ונדע בנוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים וגי' ורומז למה שהכלב
 הזה הפריש בין ישראל להמצרים והכיר כי הם זרע ברך די ולבני ישראל לא הרץ
 לשונו. והנה מן הלשון גלענין השאלה ששאלת חוזר לאדוריק וכו' שבמאמר הזה משמע,
 ערי ישעיה שאל עוד ענין אחר, שלא נזכר פה ועליו לא ענה לו המלאך כי על הפליאות
 בדבר שירת הכלב הרי השיב לו באר היטב, ואולי מה שרתענה פיה תענות היא כנגד
 פיה ינונים סתומים בפרק שירה שהתפלא עליהם ושאל מה ששאל

גם ונשלם הפרק שירה. בעזרת הבוחר בשירי ומרת.

צום צענטן יארצייט פון מענדעלע מוכר-ספרים (שלום יעקב אבראמאָוויטש)

צום צענטן יארצייט האָט דער פּאַרלאַנג „מענדעלע“ אַרױסגעגעבן אַלע װערק פֿון מענדעלע מױס אין אַ נױער, באַאַרבעטער און קאַנטראַלירטער אױסגאַבע. פֿאַר יעדן באַנד קױמט אַן אַרױנפֿיר און אױך אַ געהעריקע אָפּהאַנדלונג-כאַראַקטעריסטיק פֿון די װערק. אױסער די פֿרױערדיקע צוואַנציק בענדער, האָט דער פּאַרלאַנג אַרױסגעגעבן צום יאָר-פֿױט נױע צװײ בענדער: באַנד XXI, מעשיות װעגן מענדעלען און באַנד XXII, דער מענדעלע-טורעם.

- באַנד 15 די גשרפֿים. ספֿר הַבַּהמֹות. ספֿר הגלגולים. דאָס קעלבֿל
- באַנד 16 שבת און יום-טובֿ. חג האָסיף. דער חילוף. שבת. װאָס הייסט חנוּפּה. אױף אָסיפות. אַ שטאַט אין מזרח-װאַנט. די אַנטדע-קונג פֿון װאַלין.
- באַנד 17 עלטערן און קינדער
- באַנד 18 שלמה ר' חיימס (1 בוך)
- באַנד 19 שלמה ר' חיימס (2 בוך)
- באַנד 20 זכרונות װעגן מענדעלען
נױע צװײ בענדער
- באַנד 21 מעשיות װעגן מענדעלען
מעשיות, זכרונות, עפֿיזודן און קוריאָזן דערצײלט פֿון שלום-עליכם, ציטרען, אַן — סקן, ראַװניצקי, קלױנער, שניאור, פֿיכמאַן א. א.
- באַנד 22 מענדעלע-טורעם
אַרטיקלען פֿון פֿרץ, בערדיטשעװסקי, בינזבורג, דובנאָװ, דיגעװאַן, בער-קאַװיטש, ספעקטאַר, װײטער, גאַ-רעליק, פֿריליצקי, נױנער, נאָדיר, אױסלענדער, דאַברױשין, מײזל, גראַס א. א.

- באַנד 1 מענדעלע מוכר-ספרים (זײַן לעבן און שפֿאַן)
- באַנד 2 דאָס קלײנע מענשעלע
- באַנד 3 פֿישקע דער קרומער
- באַנד 4 די טאַקסע אָדער די באַנדע שטאַט-בעלי-טובֿות.
- באַנד 5 די קליאַטשע
- באַנד 6 לופט באַלאַן. דער פֿיש
- באַנד 7 יודעל
- באַנד 8 שבתדיקע זמירות. פֿרק-שירה
- באַנד 9 מסעות בנימין השלישי
- באַנד 10 דער פֿרױניו
- באַנד 11 דאָס װינשפּינגעריל, I טײל
- באַנד 12 דאָס װינשפּינגעריל, II טײל
- באַנד 13 צוריק אַהײם. אַלטע מעשה. שם און יפת אין װאַגאַן
- באַנד 14 אין אַ שטורעם-צײט. אין דער ישיבה של מעלה. אַ סגולה צו ייִדישע צרות

די װערק פֿון מענדעלע מוכר-ספרים זענען די גרונט-שטיינער פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור. דאָס איז איר אָנהײב, איר ערשטער אױסדרוק פֿון קראַפט, פֿון פֿאַרם, פֿון שפּראַכלעכער און קינסטלערישער פֿאַרװירקלעכונג.

מענדעלע איז ביז היינט דער גרעסטער קינסטלער פֿון ייִדישן װאָרט. זײַן װערק איז צום לערנען, צום שטודירן און צום געניסן צוגלייך. מענדעלעס װערק דאַרפֿן זיך געפֿינען אין יעדן ייִדישן הויז!

פּאַרלאַנג געזעלשאַפט „צענטראַל“ װאַרשע, נאַחאַליפּקי 7.

